

Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського

ПРАКТИКУМ

УКРАЇНСЬКА МОВА (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
денної форми навчання

Одеса - 2021

УДК 821.161.2'27(075.8)

Укладач: Прокопенко Л. І., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української філології і методики навчання фахових дисциплін

Рецензенти:

Назаренко О. М., кандидат філологічних наук, доцент кафедри прикладної лінгвістики Національного університету «Одеська юридична академія»

Мельник С. М., кандидат філологічних наук, доцент кафедри інформаційної діяльності та медіа-комунікацій Державного університету «Одеська політехніка»

*Друк за ухвалою вченої ради Університету Ушинського
(протокол №3 від 30 вересня 2021 року)*

Практикум з української мови за професійним спрямуванням: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Укл. Л. І. Прокопенко. Одеса : Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2021. 134 с.

Навчальний посібник-практикум укладено відповідно до програми курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)», затвердженої наказом МОН від 21.12.2009 № 1150. Видання містить матеріали до практичних занять, завдання та методичні рекомендації до пізнавальної діяльності студентів, тестові завдання для самоконтролю, теми індивідуальних навчально-дослідних завдань, а також довідковий матеріал. Практикум призначений для систематизації, узагальнення та закріплення знань з усіх розділів курсу, набуття навичок усного й писемного професійного спілкування. Матеріали посібника зорієнтовано на специфіку педагогічної спеціальності, а відтак зосереджують увагу на найбільш значущих аспектах формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя.

Для майбутніх словесників, здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти педагогічних закладів освіти, викладачів.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	4
 ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. НОРМАТИВНО-СТИЛЬОВІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОГО МОВЛЕННЯ ВЧИТЕЛЯ	
№1. Мова професійного спілкування. Нормативність педагогічного мовлення.....	5
№2. Мовна особистість і культура мовлення вчителя-словесника.....	11
№3. Професійне спілкування. Жанри усного педагогічного мовлення...	16
№4. Риторична майстерність учителя-словесника.....	25
№5. Мистецтво аргументування і переконування. Форми колективного обговорення професійних проблем.....	29
№6 СРС. Ділові папери як засіб писемної професійної комунікації.....	34
 ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. НАУКОВА КОМУНІКАЦІЯ ЯК СКЛАДНИК ФАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
№7. Науковий стиль і його засоби у професійному спілкуванні.....	39
№8. Нормативність сучасного наукового тексту.....	47
№9. Термінологія в професійному мовленні вчителя-словесника.....	51
№10. Переклад і редагування наукових текстів.....	54
№11. Аналітичне опрацювання інформації наукового джерела. Первинні та вторинні жанри наукової комунікації.....	60
№12. Рецензія як критичне осмислення наукової праці.....	67
№13. Курсове дослідження як науковий текст.....	78
№14. Мовностилістичне та технічне оформлення наукового (курсowego) дослідження. Плагіат. Компіляція.....	84
 КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ САМОСТІЙНИХ РОБІТ	90
ТЕМИ ІНДИВІДУАЛЬНИХ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ ЗАВДАНЬ	93
ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ	95
ДОДАТКИ	98
ЛІТЕРАТУРА	131

ПЕРЕДМОВА

Навчально-методичний посібник містить методичні матеріали для організації самостійної роботи здобувачів під час підготовки до практичних занять з курсу «Українська мова за професійним спрямуванням». Посібник-практикум створено за програмою курсу з урахуванням оновлених норм Українського правопису. Практичні завдання спрямовані на розвиток навичок культури мислення й мовлення майбутніх учителів, формування комунікативної компетентності, оперування фаховою термінологією, вироблення навичок професійної комунікації, самостійного продукування, редагування й перекладу фахових текстів. Матеріали посібника зорієнтовано на специфіку педагогічної спеціальності, а відтак зосереджують увагу здобувачів на закономірностях створення усного і писемного професійно значущого висловлювання та умовах ефективності педагогічної комунікації.

Методичне видання містить завдання до практичних занять, тестові й проблемні завдання для проміжного контролю знань, теми індивідуальних навчально-дослідних робіт, а також додатки, призначені оптимізувати практичний перебіг навчального процесу й сприяти усвідомленому засвоєнню студентами навчальної інформації через оволодіння навичками самостійної роботи. Кожна тема представлена переліком теоретичних питань, списком рекомендованої літератури, системою вправ конструктивного, продуктивного, дослідницького, мовленнєвого й творчого характеру. Характер завдань до кожної теми різниться. Інваріантне завдання, наприклад, передбачає підготовку здобувача до співбесіди за запропонованими в посібнику питаннями і рекомендованою літературою. Варіативні завдання мають різну спрямованість і ступінь складності, і, відповідно, дозволяють студентам і викладачам обирати їх згідно з навчальними завданнями, особистими потребами й інтересами, рівнем підготовленості тощо, що певною мірою забезпечує індивідуально-диференційований підхід до навчання і стимулює ініціативу студентів. Модульна технологія викладання дисципліни передбачає і контрольно-оцінний компонент, який репрезентовано тестовими завданнями. Набути умінь і навичок професійного спілкування допоможуть вміщені наприкінці практикуму довідкові матеріали.

Відтак, послідовність розташування навчальних матеріалів у межах кожної теми дозволяє студенту пройти шлях від вивчення наукової літератури, – через виконання завдань у режимі самостійної роботи, вирішення комунікативно-мовленнєвих завдань, виконання позааудиторної та групової аудиторної роботи – до виконання контрольних тестів.

Практикум може бути корисним для всіх, хто прагне підвищити рівень фахового мовлення й набути практичні вміння й навички усної та писемної комунікації.

Умовні позначки



Дізнайся більше! (індивідуально-дослідні завдання)



Досліджуємо разом (проектна діяльність)



Творче завдання



Робота в парах, групах



Тестовий контроль

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ №1

НОРМАТИВНО-СТИЛЬОВІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОГО МОВЛЕННЯ ВЧИТЕЛЯ

Практичне заняття №1

Тема: Мова професійного спілкування. Нормативність педагогічного мовлення.

Теоретичні питання

1. Поняття літературної мови. Мовна норма. Типологія мовних норм. Причини порушення мовних норм.
2. Мовні норми на різних рівнях мовної системи.
 - 2.1. Орфоепічні норми. Порушення правил української літературної вимови. Вимова голосних і приголосних звуків.
 - 2.2. Засоби милозвучності української мови. Чергування У-В; І-Й.
 - 2.3. Акцентуаційні норми. Характеристика наголосу в українській мові.
 - 2.4. Граматичні мовні норми. Норма й основні морфологічні категорії: рід, число, відмінок, ступені порівняння. Творення відмінкових форм іменників. Творення ступенів порівняння прикметників. Непрямі відмінки числівників. Особливості узгодження власних назв населених пунктів, держав, географічних об'єктів тощо із загальними. Переклад прийменникових конструкцій російської мови українською. Анормативи у межах лексико-граматичного класу дієслова: утворення форм наказового способу, дієслівне керування. Способи перекладу активних дієприкметників російсько мови. Особливості побудови простих речень: порядок слів у реченні, вживання однорідних членів, дієприкметникових та дієприслівникових зворотів.
 - 2.5. Орфографічні норми. Зміни приголосних перед -СЬК(ИЙ), -СТВ(О). Переклад прізвищ слов'янського походження. Правопис і особливості відмінювання слів іншомовного походження. Правопис власних назв. Правопис закінчень іменників 2 відміни чоловічого роду в родовому відмінку однини.

Рекомендована література:

1. Лозова Н.Є. Дзвона чи дзвону? Або -а(-я) чи -у (-ю) в родовому відмінку: словник-довідник. Київ: «Наукова думка», 2007.
2. Український правопис [Електронний ресурс]. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/05062019-onovl_pravo.pdf
3. Шевчук С. В., Клименко І. В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. Київ: Алерта, 2011. 694 с. URL: <http://irbisnbn.gov.ua/ulib/item/UKR0001711>

Практичні завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Перегляньте відео.



Прочитайте слова згідно з нормами української літературної вимови. Поясніть, за яким принципом вони об'єднані в групи.

- 1) раз, дід, гриб, народ, надто, довідка, витяг;
- 2) просьба, анекдот, вокзал, боротьба, ось де, Великдень, отже, аякже, футбол;
- 3) вошко, дьогтю, нігті;
- 4) позичте, піч, ніч, пишеш;
- 5) виніши, злізши, зшити, з джерела, листується, гніваються, навчаються, вітаєшся, не спиться, дивишся, норвежці;
- 6) навчати, повтікати, завважити, завтра, правда, до вчителя, вчора, впав, ходив, казав, завжди, дівчина;

7) кожух, зозуля, корівка, тобі, криниця.

***Продекламуйте рядки улюбленої поезії, дотримуючись орфоепічних норм. Запишіть відео.**

Завдання 2. Пригадайте правила чергування прийменників у – в та сполучників і – й. Запишіть сполучення слів, уставляючи на місці крапок потрібне службове слово. Свій вибір обґрунтуйте. Поясніть, як уживання цих прийменників і сполучників може впливати на милозвучність.

1) У//в: Видатних ...чених, спеціаліст ... галузі мовознавства, мова перебуває ... трьох вимірах, реалізований ... мовленні, сполучуваність слів ... реченні, мова ... різних її проявах, скільки мов існує ... світі, подати ... заголовку, мікротеми ... висловлюванні, мовлення ... своєму розвитку, звуки ... людському мовленні, слово ... цілому, наголос ... словах, позначити ... дужках, прочитати текст ... фонетичній транскрипції, крок ...перед; виступає ... складі команди, ... наш вік;

2) І//й: Мова газет ... журналів, минуле ... майбутнє, багатство ... бідність мов, виховання ... освіта, окремі слова ... словосполучення, наукова ... технічна термінологія, слова ... їхні форми, протиставлення відкритих ... закритих голосних, різними мовами ... наріччями. Стратегії ... тактики американського судового дискурсу, стратегії спонукання ... дозволу.

Завдання 3. Поставте наголос у словах. Зверніть увагу на слова з подвійним наголосом.

Первісний, довести, слухний, неприязн ість, адресний, пізнання, відліковий, виправдання, вимога, перепис, перевитрата, довідник, невразливість, читання, феномен, каталог, симетрія, невиконання, ніяковість, уразитися, договір, середина, тісний, товстий, тонкий, фартух, циган, шовковий, виняток, позначка, питання, цього, до цього, того, до того, мого, до мого, свого, мене, тебе, помилки, випадок, новий, фаховий, ненависть, текстовий, беремо, виразний, вісімдесят, ознака, нести, приятель, кидати, невисний, рукописний, безстроковий, порядковий, типовий, адресний, обмін, відомості, завжди, вірші, віршовий, довідник, трискладовий, триразовий, говорю, оберемо, оберете, пишу, дужка, дужки, дві дужки, гол, голи, два голи, два сини, чотири брати, три шляхи, раз, рази, два рази, раз по раз, разом, українська мова, тимчасова перепустка, вичерпна відповідь, дипломатична недоторканність, невиправдані витрати, ринкова діяльність, помилка у слові, одинадцяте листопада, покладіть ручки, поставте запитання, розгорніть книжки, типові завдання.

Завдання 4. Перекладіть слова іншомовного походження українською мовою. • Пригадайте «Правило дев'ятки», поясніть написання літер И, І у словах іншомовного походження (див. Додаток А. Табл. А 7) .

Диджитализация, роуминг, критерий, чипсы, виза, логин, роуминг, имидж, арбитраж, принцип, дисциплина, реализация, инициатива, самит, паркинг, чизбургер, бутик, капучино, баристо, принтер, аксиома, функциональный, идентификация, специальность, квалификация, административный, приоритет, Чили, Сингапур, Лейпциг, Ватикан.

Завдання 5. Перекладіть дієприкметники українською мовою (див. рекомендоване джерело №3).

Бастующий, бездействующий, болеутоляющий, действующий, военный, взаимноисключающий, заведующий, оплачивающий, последующий, предшествующий, поступающий, потребляющий, торгующий, верующий, существующий, сомневающийся, адаптировавшийся, отдыхающий, капризничавший, противоборствующий, исполняющий обязанности, бегущая строка, отбеливающее средство, предупреждающая надпись, улыбающаяся девушка, укрепляющий здоровье.

Завдання 6. Поставте іменники у потрібному відмінку. Назвіть особливості зв'язку числівників з іменниками (див. Додаток А. Табл. А.8).

Два (абзац, книга, куш, дочка, стіл, раз, студент, студентка, брат); три (раз, факультет, зошит, кілометр, тиждень, син, поверх, подруга); чотири (текст, завдання, метр, підручник, олівець, пункт); шість (кілограм, учитель, метр, машина); одна друга (літр, вітсоток, гектар); півтора (інтервал, градус, місяць, раз), два з половиною (відро, центнер, градус, раз).

Завдання 7. Пригадайте основні значення прийменника ПО (див. презентацію «Нормативність професійного мовлення»). Запишіть прийменникові словосполучення українською мовою.

По причине болезни, сосед по парте, по ошибке, пойти по грибы, раздать по конфете, спускаться по ступенькам, прийти по делу, по закону, по указанию, по всем правилам, учитель по призванию, по моим сведениям, работать по схеме, речь по вопросу, добрый по природе, по истечении времени, по причине, по предложению ученика, по Вашему желанию, называть по имени, концерт по заявкам, по требованию, замечания по теме, по обоим берегам, по первому зову, обратиться по адресу, по собственному желанию, по нашим подсчетам, поехал по назначению, по семейным обстоятельствам, по течению (плыть), действовать по правилам, по ветру (расположиться), по зову сердца, по согласию сторон, по специальности, по последней моде, по приказу директора, по договоренности, по итогам, по необходимости, по трем направлениям, по совместительству.

Перевірте переклад (див. Додаток А).

Завдання 8. Поставте подані дієслова у форму наказового способу 1 особи множини (Ми) (див Додаток А 2).

Зверніть увагу! Зміна навіть однієї літери – змінює значення всього слова: знайдімо (наказовий спосіб) – знайдемо (форма майбутнього часу).

Прокоментуйте такі ненормативні форми наказового способу: давайте напишемо, пішли.

Виписати, сідати, підкреслити, поставити, стати, зробити, виконати, поговорити, залишити, взяти, почати, знайти, усміхатися, подумати, замислитися, визнати, розглянути, навчатися, відпочивати, молитися, жити, боротися, спілкуватися.

• Самостійно доберіть 10 дієслів і поставте їх у форму 1 особи множини. Напр.: поміркуймо, пофантазуймо, пристаньмо до думки цього дослідника...

Блок аудиторних завдань

Завдання 1. Прочитайте слова. Поясніть наголошування.

Завдання, пізнання, видання, записки, дужки, сторінки, пам'ятки, пісний, пітний, різкий, скучний, стічний, страшний, до мого, до свого, разом, бурчимо, бурчите, верземо, верзете, робимо, робите, кладемо, кладете, батьківські збори, відобразити на дошці, віршовий розмір, віршова форма, довідник із літератури, дробовий числівник, творче завдання, котрий параграф, котра година?, граматичні ознаки, мова як засіб пізнання, порядковий номер, виконувати разом, школа I-III ступенів, типові помилки, фахова підготовка, чергові в класі.

Іншомовні слова, які зберігають оригінальний наголос

 бюлетень (з фр. bulletin) ♪ діалог (з фр. dialogue) ♪ жалюзі (з фр. jalousie) ♪ каталог (з фр. catalogue) ♪ партер (з фр. parterre) ♪ травестія (з фр. travestie) ♪ шофер (з фр. chauffeur) ♪	 маркетинг (з англ. marketing) ♪ феномен (пор. англ. phenomenon) ♪  люстро (з пол. lustro) ♪ фольга (з нім. folie ♪, пол. folga) ♪
 експерт (з лат. expertus, іт. esperto) ♪ лате (з іт. latte) ♪ статуя (пор. з іт. statua ♪, англ. statue) ♪	 форзац (з нім. vorsatz) ♪ 

Завдання 2. Від поданих слів утворіть нові за допомогою суфіксу - ськ-. Прокоментуйте звукові зміни й особливості правопису.

Лейпциг, Одеса, Париж, парубок, Сіракузи, студент, чех, Овруч, Кагарлик, Збараж, Сиваш, Рига, Случ, Гадяч, Прилуки, Чикаго.

- [К], [Ч], [Ц] + **-СЬК(ИЙ), -СТВ(О)** = **-ЦЬК(ИЙ), -ЦТВ(О)**;
- [Г], [Ж], [З] + **-СЬК(ИЙ), -СТВ(О)** = **-ЗЬК(ИЙ), -ЗТВ(О)**;
- [Х], [Ш], [С] + **-СЬК(ИЙ), -СТВ(О)** = **-СЬК(ИЙ), -СТВ(О)**;

Наприклад:

**юнак – юнацький, юнацтво;
ризький, французький, збараський
птах – птаський, птаство**

Винятки

- | | |
|----------------------|-------------------------|
| • каза хський | • падиша хський |
| • тюрк ський | • цюри хський |
| • баск ський | • нью-йорк ський |
| • ацтек ський | • ла-манш ський |
| • мекс ський | • герцог ський |
| • ірак ський | |

Завдання 3. Вставте замість крапок потрібні літери- И-, -І- чи -Ї-, поясніть їх уживання • Розкажіть, що вам відомо про реалії, позначені власними назвами в 2 пункті.

1. Ін..ц..ат..ва, інту...ц...я, кр...тер...й, пр...ор...тет, д..сгармон..я, рад..ац..я, конт..нгент, бр..ф..нг, д..нам..ка, сто...цим, г..г..ена. ар..тм..я, вар...ац..я, с..нтакс..с, д..намо, газ..ф..кац..я, кру..з, зод...альний, сат..ра, публ..ц..ст..ка, ма...с, д..сц..пл..на, ауд..тор..я, ст...л..зац..я, д..ф..рамб, юст..ц..я, д..лог..я, д..с..м..ляц..я, ідент...ф...кац..я.

2. Кембр..дж, Г..ппократ, Ц..церон, Ж..зель, Т..бет, Мадр..д, Б..зе.

Завдання 4. Пригадайте особливості узгодження числівників з іменниками. • Запишіть числівники та іменники словами, утворивши словосполучення. • Виділений числівник провідняйтете.

2 (календарний план, острів), 3 (урок, яблуко, журнал), 2 (раз, учителька, варіант), півтора (день, місяць, зошит), 4 (олівець, оберемок, словник), видати дипломи 81 (студент), 7,8 (відсоток), засіяти 2 з половиною (гектар), **357** (кілометр).

Завдання 5. Перекладіть українською мовою. • Визначте особливості вираження міри ознаки в обох мовах.

Высочайшая награда, самый обыкновенный человек, величайшее событие, тончайшая натура, счастливейшая семья, драгоценнейшая находка, самый крутой обрыв.

Нет ничего милее сна. Груша вкуснее сливы. Брат выше сестры. Девченки болтливее мальчишек. В мире больше духоты стран. Детей в школе больше ста. Обробляем больше 30 гектаров поля. Десять больше восьмы на два. Вобщем их около тысячи. Все билеты проданы, порядка шести тысяч.

Завдання 6. Утворіть складні слова.

2 дні, 2 акти, 70 років, 100 голосів, 4 роки, 50 поверхів.

Завдання 7. Запишіть цифри у словосполученнях словами.

Дістатися до 60 кілометра; за 70 замками; у 90 питаннях із 100; користуйтеся 9 джерелами; за 80 учнями; у присутності 877 свідків; без 56 студентів; з 118 пасажирами, понад 1000 осіб, більше 500 грн.

Завдання 8. Зредагуйте подані дієприкметники та дієприслівники. • Замініть ненормативні форми іменниками, іменниками з прийменниками (описова конструкція), або дієсловами.

Оточуюче середовище, знаючий учень, керуючий відділом, бувші учасники, запитуючий, подорожуючий, граючий, рахуючий голоси, головуєчий зборами, пануюча думка, знеболюючий засіб, перемигший, ріжучий інструмент, кажучий промову мовець, початкуючий поет, дестабілізуючі фактори, відстаючий клас, захоплюючий краєвид, хвилююча новина, не дивлячись на об'єктивні причини, ведучий архітектор, лікуючі властивості.

Завдання 9. Перекладіть речення українською мовою. • Порівняйте родову характеристику виділених іменників у російській і українській мовах.

1. Это моющее средство устраняет любую **накипь**. 2. Малейшее движение причиняет пациенту острую **боль**. 3. Изящная **мебель** и золотисто-кремовый ковер подчеркивали всю необычность происходящего. 4. Писатель сделал дарственную **надпись** на книге. 5. Укажите, по

какому **адресу** ви проживаєте. 6. Настой и экстракты из листьев горькой **полыни** применяют для улучшения пищеварения. 7. В парадном **зале** копенгагенской ратуши красуются гербы всех городов и земских владений Дании. 8. Различают сравнительную и превосходную **степень** прилагательных. 9. На заявлении отсутствует ваша **подпись**. 10. Железнодорожный **путь** на этом участке нуждается в немедленном ремонте. 11. Приступ **мигрени** обычно возникает после волнения или переутомления. 12. Мой брат имеет научную **степень** кандидата юридических наук. 13. В их отношениях всегда была **фальшь**. 14. Современный животный мир украинской **степи** представлен такими животными, как зайцы, хомяки, суслики, сурки, волки, барсуки, лисицы. 15. Простите, я не заметил предупреждающую **надпись**. 16. Возбудитель **кори** передается воздушно-капельным путем. 17. После начального периода заболевания на теле появляется светло-красная **сыпь**. 18. Детский **шампунь** очень приятно пахнет.

Завдання 10. Розшифруйте подані абрєвіатури, визначіть граматичний рід кожної з них, обґрунтуйте відповідь. • Чи в усіх абрєвіатур граматичний рід визначається так, як у поданих? Які абрєвіатури не мають роду? Чому?

ОБСЄ, ЧАЕС, АПН України, Міносвіти, завкафедри, ВР, ПК, ВАК, АЗС, СНІД, ВІЛ, ЗМІ, МВФ, УНІАН.

Завдання 11. Прочитайте, запишіть правильні форми керування.

Відповідно чому – відповідно до чого; дорікати кого за що – дорікати кому за що; згідно з чим – згідно чого; вибачати кого – вибачати кому; навчати чого – навчати чому; повідомити кого – повідомити кому; хворіти на що – хворіти чим; набувати що – набувати чого; сподіватися на що – сподіватися чого, запобігати чому – запобігати чого.

Завдання 12. Пригадайте, які іменники іншомовного походження не відмінюємо, а які відмінювані (див. рекомендоване джерело №2). • Перекладіть українською мовою (усно), звернувши увагу на закінчення.

1) Я познакомился с: Наталья и Вадим Слепых, Андрей и Светлана Живых, Ирина и Иван Коваленко, Денис и Дарья Шевченко, Юлия и Александр Бордовских.

2) Я прочитала статью о:

Дженифер Лопес, Николь Кидман, Джессика Симпсон, Рене Зеллвегер, Кейт Бланшетт, Ума Турман, Наталья Орейро, Памела Крус, Клаудия Шифер, Гвинет Пэлтроу, Бейонс Ноулс, Дженифер Анистон, Кайли Миноуг, Сара Джессика Паркер, Анжелина Джоули, Шерон Стоун;

Джонни Депп, Том Круз, Оззи Осборн, Орlando Блум, Ник Лачи, Бен Аффлек, Клум Лени, Марк Энтони, Леонардо ди Каприо, Энрика Иглесиас, Джордж Клуни, Антонио Бандерос, Квентин Тарантино, Стивен Спилберг, Бред Питт, Рассел Кроу, Ричард Гир.

3) Мне хотелось бы увидеть: Борис Пильняк и Мария Пильняк, Зинаида Райх и Иосиф Мейерхольд, Осип Мандельштам и Надежда Мандельштам, Стефан Цвейг и Вера Цвейг.

4) Я мечтаю съездить в/на:

Чикаго, Оклахома-Сити, Акапулько, Монтевидео, Дели, Бордо, Сан-Марино, Глазго, Мехико, Туапсе, Осло;

Капри, Гаити, Сикотуэ, Кюсю, Таити;

Конго, Перу, Чили, Буркина-Фасо, Сомали, Зимбабве, Бурунди, Мали, Марокко, Монако, Пуэрто-Рико; Миссисипи, Хуанхе, Миссури, Янцзы, Лимпопо; Эри.

Увага! Жіночі імена, що закінчуються на губний (б, п, в, м, ф) або м'який приголосний, відмінюємо: *Ізабэль — Ізабелі, Етэль — Етелі, Жізэль — Жізелі, Мішэль — Мішелі, Ніколь — Ніколі, Сесіль — Сесілі, Зейна́б — Зейна́бі, Руф — Руфі.*

Завдання 13. Пригадайте, як визначається рід невідмінюваних географічних назв, назв органів преси, громадських організацій, спортивних клубів, команд тощо (див. рекомендоване джерело №2). Визначте рід поданих іменників, до кількох з кожної групи доберіть прикметники-означення. Назвіть семантику та країну, яких стосуються реалії, позначені власними назвами. У зв'язку з якими подіями, фактами життя вам стали відомі окремі з них? За потреби скористатися словниками.

1. Мачу-Пікчу, Глазго, Бордо, Ніцца, Туапсе, Чарджоу, Чикаго, Гельсінкі, Мехіко, Баку, Чилі, Перу, Марокко, Гаїті, Сомалі, По, Міссурі, Хуанхе, Ріца, Онтаріо, Сочі, Гранчаке, Па-де-Кале, Ай-Петрі.
2.
 - а) «Юманіте», «Монд», «Фігаро», «Парі-Мач», «Ліберасьйон», «Суар»; «Дейлі Уоркер», «Гардіан»; «Тагесшпигель», «Вельт»; «Стампа», «Эль Мундо»; «Трибюн дэ Женев», «Темпе».
 - б) «Тайм», «Шпігель», «Гламур», «Космополітен».
3. «Вольво», «рено», «пежо», «міцубісі», «сузукі», «мерседес», «лексус», «опель», «субару», «фольцваген», «форд», «Тесла».

Поясніть, коли назви технічних виробів (машин, приладів і т. ін.) пишемо з великої букви, а коли з малої: літак «Бойнг 777», «бойнг», «Тесла».

Завдання 14. Пригадайте правила вживання великої літери і лапок у власних назвах (див. рекомендоване джерело №2). Зредагуйте.

Твітер, гугл, мережа фейсбук, енциклопедія Вікіпедія, порт Південний, Палац Потоцьких, поема Енеїда, пісня Стоїть гора високая, підручник історія України, картина «Запоріжці пишуть листа турецькому султанові», газета Літературна Україна, шоколад «Світоч», сузір'я Малої ведмедиці, кросівки «найк», взуття крокс, аеропорт Одеса, вулиця Старопортофранківська, зупинка школа, автомобілі «вольво», круїзний лайнер Гармонія морів, поїзд Чорноморець.

Завдання 15. Розкажіть правило написання особових імен та прізвищ, використовуючи подані групи власних назв як приклади (див. рекомендоване джерело №2). • Назвіть справжні прізвища письменників за поданими літературними псевдонімами.

- 1) Лєся Українка, Марко Вовчок, Дніпрова Чайка, Панас Мирний; Юрій Клен, Джек Лондон, Жорж Санд; Олександр Олесь, Микола Хвильовий, Нестор Літописець, Клірик Острозький, Кобзар, Каменяр;
- 2) Квітка-Основ'яненко, Карпенко-Карий, Нечуй-Левицький, Жан-Жак, Зіновій-Богдан;
- 3) Абд ель Керім, Бретон де лос Еррерос, Варнгоген фон Ензе, Жанна д'Арк, Леонардо да Вінчі, Людвіг ван Бетховен;
- 4) Ван Гог, Д'Аламбер, Ель Греко;
- 5) Сі Цзіньпін, Ван Мен, Пан Гімун;
- 6) араби, африканці, латиноамериканці; українка, білоруска, латиш, француз, запоріжці, кияни, львів'яни.
- 7) Людвіг ван Бетховен, да Вінчі, де ла Куєва, ді Вітторіо, ле Шапельє, фон дер Гольц (але Декандоль, Деліль, Дерібас, Лагарп, Ламетрі, Лафонтен, Лесаж, Фонвізін).
- 8) Гасан-оглі, Мамед-заде, Фікрет-кизі, Мехмед-бей, Кемаль-паша, Мірза-хан, (але Чингісхан).
- 9) Ібн Русте, Ібн Сіна, Ібн Фадлан.

Завдання 16. До поданих іменників доберіть потрібний за змістом і граматичною формою прикметник. • Значення невідомих слів з'ясуйте за словником.

- 1) біль, мігрень, путь, Сибір, степ, каліка, собака, полин, санаторій, насип, шатро, лосось, ступінь, кір, запис, дріб, опис, продаж, пил, шампунь, готель, Дніпро, відомість;
- 2) інтерв'ю, фламінго, капричіо, резюме, кольрабі, авізо, бікіні, манго, маестро, шимпанзе, есперанто, есе, вето, аріозо, суші, ківі, какао, парі, ралі, регбі, ембарго, ноу-хау, факсиміле, сумо;
- 3) Сафо, Софіко, Отелло, Гюго, Гейне, Россіні;
- 4) Кіліманджаро, Лімпопо, Тріполі, Осло, Сан-Ремо, Арагві, Кентуккі, Капрі, Делі, Чилі, Борнео, Хельсінкі;
- 5) «Атлетіко», «Юманіте».

Тема: Педагогічне спілкування. Мовна особистість і культура мовлення вчителя-словесника

Теоретичні питання

1. Мова і культура мовлення фахівця. Основні комунікативні ознаки мовлення.
2. Лексико-фразеологічні норми. Особливості вживання синонімів, омонімів, паронімів у професійному мовленні. Терміни, професіоналізми, жаргонізми. Канцеляризми, діалектизми. Лексичні повтори, тавтологія, плеоназм, мовні штампи, просторічні слова, вульгаризми, слова-паразити. Професійна фразеологія. Поняття «екологія мови», «лінгвоекологія», «мовна особистість».
3. Словники у професійному мовленні. Типи словників. Роль словників у підвищенні мовленнєвої культури.

Рекомендована література:

1. Антисуржик. Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити /за заг. ред. О. Сербенської. Львів: Світ, 1994. 152с.
2. Биби́к С. П. Словник іншомовних слів. Тлумачення, словотворення та слововживання : близько 35000 слів і 15 словосполучень. Харків: Фоліо, 2005. 623 с. URL: <http://irbisnbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001384>
3. Головащук С. І. Словник-довідник з українського літературного слововживання. Київ: Наук. думка, 2004. 446 с. URL: <http://irbisnbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001523>
4. Гринчишин Д. Г., Сербенська. О. А. Словник паронімів української мови. Київ: Рад. шк., 1986. 218 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0004880>
5. Демська О. М., Кульчицький І. М. Словник омонімів української мови. Львів: Фенікс, 1996. 223 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0004879>
6. Караванський С. Практичний словник синонімів української мови : близько 20 000 синонім. Рядів. Львів: БаК, 2012. 523 с. URL: <http://irbisnbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001753>
7. Сербенська О. А. Екологія українського слова : практ. словничок-довід. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. 56 с. URL: <http://irbisnbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0004656>
8. Словник фразеологізмів української мови / НАН України, Ін-т укр. мови, Укр. мов.-інформ. фонд; [уклад.: В. М. Білоноженко та ін. ; відп. ред. В. О. Винник]. Київ: Наук. думка, 2003. 786 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001851>
9. Ставицька Л. О. Короткий словник жаргонної лексики української мови. Київ: Критика, 2003. 334 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0004866>
10. Тлумачний словник української мови [Електронний ресурс] : у 20-ти томах : електронна версія видання / Нац. акад. наук України, Укр. мовно-інформ. фонд; гол. ред. В. М. Русанівський. 2010. URL: <http://test.ulif.org.ua:8000/expl/Entry/index?wordid=1&page=0>
11. Українська мова : короткий тлумач. слов. лінгв. термінів / за ред. С. Я. Єрмоленко. Київ: Либідь, 2001. 221 с. URL: <http://irbisnbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001815>

Завдання 1. За допомогою словників доберіть синоніми до поданих слів.

Аргумент, вада, винятковий, галузь, ґатунок, ґрунтовний, дійсний, допомога, економія, експерт, екстраординарний, ефективний, засвоїти (здобути знання), поміркований, достеменно, ошатний, конфлікт, нагода, наполягати, неодмінний, обов'язковий, обставини, оригінальний, особливість, перешкода, період, структура, сфера (досліджень, роботи).

Завдання 2. Доберіть до поданих іншомовних слів українські відповідники, запам'ятайте їх. З'ясуйте вмотивованість використання слів іншомовного походження у професійному мовленні.

Аналогічний, алфавіт, актуальний, дистанція, аномалія, абітурієнт, епоха, аргумент, паблик рилейшнз, менеджер, фіктивний, фон, феномен, процент, дифтонг, бібліотека, аплодисменти, журнал, фактор, пріоритет, стимул, експеримент, компенсація, авторитет, ідентичний, аванс, безапеляційно, глобальний, імідж, ідентичний, індіферентний, інтерпретувати, інфантильність, компетентний, лабільний, легітимний, мобільний, одіозний, перманентний, сакральний,

сакраментальний, толерантний, унітарний, уніфікувати, харизма, ексклюзивний, аналізувати, бізнесмен, амбітний, вакантний, деградація, дезорганізація, дефініція, дефіцит, еквівалентний, ігнорувати, ідентифікувати, компенсація, констатувати, координувати, легалізувати, потенційний, публічний, реалізувати, санкція, тенденційний, реціпієнт, кореляція, консолідація, файл, дайджест, саміт, міленіум, оратор, трилер, кліп, імпазантний, респектабельний, електорат, хіт, віртуальний, рейтинг, он-лайн, сервер, тінейджер.

Завдання 3. Поєднайте подані слова зі словами в дужках, утворюючи словосполучення, поясніть свій вибір. Перевірте себе за словником паронімів.

Базовий, базисний (поняття методики, навчальна дисципліна, положення лінгводидактики, навчальний заклад); проєктний, проєктивний, проєкційний (робота, геометрія, апаратура); дружний, дружній (робота, ставлення, колектив); писемний, письмовий, письменний (пам'ятка, стиль, розпорядження, іспит, мови, чоловік); засвоювати, освоювати (правила, землі, кошти); поверховий, поверхневий (враження, натяг, хвилі, тлумачення, висновки, знання, аналіз, джерела); витрати, втрати (під час транспортування, фінансові, на соціальне забезпечення); обумовлювати, зумовлювати (якість, пунктом договору, успіх роботи, угоду певним терміном); професійний, професіональний (обов'язок, театр, знання, спілкування); наступний, подальший (зупинка, життя); одержувати, діставати, здобувати (стипендія, по заслугі, перемога, звання майстра спорту); переводити, переказувати (гроші поштою, дослівно, на нову посаду); положення, становище, стан (вертикальне, міжнародне, хворого, у просторі, на 1 вересня, виправити, у занедбаному, зловживання службовим), суспільний, громадський (організації, харчування, лад, бібліотека, устрій, науки) тактовний, тактичний (прийоми, людина); розмір, об'єм, обсяг (бюджету, кімнати, черевиків); загальний, спільний (засідання, збори колективу, сума, дії); головний, основний (завдання, засіб, напрям, підсумок, показник, представник, умова, управління, фонд); голова, глава (зборів, сім'ї, екзаменаційної комісії, парламентської опозиції, делегації, Верховної Ради).

Завдання 4. Перекладіть сполучення слів, поясніть і запам'ятайте варіанти перекладу слова «следующий» у значенні прикметника, дієприкметника, займенника. Наведіть власні приклади словосполучень і речень із цим словом.

В следующий раз, на следующий день, следующим выступает, вызываются следующие лица, выполним задание следующим образом, сделаны следующие выводы, следующий через станцию поезд, следующий советам врача пациент, следующие из сказанного выводы.

Завдання 5. Перекладіть українською мовою подані конструкції. Уникайте калькування.

В значительной степени, бывший директор, быть на хорошем счету, работать на общественных началах, приступить к изучению, рассмотреть следующие вопросы, самый лучший результат, разработать мероприятия, профессиональный уровень, находится в прекрасной форме, занимать призовые места, допускать возможность, на сегодняшний день, в зависимости от условий, в ближайшее время, не смотря на трудности, работать по совместительству, по месяцам, по пятницам, послать письмо, получить зарплату, важная задача, самый важный объект, на протяжении недели, круглый год, принимать участие, задавать вопрос, допускать ошибку, обучать произношению, навестать упущенное, ответ верный, желающие отвечать, смешал правила, следующее упражнение, незанятие правил обусловило ошибки, познакомиться из содержанием параграфа, выразительное чтение, дежурный ученик, развитие связной речи, навестать упущенное, характерно для нас, пришло в голову, затруднительное положение, остановка по требованию, поднять шум, заключить договор, в двух словах, вести себя вежливо, повестка дня, устойчивое внимание, нанести ущерб, предоставить возможность, объявить благодарность, оценить по достоинству, к началу года, к вашему сведению, по специальности, вопреки правилам, вредная привычка, принять меры, принять к сведению, следующие члены группы, встретиться с Михаилом Федоренко, на следующей неделе, отношения в коллективе.

С чего мы начнем сегодня? Я думаю, мы начнем с обсуждения плана. Дело в том, что не все еще собрались. Это Вас устраивает? Да, вполне. Я думаю, вопрос можно считать решенным. Полностью с Вами согласен. Вы правы. Совершенно верно. Мы с Вами договорились? Вы в этом

несколько ошибается. Это не так. Это противоречит нашей практике. Я с Вами не согласен. Извините меня. Повторите, пожалуйста, Ваш вопрос. У нас нет такой информации. У меня есть замечания. Я в этом не уверен. Я хотел бы продолжить разговор. Я с удовольствием представляю Вам гостей. Желаю всего самого лучшего. Ми, з однієї сторони, зацікавлені в угоді, а з іншої — не довіряємо вам.

Завдання 6. З'ясуйте, які з поданих висловів питома українські, а які є інтерферемами. Скористайтесь рекомендованою літ-рою (джерело №7).

в данное время – в даний час / на цю пору, тепер, у цей час
в данном случае – у цьому разі / у даному разі
в качестве руководителя – в якості керівника / як керівник (у ролі, функції) керівника
вполне возможно – вповні можливо / цілком можливо
в прошлом году – в минулому році / рік тому, минулого року, торік
в случае необходимости – у разі потреби / у випадку необхідності
в случае отсутствия – у випадку відсутності / якщо немає
в строгом смысле слова – у строгому смислі слова / у точному значенні слова
как можно скорее – як можна швидше / якомога швидше, якнайшвидше
короче говоря – коротше кажучи / якщо коротко, то...
ни за какие блага – ні за які блага / нізащо в світі
носит название – носить назву / має ім'я, зветься, називається
область науки – галузь (сфера) науки / область науки
он прав – він прав (правий) / він має рацію
оставлять за собой право – залишати за собою право / застерігати собі право
обстоятельства совпадают – обставини співпадають / збіг обставин
помочь делу – зарадити справі / допомогти справі
после окончания – після закінчення / закінчивши
поставить вопрос ребром – ставити питання ребром / ставити питання руба
представь себе – представ собі / тільки подумай
при всем старании – при всьому старанні / хоч як старався, хоч як намагався
при всем честном народе – при всьому чесному народі / привселюдно, при всіх
присутствие духа – присутність духу / цілковите самовладання
против желания – усупереч бажанню / проти бажання
по крайней мере – по крайній мірі / принаймні, щонайменше
по понедельникам – по понеділках / щопонеділка
приглашаются желающие – запрошуються бажуючі / запрошуємо зацікавлених
рукой подать – рукою подати / поблизу, недалеко ходити
ставить вопрос – ставити питання / порушувати питання
сопоставлять факты – порівнювати (зіставляти) факти / співставляти факти
ставить знак равенства – ставити знак рівності / ототожнювати
стоит (заслуживает) внимания – вартує уваги / заслуговує на увагу (уваги), вартий уваги
таким образом – таким (отаким) способом (чином) / так (отак), у такий спосіб
тем не менее – проте, а втім, однак; а все-таки, а все ж таки, попри це / тим не менше
явное противоречие – явне протиріччя / очевидна суперечність
это исключает возможность – це не дає змоги / це виключає можливість

Завдання 7. Знайдіть і виправте помилки. Поясніть, які норми сучасної української літературної мови порушено в поданих словосполученнях. Скористайтесь рекомендованою літ-рою (джерело №7).

Вірна відповідь. Давайте подумаємо/заспіваємо/розглянемо. Приймати (прийняти) міри. Мені стала в нагоді ваша порада. Я лишаю вас слова. Я даю добро на проведення цього міроприємства. Моє заключення слідує. Я настоюю на звільненні Петренка з посади. Я прийшов до такого висновку... Хочу сказати ще пару слів. Я не раз піднімав питання про підвищення зарплатні. Ця пропозиція заслуговує уваги. Є виключення з правил. Наші думки співпадають. Я повинен зложити свої повноваження. Не збираюся доказувати свою правоту. Вибачаюсь, якщо було щось не так. Всього Вам самого найкращого. Я до Вас по такому ділу. До зустрічі через пару днів. Скажіть, будь ласка, скільки годин. Ви вірно вчинили. Я розділяю Вашу стурбованість. З наступаючим Новим роком! Пішли швидше!

Рахую можливим, інша сторона медалі, кожна хвилина на рахунок, у тексті зустрічаються

помилки, доля істини, до останнього часу, кращі з кращих, відпала необхідність, смисл життя, у строгому смислі слова, немає смислу, перейшов границі можливого, підрастаюче покоління, оточуюче середовище, бігло ознайомитися, біля п'яти відсотків, у більшості випадків, більше сотні опитаних, попередити помилкове вживання, існуючі словники, багаточисельні приклади, показники співпадають, складає 80%, зі сказаного слідує, виключення з правила, виключити зі списку /з університету, виключно стилістичний, приналежність до частини мови, знаходиться на периферії мовної системи, усунути протиріччя, відзив на дисертацію, заключний висновок, скоріше за все, однією і тією ж мовою.

Завдання 8. Зредагуйте речення, усунувши плеоназм. Поясніть різницю між плеоназмом та прийомом художньої тавтології.

Потрібно записати прізвища в алфавітному порядку. Виставка малюнків «Мій автопортрет». Усі учасники Вікімарафону — тобто користувачі, які створили статтю згідно з умовами Вікімарафону — отримають пам'ятні сувеніри. На сайті розміщено вільну вакансію. До складу структури об'єднання увійшли: страхова компанія, готельна фірма, соціальна фірма. Це десятиріччя позначене розквітом і апогеєм адміністративно-командних методів управління економікою. Сподіваємося на подальше спільне співробітництво з вашою фірмою. Зрозумілішими стали наші можливості й шляхи нашого руху вперед. «Ти у мене єдина» – основний лейтмотив кампанії, який є універсальним зверненням до нації, країни та її незалежності. «Які плани вашого відомства в грудні місяці?» – запитує журналіст міністра на пресконференції. «Ми маємо забезпечити безпеку наших громадян», – відповідає чиновник. «Він уже давав таку обіцянку кілька місяців тому назад», – коментує слова урядовця народний депутат. Український народний фольклор козацької пісні села Чаплинка Юр'ївського. Прейскурант цін на платні медичні послуги.

Завдання 9. Замініть подані далі словосполучення словом, або словосполученням із меншою кількістю одиниць. Запам'ятайте відповідники.

Приклад : у більшості випадків – здебільшого.

Вводити в дію; з метою сприяння; надавати допомог у; позиція, яку вони займали по відношенню до; приймати рішення; кожного разу; як тільки; до цих пір (до цього часу); до тих пір, поки; в минулому році; в позаминулому році; по обидві сторони; через деякий час; в іншому місці, що є сили; більш висока; з тих пір; з яких пір; до цієї пори; з цього часу; в усі сторони; замість цього; не вистачати; приходити до свідомості; у першу чергу; в більшості випадків; знайти порозуміння; як правило; зробити неможливим; зробити можливим, забезпечити безпеку.

Відповідники : щораз, щойно, досі, доки (допоки), торік, позаторік, обабіч, згодом, деінде, щосили (чимдуж, щодуху), вища, відтоді, відколи, дотепер, убезпечити, відтепер, навсібіч, натомість, бракувати, опритомніти (отямитись), насамперед (передусім), здебільшого, порозумітися, зазвичай, впроваджувати, щоб сприяти, допомагати, позиція щодо, вирішувати, унеможливити, уможливити.

Завдання 10. Перекладіть українською мовою, поясніть правопис.

1. Незачем, зачем, затем, недаром, назло, неспроста, сослепу, спросонок, попусту, точь-в-точь, невзначай, на смех, сдуру, впопыхах, со зла, поневоле, потому, поэтому, нарочно, напоказ.

2. Грамматика, суффикс, интеллект, иллюстация, искусство, аттестация, аннотация, конгресс, комментарий, комиссия, аллитерация, эффект.

3. Сдержанный, уравновешенный, воспитанный, выдержанный, образованный, одаренный, восторженный.

4. Благородный, вежливый, доброжелательный, искренний, мужественный, настойчивый, находчивый, отзывчивый, превосходный, решительный, серьезный, справедливый, требовательный, трудолюбивый, чуткий, энергичный, осмотрительный, капризный, бережливый, норовливый, привлекательный,

Завдання 11. Знайдіть у наведених реченнях порівняння, метафори. Поясніть їхню роль.

Слова подібні до листя: дерево, що має їх надто багато, дає дуже мало плодів (О. Поуп). Слово – це крила ластівки, вона їх не відчуває, але без них не може злетіти (Ю. Мушкетик). Для мене мови народів – як зорі на небі. Я не хотів би, щоб усі зорі злилися в одну величезну, на пів неба, зірку. На те є сонце. Але нехай сяють і зорі. Нехай у кожного народу буде своя зірка (Р. Гамзатов)) Кожен вираз рідної мови має своє обличчя. Як у квітки, у них свій неповторний аромат і відтінок барви, а цих відтінків кожна барва має тисячі (В. Сухомлинський). Без кореня, як риба без води, слово не може існувати/ (І. Вихованець). Суфікси – великі трудівники. Трудяться багато, але вміють усе/ (І. Вихованець). Правопис – корсет мови (І. Фаріон). За висловом Б.М.Головіна, якщо метод – це шлях, який прокладають до істини, то методика – інструменти, потрібні для розчищення цього шляху. Якщо в синтетичних мовах морфологія є дуже важливою, то в аналітичних мовах вона переходить на задній план, а в так званих «аморфних» мовах її вартість нульова. Отже, лексико-семантичні поля характеризуються зв'язком слів або їхніх значень, системним характером цих зв'язків, що забезпечує безперервність смислового простору. Кожне поле – це своєрідна мозаїка слів, де кожне окреме слово має певне місце в лексико-семантичному просторі (М.П. Кочерган).

Блок аудиторних завдань

Завдання 1. Визначте, які з слів не відповідають нормам літературного слововживання. Правильний варіант запишіть. Скористайтесь лекскографічними виданнями зі списку рекомендованої літератури.

Постачальник, учбовий, багаточисленний, міроприємство, співставляти, збігатися, слідуючий, діючий, співіснувати, підприємство, багатогалузевий, прийняти участь, любий, хвалебний, лідувати, вполювати, достойнство, по другому, лишній, замужня, заказати, обвинувачення, висняти, бувший, шуткувати, настоювати, у першу чергу, слідуючий, малочисленний, вірно, по крайній мірі, жалоба, торжества, поступити вірно, достойнство, чистосердечно, знауючий міру, з наступаючим Новим роком!, вдруг з'ясувалося, віроятніше за все, другим разом, творчість Василя Симоненко, на слідуючий неділі, самий активний студент, треба платити налог, заключити договір, виражати думки, прийняти до уваги, заключити договір, вислати пісьмо, здати екзамени, привести приклад, давайте писати, минулорічний, безнаказаність, благополуччя, день відкритих дверей, емкий, командировочне посвідчення, користуватися успіхом, сумнозвісний, передпосилка, обнародувати, неунікний, недопустимо, шари суспільства, правлячий, оснащення, обмовитися, координуючий.



Завдання 2. Поясніть, як ви розумієте наведені прислів'я і приказки. Доберіть українські відповідники.

- 1) Яйця з камінням не сперечаються (кит);
- 2) У бджоли спина смугаста, але тигром її не назвеш (кит);
- 3) За кожним великим чоловіком стоїть велика жінка (фр);
- 4) Друзі витирають піт, кров витирають рідні (фр.);
- 5) Покласти усі яйця в один кошик (фр.);
- 6) Якщо біля однієї плити пораються два кухаря, обід пригорає (ассир.);
- 7) Поспішливий тарган у суп потрапляє (удмур.);
- 8) Хто воду носить, той і глек розбиває (турец.);
- 9) У тихій воді є крокодили (малай.);
- 10) Ввічливість відчиняє всі двері (англ.);
- 11) Невдячність – гірша з вад (англ.);
- 12) Доки сам не постарієш, старого не зрозумієш (армян.);
- 13) Глибоку рану коротким жердиною не зміряєш (в'єтн.);
- 14) Марно носити дрова в ліс (нім.);
- 15) Старанність – батько щастя (англ.);
- 16) Краще знати одне ремесло добре, ніж сто погано (япон.);
- 17) Гнів твій – ворог твій (япон.);
- 18) Хто людей любить, той довго живе (япон.).

Завдання 3. Як ви знаєте, евфемізм – це слово або вислів, що вживається для непрямого, прихованого, зокрема пом'якшеного, ввічливого позначення певних предметів, явищ, дій замість прямої їх назви. Запропонуйте варіанти пом'якшеного називання до слів: Брехати, стара людина, піти на пенсію, смертельний, помер, убити, дурний, каліка, наказую, нічого не робить, діти із синдромом Дауна, діти-аутисти.

Завдання 4. Поставте подані слова і словосполучення у форму кличного відмінка.

Андрій Васильович, Олександра Володимирівна, Леся Микитівна, пан Шевчук; пані Медведєва; колега Іванчук; добродійка Скирта, колега Степан; пані Катерина; брат Петро; друг Віталій, земля; доля; подруга Марія; редакція, козак; друг; хлопець; читач, Людвіг, Олег, Микола, Ігор, Марія, Андрій, Володимир, Ірина.

Завдання 5. Назвіть особливості універсального (комплексного) словника. • З'ясуйте, які позначення подають словники для маркування орфоепічних і стилістичних норм, наведіть приклади.

Практичне заняття №3

Тема: Професійне спілкування. Жанри усного педагогічного мовлення.

Теоретичні питання

1. Спілкування і комунікація. Функції спілкування. Види, типи і форми професійного спілкування. Основні закони спілкування.
2. Педагогічне спілкування як складник професійно-педагогічної комунікації. Особливості, функції педагогічного спілкування. Педагогічне спілкування як діалог. Структура педагогічного спілкування. Бар'єри й ускладнення у процесі комунікації.
3. Мовний, мовленнєвий, спілкувальний етикет. Стандартні етикетні ситуації. Парадигма мовних формул.
4. Фатичні мовленнєві жанри в педагогічному спілкуванні. Професійно значущі жанри похвали, компліменту, розради, зауваження (докору), незгоди і відмови в професійному мовленні вчителя. Мовленнєві моделі конструктивної взаємодії «учитель — учень». Репліки і висловлення вчителя, що створюють бар'єри комунікації. «Я-висловлювання» у спілкуванні з дитиною.
5. Сутність і засоби невербальної комунікації. Екстралінгвістичні і просодичні засоби комунікації. Декодування вчителем невербальної інформації.

Рекомендована література:

1. Абрамович С. Д. Мовленнєва комунікація: підручник. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 472 с.
2. Бутенко Н. Ю. Комунікативна майстерність викладача: навч. посібник. Київ: КНЕУ, 2005. 336 с.
3. Гриценко Т. Б., Гриценко С. П., Іщенко Т. Д. Етика ділового спілкування. [Електронний ресурс] URL: http://pidruchniki.ws/14131112/menedzhment/dodatкова_literatura#377
4. Кайдалова Л. Г., Пляка Л. В. Психологія спілкування: навчальний посібник. Харків: НФаУ, 2011. 132 с.
5. Конфліктологія: навчальний посібник. / За ред. В. М. Петюха та Л. В. Торгової. Київ: КНЕУ, 2003
6. Лесько О. Й. Етика ділових відносин. Вінниця: ВНТУ, 2011. 309 с.
7. Пасинок В. Г. Основи культури мовлення: навчальний посібник. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. 228 с.
8. Романовський О. Г., Середа Н. В., Квасник О. В. та ін. Риторика: навчально-методичний посібник для студентів. Харків: НТУ «ХПІ», 2008. 160 с.
9. Шевчук С. В., Клименко І. В. Українська мова за професійним спрямуванням: підручник. Київ: Алерта, 2011. 694 с. URL: <http://irbisnbnv.gov.ua/ulib/item/UKR0001711>

Практичні завдання

Завдання 1. Прочитайте й докладно перекажіть текст.

Базовою складовою діалогу є текст **запитання**, що підтримує ініціативу в розмові. Фундаментальні дослідження запитання в комунікації, здійснені В. Ленертом, представляють чотири класи запитань, які організують соціальний контекст розмовного мовлення: **довідкове** („Котра тепер година?“), **запитання-прохання** („Чи не могли б ви передати на квиток?“), **люб'язне** („Як Ви себе почуваєте?“), **стратегічне запитання** („Хто Вам дозволив втручатися в наші стосунки?“).

Довідкове запитання потребує інформативної відповіді, тому мовцеві слід його формулювати таким чином, щоб отримати саме ту інформацію, якої він потребує. У навчанні моделей таких запитань необхідно приділити увагу постановці логічного наголосу у висловленні, оскільки, як зазначає В. Ленерт, він є лінгвістичним втіленням семантичного „фокусу“ мовлення. Адже відповідями на запитання „Ти прийдеш у п'ятницю?“ може бути „Так“ або „Ні, в суботу“, залежно від сфокусування уваги співрозмовника на певному компоненті висловлювання за допомогою фразового наголошення.

Запитання-прохання є одним із видів формальної організації тесту прохання. Найчастіше вони містять лексичні елементи, які означають можливість дії або пов'язані з нею („Чи не могли б Ви...?“ „Чи не важко тобі буде дізнатися?“). Люб'язні запитання охоплюють стандартні комбінації фактичних реплік („Як почувашся?“, „Як справи?“, „Як здоров'я?“). Переважно вони вживаються разом із вітанням.

Стратегічне запитання має на меті змусити співрозмовника реагувати дією. По суті, стратегічне запитання є актом докору або заборони чогось („Чому ти не прийшла вчасно?“ „Навіщо Ви починаєте цю неприємну розмову?“).

Текст **прохання** створюється, щоб домогтися задоволення потреби мовця, уникнути відмови, зберегти кооперативні взаємини з партнером. Тому прохання і відмова мають бути оформлені відповідними мовними засобами, які допомагають досягти цієї мети. Різні типи прохань мають стійкі мовні позначення: (Усі вже здали гроші на святкування ювілею). До структури тексту прохання В. Карасик відносить привітання, звертання, прохання діяти, мотивування, власне прохання. При цьому абсолютно необхідними є фатичні формули, звертання і власне прохання. Прохання діяти і мотивування є додатковими елементами такого тексту. Потреба в додаткових елементах виникає, якщо між мовцями є відмінність у соціальному статусі або напружені стосунки, або вони є малознайомими людьми. Дистанція між мовцями зумовлює більш розгорнутий текст прохання.

Прохання може будуватися за розгорнутою формулою і переходити в жанрові форми **умовляння** і **переконання**. На відміну від переконання, умовляння впливає на почуття та емоції, а не на розум та логіку. Тому в жанрі умовляння використовують етикетні форми *дуже прошу, будь ласка, зроби мені послугу* тощо, епітети, компліменти, а також зменшувально-пестливі форми іменників, якщо розмова йде між близькими людьми. Мовлення доповнюється жестами, вигуками, мімікою. Комунікативне завдання тексту-переконання полягає в застосуванні раціональних аргументів, демонструванні причинно-наслідкових зв'язків у змісті висловлювання. Переконання має більш розгорнуту структуру і передбачає здійснення логічних операцій аналізу, синтезу, аналогії, диференціації, порівняння, конкретизації.

Висловлення **згоди** чи **незгоди** належить до коригувальних текстів, оскільки воно спрямовує розвиток діалогу між мовцями. Тексти згоди та незгоди мають спільні норми оформлення. Якщо згода та незгода часткові, тоді вони мають супроводжуватися висловлюваннями оцінного та самооцінного характеру: *Я, звісно, заслуговую на докір..., Частково ти маєш рацію..., Ви слушно зазначили..., Я не в усьому погоджуюсь із Вами...* Повна згода переважно висловлюється словами реченнями: *Так. Звісно. Погоджуюсь. Добре. Гаразд.* Повна незгода є, по суті, відмовою задовольнити прохання або зблизити позиції та установки мовців і теж висловлюється словами-реченнями: *Ні. На жаль. Шкода.*

Тексти **завершення розмови** потребують особливої уваги, оскільки вони зумовлюють характер наступних актів спілкування. Вихід із такого акту може бути за згодою обох партнерів або одноосібний. Мовленнєве оформлення кінця розмови залежить від соціального статусу та претензій мовця на певний імідж. Пряме закінчення діалогу відбувається за допомогою висловлювань типу: *Це все, що я хотів би сказати. Нам немає більше про що говорити далі. Закінчуймо цю розмову!* Прийнятними є повідомлення про бажання йти: *Мені вже час. Я поспішаю.* Опосередкованим закінченням контакту є резюме діалогу або позитивна оцінка інформації, отриманої з розмови. Вони супроводжуються вставними одиницями: *насамкінець, таким чином, отже, коротко кажучи.* Їх сленговими та просторічними аналогами є *коротше, лади.*

Позитивне чи негативне **оцінювання** (критика, схвалення, засудження) завжди пов'язані з особистісною самооцінкою комунікантів. Якщо критика стосується самого партнера спілкування або його поглядів, то вона не порушить позитивних умов комунікації лише за умови цілковитого обопільного сприйняття партнерами системи цінностей один одного. Висловлювання типу *Ти вчинив погано. Це була дурниця. Я цього не схвалюю. Це Ваш хибний крок. Ви помиляєтесь* адекватно сприймаються лише від авторитетної особи, людини, якій довіряють, і в разі правильної інтерпретації висловленого. В іншому випадку реакцією на критику буде образа і припинення контактів із мовцем. Тому якщо метою мовлення є підтримання дружніх взаємин, збереження поваги співрозмовників, то пряму оцінку слід висловлювати у вигляді поради. Те саме можна сказати і про схвалення та компліменти. Висловлювання типу *Ти маєш гарний вигляд. Тобі личить це вбрання. Дуже слушне зауваження* можуть доповнюватися епітетами, метафорами, порівняннями. Але мовець може потерпіти комунікативну поразку, якщо така оцінка не збігається або суперечить думці партнера: тоді така оцінка може сприйнятися як іронічна або навіть образлива.

Завдання 2. Вивчіть напам'ять якомога більшу кількість традиційних мовних формул, що використовуються в етикетних ситуаціях спілкування (див. інформацію з теми *Стандартні етикетні ситуації. Парадигма мовних формул у рекомендованому джерелі №10, С. 79* та <https://vseosvita.ua/c/pedagogy/post/44707>).

Додаток

Типовими для жанру "похвала" є такі фрази:

1. Пряма похвала:

- ♣ Хвалю тебе, Наталко, за старанність.
- ♣ На собливу похвалу за організацію цього заходу заслуговує Олег.
- ♣ Мені приємно похвалити усіх вас за виявлене співчуття й допомогу людині, яка її

потребує.

- ♣ Із задоволенням хвалю Артема, Сергія і Романа за відповідальне ставлення до дорученої справи.

2. Похвала з модально-оцінним компонентом:

- ♣ Молодчина, упорався із завданням успішно.
- ♣ Добре зроблено, хвалю.
- ♣ Блискуче виконана робота.
- ♣ Дуже добре (надзвичайно добре!).
- ♣ Оригінальне рішення!
- ♣ Твій вчинок вартий найвищої похвали!
- ♣ Це справді жест благородний.
- ♣ Тарасе, хвалю, це крок надзвичайно мудрої людини!
- ♣ От розумна голова!
- ♣ Оце картина! Оце справжній твір! Оце справді талановито!

Висловлення жанру "осуд" мають такі види:

1. Прямий осуд:

- ♣ Твій учинок, Андрію, вартий осуду.
- ♣ Я змушена осудити такі рішення.

2. Осуд з модально-оцінним компонентом:

- ♣ Це ганебний учинок!
- ♣ Ти вчинив жорстоко!
- ♣ Ти поводишся негідно!
- ♣ Погана робота!
- ♣ Неефективно Ви попрацювали.
- ♣ Треба ж виявляти елементарну повагу.

3. Непрямий осуд:

- ♣ Так поводитися може лише негідна поваги людина!
- ♣ Це вчинок не гідний порядної людини!
- ♣ Ви підвели мене такою поведінкою.
- ♣ Не можна бути таким егоїстом!

- ♣ Ти забув подякувати.
- ♣ Це школа, а не розважальний заклад.

На похвалу потрібно відповідати подякою: "дякую", "дякую, мені це приємно", або подякою і запевненням "дякую, я й надалі старатимуся!", "дякую, обіцяю й надалі виправдовувати ваші слова", "дякую, запевняю, що ніколи не підведу" тощо.

На осуд вихована людина реагує вибаченням і запевненням: "вибачте", "вибачте, це прикрий випадок, а не норма у моїй поведінці", "перепрошую, це більше не повториться", "вибачте, я вже зробив (-ла) для себе висновки", "перепрошую, мені прикро, що так сталося" тощо.

Завдання 3. Прочитайте наведений уривок статті. Виділіть мікротеми і сформулюйте їх основну думку. Запропонуйте назву. Перекажіть текст.

Комунікативна мета мовленнєвих тактик відмови полягає в тому, щоб негативно відповісти на прохання, вимогу, наказ чи пропозицію співрозмовника. Настанова адресанта пов'язана з неможливістю або небажанням виконати означену дію.

У сучасних дослідженнях проблем спілкування у сфері ділової комунікації виокремлено ряд мовленнєвих тактик відмови, які можна вважати типовими і для професійного спілкування членів педагогічного колективу:

1. **Повна/категорична відмова**, яка не передбачає пояснення причин відмови. Тактичний хід містить комунікативні **НІ** та/або заперечення з часткою **НЕ** ("Ні, я не можу це зробити". "Ні, це не можливо". "Ні, я не хочу. "Не треба". "Ні в якому разі". "Про це не може бути й мови")

2. **Емпатична відмова**. Тактичний хід містить співчуття, співпереживання. Крім заперечення з часткою **НЕ**, часто емпатична відмова починається з **ТАК**, що посилює перлокутивний ефект пом'якшення. Крім того, зазвичай, містить дієслова емоційно-чуттєвого наповнення *знаю, розумію, бачу, відчуваю, чую* приблизно в однаковому значенні «мені відомо»: "Так, я бачу, що вам не легко, але я не можу задовольнити ваше прохання", "Я знаю, як це важливо для тебе, але, на жаль, не можу тобі допомогти".

3. **Обґрунтована відмова** містить причину, пояснення відмови, що виражається підрядним реченням причини, або безсполучниковими конструкціями: "Я не можу, тому що немає відповідного розпорядження". "Ні, не буду, взагалі не п'ю каву". "Змушений відмовити, бо ...", "Пробачте, але це даремна трата часу, бо ...".

4. **Відкладена відмова** не містить чіткої відповіді ("Я не можу відповісти одразу") і зазвичай комбінується з обґрунтованою відмовою та зустрічним проханням: "Я не можу тобі сказати зараз, тому що я повинна подивитись свої записи в щоденнику. Я точно не пам'ятаю всі свої плани на завтра", "Перш ніж відповісти, мені треба порадитись з директором", "Можна я відповім трохи пізніше? Мені треба подумати", "Мені потрібен час, щоб обдумати твою пропозицію. Я зателефоную тобі. Добре?".

5. **Компромісна відмова**. Тактичний хід містить згоду з частиною прохання, пропозиції, рідше наказу. "Я можу дати тобі цю книгу завтра, сьогодні вона мені ще потрібна", "Згодна взяти на себе відповідальність за підготовку сценарію, але сама повністю організувати захід не зможу". Відмова може містити пропозицію іншого (спільного) вирішення проблеми : «Раджу вам з цього питання звернутися до...», «давайте поміркуємо як можна вирішити цю проблему...».

Розглядаючи дидактичні й мовленнєві можливості жанру відмови, зупинимось докладніше на специфічних для педагогічного спілкування ситуаціях навчального спередання та оцінювання, в яких аналізований жанр є найпоширенішим.

У процесі діалогової взаємодії за допомогою відмови вчитель висловлює небажання вступити в спілкування або продовжити діалог. Такий вид відмови є реакцією на будь-який жанр, оскільки причини, які його викликають, переважно пов'язані не з характером інтенції репліки-стимулу, а з екстралінгвістичними умовами мовленнєвої ситуації. Як засвідчують результати проведеного анкетування вчителів, відмова-незгода – це наслідок небажання вступати в діалог з конкретною особистістю, яка викликає неприязнь, не здатна сприймати іншу точку зору, або її психологічні особливості не дозволяють спілкуватися тут і зараз. Відмова говорити з таким «співрозмовником» – спроба уникнути «гострих» тем чи можливого конфлікту. До причин відмови-незгоди також слід віднести й характерні для педагогічного процесу спроби учнів «нав'язати» свій діалог аби відволікти від теми уроку та уникнути відповіді. У зазначених обставинах негативна реакція набуває форм: 1) категоричної відмови без пояснення причин ("Обговорювати з вами нічого не буду!"), 2) обґрунтованої відмови – відмови-пояснення ("Я не буду розмовляти з тобою в такому тоні!"), 3) відкладеної відмови – «зустрічного прохання» перенести

обговорення (*"Зараз розмова у нас не вийде, давай перенесемо її і продовжимо, коли ти заспокоїшся"*).

У структурі відмови-пояснення мотиви відмови є важливим елементом, оскільки сприяють послабленню негативного ефекту жанру. Причини, які пояснюють відмову можуть бути як об'єктивними (*"Зараз не час"*), суб'єктивними (*"Я відмовляюсь з тобою сперечатись: не хочу"*) та етикетними (*"Я б з радістю, але..."*). У лінгвістичних роботах наголошується, що для позитивного спілкування краще використовувати відмову, сформульовану етикетними засобами. Також слід надавати перевагу мотивам відмови «з семантикою об'єктивної неможливості, а не суб'єктивного небажання». Умотивованість і категоричність відмови взаємопов'язані, тому вибір мотиву відмови регулює ступінь інтенсивності незгоди, що впливає на успіх у розв'язанні комунікативно-методичних завдань.

Бал, поставлений учневі, словесне оцінювання також можуть викликати протест дитини і спровокувати її агресію. Погіршує ситуацію неграмотна реакція вчителя на учнівську незгоду з оцінкою. Аналіз ситуацій спілкування переконує: якщо незгода учня з поставленою оцінкою інтерпретується вчителем як приховане прохання змінити її, то затребуваними стають різні жанрові варіації відмови. Категорична відмова в аналізованій ситуації використовується педагогами досить часто, проте є малоефективною, оскільки не дозволяє учневі зрозуміти мовленнєві дії вчителя. Відсутність формул етикету та причин пояснення відмови надають жанру категоричності.

Для реалізації успішного спілкування в ситуації оцінювання, крім обґрунтованої відмови, доречною є відмова – альтернатива (пояснюється оцінка, з якою не згоден учень). Відмова-альтернатива становить аргументативне висловлювання, структура якого, як правило, складається з 3-х змістових частин а) оцінка; б) обґрунтування оцінки в) рекомендації для виконання наступних завдань. Учитель фіксує увагу не на відмові, а на оцінці. Спочатку виділяється те, що учневі вдалося зробити, перелічуються позитивні аспекти роботи, після чого учень менш конфліктно сприйматиме вказівку на те, що він повинен був зробити, але не зробив. Подальший аналіз недоліків, помилок дає можливість учневі самому переконатися в правильності поставленої оцінки. Аргументація належить до тих засобів, які сприяють пом'якшенню негативного впливу жанрів незгоди і допомагають відмовити, не зруйнувавши комунікації, наприклад:

На уроці фізичної культури після виконання учнем стрибка в довжину з розбігу вчитель виставляє оцінку:

- *Слабенько стрибнув. З натяжкою ставлю «7». Ставай у стрій. Учень пригнічений. Стоїть на місці.*

- *Але ж я он як далеко стрибнув. Краще за багатьох інших. Поставте 10.*

- *Стрибнути стрибнув. Майже на три з половиною метри. Але повністю своїх фізичних можливостей не реалізував. Бо техніки виконання не дотримувався. Невдало відштовхнувся. Розтягнув останні кроки розбігу. Не згрупувався перед приземленням. Потренуйся стрибати з місця. Роби вправи на розвиток гнучкості. Зможеш ще краще.*

З наведеного прикладу випливає, що аргументація, яка містить пояснення оцінки, помилок, яких припустився учень, і головне – поради, що допомагають їх виправити, надають відмові переконливості й знімають подальші спроби учня наполягати на зміні оцінки.

Відкладена відмова-зустрічне прохання є дієвою у двох випадках: по-перше, як прийом, здатний припинити нав'язливу мовленнєву поведінку учня, при цьому не зачепити почуття власної гідності учня і не спровокувати конфлікт; по-друге, як спосіб уникнення пояснення, наприклад, через брак часу (*"Чому такі низькі оцінки?" — "Усі пояснення після уроку індивідуально. Добре?"*).

Завдання 4. Визначте, які зі слів і словосполучень не відповідають нормам літературного слововживання. Зредагуйте, правильний варіант запишіть.

Постачальник, учбовий, багаточисленний, міроприємство, співставляти, співпадати, слідуючий, діючий, співіснувати, підприємство, так як, багатогалузевий, прийняти участь, любий, хвалебний, лідирувати, вполювати, почуття власного достоїнства, по другому, лишній, замужня, заказати, обвинувачення, бувший, шуткувати, настоювати, у першу чергу, слідуючий, малочисленний, вірно, по крайній мірі, жалоба, торжества, поступити вірно, чистосердечно, знаючий міру, минулорічний, безнаказаність, благополуччя, День відчинених дверей, емкий, командировочне посвідчення, користуватися успіхом, сумнозв'язний, передпосилка, обнародувати, неунікний, недопустимо, шари суспільства, правлячий, обмовитися,

координуючий, вдруг з'ясувалося, вірогідніше за все, другим разом, творчість Василя Симоненко, на слідуючій неділі, самий активний студент, треба платити налог, заключити договір, давай підемо разом, обжалувати рішення, служба безпеки, крайня необхідність, скласти думку, скласти план, спокійної ночі, співпадіння обставин, немає смислу, підпис завіряю, при необхідності, у відповідності до ст. 10 Конституції України, згідно чинного законодавства, у залежності від ухвали, по відношенню до представників бізнесу, не дивлячись на протести, існуюче законодавство, існуючі ціни, виконуючий обов'язки директора, страйкуючі на майдані люди, з наступаючим Новим роком, головує (зборів, засідання), відстаючий учень, біжучий рядок, перш за все розкрийте зошити.

***Прислівники *насамперед, передусім, передовсім*, як і *насамкінець, наостанок, наприкінці* ніколи не бувають вставними словами, а тому на письмі комами їх не відокремлюють.**

Завдання 5. Побудуйте діалог, в якому:

- а) відмовте колезі у проханні поїхати у відрядження замість неї/нього;
- б) погодьтеся, але дайте зрозуміти, що вчинок вимагає від Вас зусиль;
- в) висловіть відмову як побажання/пропозицію для прохача.

Завдання 6. Створіть діалоги на тему «Спілкування в колективі» (2 на вибір).

- 1) Вам потрібно на завтра відпроситися з роботи. Спробуйте умовити вашого керівника.
- 2) Ви — начальник відділу. Попросіть свого підлеглого вийти на роботу у вихідний день.
- 3) Учора був ваш перший робочий день. Ви познайомилися з колегою, але сьогодні не можете пригадати його ім'я та по батькові. Тим часом він до Вас звертається, як годиться...
- 4) Ви одержали від керівника відділу важливе й термінове завдання, а двоє Ваших колег заважають Вам розмовами...
- 5) Ваш колега вже давно збирався у це відрядження, а посилають Вас...
- 6) Ви — керівник відділу. Ваш підлеглий дуже просить надати йому відпустку. Відмовте у проханні.
- 7) Ви — молодий учитель. На науково-практичній конференції, у якій ви берете участь, присутній директор гімназії, до якої ви мрієте влаштуватися на роботу. У вас є нагода познайомитись і прорекламувати себе. Скористайтесь цією нагодою.

Завдання 7. Опрацюйте матеріали, подані у додатку М. Назвіть риси характеру та поведінки (не менше 8 до кожного пункту), які на вашу думку:

- 1) притаманні вам (позитивні) й варто ще в собі виховати;
- 2) притаманні вам (негативні) та яких би ви хотіли позбутися;
- 3) важливі для керівника/вчителя;
- 4) відрізняють сучасну молоду людину;
- 5) є запорукою щасливого подружнього життя;
- 6) характеризують дитину дошкільного віку.

Зразок : керівник – справедливий, об'єктивний, неупереджений.....

Завдання 8. Доберіть 20 лексем для вербалізації почуттів і емоційних станів людини у «Я-висловлюванні», наприклад «Я роздратований, схвилюваний, занепокоєний...».

Завдання 9. Розкажіть про різновиди слухання. Дайте відповіді на запитання.

Пасивне слухання - вид слухання, який необхідний в ситуації спілкування з людиною, що знаходиться в стані збудження і афекту. Метою пасивного слухання є виведення співрозмовника із стану афекту, його емоційна розрядка, повернення його в стан відносного спокою, в якому можна було б спілкуватися на рівних.

Активне слухання - вид слухання, яке передбачає постійне відтворення змісту тієї інформації, яку повідомляє Вам співрозмовник. Метою активного слухання є адекватний зворотній зв'язок, упевненість у тому, що Ви правильно зрозуміли повідомлювану інформацію. Активне слухання особливо ефективне тоді, коли бесіда має діловий, інформативний характер, у ситуації, коли ви із співрозмовником на рівних, або він сильніший за вас, а також у конфліктних

ситуаціях, коли співрозмовник поводить себе агресивно, тисне на Вас. В останньому випадку це збентежує, збиває із звичної позиції авторитарного співрозмовника.

Емпатичне слухання – вид слухання, який передбачає постійне відображення почуттів співрозмовника. Особливо ефективне в ситуаціях, коли партнер хоче поділитися з Вами особистими переживаннями, проблемами, коли він не надто впевнений у собі, розгублений, коли ініціатива розмови надходить від нього. Метою емпатичного слухання - є створення у співрозмовника відчуття того, що його почуття та переживання хвилюють Вас, прийняті Вами, цікаві Вам.

В яких ситуаціях зі шкільного життя ефективно пасивне слухання? Емпатичне? Активне?

Чим відрізняється емпатичне слухання від інтерпретації мотивів і почуттів іншого? Наведіть приклади.

- Чи всі почуття учня можна «відбити» йому? Чи є такі почуття, виголошення яких вголос може образити?
- Які ознаки ефективного слухання?
- В яких випадках можна вважати, що при емпатичному слуханні емоції учня відображена правильно?

Завдання 10. Прочитайте діалог, перекладіть його українською мовою. Дайте відповідь на післятекстові запитання. Проаналізуйте, чи допомагає емпатичне слухання створити атмосферу взаємної довіри, прийняття і взаєморозуміння.

Діалог №1

После уроков весь класс идет убирать пришкольную территорию. Одна из учениц, недавно пришедших в класс из другой школы, Таня, стоит у окна спиной к классу, не уходит. Учительница Валентина Петровна подходит к ней и видит, что та вот-вот заплачет.

В.П.: - А ты что отлыниваешь? Быстро доганяй! (Подходит к одиноко стоящей Тане). Что это у тебя с лицом?

Т.(обиженно и зло): - Никто здесь не любит меня. У меня здесь совсем нет друзей. Я для них ничего не значу и я их всех ненавижу!

В.П.(наставительно): - Ну подумай, что ты говоришь! Ты должна влиться в коллектив, а для этого надо участвовать во всех делах класса. Все, кроме тебя, участвуют...

Т.(плачет еще сильнее): - Они дают мне всякие прозвища...они...Комаров сегодня...(замолкает).

В.П.(прерывая): - Нет, нет, все не так плохо. Возьми себя в руки, ведь ты уже не ребенок! И иди работай вместе, смотри, уже никого нет, все ушли, кроме тебя. Ну, давай, не задерживайся! Пауза.

- Як Валентина Петрівна слухає Таню? Чи намагається вона зрозуміти її? Які почуття переживає Таня під час розмови? Які почуття переживає Валентина Петрівна?

Діалог №2

В.П. – Таня, що случилось? У тебе неприятности? Могу я поговорить с тобой?

Т.(обиженно и зло): - Никто здесь не любит меня. У меня здесь совсем нет друзей. Я для них ничего не значу и я их всех ненавижу!

В.П.: - Ты обижаешься на ребят и злишься на них... Вид слухання _____.

Т.: - Они обзывают меня... и они... считают меня сумасшедшей...

В.П.(кивает головой и слушает молча, не прерывая ее). Вид слухання _____

Т.: - Я для них ничего не значу, у меня здесь совсем нет друзей...

В.П.: - Я вижу, что тебе трудно здесь.

Т.: - Да, я вообще не хотела бы ходить в школу.

В.П.: - Может быть, это было бы и неплохо...

Т.(успокаиваясь): - О, я бы с удовольствием, но моя мама говорит, что это совершенно невозможно, я должна закончить 11 классов, как все.

В.П.: - Да, и это ощущение безнадёжности... **Вид слухання** _____.

Т.(снова начинает плакать): - Вот именно, я не знаю, что мне делать.

В.П.(даёт Тане выплакаться, не прерывая её, потом говорит): - Ты хочешь сказать, что в совершенной растерянности... **Вид слухання** _____.

Т.: - Да...да...(успокаивается)

В.П.: - Ты ещё что-то хочешь сказать мне?

Т.: - Да нет, пожалуй.

В.П.: - Ты знаешь, Таня, я очень рада, что ты поделилась со мной своими переживаниями. Может быть, мы ещё поговорим об этом позже, может быть, после работы?

Т.: - Да, спасибо, я подумаю об этом. Спасибо.

- **Чи може проблема Тані бути вирішена моментально? Що допомогло В.П. закінчити розмову таким чином, що в учениці виникло відчуття впевненості в тому, що вчителька не засуджує її, допоможе їй, що Таня може звернутися до неї за допомогою.**

Завдання 11. Проаналізуйте прийоми організації спілкування і типи маніпулювання, які використовують учасники в наведених ситуаціях («Ти-висловлювання», «Я-висловлювання», «Я-слухання»).

Ситуація №2 в учительській: Віра Миколаївна каже Марії Сергіївні: «Марія Сергіївна, Ви така досвідчена, такий професіонал, Вас діти люблять, у Вас все виходить, а я - що? У мене нічого не виходить нормально, все якось не так ... Будь ласка, зробіть цю доповідь, я боюся, що все зіпсую і про нашу школу подумають погано».

Аналіз ситуації: «Я-слухання» Марії Сергіївни, які намагається задіяти Віра Миколаївна: «Я краще», «Справа найголовніше моїх інтересів, я жертвую собою заради справи», «Вона гірше». Якщо ці «Я-слухання» Марії Сергіївни включаються і почнуть працювати, то її реакція буде приблизно такою: «Ви маєте рацію, навіть не знаю, чому завуч Вам це доручив. Мені, правда, зовсім ніколи, але заради школи ... Та й комісія ... ». Якщо ж Марія Сергіївна не піддається на провокацію з боку В.Н. і спробує сформулювати «Я-висловлювання», то це буде виглядати приблизно так: «Коли я чую, як розумна освічена жінка з сильним, як ні в кого, характером, говорить такі речі, я не вірю своїм вухам і відчуваю себе ніяково».

Ситуація №2 Ми на уроці у Катерини Павлівни, вона веде заняття в 9 класі. Вона вже пояснила нову тему, коли до класу увійшов Михайло Шапкін, який запізнюється часто. М.: - Здрастуйте. Можна? (Мнеться, дивиться з-під лоба, а очі бігають). К.П.: - Здрастуй, Шапкін. Що знову сталося? М.: - Я ... відводив сестру в дитячий садок ... і ми ... забули речі й повинні були повернутися ... тому що забули ... К.П.: - Ну, все, вистачить, Шапкін. Мені все зрозуміло. Ти знову брешеш. Більше це тобі так не минеться! Іди до директора і не заважай мені працювати! Пауза.

М.: - Здрастуйте. Можна? (Мнеться, дивиться з-під лоба, а очі бігають). Вибачте, будь ласка, Катерина Павлівна, у мене такі були обставини ... Я ... Ви знаєте ... завжди відводжу сестру в дитячий садок, і ось ... ми забули вдома ... і повернулися ... К.П.: - Михайле, ти ж добре розумієш, що це все легко перевірити. Усякий раз, коли я чую твої виправдання, я відчуваю, що я тобі не вірю, і що ... мені тебе не шкода. Вибач. М.: - Катерина Павлівна! К.П.: - Сідай, Михайле, розберемося пізніше.

Аналіз ситуації:

Блок аудиторних завдань

Завдання 1. Створіть варіанти прохань:

- 1) пояснити незрозумілий матеріал (свого друга; викладача).

Завдання 2. Створіть варіанти вибачень:

- 1) за пізній телефонний дзвінок (перед батьками друга);
- 2) за запізнення на заняття (перед викладачем), на побачення (перед другом/подругою);

3) за незграбний рух у транспорті (перед незнайомою людиною).

Завдання 3. Створіть діалоги: співчуття, розрада – відповідь на співчуття. Співчуття потрібно висловити з приводу (2 на вибір):

- 1) незадовільної оцінки на іспиті;
- 2) не призначення стипендії;
- 3) розтавання з коханим(ною);
- 4) крадіжки мобільного телефона;
- 5) хвороби близької людини;
- 6) смерті близької людини.

Завдання 4. Створіть діалоги-запрошення за схемами (1 на вибір):

- а) репліка - позитивна відповідь на запрошення,
- б) репліка - відмова (емпатична, обґрунтована, відкладена).

Завдання 5. Висловіть своє невдоволення подрузі (другові) з приводу:

- 1) запізнення; 2) невиконання обіцяного; 3) байдужого до Вас ставлення; 4) відсутності комплімента; 4) відсутності привітання; 5) відсутності моральної підтримки з її (його) боку.
- 2) Запросіть подругу (друга): 1) у кіно; 2) до себе в гості; 3) в басейн; 4) на майстер-клас з рукоділля; 5) позайматися спортом; 6) на вечірку.

Завдання 6. Похваліть (зробіть комплімент) (3-4 речення): учня за вдалий твір (від імені вчителя); зовнішність подруги; педагогічну майстерність вчителя (від імені директора/колеги).

Завдання 7. Замініть невдалі мовленнєві формули більш коректними, використовуючи «Я-висловлювання»:

Все, що ти зробив, нікуди не годиться. Все це неправда. Хоча тобі це і відомо, повторюю ще раз... Ти мене дратуєш! Ти брешеш на кожному кроці. Що тобі ще? Ні за що! Так візьми й зроби, якщо ти такий розумний.... Так і думав. Цього треба було очікувати! Скільки разів тобі можна повторювати! Де були твої очі? Дивися сюди! Дістали зошити! Пиши! Замовкніть! Закрий рота! До кого я звертаюсь?! Нічого не знаєш! І звідки ти такий узявся?! А ось і ваша величність з'явилися!

Завдання 8. Серед запропонованих висловлювань, що містять відмову, знайдіть ті, в яких мовець: а) проявляє категоричність; б) проявляє співчуття; в) обґрунтовує причину відмови; г) знаходить компроміс, погоджуючись з частиною прохання; д) відкладає конкретну відповідь; е) намагається знайти загальноприйнятне рішення; ж) комбінований варіант.

Я знаю, як це важливо для тебе, але, на жаль, не можу допомогти. Ні, я не можу це зробити. Не хочу, взагалі не п'ю каву. Можна я скажу трохи пізніше? Мені потрібно подумати. Перш ніж відповісти я повинна порадитися з друзями. Я розумію, як ти зморилася за цей тиждень, але, на жаль, я не зможу виконати твоє прохання. Ні, це неможливо. Не можу тобі зараз відповісти, треба подивитися свої записи у тижневику. Я точно не пам'ятаю усі свої плани на завтра. Сьогодні можу надрукувати тільки перший розділ, а останнє дороблю завтра. Не хочу, тільки-но пообідала. Так, я бачу, тобі дуже не легко, і я в цій ситуації не можу тобі допомогти. Згодна взятися за організацію зустрічі випускників, але питаннями збору коштів займатися не буду. Так, на жаль, цієї книги зараз немає, але ви можете залишити свій номер телефона, ми обов'язково вам зателефонуємо. Ні, я не хочу. Мені потрібен час щоб спокійно все обдумати. Я зателефоную тобі. Добре? Не треба. Не можу, тому що немає відповідного наказу. Не буду. Не можу Вам зразу відповісти.

Завдання 9. Перекладіть дієприкметники українською мовою, уникаючи описових форм.

Знающий иностранные языки, обострившийся интерес, контактирующие языки, воспитывавшийся в условиях, легко воспламеняющийся, гордящийся достижениями ребенка, сомневающийся в себе, адаптировавшийся к сложившимся условиям, простирающаяся вокруг

степь, вьющаяся по стене леана, развивающийся должным образом, потрескавшиеся пятки, приехали отдыхающие, капризничавший малыш, противоборствующие силы, принять болеутоляющее наночь, взаимоисключающие тезисы, действующий (закон), заведующая детским садом, несоответствующий выдвигаемым требованиям, последующие действия, предшествующие события, выросший на почве, внушающая сила медиа, ведущий способ, существующие отличия, человек, остававшийся в бездействии, не способен..., желающий помочь, продолжающий настаивать на том, что.

Практичне заняття №4

Тема: Риторична майстерність учителя-словесника.

Теоретичні питання

1. Поняття про ораторську (риторичну) компетенцію. Комунікативні вимоги до мовної поведінки під час публічного виступу. Переконавання і навіювання у процесі комунікації.
2. Видова й жанрова диференціація публічних промов, основні риси. Епідейктичне (похвальне) красномовство. Евхаристична (подячна) промова. Академічне красномовство (лекція, бесіда, промова (напутнє слово), доповідь на педнаradі) тощо.
3. Культура сприймання публічного виступу. Уміння ставити запитання, уміння слухати.
4. Принципи ефективного публічного виступу. Професійна публічна промова (довідь, виступ): структура, етапи і правила побудови. Образ автора. Шляхи подолання опору аудиторії. Мовленнєвий вплив. Прийоми утримання уваги слухачів.

Рекомендована література.

1. Корніяка О. Мистецтво говорити: Чи вміємо себе поводити? Київ: Либідь, 1995. 96 с.
2. Карнегі Д. Як здобувати друзів і впливати на людей. Київ: Наукова думка, 1990. 234 с.
3. Мацько Л. І. Риторика: навч. посіб. Київ: Вища шк., 2003.
4. Пасинок В. Г. Основи культури мовлення : навчальний посібник. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. 228 с.
5. Риторика : навч. посіб. / за заг. ред. П. О. Редіна. Харків : Вид-во ХарPI УАДУ "Магістр", 2002.
6. Романовський О. Г., Середа Н. В., Квасник О. В. та ін. Риторика : навчально-методичний посібник для студентів. Харків : НТУ «ХПІ», 2008. 160 с.
7. Селігей П. О. Як полонити читача з першого рядка. *Стиль і текст*. Вип. 4. 2003. С. 150–189.
8. Спанатій Л. С. Риторика : навч. посіб. для вищ. навч. закл. Київ: Видавн. дім "Ін Юре", 2008.
9. Томан І. Мистецтво говорити. Київ: Вид-во політ. літ. України, 1989. 220 с.
10. Чібісова Н. Г., Тарасова О. І. Риторика. Київ, 2003. С. 57–62.
11. Шевчук С. В., Клименко І. В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. Київ: Алерта, 2011. 694 с. URL: <http://irbisnbnv.gov.ua/ulib/item/UKR0001711>

Практичні завдання

Завдання 1. Ознайомившись із рекомендованими джерелами, а також лекційним матеріалом, розкажіть про секрети створення вдалих промов та основні вимоги до них.

Завдання 2. З'ясуйте тип промови (інформаційна, агітаційна, урочиста (протокольно-етикетна), розважальна): привітання ювіляра, виступ на нараді, промова на бенкеті, виступ гумориста, розповідь про новий лікарський засіб, доповідь на студентській конференції, промова на Майдані, доповідь на зборах, розповідь старшокласникам про університет.

Завдання 3. Проаналізуйте фрагменти виступів. З'ясуйте, як і прийоми, на вашу думку, найефективніші. Чи згодні ви з висловлюванням Г. Гайара про те, що «Вступ до ораторської промови є те саме, що для тіла лядського голова. Вступ є найпомітнішою й

найвідчутнішою частиною. Через вступ оратор помалу закрадається в розум своїх слухачів і робиться абсолютним їхнім господарем».

1. Що спільного між такими людьми, як Джордж Сорос, Сильвестр Сталлоне, Мері Кей Еш, Кінг Кемп Жиллетт, Джеймс Берк і Опра Уінфрі?

У цих людей є одна спільна риса, властива лідерам, це – наполегливість. Вони були готові витримати і спади, і підйоми. Вони не збиралися здаватись. І ця готовність усе подолати забезпечила їм успіх у всіх починаннях...

2.

Є моди на зачіски,
На гострі носки в черевиках,
На декольте у сукні
І на короткі штанці,
На плечі – вузьенькі й широкі,
На вуха – малі і великі,
І навіть на форму браслета
На ніжній дівочій руці...

(Л. Забашта).

Та не про модний одяг, взуття чи зачіски я пропоную поговорити. Тема нашої розмови проляже у площині значно важливішій. Не тій, з якою пов'язана зовнішня краса, зручність; не тій, що змінюється щороку чи щосезону, а у тій, що формує не лише високий смак естетичний, але й наш внутрішній, психологічний комфорт, утверджує духовну мораль...

Отже, ми поговоримо про мовну моду...

3. Чи чули ви колись про місце, де люди пересуваються вулицями на човнах? Але щоби при цьому воно знаходилося не в Італії, а в Україні? І щоби поруч із ним була надзвичайна краса, дивовижна природа й унікальна фауна?

Ні? А таке місце є – це Дунайський біосферний заповідник, що знаходиться на Одещині в містечку Вілкове (з туристичного путівника).

Завдання 4. Ознайомтесь із прикладами зачинів до презентації курсів ораторського мистецтва. (Додаток Д). Випишіть основні прийоми організації зачинів. Напишіть зачини до презентації курсу «Українська мова за професійним спрямуванням».

Завдання 5. Проаналізуйте дві промови із наведеного списку (на вибір). Які прийоми організації зачинів використали оратори? Схарактеризуйте тактику мовленнєвої поведінки автора (дібрані докази, прийоми активізації уваги слухачів, вербальні і невербальні засоби). Чи можна ці промови вважати зразком ефективного мовлення?

1. Наві Раджу. Креативне рішення проблем в умовах значних обмежень. URL: https://www.ted.com/talks/navi_radjou_creative_problem_solving_in_the_face_of_extreme_limits.

2. Шина Айєнгар. Як полегшити вибір. URL: https://www.ted.com/talks/sheena_iyengar_choosing_what_to_choose.

3. Мэтью Юлден Как быстро выучить любой язык https://youtu.be/BGjeB45GM_A

4. Нілофер Мерчант. Призначили зустріч? Прогуляйтесь! URL: https://www.ted.com/talks/nilofer_merchant_got_a_meeting_take_a_walk?referrer=playlistted_in_3_minutes&language=en

5. Ненсі Дуарте. Секретна структура великих виступів. URL: <https://youtu.be/1nYFpuc2Umk>

6. Стів Джобс Як жити, перш ніж померти. URL: <https://www.facebook.com/tsn.ua/videos/1938904426167989/>.

7. Салман Хан. Изменим подход к образованию с помощью видео уроков. URL: https://www.ted.com/talks/sal_khan_let_s_use_video_to_reinvent_education/transcript?language=ru

8. Джуліан Трежер. Як говорити так, щоб вас хотілося слухати. URL: https://youtu.be/XMqKv_Y63fl

9. Джилл Болт Тейлор. URL: Дивовижний удар прозріння. https://www.ted.com/talks/jill_bolte_taylor_my_stroke_of_insight?language=uk

10. Кен Робінсон. Чи справді школи пригнічують творчість? URL: https://www.ted.com/talks/sir_ken_robinson_do_schools_kill_creativity?language=uk

11. Наталья Грэйс Сила слова, самовнушение и самопрограммирование. URL: <https://youtu.be/WGd36BFzln0>

12. Растислав Гандапас Скрипты и алгоритмы успеха. URL: <https://youtu.be/ufoOFaNfDjo>

13. Саймон Синек: Як видаючіся лідери вдохновляють дієвувать URL: <https://youtu.be/qp0HIF3SfI4>

14. Поиок призивання: 5 виводів, котріє сохраният 10 лет вашей жизни URL: <https://youtu.be/HJbl0jlOpwQ>

Завдання 6. З'ясуйте значення слова «лаудація».

Н. І. Паламар зазначає, що арсенал варіантів зачину похвальної промови великий і залежить від характеру теми, особи лаудатора, особливостей okazji тощо. Однак завдання вступу статичне – викликати інтерес аудиторії, сконцентрувати увагу на проблемі та перейти до основної частини. Основними темами вступу є такі: *розкриття актуальності теми та її значення для аудиторії, почесність виголошення промови, цитування чужої мудрості, крилатого вислову, афоризму, розкриття правил виголошення промови або ж завдання промовця, розповідь про першу зустріч з особою лаудатором, використання жарту або комічної ситуації, розповідь про подію, з приводу якої відбулося зібрання, а також вітання адресата з відповідною подією чи датою.*

Прочитайте подані приклади вступної частини епідейктичних промов і зробіть висновок про використані в них варіанти вступу.

1. Мені сьогодні випала висока честь та особлива приємність виголосити лаудацію до вручення ордена «За інтелектуальну відвагу» Андрієві Олександровичу Содоморі (М. Комарницький: лаудація А. Содоморі, орден «За інтелектуальну відвагу», 2009).

2. «У всякого своя доля і свій шлях широкий», – небезпідставно писав великий Кобзар. Відомо, що одні приходять на цей земний світ, аби насититись його матеріальними благами. Інші промайнуть життям, немов перекотиполе, так і не усвідомивши, що залишать нащадкам. А є такі, що появою своєю покликані примножити світ добра та любові. Саме до них належить [...] Михайло Андрійович Сало [...] (Р. Береза: лаудація А. Салу з нагоди 70-ліття, 2009)

3. Представляти Оксану Пахльовську дуже почесно і водночас дуже важко. Якщо перелічувати всі її титули і посади, занудьгуєте ви. Якщо упустити щось важливе – може образитись наша гостя. Спробую знайти «золоту середину» (М. Мариневич: лаудація О. Пахльовській, орден «За інтелектуальну відвагу», 2009).

4. Я ще не почав, а Роман Федорів, знаю, принаймні подумки зауважить: говорить не про мене, а про українську літературу. Тільки Федорів і українська література щасливим чином поєднані, то ж говоритиму про це поєднання (В. Квітневий: лаудація Р. Федоріву з нагоди ювілею, 1990).

5. Науковці Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, яких Ви аж двічі вшанували своїми відвідинами та подарували їм незатерті спомини, сердечно вітають Вас із небуденним Ювілеєм (Я. Ісаєвич: лаудація І. Гузар з нагоди 100-ліття, 2005).

6. Коли говорять про тих людей, яких скупа на ласку природа щедро обдарувала якимсь талантом, звичайно думають, що й зовнішністю своєю, і вдачею така людина обов'язково чим-небудь відрізняється від простих смертних, що оточують її. Мимоволі згадуються навислі брови, сиві бороди Дарвіна і Толстого, кудлаті голови Миклухо-Маклая, Бетховена або Антона Рубінштейн і водночас численні анекдоти про феноменальну розсіяність великих людей. Михайло Михайлович Коцюбинський всією своєю зовнішністю заперечував це схематичне уявлення про талановиту людину. Зустрівши його десь на вулиці, в трамваї або залізничному вагоні, ви не відразу здогадались би, що перед вами письменник, обдарований тонкою спостережливістю і палкою симпатією до простих трудящих людей, що населяють батьківщину... (М. Прахов).

6. Своє прощальне слово про унікального майстра образного слова Миколу Петренка розпочну з його поетичного зазірання за той круг, де вже фізично нас нема, але духовно можемо бути. Звісно, можуть бути тільки ті, кого Господь наділив даром прозирання за межі реального світу, магічною силою проникання словом у духовні сфери.

Оглянуся — там небо вечорове,

На сотні свіч горить іконостас:

То ми й не ми — ми молоді, братове,

Ми вищаєм — коли й не буде нас!

Микола Петренко буде. Буде його «магічна сила слова, пісні, вірша...» Будуть із нами, з нашими нащадками його поезії, проза, гумор, пародії, сценарії, публіцистика, його вірші для дітей, його казки, пісні...

Цей дивовижної життєлюбності й творчої невичерпності митець пережив Голодомор тридцять третього («Моє життя — під знаком 33 // Стражденної і проклятої притчі»),

нацистський Бухенвальд й інші концтабори, шахти, лісоповали, лісорозробні та рибні промисли Камчатки... Вижив і творив. І виявляв неослабну творчу волю, Франкову силу духа, гордо і переможно прямував до свого 95-річчя. Ледь-ледь не дійшов. Менш як місяць лишалося... (М. Жулинський)

До мовного портфоліо! (завдання (на вибір) оцінюються на додаткові 5 балів)

Завдання 1. Самостійно оберіть тему, розробіть задум і створіть тезовий план інформаційної промови. Тематика доповіді може стосуватися якої-небудь культурної події у житті країни, професійно значущої події, інформувати про останні досягнення в галузі освіти, зокрема навчанні мови. Напишіть 2 зачини до промови, використавши різні прийоми: розповідь про щойно пережиту подію, неочікуване запитання, посилення на газету, книгу та ін., парадоксальний початок, цікавий факт, приголомшлива цифра, оригінальна цитата, комплімент, звернення до конкретних зацікавлених, жарт, власні почуття, про місце, про аудиторію, предмет як наочність чи ін.



Завдання 2. Прочитайте й проаналізуйте тексти похвали.

1. «Словник епітетів» характеризує його по-різному: безпросвітний, безшумний, веселковий, глухий, затяжний, гучний, дрібний, наглий, невчасний, рясний, пронизливий.... А для мене він бажаний, рятівний, бентежний. Він рятує мене у спеку, коли дзвінко відлунюють на даху намистинки й прибивають набридлу пилі до землі. Він бентежить мою душу восени навіть тоді, коли затяжний і монотонний, холодний і колючий. Він дивує мене взимку: чому не терпиться до весни? Весною ж його поява вселяє віру й надію, додає сили всьому, до чого торкається!

Я люблю його незрівнянну симфонію, що може змінитися задушевним романсом чи запальним гопаком. А ще в нього є кумедна калюжно-парасольна пісенька. Він магічно діє на мене, бо під його шум солодко спиться й легко мріється. Він пустун і танцюрист, непослух і відлюдник, відчайдух і вільнодумець, волоцюга й чепурун... Любить бубоніти й шамотіти, періщити й тарабанити, сльозитися й моросити, жебоніти й полоскати. З його приходом усе чистішає довкруг і дихає свіжістю!

А як його люблять митці – поети й художники, композитори й музиканти! Хвала тобі, дощику! (О. Зайвенко).

2. Хто на шлях істини настановить полум'яніше? Хто рішуче відхилить від хиб? Хто негідників викриє нещадніше? Хто прекрасніше уславить благородних? Хто може з такою силою викривати й нищити пристрасті? Хто ніжніше потішить у скорботі? (Цицерон. Похвала риториці).

3. Вона дає змогу стояти впевнено обома ногами на твердому ґрунті дійсності. Вона дає можливість відважно, крок за кроком, рухатися в напрямі досягнення мети. Вона дарує людині здатність бачити сяйво перемоги навіть у густих сутінках конкретної поразки. Віра – це Божий дар і надзвичайно потужний, до кінця не збагнений людським розумом ресурс людського духу (А. Зелінський).

- **Складіть похвальну промову людині (вчителю, письменнику, захиснику, художнику, музиканту, вченому, медику, громадському діячеві, дизайнерові тощо чи групі людей, чия діяльність, на ваш погляд, варта публічної похвали або якомусь конкретному слову, речі), і виголосьте її перед аудиторією.**
- **Напишіть похвалу сонцю, ранкові, книзі, інтернету, кіно (іншій речі).**

Блок аудиторних завдань

Завдання 1. Наведіть приклади використання легенд, притч, байок, історій з життя чи гумору в контексті усного публічного висловлювання. Наприклад, оратор починає свій виступ з самоіронії: «Людський мозок – неймовірна річ. Мій, наприклад, працював до тієї самої секунди, поки я не опинився перед вами».

Завдання 2. Створіть висловлювання у жанрі тоста із використанням притчі. За

Завдання 3. Використовуючи прийоми «позитивний синонім» і «слушна ситуація» спробуйте відповісти на образливі репліки на вашу адресу:

Не думав, що ти така жадібна!
Ну ти й ледача!
Що за свинарник у тебе в кімнаті?
Ну і зануда!
Істеричка!
Ти вперта!
Ти занадто запальна!
Ти дуже невпевнена!
Ти дуже багато часу витрачаєш на манікюр!

Завдання 4. Перевірте своє уміння ставити уточнювальні запитання, виконавши завдання:

2. З'ясуйте, яке з наведених запитань є уточнювальним до фрази «Мій син жахливо поводитьсь»: а) «Що ви плануєте робити із цим?»; б) «Що ви вважаєте «жахливим» у його поведінці?».

3. Уявіть, що колега розповідає вам: «Директор школи знову зробив мені вчора зауваження в присутності всіх, а я – досвідчений учитель, мені не потрібно пояснювати мої обов'язки. Набридло, пора все це завершувати!». **Використовуючи прийом уточнень (не менше ніж 3 запитання), повністю з'ясуйте ситуацію.**

Практичне заняття №5

Тема: Мистецтво аргументування і переконування. Форми колективного обговорення професійних проблем.

Теоретичні питання

1. Аргументація і критика. Загальні правила успішної аргументації. Типи аргументів. Особливості аргументативного тексту. Принципи конструктивної критики.
2. Форми колективного обговорення професійних проблем. Суперечка, дискусія, диспут, полеміка. «Мозковий штурм» як евристична форма, що активізує креативний потенціал співрозмовників під час колективного обговорення проблеми. Технології проведення «мозкового штурму».
3. Ключові правила коректного ведення дискусії. Етикетні словесні формули, що сприяють бесконфліктному спілкуванню.
4. Мистецтво перемовин. Збори як форма прийняття колективного рішення. Виступи на батьківських зборах. Нарада. Виступи, повідомлення й доповіді на педагогічних нарадах.

Рекомендована література.

1. Мацько Л. І. Риторика: навч. посіб. Київ: Вища шк., 2003. 311 с.
2. Риторика : навч. посіб. / за заг. ред. П. О. Редіна. Харків : Вид-во ХарПІ УАДУ «Магістр», 2002.
3. Романовський О.Г., Серeda Н. В., Квасник О. В. та ін. Риторика : навчально-методичний посібник для студентів. Харків : НТУ «ХПІ», 2008. 160 с.
4. Сагач Г. М. Ділова риторика: мистецтво риторичної комунікації: навч. посіб. Київ: Вид-во «Зоря», 2003. 255 с.
5. Шевчук С. В., Клименко І. В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. Київ: Алерта, 2011. 694 с. URL: <http://irbisnbnv.gov.ua/ulib/item/UKR0001711>

Практичні завдання

Завдання 1. Враховуючи мету і адресата спілкування, доберіть аргументи, за допомогою яких можна переконати (виберіть дві із семи запропонованих ситуацій):

- 1) почати бігати: а) жінку середнього віку; б) літнього чоловіка.
- 2) здавати одяг у хімчистку: а) малозабезпеченого громадянина; б) успішного, забезпеченого громадянина.
- 3) застрахувати майно: а) багатодітну родину; б) самотнього чоловіка; в) директора фірми.
- 4) зробити пожертвування в товариство захисту безпритульних собак: а) свою подругу (друга, дружину, чоловіка); б) успішного директора фірми.
- 5) проголосувати за улюбленого викладача, якого висунули кандидатом у депутати, знайомих вам людей: а) бабусь на лавочці перед будинком; б) мам на дитячому майданчику; в) сусіда-юнака.
- 6) записатися до секції східних єдиноборств (плавання, спортивних ігор): а) дитину дошкільного віку; б) студента.
- 7) передплатити періодичне видання: а) сусідку; б) дідуся; в) будівельника.

Завдання 2. Психологи, що досліджують особливості національного спілкування, доходять висновку, що українцям і росіянам властива категоричність у висловлюванні власних суджень.

Англієць сказав би так: «Можливо...», «Може бути...», «Не виключено...», «Я не думаю/впевнений, що це гарна ідея/цікавий фільм/правильне рішення».

Українець висловиться так: «Ні», «Так», «Не може бути», «Я думаю/впевнений, що це негарна ідея/нецікавий фільм/неправильне рішення».

Який спосіб висловлення думок більше сприяє виникненню конфлікту в діалозі?

В японських традиціях ділового спілкування переможці говорять слова вибачення переможеним у дискусії. Зазвичай при цьому висловлюється така думка: «Ми впевнені, що наступного разу ваша думка буде панівною». Чи сприяє це безконфліктності у спілкуванні? Аргументуйте свою думку.

Які ще відомі вам традиції національного спілкування сприяють безконфліктному спілкуванню, а які конфліктному?

Обміняйтеся думками щодо такого питання: заохочення чи критика здійснює позитивний вплив на людину? Введіть у репліки там, де це необхідно, звороти, що сприяють безконфліктному протіканню бесіди: «Можливо, це так і є, але мені здається...», «Це, скоріше за все, правда, але є й інша думка..», «Я з повагою ставлюсь до твоєї думки, але...» та ін.

Завдання 3. Проаналізуйте текст промови на педагогічній нараді «Оцінка без оцінок вчить досягати успіху». З'ясуйте, за допомогою яких прийомів автор вирішує комунікативне завдання – привернути увагу до проблеми, переконати колег у необхідності впровадження якісно нових підходів до оцінювання результатів навчальних досягнень учнів.

Виступ на педраді ОЦІНКА БЕЗ ОЦІНОК ВЧИТЬ ДОСЯГАТИ УСПІХУ

Не дивина, що найчастіше шкільні вчителі жаліються на небажання сучасних дітей вчитися.

І насправді, не можна не помітити, як протягом перебування за шкільними стінами гасне природна зацікавленість. Особливо це характерно для підлітків. Падає інтерес до шкільних предметів, діти пасивні й неуважні на уроках, не бажають вдумуватися, швидко викидають із пам'яті все почуте.

Дуже часто такий опір пояснюється конкретними причинами. Буває, що учень пропускав заняття через хворобу і відстав від класу – тому не може зрозуміти пояснення вчителя. Йому нецікаво, він швидко втомлюється і відволікається. Або ж учневі не подобається вчитель, його манера викладання.

І скарги вчителів на слабе навчання і недисциплінованість школярів не закінчуються, а стосунки між тими та іншими часто переростають в конфлікти. Учні не бажають навчатися, рівень отриманих знань низький...

Причин такої ситуації декілька:

- невміння вчитися і долати труднощі пізнавальної діяльності,
- величезний обсяг і складність матеріалу, який потрібно засвоїти і запам'ятати.

Педагоги часом намагаються організувати діяльність без опори на бажання і мотиви учнів. Але чи так легко годувати дитину, яка вже наїлася і більше їсти не хоче?

Не стимулює бажання вчитися і бідність та непродуманість методики й організації навчального процесу і взагалі шкільного життя. Дуже часто учні не тільки відчують, але можуть навіть більш-менш точно попередити поведінку вчителя в найближчий час. Є навіть слова, які він обов'язково скаже. А це не може не налаштовувати учнів проти вчителів і взагалі проти шкільного навчання.

Як справедливо відзначав великий німецький педагог А.Дистервег, розум дитини неможливо наповнити знаннями, вона сама повинна схватити і засвоїти їх. Людині не можна повідомити знання, їх можна запропонувати, але оволодіти ними вона повинна в результаті власної діяльності.

Поговоримо про деякі стимули у заохоченні дітей до навчання.

Такий стимул як оцінка використовується вчителями вже давно. Однак за останні десятиліття в нас не стихають суперечки про те, чи потрібна оцінка, чи повинна вона точно відображати успіхи учня, чи, може, краще не показувати реальний рівень знань слабого учня? Деякі теоретики педагогіки вважають: якщо і є сенс оцінювати успішність пізнання словесно, то ставити який би то не було знак такої оцінки (наприклад, цифру, що вказує на рівень успішності) не можна. Саме це, вважають вони, боляче ранить слабких учнів і відбиває у них бажання учитись.

В Українському коледжі ім. В.Сухомлинського, експериментальній школі-лабораторії, учні початкових класів вже протягом десятка років навчаються без оцінок. «Бажання добре вчитися, – розповідає директор Василина Хайруліна, – це зміст нормального дитячого життя, але це бажання дуже легко загасити небажаними для учня оцінками та негативним ставленням оточуючих до успіхів школяра».

Але як би то не було, все ж невід'ємним елементом управління якістю освіти є контроль знань. Він сприяє виявленню рівня знань, прогалин у підрозділах навчального процесу, дає змогу своєчасно врегулювати відносини між учнем і учителем. Також сприяє готовності засвоювати новий матеріал, відповідально і зосереджено працювати, користуватися прийомами самоперевірки і самоконтролю.

Якщо говорити про оцінювання школярів без балів, то можна вказати на різні форми заохочення до навчальної діяльності дитини: схвалення, погодження, підбадьорення. Але думаю, що доцільно буде розглянути обидва боки цієї медалі.

Кожен знає, що похвала – це найефективніший моральний стимул, і ми часто її застосовуємо і як засіб заохочення, і для того, щоб встановити хороші взаємовідносини. Взагалі, для будь-якої людини куди приємніше почути добрі слова на свою адресу, ніж чути образу, а то й лайку. Недарма народна мудрість говорить, що добре слово і кішці приємне. Але чи не траплялося вам відчувати невдоволеність через те, що після вашої похвали людина чомусь ні з того ні з сього починає працювати гірше, або взагалі проявляє агресію?

Ось декілька досить поширених ситуацій.

Перша. Хвалимо для того, щоб додатково завантажити.

Спочатку підхвалиш, а потім пропонуєш роботу, за яку ніхто не хоче братися. І розхвалена людина не може після цього відмовитись. Але й роботу цю виконує без особливого ентузіазму: розуміє прекрасно, що для того і похвалили, щоб додатково «нагрузити». І через те немає впевненості у щирості того, хто хвалить.

Друга. Похвала – джерело дискомфорту.

Коли хвалять одного і того ж учня, то оточуючі починають на нього «косо» дивитися. Дитина, помічаючи це, відчуває себе незручно в колективі, де кожен думає: «А чому не мене хвалять? Чим я гірший?»

Третя. Спочатку хвалимо – потім сваримо.

Це щось на зразок того, що «бий своїх, щоб чужі боялись». Не можна валити все в одну купу: тільки похвалив дитину, зразу ж посварив – тут ти молодець, а цього ти не знаєш і не вмієш. Похвала, яка закінчується критикою, нічого, крім роздратування і образ, не викликає. Так що краще, коли не все разом. Як кажуть, мухи окремо, котлети окремо.

Четверта. Їх заохотили, похвалили, а вони образились.

За що? За формальність, нещирість. Тільки щирий інтерес, а не формальне відбування (аби відчепитись) може по-справжньому стимулювати творчість і бажання бути кращим.

П'ята. Часті похвали.

Якщо людину хвалять дуже часто – вона звикає і вже не відчуває з цього приводу особливої радості. А от зі сторони товаришів можливі негативні емоції – чому це вихваляють тільки його?

Як бути з такими «парадоксами» у використанні доброго слова? Очевидно, потрібно уникати подібних ситуацій. І хвалити тільки за те, що дійсно заслуговує цього. А також не використовувати похвалу з якоюсь нещирою корисною метою. Головне, щоб добрі слова були щирими, справедливими і завжди доцільними.

Ще один дуже важливий і поки що недооцінений стимул – використання ігор і включення ігрових елементів в шкільні заняття.

Діти люблять гратися. Але гра – це легка, приємна діяльність. А при правильній організації вона дає дітям вміння, корисні для їх майбутнього життя. Гратися люблять не тільки малюки, а й старшокласники. Гра знімає розумову втому, підвищує оптимістичний настрій, зближує дитину і вчителя. Але найголовніше – вона зближує питання, що вивчаються в класі, з внутрішнім світом школяра, а значить, явно стимулює навчальну діяльність. Учитель, який на уроках часто використовує елементи гри, зазвичай – улюблений вчитель і предмет його – улюблений для школярів.

Сьогодні досвід безоціночного навчання стає у нагоді при роботі за системою тематичного оцінювання без врахування поточних оцінок, які взагалі можна не ставити.

Очевидним є той факт, що зараз в Україні з'явилась нагальна потреба у творчих, діяльних, обдарованих інтелектуально і духовно розвинених громадянах. А це і є свідченням того, що на даному етапі розвитку освіти в Україні потрібно впроваджувати якісно нові підходи до оцінювання результатів навчальних досягнень учнів.

До проекту рішення педради пропоную, враховуючи вище сказане, внести таке:

Для підвищення рівня навченості у школі впроваджувати якісно нові підходи для оцінювання результатів навчальних досягнень учнів, робити наголос на розвиток моральних стимулів до здобування знань.

- Поясніть, як Ви розумієте слова «Оцінка людини і оцінка його дії - не одне й те саме».
- Чому заохочувати спроби і наміри поліпшити результат також важливо, як заохочувати досягнення результату?
- Як можна було б зробити систему оцінок в школі більше підтримуючої і мотивуючої? Що значить бути прискіпливим і що означає бути доброзичливим з точки зору учня?

Завдання 4. Проаналізуйте текст промови директора Інституту української мови Національної академії наук України Павла Гриценка у Конституційному Суді України, визначте комунікативну мету виступу і засоби її вирішення (див. Додаток И).

Завдання 5. Підготуйтеся до обговорення в аудиторії тем «Студентське дозвілля», «Моя мовна стійкість» з використанням методу «Шість капелюхів мислення» Едварда де Бона.

- Викладіть письмово свою позицію з порушених питань у вигляді мотиваційного повідомлення в соціальних мережах.
- Створіть текст публічного виступу у форматі TED і виголосіть його перед одногрупниками чи студентами інших спеціальностей (зробіть відеозапис):

а) «Студентське дозвілля. Як відпочивати правильно і корисно?» Мета: популяризація активного відпочинку, який є важливою складовою успішної життєдіяльності молодшої людини; ознайомлення з сучасними можливостями організації культурного дозвілля.

б) «Переходь на українську». Мета: допомогти російськомовним студентам перейти на українську, виховати мовну стійкість та популяризувати україномовність серед молоді.

Завдання 6. Ознайомтеся з алгоритмічним приписом, який визначає доцільну послідовність мисленнєво-мовленнєвих дій як узагальнених прийомів (кроків) самостійного розв'язання поставленого завдання – активної участі в запланованій дискусії/дебатах. Прокоментуйте кожен «крок» дискусанта.

Алгоритмічний припис учаснику дискусії

1. Визначте для себе межі теми дискусії та переконайтеся, чи всі слова і поняття теми та проблеми дискусії Ви чітко й повно розумієте (у разі потреби скористайтеся авторитетними науковими та словниково-довідковими виданнями).

2. З'ясуйте основні структурні компоненти дискусії та їх роль в обговоренні означеної теми:

2.1. Початок (встановлення контакту зі співрозмовниками; визначення мети, проблем та актуальності дискусії; активізація уваги).

2.2. Інформування (виклад інформації в обраний спосіб: повідомлення, пояснення, опис, характеристика).

2.3. Власне дискусія: аргументація (коректне наведення доказів на захист сформульованих тез).

2.4. Контраргументація (коректне наведення доказів для нейтралізації антитез, заперечень, непогоджень із співрозмовником).

2.5. Ухвалення рішення.

2.6. Підбиття підсумків.

3. Визначте джерела інформації з дискутованої теми, детально знайомтеся з ними й зафіксуйте найважливішу інформацію (тези, аргументи) до кожного із структурних компонентів дискусії.

4. Порівняйте точки зору різних авторів і вибудуйте свій погляд на дискутовану проблему або приєднайтеся до певної тези чи позиції автора.

5. Спрогнозуйте вірогідні заперечення і зауваження співрозмовника та визначте можливі контраргументи й оптимальну форму своєї реакції на них з метою переконання.

6. Оберіть коректні прийоми утримання уваги співрозмовників і дотримуйтеся правил цивілізованого спілкування.

7. Визначте можливі варіанти завершення дискусії та оберіть найдоцільніший із них.

8. Проаналізуйте свою мисленнєво-мовленнєву діяльність під час дискусії, зробіть аргументовані висновки та сформулюйте поради й рекомендації для себе як дискутанта на майбутнє.

• **Подумайте над поданими нижче темами для дискусії/дебатів. Готуючись до участі в обговоренні питань, окреслених у тематиці дискусій (обрати одну на вибір), сформулюйте свою позицію. Напишіть тезу, доберіть аргументи на її захист, приклади, зробіть короткий висновок. Спрогнозуйте можливі контраргументи, подумайте над їх спростуванням. Візьміть участь в обговоренні.**

1. Які соціальні проблеми молоді Ви вважаєте сьогодні найбільш серйозними?
2. Двомовність: бути чи не бути?
3. Вища освіта: чи потрібна вона?
4. Сучасне телебачення: добро чи зло?
5. Чи стала молодь гірше?
6. Щастя – пункт призначення чи спосіб існування?
7. Вища освіта має бути безкоштовною?
8. Проблеми екології української мови.
9. Що потрібно робити для піднесення престижу факультету, на якому вчитеся?
10. За дистанційною освітою – майбутнє.
11. Мовна мода – це добре чи погано?

Проведення дебатів. Ведучий повідомляє тему виступу і викликає двох учасників. Вони виступають по черзі з виголошеної теми по 3 хвилини. Після виступу учасник відповідає на запитання слухачів. Його опонент має право запитувати першим. Потім виступає його опонент у такому ж форматі, теж 3 хвилини. Після двох виступів слухачі голосують за кожного з промовців. Кожній новій парі дається нова тема.

Студенти діляться на дві групи, які обстоюють протилежні позиції. Після того, як кожною групою були дібрані аргументи, розпочинається дискусія. Групи беруть слово по черезно, висуваючи аргументи і контраргументи.

Завдання 1. Візьміть участь у науковій дискусії за однією із запропонованих тем.

Тема: *Мовний пуризм. Запозичення в українській мові: норма чи проблема?*

Контекст:

1. У питанні міри входження чужомовних слів в українську мову можна прийняти такий принцип: не цуратися їх, але й не бгати їх у нашу мову без міри (В. Самійленко).

2. Запозичення можуть бути вмотивовані, якщо немає мовних засобів для висловлення того чи того поняття (С. Караванський).

3. Давні греки тих, хто погано говорив по-грецьки, вважали варварами. У цьому сенсі в нас суспільство майже всуціль варварське. Ні справжньої української мови, ні російської... Нечуваний тиск русифікації призвів до патологічних мутацій. Отже, потрібна не апологія цих мутацій, а їхня діагностика й лікування (Л. Костенко).

4. Недобре, коли людина, не знаючи гаразд української чи російської мови або тої й тої, плутає обидві ці мови, перемішує їхні слова, відмінює слова одної мови за граматичними вимогами другої, бере якийсь притаманний саме цій мові вислів і живосилом тягне його в іншу мову, оминаючи традиції класичної літератури й живу народну мову. Так створюється мовний покруч (Б. Антоненко-Давидович).

5. Екологія слова: Надаваймо перевагу українським словам: Ого! Овва! (а не вау!), сирник (а не чизкейк), закупи (а не шопінг), покликання (а не лінк), дахолаз (а не руфер), відгук (а не фідбек), наплічник (а не рюкзак) (з шкільного підручника).

6. Український пуризм відродиться, якщо на нього знову прийде мода з Європи (П. Селігей)

7. У філологічних відповідях на болючі питання я не претендую на єдиноправильність, бо тоді я був би логофілом, а не філологом. Було б добре, якщо б усі учасники дискусії перейшли на цю сторону. We have cookies, тобто печиво/печенюшки/шьотемені/пляцки/реп'яшки/пірожено. А в логофілів тільки один варіант. (Лесь Белей)

Тема: *Двомовність. Вивчення іноземної мови у ранньому дитинстві.*

Контекст: Знання двох мов у ранньому віці – це не володіння двома системами зображення й повідомлення одного й того самого кола думок. Навпаки, воно роздвоює це коло й наперед утруднює досягнення цілісного світогляду, заважає науковому абстрагуванню (О. Потебня).

Тема: *Мовна стійкість.*

Контекст:

1. Перестрибування з мови на мову – це аж ніяк не ввічливість. (Л. Масенко)

2. Настав час збагнути, що доля української мови залежатиме від мовної стійкості українців. Це та незбагненна для більшості національностей настанова, яку засвоюють, дорослішаючи, французи, американці чи росіяни: «тебе просто мусять розуміти, де ти не потикнувся б» і в якій країні не опинився б. Навряд чи всі представники цих націй мають «мікрочип» самовпевненості, але типовий американець, росіянин чи француз, поза сумнівом, його має. На відміну від типового українця (С. Стуканов)

Завдання 2. Висловіть думку з будь-якого питання й аргументуйте її за допомогою афоризму. Наприклад (вислівлювання О. Довженка): «Мені здається, що про митців, особливо про тих, які пішли з життя, слід судити з того, в чому вони мали успіх, а не з того, в чому вони

зазнали невдачі. Як каже китайське прислів'я: «Боець і з вадами боець, а муха без вад – лише бездоганна муха».

Завдання 3. Уявіть, що ви брали участь у дискусії. Ви гарно виступили, навели переконливі аргументи, але опонент був сильнішим за вас. Спробуйте гідно вийти з цієї ситуації.

Доповніть список фразами, якими б можна було закінчити дискусію.

1. Шкода, що я поки не зміг переконати вас, оскільки...
2. Ми до цього повернемося пізніше, а зараз...
3. Ви самі невдовзі переконаєтеся...
4. ...
5. ...

Запам'ятай!

Будь по-вашему! = Нехай буде так/по-вашому. Нехай буде гречка, аби не суперечка! Нехай ваше зверху буде. Нехай ваш чорт буде старший. Нехай риба буде рак. Нехай твого батька журавлі, а мого чаплі.

СРС

Тема: Ділові папери як засіб писемної професійної комунікації

Питання для самостійного опрацювання

1. Класифікація документів. Склад реквізитів документів. Вимоги до змісту та розташування реквізитів. Оформлювання сторінки. Вимоги до тексту документа. Основні правила запису цифрової інформації в документах. Загальні вимоги до укладання та оформлення найбільш уживаних документів.
2. Документація з кадрово-контрактних питань. Резюме. Характеристика. Рекомендаційний лист. Заява. Автобіографія. Трудовий договір. Контракт.
3. Довідково-інформаційні документи. Прес-реліз. Оголошення, запрошення, повідомлення про захід. Звіт. Службова записка. Довідка. Протокол, витяг з протоколу.
4. Класифікація листів. Реквізити листа та їх оформлювання. Різні типи листів.

Рекомендована література:

1. Ділова українська мова: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / За ред. О. Д. Горбула. Київ: Знання, 2004. 222 с.
2. Зубков М. Г. Сучасна українська ділова мова. Харків: ТОРСІНГ, 2005. 448 с.
3. Культура писемного ділового мовлення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.linguistika.com.ua>.
4. Шевчук С. В., Клименко І. В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. Київ: Алерта, 2011. 694 с. URL: <http://irbisnbnv.gov.ua/ulib/item/UKR0001711>

Практичний блок

Завдання 1. Перевірте знання ділових термінів, дібравши до визначень назви з довідки.

1. Організація роботи з документами та діяльність щодо створення документів –
2. Основний вид писемного ділового мовлення, спосіб доказу –
3. Окремі елементи документа –
4. Сукупність елементів, розміщених у певній послідовності –
5. Аркуш паперу з друкованим заголовком установи або з частково надрукованим текстом, призначений для документів –
6. Група реквізитів та їх сталих частин, відтворена на бланку документа як єдиний блок –
7. Відтворена від руки або в друкованому вигляді авторська праця, документ, головний його елемент –
8. Логічні частини головного елемента документа –
9. Назва будь-якого документа, його частини, журналу, статті –
10. Прізвище, ініціали, написані власноручно під текстом як свідчення авторства –

11. Невеличкий гумовий чи металевий предмет з вирізаними на ньому знаками для відбиття на папері, що засвідчує правильність, чинність документа –
12. Календарний час якої-небудь події, позначка на документі про час (рік, число, місяць) його написання –
13. Основний вид документа, перший і єдиний його примірник – ...
14. Точне відтворення першого примірника –
15. Відтворення частин документа –
16. Членування тексту на складові частини, графічне відокремлення однієї частини від іншої ...
17. Відступ на початку першого рядка кожної частини документа –
18. Система умовних знаків або сигналів для передавання відомостей –
19. Печатка, штемпель із зображенням чийого-небудь підпису або іншого рукописного тексту, а також відбиток такого підпису чи тексту на документі –
20. Напис на документі, який засвідчує, що його перевірила офіційна особа; відмітка на закордонному паспорті про дозвіл в'їзду, виїзду, перебування на території іншої держави –
21. Показчик, список імен, назв, перелік чого-небудь; умовне позначення, здебільшого сполучення чисел або літер –
22. Напис службової особи на документі, у якому міститься коротке рішення з приводу викладених у цьому документі питань – ...
23. Другий примірник документа, який видається у разі втрати першого – ...
24. Реквізит, який не вживається лише у листах –
25. Особа, організація, установа, яка надсилає документи –
26. Особа, організація, установа, на адресу яких надсилають документи –

Довідка. Формуляр, код, реквізит, підпис, текст, бланк, індекс, назва документа, віза, дата, заголовок, діловодство, штамп, документ, печатка, адресат, адресант, гриф, рубрикація, оригінал, дублікат, копія, вступ, доказ, закінчення, витяг, абзац, резолюція.

Завдання 2. Визначте, який тип документа необхідно використовувати в таких ситуаціях:

1) Вам потрібно скласти сесію раніше визначеного строку, оскільки ви від'їжджаєте на навчання за програмою обміну студентами; 2) вас звинувачують у негідній поведінці на лекції, з якої вас вигнали; 3) ви шукаєте високооплачувану роботу; 4) у вашій кімнаті в гуртожитку потекла батарея опалення; 5) ви є старостою студради гуртожитку і повідомляєте про неодноразове порушення режиму проживання в гуртожитку одним із студентів або ви є головою студради гуртожитку і хочете, щоб студентський профком виділив призи для проведення конкурсу на кращу кімнату в гуртожитку.

Завдання 3. Відредагуйте тексти заяв, запишіть правильні варіанти..

1. Прошу дати мені п'ятиденну відпустку за особистий рахунок.
2. Прошу Вашого дозволу на переведення мене на заочну форму навчання за сімейними обставинами.
3. Прошу сказати матеріальну допомогу у зв'язку з важким положенням моєї сім'ї.
4. Прошу видати дублікат студентського білета, бо старий вкрали. Пояснюючу записку докладаю.
5. Прошу змінити прізвище Лесова на Семененко в зв'язку із вступом в брак. Копію посвідчення про брак докладаю.
6. Прошу вашого дозволу на перездачу іспиту по фізиці на підвищену відмітку.
7. Прошу перерахувати мені курс по політології у зв'язку з тим, що я вивчав його у 1997–98 учбовому році.
8. Прошу вас надати мені путівку в санаторій на червень місяць текущего року.

Завдання 4. Прочитайте тексти. З'ясуйте, які це документи за найменуванням.

1) Підбиваючи підсумки науково-дослідної роботи за рік, слід охарактеризувати науковий потенціал університету. Основними і найбільш вагомими результатами науково-дослідної роботи в університеті, зважаючи на профіль вузу, є публікації. Викладачі університету розробляли 215 ініціативних тем, більшість яких спрямована на вдосконалення змісту освіти і методики викладання окремих навчальних дисциплін у вищих педагогічних закладах освіти, а також

присвятили низку тем розробці певних психолого-педагогічних аспектів навчально-виховного процесу в школі.

2) Студенти 25-ї групи природничо-географічного факультету були відсутні 10.03.02 на практичному занятті із загального землезнавства (VI пара) через те, що відвідували музей

Т. Шевченка; експозицію присвячено Шевченківським дням. Екскурсія організована кафедрою культури української мови.

Завдання 5. Вкажіть, які відомості відсутні в заголовку звіту, запишіть правильний варіант:

Звіт
про навчально-педагогічну практику
студентки філологічного факультету Ружиненької Ольги
Володимирівни

Завдання 6. Охарактеризуйте документи за основними характеристиками: за найменуванням; за функціональною ознакою; за формою. Відредагуйте текст:

Вельмишановні панове!
Раді бачити вас серед гостей нашого зібрання приуроченого
св'яткуванню десятиї річниці заснування "Укртелеком".
Сподіваємося що ви не відмовите нам і знайдете змогу відвідати
наше товариство за адресою:...
Дійсне на дві особи.
Високошановна пані...!
Прийміть наші найщиріші вітання з приводу вашого
п'ятидесятирічного юбілею.
Відповідальна й принципова уважна й терпелива ви завжди
поруч з нами у всіх починаннях. Нехай же вам випадають щастливі
дороги, легкими будуть ваші думки, злагоди в родині, успіхів,
вічної наснаги в праці.

Завдання 7. Складіть низку документів:

а) пояснювальну записку на ім'я декана вашого факультету. Причина: ваша відсутність на медичному огляді.

б) розписку про одержання з книгарні посібників з курсу «Українська мова за професійним спрямуванням».

в) резюме. Мета: заміщення вакантної посади перекладача у туристичному агентстві «Пегас».

г) заяву на ім'я декана вашого факультету з проханням надати академвідпустку. Розмістіть правильно візу та резолюцію декана на заяві.

Завдання 8. Відредагуйте типові мовні звороти, що вживаються в характеристиці. Запам'ятайте правильні варіанти.

Відношення в колективі, користуватися повагою, відношення до роботи, займатися своєю справою, займатися на курсах по вивченню іноземної мови, гармонічний розвиток, особовий приклад, бути на доброму рахунку, дисциплінарний студент (працівник), отримувати досвід.

Завдання 9. Запишіть словосполучення, добираючи з дужок найбільш точні слова. Мотивуйте свій вибір.

(Особовий, особистий) підпис. Перший (примірник, екземпляр) документа. Бланки (вміщують, містять) трафаретний текст. (В залежності, залежно) від виду документа. Реквізити (розташовані, розміщені) у певній послідовності. Строки (зберігання, збереження) документів. (Завірити, засвідчити) підписом. Текст (поділяється, розділяється, ділиться) на логічні частини. Документи

(виконують, здійснюють) (офіційну, офіціальну), ділову функції. Після затвердження документ (набуває, набирає) юридичної сили. Було (призначено, назначено) (прийомний, приймальний) день. (Вимогливий, педантичний, вибагливий) до себе; до навчання ставиться (совісно, старанно, добросовісно, сумлінно, ретельно); користується (пошаною, повагою, шанобою, повагою) серед

товаришів; (винятковий, надзвичайний, своєрідний, специфічний, особливий) інтерес; (глибокі, істотні, серйозні, поглиблені, ґрунтовні, виразні, фундаментальні) знання; (налагоджувати, мобілізувати, впорядкувати, влаштувати) стосунки; (ідеальна, взірцева, довершена, зразкова) поведінка; (безупинно, безперестанно, стало, постійно, повсякчасно) працювати; (пропонувати, радити, характеризувати, відрекомендувати) кого кому; (ненадійний, непевний, маловірогідний) помічник; (статечний, досвідчений, поважний, кваліфікований) помічник.

Завдання 10. Продовжіть синонімічний ряд відповідними словами:

1. Вередливий, вибагливий...
2. Насмішкуватий, глузливий...
3. Ретельний, старанний...
4. Безсердечний, безжалісний...
5. Квапливий...
6. Тихий, лагідний...
7. Набридливий, малоцікавий...
8. Апатичний, незацікавлений...
9. Повільний, ледачий...
10. Діловий, прагматичний...
11. Ласкавий, делікатний...
12. Недалекий, безглуздий...
13. Вагомий, значущий, істотний, принциповий...
14. Скорботний, похмурий, смутний, тужливий...
15. Охоплений страхом, боязкий, стурбований...
16. Забавний, комічний, потішний, сміховинний, веселий, дотепний...
17. Чарівний, чудовий, манливий, вабливий, звабний, притягальний...
18. Знаючий собі ціну, безцеремонний...
19. Варто, треба, необхідно, слід, доцільно....

Завдання 11. Перекладіть українською мовою і продовжіть (4-5 слів) характеристики людини:

- 1) ділові якості: роботящий, добросовестный, хваткий, предприимчивый ...
 - 2) здібності: способный, одарённый, талантливый, ...
 - 3) ставлення до людей: внимательный, отзывчивый, чётствый...
 - 4) погляди на життя: прогрессивные, имеет своё мнение по любому поводу, ...
 - 5) емоційна характеристика: впечатлительный, принимает близко к сердцу, ...
 - 6) комунікативна характеристика: общительный, вежливый, нудный ...
- Порівняйте наголошування підкреслених слів в обох

Завдання 12. Перекладіть текст українською мовою. Визначте відносно закінчені в змістовому й структурному сенсі фрагменти й зіставте їх з типовими компонентами атестаційних характеристик:

- 1) Загальна характеристика професійних якостей і чеснот;
- 2) Методична майстерність учителя й особливості його методики;
- 3) Педагогічна індивідуальність учителя;
- 4) Етапи кар'єрного зростання;
- 5) Громадська діяльність;
- 6) Стосунки у колективі.

Кагирова Татьяна Ивановна – творчески работающий учитель, имеющий большой педагогический стаж, в совершенстве владеющий современной методикой обучения. Учитель работает в системе многопрофильной гимназии по программе углубленного изучения английского языка.

Уроки Татьяны Ивановны имеют ярко выраженную коммуникативную направленность, отличаются успешной и результативной реализацией основных дидактических и методических принципов, заложенных в новых отечественных программах по технологии овладения иноязычным общением на основе интенсивных методик. Постоянный творческий поиск путей совершенствования урока, рациональный подбор форм и приемов обучения, оптимальное использование разных режимов работы, элементов проблемного и проектного обучения

дозволяють Тетяне Ивановне добиватися од учасних високого уровня знань – 97% обученности.

Кагирова Татьяна Ивановна забезпечує на уроках комплексне рішення задач виховання і обучення соціально активної особистості учасних через розвиток логічного мислення з використанням операцій аналізу, синтезу, порівняння, умозаключення. Успішне розвиток ціннісної орієнтації учасних з приобщенням їх до культури іншого народу дозволяє цілеспрямовано використовувати відеоматеріали і нові методики обучення.

Як заведуюча кафедрою іноземних мов, Татьяна Ивановна в течение декількох років бере участь в пілотному проекті екзаменаційного і методичного ради, аналізує досвід впровадження сучасних методик, розроблених оксфордськими методистами, застосовно до вітчизняної школи. Т.І. Кагирова є наставником молодих спеціалістів і щиро ділиться своїм досвідом. Її відкриті уроки проходять на високому професійному рівні.

Татьяна Ивановна проводить велику різноманітну позакласну роботу: веде кружок розмовної мови англійської мови, проводить факультативні заняття для старшокласників, навчає школярів науково-дослідницькій роботі.

Результативне участь в олімпіадах, успішне вступлення її учасних в вузи підтверджують надійність їх знань.

Татьяна Ивановна досвідчений класний керівник; вона вміло використовує прийоми співпраці з батьками. Постійний пошук ідей, проведення екскурсій, делових ігор, турнірів знатоків, колективних творчих справ дозволяють вчителю добиватися високої працездатності учасних.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. НАУКОВА КОМУНІКАЦІЯ ЯК СКЛАДНИК ФАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Практичне заняття №7

Тема: Науковий стиль і його засоби у професійному спілкуванні.

Теоретичні питання

1. Загальна характеристика наукового тексту. Мовні засоби наукового стилю.
2. Функційно-сміслові типи висловлювань у професійному науковому мовленні. Різновиди міркування: власне міркування, доведення, спростування, пояснення.
3. Мовленнєві жанри навчально-педагогічного дискурсу: епістемічні, метатекстові, оцінні. Опис мовного явища, класифікація, зіставлення. Визначення поняття (дефініція). Види дефініцій у науковому тексті. Навчальне пояснення як педагогічний жанр.

Рекомендована література

1. Карамішева Н. В. Логіка. Пізнання. Евристика. Львів, 2002. С. 162–168.
2. Коваль А. П. Науковий стиль сучасної української літературної мови: структура наукового тексту. К., 1970. 306 с.
3. Мацько Л., Деніскіна Г. Українська наукова мова: теорія і практика : навч. посіб. Тернопіль : Підручники і посібники, 2011. 272 с.
4. Михайлова О. Г., Сидоренко А. А., Сухопар В. Ф. Українське наукове мовлення. Лексичні та граматичні особливості : навч. посіб. Харків, 2000. 97 с.
5. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови : навч. посіб. Київ : “Центр навчальної літератури”, 2006. 312 с.
6. Селігей П. Світло і тіні наукового стилю : монографія. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2016. 627 с.
7. Семенов О.М. Культура наукової української мови : навч. посіб. Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2008. 252с.
8. Структурно-логічні схеми. Таблиці. Опорні конспекти. Есе. Навчальні презентації: рекомендації до складання : метод. посіб. для студ. / уклад. : Л. Л. Бутенко, О. Г. Ігнатович, В. М. Швірка. Старобільськ, 2015. 112 с.
9. Сурмін Ю. Науковий текст: специфіка, підготовка та презентація: навч.-метод. посіб. Київ: НАДУ, 2008. 184 с.
10. Хоменко І. В. Логіка: підручник. Київ, 2007. С. 139–145
11. Чепіга І. П. Мовленнєві особливості наукового тексту: текст-міркування, текст-доказ.

Практичні завдання

Завдання 1. Доберіть фрагменти фахових (вашої спеціальності) текстів, що ілюструють різні підстили (власне науковий, навчально-науковий, науково-популярний, науково-довідковий, науково-діловий, науково-фантастичний) наукового стилю мовлення. Знайдіть особливості, що вказують на їх приналежність до того чи іншого підстилю наукового стилю. Оформіть свої висновки у вигляді міркування-доказу (див. зразок*)

Зразок

Текст № 1. Позитивним моментом атомарного підходу є намагання тлумачити лексичне значення в термінах дискретних ознак, які слугують засобом «членування інформації». В аспекті типологічних досліджень такий погляд узгоджується з ідеєю членування фізичного континууму, в межах якого мови можуть проводити одні й ті самі або різні розмежування. Зокрема, дослідження лексем на позначення кольору виявили розходження в кількості та номенклатурі кольороназв у різних мовах, що, як вважається, зумовлено допустимістю множинності способів членування та довільністю дискретизації колірного спектра. Феномен дискретизації колірного континууму визначають два чинники: класифікаційна та інтерпретаційна поведінка людини, що в контексті когнітивного підходу до тлумачення значення свідчить про гносеологічну природу елементарних смислів (Деменчук О.В.).

Текст належить до книжного стилю, наукового стилю, власне наукового підстилю. Насичений науковою лексикою, мовознавчими термінами: *атомарний підхід, лексичне значення, дискретизація, лексема, когнітивний підхід* та ін. Важливою ознакою власне наукового стилю є послідовне вживання інтернаціоналізмів, що відображено в тексті: *континуум, феномен, номенклатура, гносеологічний* та ін. Використання безособових дієслів (*вважається, свідчить, визначають*) та вживання форм на *-но, -то* (зумовлено) також підтверджує правильність визначеного різновиду, адже в таких текстах здебільшого йдеться про наукові результати, висновки з проведеного дослідження. Стиль викладу – чіткий, позбавлений суб'єктивних оцінок. Усі речення розповідні, словесно розгалужені, автор використовує складні синтаксичні конструкції.

Текст № 2. Орфографія – 1) система однакових написань, що історично склалася, яку використовують у писемному мовленні; 2) розділ мовознавства, який вивчає й опрацьовує систему правил, що забезпечують однакові написання. Орфографія будь-якої мови ґрунтується на певних принципах. Орфографічні принципи визначають вибір одного написання там, де є орфограми, тобто там, де можливі два чи більше різних написань. На основі цих принципів установлюються орфографічні правила. Залежно від того, який принцип є провідним при позначенні звукового складу слів у тій чи іншій національній орфографії, говорять про основний принцип цієї орфографічної системи загалом. Існує чотири -16- принципів орфографії: фонетичний, морфологічний, історико-традиційний та ідеографічний (Кочерган М.П.).

Текст належить до наукового стилю, навчально-наукового підстилю, призначений для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів. Характеризується об'єктивністю, абстрактністю, точністю викладу матеріалу та відсутністю емоційно-експресивної лексики. Текст насичений спеціальною термінологією, що притаманна навчально-науковому підстилю (*орфографія, орфографічні принципи, орфограма, орфографічне правило*), науковими термінами (*система, принцип, правило*), використовуються типові сполучники і сполучні слова (*що, залежно від того, який*). Вищенаведеному тексту характерні чіткі за будовою прості поширені речення і складні – з підрядними означальними. Особові конструкції (*система склалася; розділ вивчає; орфографія ґрунтується*) переважають над безособовими (*установлюються*). У реченнях прямий порядок слів, вони ускладнені однорідними членами (*фонетичний, морфологічний, історико-традиційний, ідеографічний*), що служить для повного і логічного викладу наукового матеріалу.

Текст № 3. Виняткові характеристики радіотелескопа УТР-2 із системою УРАН дали змогу вітчизняним ученим проводити унікальні дослідження й одержати -17- надзвичайно цінні наукові результати. За понад 40-річний період роботи декаметрової радіоастрономії в Україні було виконано величезний обсяг досліджень, які переважають 10 наукових напрямів. Для вивчення виявилися доступними практично всі об'єкти всесвіту – від найближчого оточення Землі, Сонячної системи, нашої Галактики – до найвіддаленіших космічних об'єктів. Нині близько 90 відс. усіх даних, що надходять у декаметровому діапазоні – найбільш довгохвильовій ділянці спектра космічного

випромінювання, яка ще доступна для спостережень із поверхні Землі, – отримуються за допомогою українських радіотелескопів (Мар'їн Ю.).

Текст належить до науково-популярного підстилю наукового стилю, оскільки, з одного боку, характеризується науковим викладом інформації (достовірність, чіткість, логічність, послідовність), а з іншого – спрямований на зацікавлення нефахівців фактами, явищами, актуальними проблемами радіоастрономії (доступність, популярність). Тексту властива стандартизація у висловах, широке вживання сталих словесних формул, наприклад: дати змогу, одержати результати, проводити дослідження. Лексика здебільшого нейтральна, вживається в прямому значенні. Широко використовуються терміни та термінологізовані сполуки, які подекуди пояснюються, що забезпечує краще розуміння інформації (декаметрова радіоастрономія, Сонячна система, Галактика, декаметровий діапазон, довгохвильова ділянка спектра). Найчастіше вживаються іменні частини мови (віддієслівні іменники на -нн(я): випромінювання, спостереження; відносні прикметники), а також безособові дієслова. Надається перевага простим ускладненим реченням або складнопідрядним із підрядними означальними.

**Використано матеріали публікації Хом'як І. М. Науковий текст як об'єкт вивчення стилістики. Педагогічні науки. 2011. Вип. 60. С. 54–59.*

Завдання 2. Прочитайте текст. У кожному абзаці підкресліть ключові слова і словосполучення, що передають основну інформацію й викресліть ті, що несуть другорядну, додаткову, роз'яснювальну. Сформулюйте основну думку кожного абзацу одним-двома реченнями, по можливості проілюструвавши її прикладами. Перекладіть отримані тези українською мовою.

Композиція в научному стилі стандартна: текст має заголовок, а його "тіло" ділиться на вступ, основну частину і висновок. В змістовому відношенні композиція наукового тексту відображає епістемичну ситуацію (процес пізнання) і, якщо підійти з динамічних позицій, слідує за її етапами. Композиційні блоки і фрагменти наукового твору достатньо чітко розмежовані за допомогою лексичного складу і спеціальних одиниць зв'язування. Це допомагає правильному сприйняттю тексту: адресат отримує можливість відслідковувати загальну логіку автора і відокремлювати головну інформацію від не головної.

Заголовок зазвичай носить інформативний характер і включає в себе базове ім'я теми всього тексту. Заголовки прагматичного характеру в академічному і навчально-науковому науковому тексті – порівняно рідке явище, хоча в науково-художній мові, а також в полемічних і "парадних" ситуаціях йде постійний пошук привабливих для адресата формулювань. Заголовочні кліше наукового тексту – це номінативне словосполучення на основі імені теми (*Нравственні концепти в лексическому освітленні; Архетипи філософського дискурсу*), речеві формули *о [чём], к вопросу о [чём] к проблеме [чего] (О геохимической эволюции биосферы; О культе медведя у эвенков; К вопросу о стилистическом словаре; К проблеме стереотипов сознания)*. В останнє часи отримало широке поширення структура з відображенням об'єкта дослідження: к імені об'єкта або загальної теми дослідження через двоєточчя додається ім'я (імена) предмету розгляду, наприклад: *Фразеологізми в науковій мові: обґрунтування типології; Мировоззрение современного актёра: парадоксы и противоречия*.

В науковому тексті можливий підзаголовок, мета якого – визначити етап дослідження (*к постановке вопроса; некоторые итоги*), його матеріал (*на материале [каком]*), в журнальній статті – пошук (*в связи с выходом в свет...*) і др. Жанрові позначення вводяться в заголовок не прийнято. Жанр розуміється або позначається на титульному листі наукового видання (*автореферат; сборник статей; тезисы; материалы конференции*), може служити назвою рубрики наукового періодичного видання (*обзоры; рецензии*).

Вступ як частина наукового тексту відображає початкові етапи пізнавального процесу і включає в себе оглядовий фон обраної проблеми, характеристику проблемної ситуації і представлення вже існуючого наукового знання по даній проблемі (старого знання). В наявності і компоновка відповідних композиційних фрагментів можливі варіанти. Як правило, в кінці вступу з більшою або меншою впевненістю визначається мета автора і формулюється авторська гіпотеза. Наприклад, композиційне розв'язання в вступі статті Д. С. Лихачёва йде по наступній логічній схемі: поняття стилю в мистецтві > належність двом стилям підготовлена природою мистецтва > наявність в одному творі декількох стилів - завдання, яке автор пропонує своїм читачам > (гіпотеза): видиме порушення єдності на самому справі створює нове вище єдність.

Переход от одного композиционного фрагмента к другому в рамках введения может осуществляться плавно, без специальных логических связей. Есть, однако, множество речевых стереотипов, помогающих адресату следить за развитием мысли автора. Вот, к примеру, операторы ввода старого знания: *теоретические основы [чего] были заложены [кем, когда]; история науки показывает; если взглянуть ретроспективно; к данной проблеме обращались [кто]*. Е. А. Баженовой выявлен обширный перечень таких операторов, в составе которых лексика речи и мысли (*писать, утверждать, предполагать, истолкование, идея, точка зрения*), вводные и вставные конструкции того же значения (*по словам, согласно концепции [кого], в понимании [чьём]*), цитирование и отсылки к источнику цитируемого (*в книге, статье, монографии [чьей]*), антропонимы и нарицательные обозначения носителей старого знания (*основоположник, представитель формального направления*). Кроме того, композиционному делению способствует размещение информации, открывающей новый содержательный фрагмент, в начале абзаца. Иногда такая информация оформляется в виде отдельного короткого абзаца.

Заключение научного произведения обязательно соотносится с гипотезой автора. Содержательное ядро заключения – обогащенный в содержательном и модальном отношении вводный авторский тезис. Он служит обобщением, повторяется в более полной и отточенной формулировке и подаётся в тональности уверенного утверждения. Научная речь пользуется целым рядом стандартных речевых вводов заключительной части текста: *итак, таким образом, в итоге, обобщая всё сказанное, перейдём к обобщению/заключению*. Обязательными вводными стереотипы не являются. Автор может организовать переход к заключению только на лексическом сдвиге, в лекции или докладе использовать паузу, но и при этом соблюдаются два правила. Во-первых, в заключении появляется лексика обобщения (***весь круг вопросов, проблема в целом, современная риторика, анализ приведённого материала*** показал), усиливается роль множественного числа (*наши наблюдения свидетельствуют, эти опыты создают общую основу*) и категории среднего рода (в связи со ***сказанным***, исследование продемонстрировало), появляются обобщённые метатекстовые речевые сигналы (*в настоящей статье, данная монография*).

Парадоксальным образом, в научном тексте заключения может не быть вообще (встречаются тексты, чаще эмпирические, которые заканчиваются с рассмотрением последней группы материала или последнего этапа эксперимента), но если данная композиционная часть присутствует, она строится по названным правилам. Как и в большинстве функциональных стилей, введение и заключение образуют целостный дискретный текст в тексте – композиционную рамку.

Основная часть научного текста представляет новое знание автора. Её композиционные блоки и фрагменты отражают движение авторской мысли по линии развития темы, а также введение дополнительной и побочной информации (иллюстрации, сопоставления, общение с адресатом, субъективно-модальные наслоения, фрагментарное обращение к старому знанию).

В делении содержания на информационные фрагменты и в обеспечении единого логического развития текста огромную роль играют лексические и лексико-синтаксические единицы с текстовой функцией сегментации, т.е. расчленения и одновременно связи смысловых фрагментов в рамках всего текста. Будем называть такие единицы логическими связками. Они делятся на собственно логические, указывающие на тип или характер последующей или предшествующей информации, и композиционно-логические, организующие заданную автором общую последовательность частей текста. Ср.: *основное, главное, как правило, кроме того, то же, с одной стороны, с другой стороны, кстати, например* (собственно логические) и *вначале, прежде всего, в первую очередь; перейдём к [чему], затем, далее; наконец, в последнюю очередь; здесь, теперь* (композиционные связки). Вводными операторами такого рода выделяются все фрагменты субъективно-модального характера: *лучше сказать, конечно, нетрудно заметить, естественно, вполне понятно, к сожалению, удивительно, интересно*. Весь лексический материал связок научного текста относится к нейтральным либо книжным языковым средствам.

Связки очень часто употребляются группами, образуя «цепочки хода мысли»: *во-первых - во-вторых - в-третьих; начнём с [чего] - продолжим - заканчивая, отметим*. Ряд связок работает ретроспективно или проспективно, устанавливая дистантную связь с предшествующим или последующим фрагментом текста, иногда достаточно отдалённым (*ещё раз, как отмечалось, сказанное ранее, в приведённых мнениях, вернёмся к; в этих примерах перед нами; позже, в дальнейшем, впоследствии, ниже следует*). При этом начальный микротекст, как правило, не маркируется связкой, она появляется во втором и следующих фрагментах, а связь с предшествующим(-и) фрагментом(-ами) устанавливается на лексико-семантическом основании

и поддерживается синтаксически (обычно анафорой). Научная речь располагает относительно устойчивыми композиционно-логическими моделями выстраивания частей текста, а то и целых текстов, например:

(1) - *Для сравнения укажем - Приведём ещё один пример -Если попытаться привести к общему знаменателю мнения о..., то;*

(2) - *Так, В связи с тем, что... - Однако;*

(3) ... *подошли к очень важной проблеме – С самого своего возникновения - Как правило - Иногда - Приведу пример - Вспомним - И всё-таки снова - Именно в этом заключается.* Сигналы хода мысли оформляются однотипными видовременными и личными формами глагола, что подчёркивает их взаимосвязь. Например: *Настоящая работа ставит своей целью... - Для сравнения укажем - Заметим здесь - Вернёмся к - Присмотримся более внимательно - Прежде всего отметим - Подчеркнём - Проведём одну параллель - Подведём некоторые итоги.* Так эксплицируются логические связи и одновременно обеспечивается композиционная чёткость научного текста.

Итак, разграничение композиционных частей, блоков, фрагментов научного текста базируется на использовании целого ряда речевых стереотипов, а также обдуманной лексико-синтаксической стратегии текста. Дополнительно в крупных научных жанрах (монография, диссертация) применяются рубрикация, заголовки глав и разделов. Компактному осмыслению композиции способствует дополнительный вторичный текст-оглавление (содержание).

Завдання 3. Визначте функційний тип (опис, розповідь, міркування, доказ) поданих висловлювань.

1. Основоположним принципом будь-якого наукового дослідження вважають методологічний принцип об'єктивності. Він виражається у всебічному врахуванні факторів, які зумовлюють те чи інше явище, умов, в яких вони розвиваються, адекватності дослідницьких підходів і засобів, які дають можливість одержати справжні знання про об'єкт, передбачають виключення суб'єктивізму, однобічності й упередженості в підборі й оцінці фактів (С.Гончаренко).

2. Випрацювання української морфологічної термінології на живомовній національній основі припадає на середину -- другу половину ХІХ ст. Національне іноді стихійно, але більшою мірою цілеспрямовано вироблялося в західноукраїнських граматах Т. Глинського, І. Могильницького, М. Лучкая, М. Осадци та ін. (І. Ярошевич).

3. У дисертації зосереджено увагу на лінгвістичній об'єктивації феномену неокласичного тексту, де критерій стилістичної домінантності в аналізі аргументується дослідницькою увагою до екстра- й інтралінгвальних факторів. До екстралінгвальних віднесено позамовну культурну ситуацію, що спричинила текст, зумовила його цілісність і приналежність до «поля культури». Інтралінгвальна сутність зумовлена особливостями мовної свідомості, репрезентованої в тексті та його одиницях, що розгортається у просторі мовної системи, можливості реалізації функцій (А. Калетнік).

4. Не будь-який пошук відповіді на запитання можна віднести до проблемних. Якщо в результаті дослідження з'ясується, що аналізоване нами відоме явище підпорядковане вже відомому закону, то поставлене запитання не є проблемним. Отже, до проблемних відносимо монографічні дослідження, які містять поєднання аналізу непізнаного, невідомого з припущенням про можливість дії невідомого закону в певному непізнаному середовищі (С.Гончаренко).

5. Справді, якщо бодай побіжно ознайомимося зі змістом психопедагогіки Е. Стоунса, то переконаємося, що врешті-решт ми маємо людську педагогіку, де чітко окреслені два суб'єкти педагогічної дії, завдання й цілі їхньої спільної праці, засоби досягнення цілей, мотивації їхньої праці й ін. Маємо вступ і 18 розділів (без поділу на підрозділи). Звернемо увагу на назви: *Ті, хто навчаються, учителі, психологи; Учіння. Основи; Мова й учіння людини; Думка, мовленнєве спілкування, дія; Мовленнєве спілкування вчителя; Типи мовленнєвого спілкування; Завдання учіння; Аналіз учіння; Навчання поняттю; Навчання психомоторним навикам; Навчання вирішенню проблем; Закріплення учіння; Структура навиків учіння; Програмоване учіння; Оцінка учіння й навчання; Розроблення тесту; Чи потрібні виміри?; Навчання учінню.* Перед нами розгорнута програма підготовки вчителя до педагогічної дії зі значної кількості питань із проблем учіння й виховання. Ця програма називається педагогічною майстерністю (І. Зязюн).

6. Засоби виразності наукового стилю мають великий і ще незужитий комунікативний потенціал. По-перше, це стосується ясності й стислості : дотримування цих комунікативних якостей не лише відповідає інтересам читача, а й віддзеркалює природу обґрунтованих, досконало організованих наукових знань. По-друге йдеться про композицію, яка покликана втілювати в тексті послідовність і систематичність мислення. Це досягається, зокрема, чітким членуванням викладу на мікротеми, розмежуванням змісту на головне та другорядне. По-третє, підвищення комунікативності наукового тексту пов'язане з вільнішим виявом авторової індивідуальності, доречним використанням розмовних та експресивних елементів, оптимальним співвідношенням у викладі фактів і узагальнень, гармонією конкретного й абстрактного. Творче використання всіх цих засобів полегшує й поліпшує читацьке сприйняття. Виклад у такому тексті стає логічним, доказовим, переконливим.

7. Мета поданого тексту - наукове повідомлення, пояснення фактів і явищ. У тексті розповідається про розвиток опорно-рухової системи людини. Основна думка тексту: на розвиток опорно-рухової системи людини впливає вік, харчування, а також її рухова активність. Текст подано монологом, який вирізняється об'єктивністю, точністю, логічністю і узагальненістю. У тексті спостерігаються прямий порядок слів (*У дитинстві, юнацькому віці вони швидко ростуть і розвиваються*), а також інверсія (*На розвиток скелета впливає також рухова активність людини*). Побудований він за допомогою простих і складнопідрядних речень (*Скелет і м'язи людини змінюються протягом життя. Крім того, окістя рясніше забезпечується кров'ю, кістки швидше ростуть*). Відмінною особливістю є дієслова недоконаного виду у формі теперішнього часу (*змінюються, завершуються*). Це надає тексту позачасового узагальненого значення. Також вжиті зворотні дієслова (*Окістя рясніше забезпечується кров'ю*). Вони позначають дію як відмінну рису предмета. Спостерігаємо також використання абстрактних і речовинних іменників у формі множини (*мінеральні солі*). Вони змінюють лексичне значення, оскільки називають вже не саму речовину, а позначають конкретний вид. Для найменування цілого класу предметів вживаються іменники однини зі значенням узагальненої множинності (*активність (спорт, фізичні вправи)*). Усі перераховані вище ознаки вказують на приналежність цього тексту до навчально-наукового підстилю наукового стилю мовлення.

Завдання 4. Доберіть приклад фахового тексту (6-10 речень), який би відповідав таким параметрам: науковий стиль, функціональний тип – статичний опис. В обраному тексті визначте межі таких типових компонентів структури описів: 1. Зачин (за наявності). 2. Основна частина: а) найменування поняття й розкриття його у визначенні; б) перелік суттєвих ознак поняття з прикладами, коментарями; цитування; опис особливостей прояву ознак предмета у взаємодії з іншими предметами. 3. Кінцівка (за наявності).

Подані характерні риси статичного опису проілюструйте прикладами з обраного тексту:

а) основне смислове навантаження несуть іменники і прикметники:...

б) часто використовується дієслівна форма теперішнього часу, що передає довготривалий стан предмета або "позачасовий" стан:...

г) однотипність форм присудка, яка є показником статичності зображуваного: ...

д) поширеність складнопідрядних речень:...

е) паралельний тип зв'язку речень у тексті:...

4. Знайдіть фрагменти тексту, що відповідають **визначенню поняття**, прокоментуйте його композиційну схему. Перевірте, чи збігається їх будова із характерними для цього жанру моделями: Назва поняття – родові (або більш загальне) поняття – суттєві ознаки.

Завдання 5. Розкажіть про особливості опису процесів і дій. Наведіть приклад тексту-опису дії чи процесу в науковому стилі.

• Створіть фрагмент пояснювального мовлення вчителя, у якому а) дайте учням рекомендації щодо послідовності дій під час розбору слова за будовою; б) порадьте як вчити напам'ять вірші; як «згорнути» текст до рівня плану. У поясненні використовуйте слова, що вказують на зв'язок думок, порядок викладу інформації:

Спочатку, згодом, потім, під час, далі, перш за все, в першу чергу, водночас, пізніше, на завершення (закінчення), потому, раніше, ще, зараз, тепер, попередньо, розпочинаючи, поряд з цим, паралельно з, одночасно з, у подальшому, підсумовуючи, на завершення, повертаючись до, під час, пізніше, після того як, коли, як тільки, щойно, наприкінці.

Завдання 6. Опрацюйте й законспектуйте інформацію з джерела Джеральд Графф, Кэти Биркенштайн Як писати переконливо. Майстерність аргументації в наукових і науково-популярних роботах. http://loveread.ec/read_book.php?id=72982&p=1)

Блок аудиторних завдань

Завдання 1. Визначте, чи дотримані правила порівняння в пояснювальному мовленні вчителя (фрагмент уроку на тему «Прикметник як частина мови», пояснення нового матеріалу здійснюється шляхом порівняння прикметника з іменником). Введіть у висловлювання вчителя пропущені підстави для порівняння двох частин мови. Вимовте виправлений варіант, уявивши, що ви пояснюєте матеріал п'ятикласникам.

... Іменники і прикметники схожі тим, що вони змінюються за числами і відмінками. Розгляньмо такий приклад: словосполучення «зелене дерево». Спробуємо змінити обидва слова за числами (дерево - дерева; зелене - зелені). Обидва слова змінюються за відмінками: «зеленого дерева - на зеленому дереві» Так? Тепер подивимося на відмінності.

Різниця між іменником і прикметником полягає в тому, що іменники (ви це вже знаєте) не змінюються за родами (ми говоримо, що вони належать до одного з трьох родів), а прикметники - змінюються. У цьому легко переконатися: «молода людина» - іменник «людина» належить до чоловічого роду, а прикметник «молодий» змінюється за родами - «молода жінка», «молоде дерево» <...>!

Завдання 2. Подані уривки текстів побудовані за схемами послідовного і паралельного порівняння. Визначте тип порівняння. Доведіть свою думку, використовуючи модель: «Аналізований текст є науково-навчальним повідомленням/поясненням, в основі якого лежить процес зіставлення. Мета – визначити схожість/відмінність... і Текст побудовано за типом паралельного/послідовного зіставлення, оскільки.... Зіставлення є повним/неповним, оскільки....

I. «Відмінність між додатком і обставиною полягає в наступному: по-перше, додаток позначає предмет, а обставина - час, місце, спосіб дії; по-друге, додаток відповідає на запитання непрямих відмінків, тоді як обставина - на запитання "де?", "куди?", "як?", "коли?" та ін., по-третє, додаток часто виражається займенником, обставина, навпаки, часто виступає прислівником. Звернемося до прикладу: "До нас повільно наближалася група хлопців". У цьому реченні додаток "до нас" відповідає на питання "до кого? ", означає предмет (в широкому розумінні) і виражається займенником; обставиною є слово "повільно", тому що воно відповідає на запитання "як?", позначає спосіб дії і виражене прислівником ...».

II. Важко розрізнати другорядні члени речення, виражені іменниками у непрямих відмінках з прийменниками чи без них. Це стосується насамперед додатка і обставини, порівняймо їх.

Якщо додаток позначає предмет, то обставина – час, місце і спосіб дії. Розгляньмо такий приклад: «Сьогодні хмари затягли все небо». У цьому прикладі обставина «сьогодні» позначає час дії: (затягли коли?) – сьогодні; додаток «небо» позначає предмет: затягли (що?) – небо.

Перейдемо до другої відмінності. Різниця між додатком і обставиною полягає ще в тому, що додаток відповідає на запитання непрямих відмінків, тоді як обставина – на запитання «де?», «куди?», «коли?» та ін. Візьмімо для прикладу речення: «У нашому місті побудували новий кінотеатр». У цьому прикладі обставина «у місті» відповідає на запитання «де?»: побудували (де?) – у місті, а додаток «кінотеатр» відповідає на запитання «що?»: побудували (що?) – кінотеатр.

Розглядаємо далі. Третя відмінність між додатком і обставиною полягає в тому, що обставина може бути прислівником, а додаток, навпаки, прислівником не виступає (а найчастіше виступає займенником). Наприклад: «До нас повільно наближалася група дітей». У цьому реченні обставина «повільно» виступає прислівником, а додаток «до нас» – займенником з прийменником.

Таким чином, для розрізнення додатка і обставини слід враховувати: значення, належність до тієї чи іншої частини мови і синтаксичну функцію слова.

III Іменники і прикметники схожі тим, що вони змінюються за числами і відмінками. Розгляньмо такий приклад: словосполучення «зелене дерево». Спробуємо змінити обидва слова за числами (дерево - дерева; зелене - зелені). Обидва слова змінюються за відмінками: «зеленого дерева - на зеленому дереві» Так? Тепер подивимося на відмінності.

Різниця між іменником і прикметником полягає в тому, що іменники (ви це вже знаєте) не змінюються за родами (ми говоримо, що вони належать до одного з трьох родів), а прикметники - змінюються. У цьому легко переконатися: «молода людина» - іменник «людина» належить до чоловічого роду, а прикметник «молодий» змінюється за родами - «молода жінка», «молоде дерево» <...>!



• Доберіть приклад висловлювання у власне науковому або науково-навчальному підстилях (це може бути фрагмент тексту підручника, наукової статті, конспекту уроку), який містить пояснення на основі зіставлення будь-яких мовних явищ (порівняння звуків, фонем, частин мови, речень, мов і т. ін.).

Завдання 3. Прочитайте текст. Проаналізуйте й скажіть, чи відповідає він за змістом і структурою поясненню. Які прийоми використав автор? Поясніть значення слів, позначених зірочкою.

1. МАРЖИНА може здатися дуже ягідним словом, але це тільки на перший погляд. Римована співзвучність із такими смачними лексемами як малина, лохина і калина у жодному разі не роблять його наближеним до ягід. І до квітів також, бо яким би ароматним і пишним не було слово жоржина, утім, із маржиною воно не має нічогосінько спільного, крім літери «же», звичайно. «То що ж за слово таке загадкове?», – нетерпляче зайорзає на бамбетлі* ви, театральню ляснувши руками об коліна! А ми скажемо: «Ну ж бо, спробуйте відгадати! Загадка перша: «На п'яних зелених луках, де буяє полонина, там мольфар збира опеньки, ремига* траву маржина».

Здогадалися? Як – ні?! Ну добре, тоді слухайте ще одну: «Коло хвїртки є калина, ягода гірка й корисна, в Галі гнуться коромисла, до хліва бреде маржина».

А цього разу? Відгадали?! Ну пра-а-а-авильно! Маржина – то є всяка жи вність, яку тримають ґаздині* вдома, у хлівцях: пацята, козенята, телята. Іншими словами, маржина – то є худоба. Тільки «худоба» – слово дуже прозаїчне і звичайне, а «маржина» – поетичне й загадкове! Тож читайте словнички і вивчайте нашу чудову, колоритну мову! На цім слові – будьте здорові! (Слава Світова).

Завдання 4. Побудуйте висловлювання-зіставлення у формі послідовного, а потім паралельного порівняння на тему «Майбутній час дієслова: проста і складна форма», «Тексти-міркування і тексти-докази: спільне і відмінне», «Мова і мовлення», або іншу мовознавчу тему. Підготуйтеся пояснити цей матеріал однокласникам: продумайте його структуру, за якими ознаками (підставами) ви бути порівнювати явища, які мовні засоби допоможуть вам висловити порівняльно-зіставні відношення під час пояснення (однак, проте; але, та, також, так само як; як..., як..., так і...; не лише..., але й; порівняно; подібно; на відміну від; напровагу, навпаки, аналогічно, також, таким же чином, з одного боку, з іншого боку, в(у) той же час, як; між тим, як; в(у) той час, як; разом із тим, інакше, по-інакшому, саме так; так само, як і, у такий же спосіб; як порівняти, то; якщо, то).

Завдання 5. Прочитайте тавтологічні вислови. Виправте помилки і поясніть їх причини. Правильні варіанти запишіть.

Піднесений пафос, перспектива на майбутнє, головний лейтмотив, урочистий церемоніал, вільна вакансія, мій автопортрет, ручна мануальна терапія, виразна експресія, перша прима, вперше дебютувати, швидкий експрес, місцеві аборигени, найважливіші характерні риси, народний фольклор, експонати виставки, передовий авангард, передові і прогресивні погляди, потенційні можливості.

Тема: Нормативність сучасного наукового тексту.

Теоретичні питання

1. Морфологічні норми в мові наукового тексту. Характеристика відтворення іменників у науковому висловлюванні. Особливості вживання прикметників, ступенів порівняння прикметників. Особливості використання й запису числівників. Зв'язок іменників із числівниками в мові наукового тексту. Поняття граматичного керування. Відмінкові форми залежних компонентів при дієсловах *навчати, опановувати / опанувати, нехтувати* та утворених від них віддієслівних іменників. Прийменникові конструкції в структурі наукового тексту. Варіанти заміни ненормативних конструкцій з прийменниками *по, при, під, над* тощо.
2. Семантико-синтаксична організація наукового стилю. Синтаксичні норми наукового стилю: прямий і зворотний порядок слів у реченні; вживання однорідних членів, дієприкметникових та дієприслівникових зворотів; особливості координації присудка з підметом; складнопідрядні речення, їхні типи в науковому стилі.

Рекомендована література

1. Вакулєнко М. О. Сучасні проблеми термінології та української наукової термінографії. Київ, 2009. 69 с.
2. Лозова Н.Є., Фридрак В.Б. Дзвона чи дзвону? Або -а(-я) чи -у (-ю) в родовому відмінку: словник-довідник. Київ: «Наукова думка», 2007.
3. Семеног О. М. Наукова мова як комунікативний феномен. URL: <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2010/txt/Semenog.php>
4. Структурно-логічні схеми. Таблиці. Опорні конспекти. Есе. Навчальні презентації: рекомендації до складання : метод. посіб. для студ. / уклад. : Л. Л. Бутенко, О. Г. Ігнатович, В. М. Швирка. Старобільськ, 2015. 112 с.
5. Український правопис. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/05062019-onovl-pravo.pdf>
6. Шевчук С. В., Клименко І. В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. Київ: Алерта, 2011. 694 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001711>

Практичні завдання

Завдання 1. До запозичень доберіть українські відповідники й запам'ятайте їх.

Запозичення : гетерогенний, демілітаризація, дескриптивний, детермінувати, компаративний, еквівалент, конденсувати, рафінований, секундарний, ліміт, симптом, пролонгація, прерогатива, превалювати, акумулювати, адекватний, індіферентний, радикальний, превентивний, релевантний, дифтонг.

Українські відповідники : спричиняти, порівняльний, відповідник, згущувати, ущільнювати, різnorідний, роззброєння, обмеження, ознака, продовження, перевага (виключне правило), переважати, збирати, нагромаджувати, накопичувати, рівний, відповідний, тотожний, байдужий, двозвук, неактивний, докорінний, запобіжний, різnorідний, очищений, описовий, визначати, зумовлювати, вторинний.

Завдання 2. Відредагуйте подані словосполучення.

Самим найближчим часом; по найбільш привабливішим цінам; менш корисніший; за самими оптимістичними прогнозами; найбільш найсприятливіші умови; у найменш активнішому періоді; якнайбільш сучасний; більш детальніший; щонайменш виразний; самий вигідний проект; найбільш цікавіші результати.

Завдання 3. Ознайомтесь із рекомендаціями щодо візуального представлення інформації засобом інфографіки (рекомендоване джерело №4). Розгляньте створену студентами візуалізацію правопису закінчень -а (-я) / -у (-ю) іменників чоловічого роду в родовому відмінку. Зробіть висновок:

- а) про те, які ознаки дозволять стверджувати, що цей графічний малюнок є інфографікою?
 б) про ефективність створеної навчальної інфографіки, дотримання вимог до візуального відображення даних засобами інфографіки;
 в) про те, наскільки повно вдалося візуалізувати зміст інформації (для цього порівняйте з текстовою формою її подання, див. <http://rodovyi-vidminok.wikidot.com/peredmovu>)

Якщо значення іменника абстрактні, загальні, збірні поняття, пишемо закінчення -у (-ю):



Якщо значення іменника конкретний, чітко окреслений предмет або поняття, пишемо закінчення -а (-я):



Правопис закінчень іменників II відміни чоловічого роду в інших відмінках

-а (-я)

Назви чітко окреслених предметів і понять:

- » Назви істот
- » Охоплювані зором речі
- » Частин тіла
- » Днів тижня та місяців
- » Назви населених пунктів
- » Різних мір
- » Наукові терміни

VS

-у (-ю)

Назви нечітко окреслених предметів і понять:

- » Не мають певних меж
- » Назви великих споруд
- » Територій
- » Збірні назви
- » Назви речовин
- » Явищ
- » дій та станів
- » Абстрактних понять

Закінчення іменників 2 відміни чоловічого роду в Р.в. однини

Закінчення -а (-я) мають: (чоловіччі, жі), означення:	Закінчення -у (-ю) мають іменники, які: (чоловіччі, жі), означення:
а) назви осіб, імена, прізвища: товариша, Мороза;	а) речовину, масу, матеріал: азоту, меду, боцю; АЛЕ: хліба;
б) назви великих споруд: дуба;	б) назви територій, виробів: Барвінку, зброєю;
в) назви міст, парків: Києва, Парка;	в) назви вулиць, коридорів, гаражів, магазинів: АЛЕ: гаража, магазину;
г) назви кінограмів, жовтків, вікторок, доларів:	г) назви інститутів, комітетів:
г) назви комбайнів, моторів:	г) місце, простір тощо: яру, майдану, світу;
д) конкретні предмети: атома, радіуса, ромба;	д) вітру, морозу:
е) українські за походженням терміни: відмінка, додатка; АЛЕ: виду, роду;	е) назви болю, страху, літературознавчих термінів: сюжету, роману;
	ж) назви тенісу, м'ячу, АЛЕ: топача.

Поставте іменники у форму родового відмінка однини й прокоментуйте закінчення.
Зразок: *Працівника* (назва істоти) *Прогресу* (назва абстрактного поняття).

Режим, гуртожиток, конкурс, ректор, текст, жанр, термін (слово), термін (строк), банк, зошит, бал (одиниця виміру), листопад (місяць), диктант, фразеологізм, відмінок, додаток, варіант, документ, абзац, виняток, приклад, суфікс, дифтонг, аналіз, епіграф, епітет, антонім, звук (елемент мови), бакалавр, деканат, факультет, епізод, зиск, практикум, засіб, ме тод, аргумент, відбиток, Донбас, Китай, Байкал, Дунай.

Журнал, м'який знак, інтерфікс, інфінітив, метод, висновок, монофтонг, параграф, архаїзм, присудок, принцип, зворот, зв'язок, синтаксис, кабінет, кисень, пісок, компот, мільйон, доказ, відсоток, магазин, електорат, соціолект, атестат, русизм, полонізм, церковнослов'янізм, пломбір (морозиво), Париж, Кривий Ріг, Дністер, Кіпр.

Конспект, фрагмент, диплом, прогрес, персонал, спеціаліст, рік, колектив, елемент, ресурс, менеджер, аналіз, відбір, клієнт, десяток, комплекс, склад, зміст, процес, Лондон, працівник, проєкт, відділ, план, спосіб, вівторок, компонент, метод, долар, партнер, квартал, інженер, реєстр, керівник, банк, масштаб, тип, контроль, баланс, тиждень, спосіб, каталог, курс, бюджет, поверх.

Завдання 4. Побудуйте сполучення слів, розкриваючи дужки. Обґрунтуйте вживання відмінкових форм іменників, що в дужках.

2 (відсоток), 45 (журнал), 1/2 (рік), 2 (висновок), 4 (графік), 58 (номер), 34 (епізод), 3,5 (раз), 42 (доказ), 17 (аргумент), 6 (випадок), 22 (принцип), 3 (промінь), 27 (дослід), 63 (комп'ютер), 542 (приклад), 4 (атом), 25 (фрагмент), 3 (коледж), 76 (пристрій), 4 (метод), 83 (предмет).

Завдання 5. Виберіть із поданих у дужках варіантів правильне тлумачення слова.

Апофеоз (найбільше піднесення, урочисте завершення події); апробація (випробування, офіційне схвалення); діатриба (уїдлива промова, система поглядів); ефемерний (швидкоминущий, надуманий); мізантроп (благодійник, людиноненависник); мінорний (веселий, смутний); мішура (дрібні проблеми, підроблена розкіш); монографія (праця, що має одного автора, праця, в якій досліджено одне питання); обструкція (вид протесту, неправильне твердження); одіозний (одержимий, небажаний); ostracizm (вигнання, критика); помпезний (потворний, пишний); превентивний (запобіжний, переважаючий); рекламація (звернення, скарга); філігранний (вишуканий, опрацьований до найменших деталей); філістер (людинолюб, самовдоволена й обмежена людина).

Завдання 6. До поданих термінних словосполучень доберіть нормативні українські відповідники.

Обобщающий этап исследования, используемый в английской речи, обосновывающие методы языковых исследований, уточняющее определение, уточняющий член предложения, заведующий кафедрой, выступающий на заседании кафедры, желающие отвечать, существующие концепции когнитивистики.

Завдання 7. Замініть розщеплені присудки, що становлять усталені дієслівно-іменникові сполуки, простими присудками.

Ставити запитання, проводити дослідження, зробити аналіз, здійснювати опитування, виконувати моделювання, характеризується реалізацією, установити відповідність, установити послідовність, дає можливість, давати оцінку, надати інформацію, узяти в борг, приймати рішення, надати допомогу, підвести ризик; узяти зобов'язання; вести контроль; нести відповідальність.

Завдання 8. Вивчіть правило узгодження підмета і присудка (див. матеріали презентації «Нормативність професійного (педагогічного) мовлення»). У поданих реченнях узгодьте підмет з присудком, поясніть свій вибір.

У сучасних дослідженнях, присвячених створенню образності, багато вчених (дотримується / дотримуються) традиційних поглядів на метафору. Кілька студентів (буде відраховано / будуть відраховані). Частина осіб, які мають початковий рівень підготовки, (розпочинає / розпочинають) навчання. Велика кількість підручників і словників (відповідає / відповідають) сучасним вимогам. Не лише Степан, а й Микола (не виконав / не виконали) домашнього завдання. Більшість студентів нашої групи (гарно вчиться / гарно вчаться). Ряд питань, які обговорювались на засіданні, (було поставлено / були поставлені) на голосування. Частина членів комісії (дійшла / дійшли) думки про припинення дії постанови. Чимало приватних засновників і потенційних інвесторів (чекає / чекають) на сприятливіший інвестиційний клімат. Усі, хто (прибув / прибули) на конференцію, мають зареєструватися. Не тільки економічний, а й юридичний бік справи (цікавив / цікавили) промисловців. 91 абітурієнт (вступив / -ли) до університету на факультет психології, історії та соціології. Усі 31 (студент / -и виборів / -ли) призові місця в олімпіаді. Індивідуальний графік відвідування навчальних занять (має / -ють) 34 (студент / -и). Більшість викладачів кафедри (має / -ють) науковий ступінь і вчене звання. Кілька студентів факультету (пройшло / -ли) навчання в Польщі. Частина студентів, які навчаються на III курсі, (захищає / -ють) курсові роботи достроково. Усі студенти, хто (має / -ють) відмінні оцінки, отримув(є / -ють) залікову оцінку автоматично.

Завдання 9. Використовуючи рекомендовану літературу перекладіть українською мовою словосполучення. Який словник став у пригоді?

Крупним планом, крупный учений, крупный вопрос, крупные достижения; гражданский кодекс, гражданский долг, гражданский брак, гражданское общество; дружеские отношения, международные отношения, внимательные отношения к людям; общими усилиями, общие вопросы биологии.

Блок аудиторних завдань

Завдання 1. Російському терміну «отклонение» відповідають чотири українських слова з нетотожними значеннями: відхилення, відхилювання, відхиляння, відхил. Виберіть точний термін, розрізняючи явище та дії різної тривалості та повторюваності.

Відхилення/відхилювання/відхиляння/відхил стрілки амперметра, яке ми щойно спостерегли, свідчить про виникнення індукованого струму в колі (разова дія). Відхилення/відхилювання/відхиляння/відхил стрілки амперметра, яке ми спостерігали щоразу, коли замикали коло, свідчить про виникання індукованого струму в колі (повторювана дія). Відхилення/відхилювання/відхиляння/відхил стрілки амперметра свідчить про повільне наростання струму в колі (тривала дія). Відхилення/відхилювання/відхиляння /відхил у значеннях струму фіксується приладом (явище).

Практичне заняття №9

Тема: Термінологія в професійному мовленні вчителя-словесника.

Теоретичні питання

1. Термін, його ознаки. Класифікації термінів (за сферою використання, за походженням, за структурою). Термін і професіоналізм, термін і номенклатурна назва.
2. Термінологія обраного фаху. Галузева лексика у великих загальномовних тлумачних словниках. Українські відповідники найпоширеніших іншомовних філологічних термінів.
3. Українські електронні термінологічні словники. Розширення складу термінологічної лексики в Словнику української мови в 20-ти томах.

Рекомендована література.

1. Даниленко В. П., Скворцова Л.І. Теоретичні і практичні аспекти нормалізації наукової термінології. *Мовознавство*. 1980. №6. С. 16 – 21.
2. Дерба С. М. Системна організація української лінгвістичної термінології. *Українська термінологія і сучасність: збірник наукових праць*. Київ: Інститут української мови НАНУ, 2013. Вип. IX. С.66 – 70.
3. Омельчук С. Сучасна українська лінгводидактика: норми в термінології і мовна практика фахівців. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2019. 356 с.
4. Омельчук С. Українська лінгводидактична термінологія з погляду нормативності. *Українська мова*. 2015. №1. С. 50–59. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukrm_2015_1_5.
5. Омельчук С. Функціонування терміносполук зі збірним числівником у царині української лінгвометодики. *Дивослово*. 2015. № 7–8. С. 18–20.
6. Порожнюк А. Л. Семантична еквівалентність у термінології (на матеріалі лінгвістичних термінів). *Записки з українського мовознавства*. № 24, том 1 (2017). С. 155 – 160
7. Селігей П. Пуризм у термінології: український досвід на європейському тлі. *Мовознавство*. 2008. №1. URL: https://movoznavstvo.org.ua/index.php?option=com_attachments&task=download&id=413
8. Томіленко Л. М. Термінологічна лексика в сучасній тлумачній лексикографії української літературної мови: монографія. Івано-Франківськ: Фоліант, 2015. 160 с.

9. Українсько-російський словник наукової термінології / За заг. ред. Л. О. Симоненко. К. Ірпін, 2004.

10. Шляхова В. В. Переклад термінів як засіб формування лінгвістичної компетенції студентів. *Українська термінологія і сучасність: зб. наук. праць*. Київ, 2007. Вип. VII. С. 403–405.

Практичні завдання

Завдання 1. До запозичень доберіть українські відповідники. Які з наведених слів є загальнонауковими термінами?

Зразок : *Антитеза – протиставлення; пост – допис; кореляція – співвідношення*

Ігнорувати, рентабельний, антитеза, саміт, фіаско, буллінг, хейзінг, імідж, ритуал, компенсація, асоціація, ажіотаж, ліміт, дефініція, сурогат, еквівалентний, конденсувати, інфекційний, домінувати, сертифікат, форвард, структура, автентичний, конфліктний, візит, спонсор, нюанс, вето, вестибюль, акомпанемент, спектакль, спікер, екземпляр, корпорація, інцидент, персону, фольклор, одіозний, аномалія, реаліті, аплодисменти, наративний, консенсус, апелювати, епоха, фонтан, фотографія, фундатор, гуманний, деструктивний, легітимний, перевага, електорат, хобі, форум, спонсор, рафінований, елокутивний, селфі, свайпати, сек'юриті, тролінг, онлайн, пост (у мережі), аргумент, пріоритет, стимул, експеримент, авторитет, ідентичний, паритетний, аванс, безапеляційно, прерогатива, інновація, фіксувати, прайс-лист, репродукувати, дефект, унітарний, нюанс, дебати, екземпляр, аргумент, референт, ескорт, абсурд, шеф, асистент, спорадично, емпатія, полеміка.

Завдання 2. Запишіть терміни у формі родового відмінка однини. Схарактеризуйте виділені терміни за схемою : 1) дефініція (що означає термін), 2) ступінь спеціалізації (загальнонауковий, міжгалузевий, вузькоспеціальний), 3) походження (власний, запозичений).

Акузатив, апорія, гіпонім, гіперонім, вібрант, аналог, білінгв, наратив, білінгвізм, постулат, кюрі, акредитив, термін, текст, сугестія, пуризм, реципієнт, плеоназм, плагіат, дефініція, дискурс, гіпертекст, конспект, ідеостиль, компіляція, архетип, міф, нація, підсвідоме, рефлексія, феномен, структуралізм, плюралізм, антиномія, інтроверт, екстраверт.

• **Доберіть 10 термінів – іменників 2 відміни чол. роду з вашого фаху. Поясніть їх значення і запишіть у формі родового відмінка однини, підкресливши закінчення (а, я / у, ю).**

Завдання 3. Перекладіть терміни українською мовою.

Асимметрия, аттестат, безумный, безучастный, благопристойный, библиотека, буквальный, вертикальный, вибрирующий, висок, вотчина, гуманизм, двигающийся, двукратный, дезинфекция, деление (действие), деление (на части, шкалы), извлекать корень, обильный, отклонение (результат), отклонение (действие), зеркальное отображение, получают (о результате), получают (добывать), получают (о значении, форме), счет (действие), счет (вычисление), адресная рассылка, бегущая строка, граница рабочего стола, двойной щелчок, загрузить, настройка, по возрастанію, по умолчанию, приложение, ссылка, отмена, удалит, падеж, склонение.

Завдання 4. Перекладіть терміни українською мовою. Виокреміть міжнародні словотвірні елементи, з'ясуйте їх значення.

Индукция, дедукция, эксплицитный, имплицитный, алогизм, аритмичный, гиподинамия, графомания, когерентность, интеркультурный, транскультурный, диглосия, интертекст, экстраполяция, контраргумент.

• **Доберіть приклади філологічних термінів (не менше 10), до складу яких входять словотвірні елементи інтер-, екстра-, суб-, экс-, пост-, моно-, а-, гетеро-, гомо-, інтер-, контр-, ди-, ультра-, мульти-, мілі-, де-, дез-, бі-, авто-, анти-, гіпер-, мета-, моно-, нео-, пост-, прото-, превдо-, полі-, суб-, екстра-, інтра та ін. Випішіть дефініції цих термінів.**

Значення рефіксів грецького та латинського походження

dys- порушення, розлад	super-, supra- над, понад
a- (an-) відсутність	sub-, infra- під
syn- (sym-) з'єднання, зрощення	inter-, intra- між, всередині
en- (em-) в, всередині	dis- розділення d

ес- (ex-) поза, зовні peri- навколо para- 1. біля; 2. схожість epi- над, зверху anti- проти endo- всередині ecto-, exo- ззовні meta- 1. позаду, після 2. перехід, зміна mezo- середній, проміжний	es-, de-, se відділення, видалення in- (im-) 1. в, всередині 2. відсутність, видалення contra- проти com- (con-) з'єднання, зрощення re-, retro- позаду, за prae- перед, пред post- після
---	---

Завдання 5. Опрацюйте матеріали публікацій. Виправте мовні недоліки, спричинені нагромадженням віддієслівних іменників у науковому дискурсі лінгводидактичного спрямування.

- Вакуленко М. О. Проблеми вживання віддієслівних іменників в українській науковій мові. *Studia Linguistica* : зб. наук. пр. Київського нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. Кив : ВГЦ «Київський університет», 2010. Вип. 4. С. 353–359.
- Омельчук С. Нормативне вживання в науковому лінгводидактичному дискурсі віддієслівних іменників на -ння. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»* : зб. наук. пр. Херсон : Вид-во ХДУ, 2017. Вип. 27. С. 39–49.
- Омельчук С. Девербативи в сучасній лінгводидактичній терміносистемі: лексико-семантичний, граматичний і стилістичний аспекти. *Українська мова*. 2015. № 3. С. 45–58.

1) Практичні навички використання комунікативних технологій; навички диференціювання помилок, навички фіксування помилок у тексті; спосіб самовираження, самопізнання; О. Залевська відносить усі стратегії користування мовою до двох груп: стратегії планування, а також стратегії коригування; готовність учителя до здійснення педагогічної діяльності.

2) методи контролю і самоконтролю розглядаємо як методи навчання, що використовуються для одержання об'єктивної інформації про рівень володіння мовою; для з'ясування стану сформованості спеціальних компетентностей з української мови проведено констатувальні зрізи; порівняльно-зіставний аналіз і узагальнення досвіду вчителів-словесників задля визначення стану риторичної підготовки в школі.

3) використання рецептивних стратегій з метою розширення індивідуального тезауруса студента; з метою виявлення відмінностей у рівнях сформованості компетентностей учнів контрольних і експериментальних класів було використано метод перевірки статистичних гіпотез.

4) Усвідомлення й розуміння національних і загальнолюдських цінностей. Описано організацію та хід проведення експериментально-дослідного навчання. У контексті питання співвідношення мети, змісту і методів навчання мови розглянуто основні типи вмінь. Здійснення та оцінювання результатів реалізації творчих методичних задумів. Процес словотворення є важливим засобом, умовою повноцінного психічного, мовленнєвого розвитку. Процес експериментального навчання був спрямований на формування умінь і навичок користування мовою.

Завдання 6. Запишіть наведені терміни, дотримуючись рекомендацій фахівців щодо написання слів іншомовного походження.

Онлайн/конференція, інтернет/джерела, міні/диктант, медіа/текст, конференц/зал, відео/семінар, аудіо/матеріали, бліц/інтерв.ю, медіа/простір, квазі/конкурентний, рекламно/інформаційний.

Завдання 7. З'ясуйте лексичні значення наведених слів. Складіть з ними словосполучення чи речення.

Рухливий – рухомий, зрівняти – порівняти, виразний – виражальний – виражений, лінгвальний – лінгвістичний, почувати – відчувати, особовий – особистий, об'єм – обсяг, мотив – мотивація, вихідний – висхідний, звичайно – зазвичай, завдання – задача, поверховий – поверхневий, свідоцтво – свідчення, познайомити – ознайомити, вирізнитися – відрізнитися, відносини – відношення, засвоювати – освоювати, діляниця – ділянка, експонат – експонент, професійний – професіональний, нагода – пригода, лікувати – лічити, інформативний –

інформаційний, видатний – відомий, дійовий – діяльний, напрям – напрямок, питання – запитання.

Завдання 8. Визначте найбільш оптимальний термін у кожній парі слів, свою думку обґрунтуйте.

Англізми – англіцизми, русизми – росіянізми, телескопи – телескопізми, функційний – функціональний, заперечний – заперечувальний, уточнюючий – уточнювальний, мовна практика – мовленнєва практика, україномовні – українськомовні, дискусійне питання – дискусивне питання.

Завдання 9. Підберіть до наведених іншомовних термінів питомі українські синоніми. Запишіть утворені синонімічні ряди.

Філологія, деривація, флексія, семантика, ад'єктив, інтер'єктив, аксіологічний, кон'юнктив, реципієнт, транспозиція, генітив, номінація, інновація, опозиція, вокативний, вібрант, палаталізація, лабіалізація, комунікація, експлікація, акцентуалізація, дескрипція, дефініція, локалізація, темпоральний, квантитативний, оптимізація, варіативний, алфавіт, графіка, трансформація, дисиміляція, експлікант, параметр, специфіка, компаративний, експлікант, віртуальний, дискретний, елегантний, ерудований, імпульс, конденсувати, дискредитувати, легітимний, стабільний, редукція, факультатив, форсувати, шанс, лідер, адепт, раціональний, реакція, превентивний, привілей, баланс, дефект, ротація, класифікація, диференціація.

Завдання 10. Перепишіть речення, зменшивши в них кількість термінів іншомовного походження за рахунок уживання питомих відповідників. У разі потреби скористайтесь словником іншомовних слів.

1. Вербальна репрезентація етнокультурних стереотипів з одоративним компонентом. 2. Диференціація вербальних і ад'єктивних параметрів дієприкметника візуалізована на наступному слайді. 3. Сфера наукових зацікавлень: компаративна лінгвістика, діаріумологія, дериватологія. 4. Параметризація іпостасі жінки в лінгвістичній та екстралінгвістичній площинах сприяє її точнішому потрактуванню. 5. Ставлення студентів до граматики варіюється від необхідності скрупульозного студювання правил аж до майже повного абстрагування і фокусування на комунікації. 6. Сучасні технології дебатування (а дебати, на відміну від дискусій, містять у собі елементи еристики) рекомендують ігнорувати реакцію опонента й формально коментувати його негацію, водночас наводячи лавину аргументів.

Завдання 11. Прочитайте текст. Дайте йому заголовок. Як ви розумієте вираз «псевдонаукова мова»? (за статтею: Кондратів І. І. Культуромовний потенціал професійної наукової комунікації // «Молодий вчений», № 4.3 (44.3) квітень, 2017 р. С. 109-113).

Блок аудиторних завдань

Візьміть участь у грі!

Брейн-ринг «Фахова термінологія».

Практичне заняття №10

Тема: Переклад і редагування наукових текстів.

Теоретичні питання

1. Суть і види перекладу. Поняття «переклад» і «перекладання». Форми і види перекладу/перекладання.
2. Лексичні труднощі перекладання.
 - 2.1. Особливості перекладу фразеологізмів і термінів. Перекладання вузькогалузевих термінів, загальнонавчаних та загальнонаукових слів.
 - 2.2. Термінологічні паралелі. «Оманливі друзі» перекладача.
 - 2.3. Власні назви в оригіналі та перекладі. Особливості перекладу російських прізвищ українською мовою.
3. Типові труднощі російсько-українського перекладання наукових текстів.
 - 3.1. Переклад українською російських конструкцій з прийменником *по, при, для*.
 - 3.2. Проблеми перекладу двовидових дієслів.
 - 3.3. Переклад українською російських словосполук з дієприкметниками та похідними від них прикметниками.
 - 3.4. Переклад російських пасивних дієприкметників теперішнього часу та похідних від них прикметників на *-м(ый)*, пасивних дієприкметників минулого часу та похідних від них прикметників на *-нн(ый)* та *-т(ый)*.
 - 3.5. Переклад російських активних дієприкметників теперішнього часу на *-щ(ий)*, *-щийся*.
 - 3.6. Переклад російських активних дієприкметників минулого часу та похідних від них прикметників на *-вш(ий)* та *-ш(ий)*, *-вший* та *-ший*.
 - 3.7. Переклад українською російських віддієслівних іменників на *-ние, -тие, -ка* та віддієслівних прикметників на *-очный*.
 - 3.8. Перевага активних конструкцій над пасивними в українській мові та правильне вживання безособових конструкцій на *-но, -то*.
 - 3.9. Правильне вживання прийменників *у/в, до* та *з/із/зі* (рос. – *с/из*) в російській та українській мовах.
4. Найпоширеніші синтаксичні помилки у наукових текстах та шляхи їх уникнення.
5. Особливості редагування наукового тексту. Коректурні знаки для виправлення текстових оригіналів.

Рекомендована література

1. Васенко Л.А., Дубічинський В.В., Кринець О.М. Фахова українська мова: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 272 с.
2. Бондаренко В. В., Дубічинський В. В., Кухаренко В. М. Переклад науково-технічної літератури. Харків, 2001.
3. Жук Т. В. Актуальні проблеми перекладу наукових текстів українською мовою. *Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Сер. : Філологічні науки*. 2012. Кн. 2. С. 59-61. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzfn_2012_2_16.
4. Пустоварова О. О. Актуальні проблеми перекладу. Філологічні науки. URL: http://www.rusnauka.com/30_NIEK_2009/Philologia/50738.doc.htm
5. Шляхова В. В. Переклад термінів як засіб формування лінгвістичної компетенції студентів. *Українська термінологія і сучасність: зб. наук. праць*. Київ, 2007. Вип. VII. С. 403–405.

Завдання 1. Ознайомтеся з інформацією щодо особливостей наукового перекладу (рекомендоване джерело №1 С. 101 – 120), випишіть дефініції до поданих термінів.

Переклад, перекладання, вузькогалузові терміни, загальнонаукові терміни, загальнонавчани слова, постійний перекладний еквівалент, контекстуальний перекладний еквівалент, лексичні трансформації, додавання, вилучення, заміна, контекстуальна заміна, конкретизація, генералізація, антонімічний переклад, термінологічні паралелі, хибні термінологічні паралелі. **Підготуйте повідомлення з теми «Лексичні труднощі перекладання».**

Завдання 2. Зредагуйте росіянізми.

Більше ста; в кінці кінців, зустрічаються випадки, знаходиться десь, ВУЗ, виключення, багаточисельний (багаточисленний), крупний, діючий, кромка, не дьоргай, існуючий, виконуючий, узагальнюючий, до них відносяться, любі, ні єдиного, відмінати, по крайній мірі, по

понеділкам, по місцям, по рокам..., у 2000 році, так як, такі як, учбовий, згідно чого, у відповідності до чого, пробувати, попадати, представляє собою, це не є доказом, даний час, дані обставини, співпадіння обставин, в деякій мірі, користуватися попитом, накінець-то, передвзятість, я рахую, що, співставляти, одиниця виміру.

Звернутися по питанню; підняли ціни; сидіти в приймальній; по стану здоров'я; відкрити зошити; мені повезло; об'єм завдань; відключити телефон від мережі; оточуючі уникають спілкування; підручник розрахований на учнів і студентів; учбовий автомобіль; не виключено, що прочитають; прийняти належні міри; більша половина учнів; поговорити по душах; презентувати подарунок; отримати широке поширення; зі сказаного слідує; це до нього не відноситься; четверо жінок не пред'явили квитки; два програміста виключили комп'ютери; відправити sms-повідомлення; видалити плями на платті; швидко пройшла головна біль; продаватимуться по приходу автобуса; відкривати кампанію; продовження слідує; загальна методика навчання мовам; поняттєвий апарат методики; стимулююча функція мови, врятувала життя близько двомстам захисникам України.

Завдання 3. Перекладіть українською мовою.

Исполняющий, обобщающий, любые, ни единого, отменит, по крайней мере, по понедельникам, по местам, по годам... в 2000 году, так как (поскольку), такие как, учебный, совершенно верно, учит грамоте, согласно чему-либо, в соответствии с чем-либо, представляет собой, это не является доказательством, данное время, совпадение обстоятельств, наиболее значительное, около двух (трех), более ста, в конце концов, встречаются случаи, находится где-то, ВУЗ, исключение, многочисленный, действующий, существующий, термином являются слова, включая пользователей, следовать примеру, в заключение, другими словами, прежде всего, с другой стороны, в настоящее время, в основном, в результате, поскольку, в то же время, в частности, вместо этого, впрочем, как правило, наконец, ни в коем случае, при анализе, с помощью, учитывая то, что..., к таким понятиям относятся..., оказать влияние, следовать примеру, следует выполнить, следует отметить, из теоремы следует, сделать возможным, сделать невозможным, употребляется в лингвистике в качестве термина, профессионализмами являются слова, требуются специальные меры, включая пользователей, изучить следующие вопросы.

Завдання 4. Зредагуйте мовні хиби, поязані із помилковим уживанням числівників.

За потреби скористуйтеся публікацією Капелюшний А. Практика використання числівникових форм у прямоефірному телевізійному мовленні. Вісник львівського університету. Серія журналістика. 2007. Вип. 30. С. 277-287

Показує атестат сина. Одні п'ятірки. Команди були гідні одне одного. Карпати перетворилися на місце, де стирчать одні пеньки. Повернемося до студії через пару хвилин. Хочу ще сказати пару слів глядачам П'ятого каналу. Ми самі починаємо війну на два фронти. Матч, що був три дня тому в Києві. Перевірятимуть тести два викладачі. Температура + 44 градусів за Цельсієм. Загалом у автобусі перебувало 11 пасажирів та два водія. Зіграли внічию: ноль — ноль. Побачити близько ста п'ятидесяти збірок Франка. Зріс до чотирьохсот шестидесяти п'яти примірників. числівника: Бронзу у вазі до п'ятдесяти одного кілограму отримала Олеся Когут. Мають можливості мешканці двадцять одного міста України. Загинуло понад сорок тисяч людей. Першокурсників є близько сто сорока. У ньому також понад семисот ілюстрацій. Близько семиста дітей перебувають у черзі. Малюки вагою до п'ятиста грамів. Зібрав близько дев'ятиста народних музичних інструментів. Загалом їх біля тисячі. В цій номінації подали заявки більше двадцяти шести телекомпаній. Було заплачено порядку п'ятнадцяти мільйонів фунтів. В Ірані відбувся землетрус силою 5,9 бали. Тариф збільшений у дві цілих і три десяті рази. Два з половиною року. Поздоровляв жінок із 8 Березням. Найтепліше було у тисячу дев'ятсот сімдесят дев'ятому році. Працюватимуть не до восьми, а до шести [годин вечора]. У двотисячці другому Андрієві [Краскові] пощастило. З півдев'ятої вечора в суботу. Документ існує і датований двадцять першим вереснем. Сім годин тридцять хвилин [про час початку передачі]. Саме 15 січня тисячу дев'ятсот дев'яносто другого року Верховна Рада затвердила мелодію гімну.

Завдання 5. Зредагуйте і визначте тип помилки.

Ми були шоковані прекрасною грою акторів. Усім учасникам семінару організатори подарували сувеніри на пам'ять. Реалізація мети курсового дослідження вимагає вирішення таких задач... На цьому факультеті вивчають дві закордонні мови. Фірма пропонує товари великого

асортименту за самими дешевими цінами. Час підбити результати зустрічі: наша команда попереду. Прошу надати мені чергову відпустку з 5-го до 28-го числа цього місяця. Особливу увагу на конгресі біло відведено проблемам молоді. Переважна більшість командних зустрічей проходило в наполегливій боротьбі. Ідентичне рішення було ухвалене студентами другого курсу. Ви б не могли пояснити ваші преференції з цього питання? Важлива кожна хвилина часу. Кардинальний пункт розбіжностей між учасниками дискусії шляхом компромісу був зведений нанівець. Змагання запроновані на квітень місяць. Вони ніяк не могли досягнути консенсусу з цього питання. У цьому перформансі брало участь чимало відомих акторів. Товарні біржі були сформовані у формі акціонерних товариств. Після першого дебюту в одному відомому фільмі молодій акторці почали пропонувати зніматися за кордоном. Преса високо позитивно оцінює результати виборів. Зважаючи на знахідки, які вони знайшли, вже є вагомі докази на користь цієї гіпотези. На науковому семінарі автор виклав головну суть цієї книги. Потрібно дотримуватись обіцянки. Але, на жаль, у психолого-педагогічній літературі нема однозначного визначення поняття соціокультурної компетентності. Таким чином, проаналізувавши все вищесказане, ми можемо зробити висновок, що науковці переконані в позитивному впливі... Саме тому при вивченні іноземної мови слід подбати про... На заняттях з іноземної мови слід давати перевагу роботі в малих групах... Вищевикладене дозволяє дійти висновку, що однією з головних задач вивчення іноземної мови у вузах має стати формування соціокультурної компетентності, яке допоможе майбутнім фахівцям зайняти у суспільстві те місце, яке б найповніше відповідало їх потребам та можливостям. Проблемою невербальної комунікації займались вітчизняні та зарубіжні вчені... У сучасній лінгвістиці питання онтогенезу та розвитку і становлення дитячого мовлення на різних етапах формування особистості є край актуальним... Більшість мовознавців уникають розгляду критеріїв літературної норми.... У наш час дослідниками підкреслюється двоїстість природи аналогії: з одного боку, вона виступає в мові «як фактор регулярності», «виявляється знаряддям системності у мові», а з іншої сторони, аналогія «може виступати ... як перетворюючий початок, формуючи нові ряди форм», як «засіб появи різного роду інновацій, відхилень і навіть аномалій».

Завдання 6. виправте помилки, спричинені неправильним вживанням дієприслівників.

Зразок міркування:

1. *Відчинивши вікно, мені стало холодно.* Немає підмета та основної дії-дієслова. виправляємо, додавши одне і друге: *Відчинивши вікно, я змерз.*
2. *Попрацювавши на різних тренажерах, спорт стане ще більш корисним.* Помилка : основна і додаткова дія не стосується одного підмета. виправляємо, замінивши неправильно вжитий зворот підрядним реченням: *Якщо працювати на різних тренажерах, це принесе більше користі.* Забираємо недоречне в даному випадку слово спорт.
3. *Мандруючи горами, учнями було зібрано колекцію рослин.* Помилка: в реченні немає підмета, воно безособове односкладне. У реченні, де присудок – безособове дієслово (виражає стан природи чи людини, форма на –но, -то), дієприслівниковий зворот не вживається. Перефразовуємо думку так, щоб з'явився підмет та особове дієслово у ролі присудка та основної дії: *Мандруючи горами, учні збирали колекцію рослин.* Зверніть увагу: важливо, щоб вид (доконаний чи недоконаний) співпадали в особового дієслова-присудка та дієприслівника.

Розробляючи проєкт, мені довелося працювати в лабораторії. Опрацювавши належним чином статті закону, його було включено до порядку денного пленарного засідання. Побачивши таку красу, моє серце сповнилося радістю. Прослухавши передачу про Ліну Костенко, мені захотілося більше дізнатись про неї. Залишаючи приміщення, світло обов'язково має бути вимкнене. Потрапивши на слизову оболонку носової порожнини, розташовані там рецептори подразнюються часточками пилу чи речовини з різким запахом. Атмосферне повітря, поглинаючи вуглекислий газ і виділяючи на світлі кисень, оновлюється зеленими рослинами. Змінюючи тиск газів у плавальному міхурі, глибина занурення у воду може змінюватися рибою. Вивчивши цю проблему, нам видається можливим рекомендувати слідуючі міри. Підтримуючи добродійні проєкти, бізнесменам створюється позитивний суспільний імідж. Дбаючи об ефективності спільної діяльності з рядовими працівниками, керівником передається частина своїх повноважень підлеглим. Приїхавши у школу, мера тепло вітали учні й учителі. Придбавши товар на суму понад 200 гривень, вам дістанеться подарунок. Ознайомившись із Вашим листом, у

нас є можливість запропонувати такі товари. Порушуючи закони логіки, послідовність викладу матеріалу так само порушується.

Завдання 7. У поданих реченнях узгодьте підмет з присудком, поясніть свій вибір.

Кілька студентів (буде відраховано / будуть відраховані). Частина осіб, які мають початковий рівень підготовки, (розпочинає / розпочинають) навчання. Ряд питань, які обговорювались на засіданні, (було поставлено / були поставлені) на голосування. Велика кількість підручників і словників (відповідає / відповідають) сучасним вимогам. Не лише Степан, а й Микола (не виконав / не виконали) домашнього завдання. Більшість студентів нашої групи (гарно вчиться / гарно вчаться). Частина членів комісії (дійшла / дійшли) думки про припинення дії постанови. Чимало приватних засновників і потенційних інвесторів (чекає / чекають) на сприятливіший інвестиційний клімат. Усі, хто (прибув / прибули) на конференцію, мають зареєструватися. Не тільки економічний, а й юридичний бік справи (цікавив / цікавили) промисловців. 91 абітурієнт (вступив/-ли) до університету на факультет психології, історії та соціології. Усі 31 (студент/-и виборів/-ли) призові місця в олімпіаді. Індивідуальний графік відвідування навчальних занять (має/-ють) 34 (студент/-и). Більшість викладачів кафедри (має/-ють) науковий ступінь і вчене звання. 5. Кілька студентів факультету (пройшло/-ли) навчання в Польщі. Частина студентів, які навчаються на III курсі, (захищає/-ють) курсові роботи достроково. Усі студенти, хто (має/ють) відмінні оцінки, отримують залікову оцінку автоматично.

Завдання 8. Запишіть словосполучення українською мовою.

Подходящая кандидатура, действующее лицо, ведущий специалист, знающий человек, существующие законы, вышестоящий орган, наболевший вопрос, всеохватывающий, всепоглощающий, проникающий, незнающий, замыкающий, ионизирующий, движущийся, окружающий, соединяющий, нижеподписавшийся, раздражающий, блокирующий, дезодорирующий, кровоостанавливающий, желаемый.

Записываемый, освещаемый, вырабатываемый, употребляемый, принимаемый, наблюдаемый, ожидаемый, контролируемый, звуконепроницаемый, заражаемый, сгораемый, заведующий кафедрой, поступающий в университет, работающий по совместительству, начинающий, выступающий, манифестирующие, подрастающее поколение, служащий, утопающий, исполняющий обязанности, лечащий врач.

Завдання 9. Зредагуйте речення відповідно до синтаксичних норм української мови щодо використання активних і пасивних конструкцій.

1. Ця проблема вивчалася багатьма вченими. 2. Нами проводилися численні експерименти. 3. Науковим колективом досягнуто значних результатів. 4. Рецензентом зроблено висновок про актуальність дослідження та його новизну. 5. Спеціалізованою вченою радою було прийнято позитивне рішення за результатами захисту О.М. Павленком дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Завдання 10. Розкрийте дужки. Поясніть особливості керування в дієслівних словосполученнях.

Дякувати (вчитель); хворіти (грип), зрадити (ідея), завдати (шкода), потребувати (аналіз), навчати (корейська мова), навчатися (танці), наслідувати (попередники), запобігати (помилки), набувати (форма).

Завдання 11. Підготуйте текст для коректурної правки (навмисно допустивши різні види текстових помилок). Здійсніть корегування підготовленого тексту за допомогою коректурних знаків.

Коректурний знак	Призначення	Зразок застосування
	Друкувати текст з абзацу	Констатуюча частина може бути відсутня
	Ліквідувати абзац	Думка не закінчена. Абзац не потрібен
	Вписати літеру	Цілком слішно
	Вписати пропущене або замінити помилково написане слово	Документ ^{без} помилок
	Вилучити проміжок між словами	Документ знаходиться на виконанні
	Вилучити проміжок у слові	До[]кумент
	Вилучити знак або літеру	Організація місця
	Роз'єднати слова, надруковані разом	Наказ[]ме
	Вилучити зайві слова	Літературна мова мова
	Вилучити зайвий текст	При підготовці наказів слід враховувати розпорядчі та виконавчі значення
	Відновити помилково закреслене слово	Активна форма вживається
	Поміняти місцями слова, надруковані поряд	Розпорядча може частина поділитися
	Поміняти місцями слова в реченні	Слова поміняти в реченні місцями
	Переставити з одного рядка в другий слово або групу слів	Кожен пункт наказу арабськими цифрами нумерується
	Вилучити розрядку	Наказ
	Замінити малу літеру великою	україна
	Замінити велику літеру малою	Пу ^н кт
	Збільшити інтервал	Текст повинен мати наказову форму викладу
	Зменшити інтервал	Для надання чіткості текстові наказу

Блок аудиторних завдань

Завдання 1. Запишіть українською мовою наведені тексти. Підкресліть ключові слова, сформулюйте основну тезу кожного з текстів і запропонуйте найточніші до них заголовки. Обґрунтуйте свою точку зору.

1. Человек воспринимает глазами 20% информации, из них 70%-посредством чтения. К 2013 г. объем информации по сравнению с 1990 г. возрастет в 4 раза, к 2040г. — в 32 раза. Средняя скорость чтения студентов составляет 120–180 слов в минуту, специалистов с высшим образованием — 200–250.

Потрясающе быстро читали Ж. Ж. Руссо, А. Пушкин, Б. Наполеон, О. де Бальзак, Н. Чернышевский, Л. Толстой, М. Горький, Р. Роллан, А. Эйнштейн и др.

Учеными доказано, что при быстром чтении утомляемость глаз меньше, чем при медленном чтении. Академик Н. Амосов обоснованно утверждал: «Для человеческого организма благоприятен только режим напряжения. Силы при напряжении возрастают».

В XVII веке Никола Гролье де Сервьера придумал машину для ускорения чтения книг: подобие мельничного колеса с подставками для книг вместо лопастей, на которые одновременно помещалось несколько книг, раскрытых на требуемых страницах. Наш мозг обладает высокой избирательной способностью, вот почему читать нужно не слова, а мысли. Кроме того, мозгу присуща догадка, предвосхищение. Для того чтобы правильно прочесть фразу, достаточно видеть по 2–3 буквы из каждого слова или верхние/ нижние половинки букв. (по О. Козловскому).

2. В наше время невозможно прожить с запасом знаний, полученным в начале жизни. Начав самостоятельную работу, мы все еще продолжаем учиться. Учится рабочий, чтобы поспеть за новой технологией, за новинками оборудования. Учится земледелец, чтобы не отстать от сельскохозяйственной науки. Непрерывно учатся летчики, врачи, преподаватели, инженеры, иначе их дипломы превратятся в пустую бумажку. Учатся министры, академики, генералы. Чтобы не отстать от своего бурного времени, учатся все люди и всю жизнь, весь свой век. Получение знаний становится уже просто физиологической потребностью, не угасающей с годами.

Фундаментальные знания — это знания не расчетчика, а теоретика, не клерка от науки, а мыслителя, творца.

Овладевая фундаментальными знаниями, специалист поднимается на высочайшую степень понимания предмета, откуда уже открываются магистрали науки, ее самые оживленные перекрестки, открываются горизонты будущих открытий. (Р. Хохлов)

Практичне заняття №11

Тема: Аналітичне опрацювання інформації наукового джерела. Первинні та вторинні жанри наукової комунікації.

Теоретичні питання

1. Первинні та вторинні жанри наукової комунікації.
2. Компресія наукового тексту.
3. Тематичні виписки. План: основні види, структура. Тези.
4. Конспектування. Типи конспектів (структурний, плановий, текстуальний, вільний, тематичний). Способи конспектування. Прийоми раціональної організації конспекту. Особливості конспектування лекцій.
5. Анутовання наукового джерела, основні функції. Види анотацій. Мовні стандарти для складання анотації. Типові помилки для складання анотації.
6. Поняття про цитування. Загальні правила цитування.
7. Система загальноприйнятих скорочень слів і словосполучень. Основні правила скорочення. Лексичні та графічні скорочення. Правопис аббревіатур.
8. Скисна риска як нелітерний орфографічний знак.

Рекомендована література:

1. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови : навч. посіб. Київ : "Центр навчальної літератури", 2006. 312 с.
2. Структурно-логічні схеми. Таблиці. Опорні конспекти. Есе. Навчальні презентації: рекомендації до складання : метод. посіб. для студ. / уклад. : Л. Л. Бутенко, О. Г. Ігнатович, В. М. Швирка. Старобільськ, 2015. 112 с.
3. Семеног О. М. Читання і компресія наукового тексту у професійній діяльності педагогічних працівників. URL: http://lib.mdpu.org.ua/nvsp/articles/2010/14_04.pdf
4. Сурмін Ю. П. Наукові тексти: специфіка, підготовка та презентація URL: <http://lib.rada.gov.ua/static/about/text/surmin.pdf>
5. Український правопис. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/05062019-onovl-pravo.pdf>
6. Шевчук С. В., Клименко І. В. Українська мова за професійним спрямуванням: підручник. Київ: Алерта, 2011. 694 с. URL: <http://irbisnbn.gov.ua/ulib/item/UKR0001711>

Практичні завдання

Завдання 1. З'ясуйте, зміст яких понять розкривають запропоновані визначення:

- а) короткий перелік проблем, досліджуваних у науковому тексті; порядок розміщення частин якого-небудь викладу, його композиція;
- б) коротко сформульовані основні положення статті, лекції, доповіді;

в) стислий писаний виклад змісту першоджерела (лекції, виступу, промови, книги, статті тощо).

Продовжіть речення.

1. Зміст першоджерела в конспекті може передаватися ...
2. За походженням конспекти поділяються на: ...
3. Тези позбавлені ...
4. Кожна теза, що містить нову думку, пишеться ...
5. Реферат готується за ...

Завдання 2. Визначте який з способів компресії (скорочення, заміна, злиття, поєднання декількох способів) застосовано у кожному із запропонованих випадків.

1. Було: Казка живе всюди, у всьому: у деревах, листі, у самому вітрі, у землі, у кріслі, у будинку, у березні, у тобі самому. (22 слова) Стало: Казка живе всюди, у всьому. (5 слів)

2. Було: Приблизно 25 відсотків регулярних курців помре передчасно через паління, тоді як більшість з них змогли б прожити на 10, 15, а то й 20 років більше. (26 слів) Стало: Приблизно 25 відсотків курців помре передчасно. (6 слів)

3. Було: Казки люблять діти і дорослі, сильні й слабкі, добрі й не дуже. (12 слів) Стало: Казки люблять усі. (3 слова)

4. Було: Казки навчать тебе бути добрим, ти побачиш, що вони зможуть підтримати, й, навіть, допомогти у біді. Казки покажуть як веселий, але слабкий може перемогти сильного, але похмурого. (27 слів) Стало: Казки навчать доброти, оптимізму, допоможуть у біді. (7 слів)

5. Було: Казки... Який чудовий і захопливий ваш світ... Світ, у якому завжди панує добро, де розумний завжди перемагає глупого, гарний – поганого, й у фіналі, зазвичай, усі щасливі. Ні, звісно, серед вас є такі, після яких стає сумно й хочеться плакати. Але це святий сум і святи сльози. Вони очищають. (48 слів) Стало: Світ казок, де панує добро, чудовий і захопливий, навіть якщо вони викликають сум і сльози, які допомагають нам ставати краще. (20 слів)

Завдання 3. Передайте подану інформацію однією фразою.

1. Найдосвідченіші екскурсоводи радять знайомитися з Лондоном за допомогою власних ніг, оскільки місця паломництва туристів розташовані в місті компактно, і якщо ви в змозі самостійно розібратися зі схемою столиці, то ніякий гід вам не потрібен.

2. Будь-яка діяльність проходить більш ефективно й дає якісніші результати, якщо в особистості є сильні, яскраві, глибокі мотиви, які викликають бажання діяти активно, у повну силу, долати неминучі утруднення, несприятливі умови й інші обставини, наполегливо просуваючись до поставленої мети.

3. Часто в моря з метою захоронення скидають ґрунт, який витягають під час днопоглиблювальних робіт у портах і каналах. Він сильно забруднений – у ньому можуть міститись метали, важкі малорозчинні залишки нафти. Скидають його, як правило, неподалік від берега й на невеликих глибинах. Прибережні води при цьому дуже забруднюються.

4. Експериментальна перевірка якості зварних з'єднань, виконаних згідно з технологією, розробленою в інституті, засвідчила їх високу холодостійкість, статичну міцність, а конструкції, виготовлені за цією технологією, як показує практика їх експлуатації, мають досить високу надійність і довговічність.

Завдання 4. Прочитайте уривок тексту. Визначте його тему. Виділіть у тексті мікротеми. Складіть питальний, номінативний і тезовий плани запропонованого тексту українською мовою. Поясніть мету складання плану джерела наукової інформації. Подумайте, чи завжди пункти плану збігаються з межами абзацу? Від чого це залежить? Випишіть і перекладіть опорні слова, словосполучення і мовні засоби міжфразного зв'язку, необхідні для розкриття плану. Опираючись на план і виписані мовні одиниці, усно відтворіть основний інформативний зміст тексту.

Остановимся подробнее на механизмах интеграции старого знания в новый текст, а также рассмотрим средства ввода чужой речи в произведение.

Как известно, каноническим способом языковой репрезентации старого знания является воспроизведение чужого высказывания (по М. М. Бахтину – «чужой речи») в формах цитации, пересказа, прямой и косвенной речи. Хотя граница между названными явлениями не всегда может быть проведена достаточно четко, различия между ними существуют. Эти различия сводятся к объему и степени сохранности/искаженности чужой речи, т. е. степени ее соответствия тексту-источнику; способу семантической и грамматической координации с новой средой – авторской речью; характеру сопряжения (монтажа) своего и чужого в рамках целого текста; способам ввода в произведение и др. Так, цитата характеризуется абсолютной точностью, или буквальностью, воспроизведения фрагмента первичного текста и всегда маркируется кавычками. Пересказ допускает отклонения от текста-оригинала, лексические замены и разного рода структурно-грамматические преобразования исходного высказывания, а также смещение логических акцентов в соответствии с прагматическими задачами автора нового текста. И в том и в другом случае возможно устранение «ненужной» информации.

Выбор способа репрезентации чужой речи варьируется в зависимости от функций старого знания и его значимости, наличия/отсутствия комментария и оценки, а также от языкового вкуса автора, стремящегося разнообразить научное изложение. Включение старого знания в научное произведение осуществляется двумя способами. Во-первых, посредством «скрепления» чужой речи с новым текстом благодаря использованию различных средств ввода. Во-вторых, непосредственным «погружением» чужой речи в новый текст без помощи специальных средств (нулевой ввод). Во втором случае маркером цитаты обычно выступают кавычки и специальный глагол сравни (Ср.), фиксирующие внимание читателя на факте чужой речи.

Ввод чужой речи в текст обеспечивается особой конструкцией, содержащей указание на принадлежность цитируемого фрагмента другому тексту. Средства ввода играют двоякую роль: с одной стороны, они соединяют цитату с новым текстом, с другой – выделяют ее как некий инородный элемент, «поддерживают» цитату на поверхности текста, не давая ей погрузиться в авторскую речь. Приведем типичные средства ввода чужого высказывания в научное произведение. Глаголы речи и мысли: *писать, говорить, сообщать, спрашивать, добавлять, продолжать, отвечать, замечать, отмечать, подчеркивать, указывать, констатировать, заявлять, убеждать, утверждать, учить, гласить, полагать, считать, предполагать, заключать, описывать, определять, формулировать, характеризовать, оценивать, комментировать, называть, считать, рассматривать* и др., а также устойчивые глагольноименные словосочетания типа *исходить из положения/предположения, делать вывод, приходить к заключению/выводу, обращать внимание на* и др. Эти средства акцентируют внимание читателя на содержании чужого высказывания. См.: О. А. Лаптева правильно отмечает, что «тема обязывает к употреблению определенного речевого набора»; Г. А. Золотова пишет, что «коммуникативная функция речи осуществляется не иначе, как посредством синтаксических конструкций...». Существительные со значениями речи и мысли: *высказывание, выражение, слово, мысль, формулировка, замечание, суждение, свидетельство, понимание, истолкование, вывод, идея, заявление, утверждение, точка зрения, наблюдение, определение, характеристика, оценка, расчет* и др. См.: Г. Пауль... дает такое объяснение начальной инвертированной реме: «Цитата». Вводные конструкции: *по словам / оценке / замечанию / мнению / определению / выражению / представлению / терминологии / наблюдению N; по / согласно N; согласно концепции / утверждению / точке зрения / высказыванию / закону N; с точки зрения N; в понимании N; в соответствии с утверждением / выводом / законом / точкой зрения / расчетами N* и др. См.: По свидетельству Б. А. Серебренникова, «наиболее архаичный язык – хеттский – не имеет никаких наклонений, кроме изъявительного и повелительного»; ...совершается переход к «грамматико-лексическому полю» в понимании Е. В. Гулыга и Е. И. Шендельс, или к «функционально-семантическому полю» в понимании А. В. Бондарко. Вставные конструкции (обычно заскобочные), напр.: (термин / выражение N), (N). См.: Антропоцентризм современной лингвистики обусловил возрастание интереса к языковой личности (термин Ю. Н. Караулова). Деепричастные обороты: *употребляя термин N, выражаясь словами N, используя выражение N, прибегая к сравнению N* и др. См.: ...говоря словами Э. Бенвениста: «то, что можно сказать, ограничивает и организует то, что можно мыслить». Условные придаточные предложения: *Если воспользоваться термином / выражением N* и др. Сочетания инфинитива с модальным словом: *можно / надо / необходимо / следует / целесообразно / достаточно / уместно сослаться на N / привести слова N / вспомнить выражение N* и др. Клишированные конструкции, предваряющие объемный фрагмент чужого текста, напр.: *Многоуровневость структуры текста отмечает Лотман. Стремясь не уклониться от смысла его идеи, намеренно приводим развернутую цитату.*

В качестве распространителей сказуемого в конструкциях ввода чужой речи используются указания на источник цитируемого высказывания: *в книге / статье / монографии / учебнике / работе / труде / справочнике* и др. (напр.: *Проблема соотношения языка и мышления была затронута в монографии Б.А. Серебренникова, отметившего, что «цитата»*); на тему (проблему) исследования (*в одной из статей, посвященных тензорному анализу, N делает вывод о...*) или его название (*В своей «Функциональной грамматике» А.В. Бондарко отмечает...*). Нередко распространители сказуемого конкретизируют место цитаты в исходном тексте, связь цитируемого положения с содержанием нового знания, отношение автора к мнению предшественника и др. Например, *Рассматривая вопрос об универсалиях, М.М. Гухман отмечает: «Цитата»; Говоря о падежах в латинском языке, Соссюр указывал: «Цитата»*. Автор чужой речи, помимо имени собственного, может быть назван *автором, ученым, исследователем, основоположником школы, главой направления, преемником кого либо, представителем направления* и др. Как видим, распространители подлежащего могут указывать на заслуги автора, его отношение к определенной науке или научной школе: *исследователь физики звезд С.А. Каплан, основоположник московской лингвистической школы Ф.Ф. Фортунатов, составитель тектонических карт А.Д. Архангельский, известный немецкий физик, один из корифеев синергетики, Г. Хакен; на ученое звание (академик А.А. Шахматов); на государственную принадлежность (представитель сербской стилистики А. Стоянович)*. Распространители подлежащего используются в качестве дополнительных аргументов, подтверждающих истинность старого знания. Кроме того, они косвенно указывают на авторитетность предшественника и свидетельствуют о положительной оценке автором содержания чужого высказывания. При вхождении старого знания в дисциплинарный фонд науки авторство той или иной концепции нередко принимает обобщенный вид: *принято считать / рассматривать / характеризовать; обычно считают / рассматривают; известно, что; хорошо известно, что; всем известно, что; общеизвестно; как известно* и др. Напр.: *Известно, что для получения согласия с экспериментом при описании свойств полупроводника и диэлектрика электронная теория проводимости оперирует понятием эффективной массы*. Наконец, чужая речь может маркироваться ссылками и сносками, которые несут информацию при их соотнесении с библиографическим описанием источника. См.: *Вест и Арпацци [45] исследовали неустойчивость воздуха, к которому для визуализации добавлялся табачный дым... Данные [41, 45] хорошо согласуются с изложенными в этом параграфе результатами; Известны явления избирательности, ограничений и дополнительных специфических особенностей в реализации функций языковых единиц... [см. Общее языкознание 1970]*. Библиографические ссылки отвечают нуждам коммуникации в научной сфере, поскольку позволяют лаконично охарактеризовать источниковедческую базу исследования. Кроме того, они обеспечивают точность выражения связей между новым и старым знанием. В то же время ссылки служат «своеобразной валютой, которой ученые оплачивают интеллектуальный долг своим предшественникам» [Разинкина 1986: 115].

(За М.П.Котюровую)

Завдання 5. На основі теоретичних відомостей про анотування і реферування наукових текстів (див. рекомендоване джерело №4 С. 34–40) з'ясуйте, що спільного і чим відрізняються між собою реферат та анотація наукового джерела. Сформулюйте чіткі вимоги до анотації і до реферату.

Завдання 6. Для анотування і реферування наукових текстів характерне використання наведених дієслів і дієслівних сполук. Перекладіть їх українською мовою і запам'ятайте.

Входят (вошли), дан (дается), говорится, названы, образуют, приведены примеры, теория изложена, идея представлена, утверждение строится, закономерность прослеживается, закон обуславливается, пример, факт, вывод напрашивается, заключение основывается, путь, поиск вырисовывается, описаны, применяются (для), отмечены, раскрыты (раскрываются), охарактеризованы, положение рассмотрено (рассматривается), подчеркнуты, рекомендуются, показаны, содержат, посвящены, составляют, представляют собой, указаны, являются,

установлені, підтверджені, проаналізовані, опрацьовані, преподнесені, резюмує, націлює на...

Автор поважає, аналізує, характеризує, відзначає, доводить, порівнює, сопоставляє, протиставляє, називає, описує, розуміє, підкреслює, посилається на... схильний до..., зупиняється на..., звертає увагу на..., розкриває зміст, відзначає важливість, виходить з... , стосується, стверджує, ставить завдання, приводить переконливі висновки, підтверджує висновок фактами, дотримується власної позиції, пояснює це тим, що... , причину цього бачить в тому... , вважає, що... , суперечить (чому?), стверджує, наче... ; по думці автора; згідно з твердженням автора; разом з тим автор відзначає той факт, що...

Завдання 7. Ознайомтесь з наведеною у підручнику таблицею, яка містить лексико-граматичні засоби оформлення структурних частин анотації (рекомендоване джерело №4). Запам'ятайте найпоширеніші в анотаціях мовні маркери (див. Довідку). Напишіть описову анотацію на подану статтю Л. Науменко, надруковану у періодичному виданні Наука і освіта у №4 за 2009 рік на сторінці 18.

Проблеми перекладу бізнесової термінології з англійської на українську мову

З виникненням ринкових економічних відносин в Україні активізувалися процеси проникнення в українську мову іншомовної економічної та бізнесової термінології, якою тепер послуговуються не тільки фахівці-економісти, але й широкий загал. Цьому достатньою мірою сприяла поява низки економічних вищих навчальних закладів та факультетів економіки, розвиток малого бізнесу, поглиблений інтерес до вивчення іноземних мов, особливо англійської, та широкі міжнародні контакти. *Проникнення економічної термінології в усі сфери життя сучасного українського суспільства спричинено також інтенсивним впливом мас-медіа та тенденціями до глобалізації світової економіки.* Поява новітньої термінології відбувається за рахунок процесів дифузії англійських запозичень, в основному американського походження, в український мовний інвентар. Іншомовні слова (етранжизми) значною мірою викликані потребою номінації нових економічних реалій, донедавна невідомих в українському суспільстві. За останнє десятиліття у мовний обіг потрапила низка неологів, наприклад: **мотивація, маркетинг, менеджмент, промоушн, логістика, форс-мажор, офіс-менеджер, франшизинг, харизма, дефолт, публіситі** тощо.

Іншомовна термінологія проходить різні стадії адаптації в українській мові і має різні способи відтворення оригінального денотативного значення. Не дивно, що економічні та бізнесові словники останніх років видання наводять дещо відмінні значення і по-різному тлумачать сучасні бізнесові терміни.

Певний масив новітньої бізнесової термінології функціонує в українській мові у двох варіантах — у вигляді кальок з оригіналу та їхніх українських еквівалентів. Ми одночасно можемо зустріти вживання **дилер і посередник (dealer), дефолт і невиконання грошових зобов'язань (default), дисконт і знижка (discount), офіс-менеджер і керівник офісу (office manager), ріелтер і агент з продажу нерухомості (realtor), траст і довірче товариство (trust)** тощо. Але більшість англійських бізнесових термінів не мають чіткого відповідника в українській мові і тому подаються в словниках у вигляді транслітерації з оригіналу з подальшим їх тлумаченням або дефініцією. Таким чином, **beneficiary — це бенефіціар** "отримувач грошей за акредитивом або страховим полісом"; **franchise — франшиза** "монопольне право або привілей, що надається приватною корпорацією дилеру на право діяльності у певному районі"; **logistics — логістика** "управління матеріально-технічним забезпеченням, рухом товарно-матеріальних запасів"; **monitoring — моніторинг** "нагляд (спостереження, стеження) за виробничою і фінансовою діяльністю підприємства" тощо.

Складні терміни можуть мати або дослівний переклад з оригіналу: **chain of command — ланцюг інстанцій, door-to-door delivery — доставка товарів додому, funds raising — збирання коштів, risk aversion — неприйняття ризику, span of control — норма керованості** та ін. або перекладатися описово. Це в основному стосується тих понять і реалій, які вже давно відомі в постіндустріальних суспільствах, але тільки зараз починають з'являтися в українському

соціумі. До них належать сучасні форми торгівлі: **drive-in** (амер. банк або магазин, який обслуговує клієнтів безпосередньо в автомобілі), **one-stop environment** (торговельне містечко, де можна купити будь-які товари), атрибуту ведення бізнесу та ділового спілкування: **short-list** (остаточний список кандидатів для співбесіди під час прийому на роботу), **self-motivation** (наявність власної життєвої програми або мети), **dress code** (правила, що передбачають носити певний одяг на роботі) тощо.

Деякі з сучасних американських бізнесових реалій, що вже стабільно зайняли своє місце в діловому англійському лексиконі, ще не знайшли відображення у двомовних англо-українських фахових словниках. Це стосується таких широко відомих у бізнесі понять, як **glass ceiling** — буквально "скляна стеля", а саме: "невидима межа в службовій ієрархії, неподолання для певних категорій працівників (жінок та певних етнічних груп) через упередження та негативні стереотипи"; **socialising** — "прийом і розвага ділових партнерів"; **job objective** — "професія і сфера діяльності (в автобіографії або анкеті)"; **petty cash** — "невелика сума готівкою для дрібних офісних покупок", **status symbols** — "матеріальні ознаки службового становища (наприклад, власний кабінет, службовий автомобіль, іменний папір)" тощо.

Під час пошуку способів відтворення адекватних значень англійських термінологічних одиниць привернули до себе увагу *дві цікаві тенденції у розвитку сучасної англійської бізнесової термінологіки: термінологізація загальноновживаної лексики та вживання економічних термінів у переносному значенні*, що взагалі не характерне для термінології. Можливо, бурхливий розвиток ділових контактів та потреба номінації нових понять і явищ у бізнесі й діловому спілкуванні спричиняє рухомість лексичного значення слова. Так, **commitment**, що має загальноновживане значення "відданість (справі)", в бізнесі набуло ще одного значення "обов'язки"; **feedback** (зворотний зв'язок), відповідно, означає "зв'язок із споживачами" або "інформація від споживачів", дієслово **to handle** (брати рукою, тримати в руках, перебирати, перекладати та ін.) в американському варіанті ділової англійської мови має значення "торгувати". Це значення виявилось продуктивним на деривати **handling** (торгівля) та **handler** (продавець). Віддієслівний прикметник **challenging**, утворений від (**to challenge** (кидати виклик, заперечувати, піддавати сумніву, вимагати, претендувати), у словосполученні **challenging job** відповідає українському **перспективна робота**. **Asset**, окрім загальноновживаного значення "позитивна якість" та термінологічного "актив", у діловому спілкуванні набуло нового додаткового значення "набуток"; **bottom line** (фін. "баланс") має, крім того, переносне значення "останнє".

Англійська ділова термінологіка, що все активніше проникає в українську систему термінології, *потребує до себе прискіпливої уваги філологів і перекладачів з метою її детального аналізу і належної адаптації в українській мові.* (Л. Науменко)

Довідка Слова-маркери до анотацій

Апробовано підхід; Аргументовано, що; Акцентовано, зосереджено увагу на; Запропоновано заходи щодо; Здійснено; Знайдено; З'ясовано; Зафіксовано; За результатами спостережень;

Зроблено висновок; Відмічено; Відображено; Введено в науковий обіг; Вдосконалено; Виведено формулу; Віднайдено матеріали; Вивчено вплив; Виділено операції; Визначено методику, перспективи, шляхи, складові, умови, орієнтацію; Викладено заходи, аспекти, авторську інтерпретацію, схему, методику; Виконано порівняльний аналіз; Використано документи, акти; Висунуто пропозиції; Вирішено проблему; Виявлено чинники; Враховано; Розроблено; Встановлено можливість; Висвітлено питання, проблеми, досвід, роль; Висновки дослідження про.....можна використовувати у; Доведено високу ефективність; Досліджено вплив, властивості; Досягнуто; Модифіковано; Наведено; Надано оцінку; На конкретних прикладах; На основі узагальнення; На підставі теоретико-емпіричних досліджень проаналізовано; Обговорено необхідність, неможливість, принципи роботи; Обрано метод; Оцінено; Обумовлено; Представлено; Продемонстровано; Прослідковано; Простежено проблеми, методи; Розглянуто особливості, підходи; Розкрито зміст, суть, поняття; Реалізовано методику; Рекомендовано; Синтезовано; Систематизовано; Створено; Сформовано; У ході експерименту обґрунтовано; Установлено тенденції; Уточнено сутність поняття.

Завдання 8. Наведіть приклади графічних скорочень (не менше 6 до кожного різновиду):

- а) дефісних;
- б) скіснолінійних (дробових);
- в) крапкових;
- г) нульових (безкрапкових);
- д) комбінованих.

Наведіть приклади слів, які не можна скорочувати.

Завдання 9. З'ясуйте, чи можна поставити скісну риску в таких позиціях:

Складна інтонація оклику?питання, тенденції до синтетизму?аналітизму, системність?несистемність мовних явищ, у 2018?2019 навчальному році, категорія істот?неістот, співвідношення курсу гривня?долар, п?в (поштове відділення), р?р (розрахунковий рахунок), п?п (по порядку), к?т (кінотеатр), км?год (кілометр на годину). **Вкажіть можливі варіанти запису.**

Завдання 10. Запишіть подані словесно-цифрові сполучення, використовуючи, де треба текстові наращения.

80 роки ХХ сторіччя, 5 клас, У розділі 3, 20 завдання, у 7 рядку, завдання 1 і 2 рівнів, таблиця 4, XI Міжнародна конференція лінгвістів, 1, 2, 3 ряди.

Блок аудиторних завдань

Завдання 1. Відновіть текст довідково-рекомендаційної анотації, розташувавши речення за її логікою та узгодивши фрагменти інформації, наведені в лівій та правій колонках. Спрогнозуйте назву анотованого наукового джерела.

I.	Статтю присвячено...	1.	...спеціалісти в галузі права, науковці й практики.
II.	Автор статті ґрунтовно доводить, що...	2.	...актуальній проблемі — конституційним гарантіям прав і свобод людини в Україні.
III.	У заключній частині статті зазначається, що...	3.	...юридичні гарантії (загальноправові та конституційні) — систему взаємопов'язаних форм і засобів, яка забезпечує належне визнання, захист і реалізацію певних прав та відповідних їм обов'язків.
IV.	На початку статті автор усебічно характеризує ...	4.	...в Україні залишається проблематичною реалізація ряду прав, передбачених Конституцією, і це пов'язане головним чином з економічною й політичною кризою.
V.	Адресат статті — ...	5.	... конституційні права та свободи гарантуються і не можуть бути скасовані.

Завдання 2. Ознайомтеся з текстом запропонованої анотації на дисертаційне дослідження. Визначте різновид анотації. Сформулюйте лаконічно вимоги до тексту означеного типу анотації.

АНОТАЦІЯ

Завальнюк І.Я. Синтаксичні одиниці в мові української преси початку ХХІ ст.: структура та прагматистичні функції. – Рукопис.

Роботу присвячено комплексному функціонально-семантичному та прагматистичному аналізу синтаксичних одиниць у мові української преси початку XXI ст.

Уперше в українському мовознавстві проаналізовано структуру, семантику, стилістику та прагматику синтаксичних одиниць, уживаних у мові українських газет першого десятиріччя XXI ст. Спостережено нові функціональні зміни в їхньому використанні, спричинені змінами в українських засобах масової інформації під впливом соціальної динаміки, інтенціями авторів публікацій та жанровою диференціацією газетного матеріалу.

Розмежовано загальноновживані та закріплені за певними жанрами синтаксичні конструкції, умотивовано специфіку такої диференціації.

Визначено нові тенденції у функціонально-стилістичному використанні простих двоскладних і односкладних речень, простих ускладнених речень та речень, різнотипних за модальністю й експресією порівняно з уживанням їх у попередні періоди, простежено їхнє прагматистичне навантаження в різножанрових газетних текстах.

Виокремлено нові явища у вживанні складних сполучникових структур, пов'язані з активізацією та розширенням кола сполучних засобів, інверсією предикативних частин та їхнім структурно-семантичним оновленням.

Окреслено функціональні параметри парцельованих і приєднувальних структур у сучасному українському газетному тексті. Установлено їхню нову репрезентацію, визначено основні засоби зв'язку парцелята і приєднувального речення з попереднім, способи морфологічного вираження їхніх компонентів, стилістичні функції та прагмакомунікативні потенції парцельованих і приєднувальних конструкцій.

Ключові слова: синтаксичні одиниці, комунікативно-прагматична парадигма, актуалізовані мовні явища, нові тенденції, прагматистичні функції, функціональні вияви синтаксичних конструкцій, парцельовані структури, приєднувальні конструкції, сполучні засоби, мова української преси початку XXI ст.

Завдання 3. Зредагуйте запропоновані конструкції .

Я погоджуюсь з автором щодо її думки про..... Автор стверджує думку... Автор всебічно доказує, що ... Автором пояснено..., Стаття В. Даниленко є дуже актуальна ... На мою думку, автор цієї статті дуже влучно... Автором досліджено питання... Стаття акцентує увагу на впливі ринкових відносин..., Автором стверджується, що..., Стаття аналізує процес дифузії англomовних запозичень.



Завдання 4. Ознайомтесь з навчальними матеріалами й дайте відповідь на запитання: чому варто робити нотатки? Які існують способи конспектування? Створіть опорний конспект з теми «Конспект: види й правила складання» або інтерактивну дошку/плакат/стіну із використанням сервісів *RealTimeBoard (RTB)*, *ThingLink*, або *Padlet* на одну із тем: «Основні форми запису і збереження інформації: випуски, план, тези, конспект», «Як правильно писати конспект: секрети і поради кмітливому студенту».

1) «Як конспектувати ефективно». URL: <http://blog.ed-era.com/notes-part-1/> та <http://blog.ed-era.com/notes-part-2/>

2) Структурно-логічні схеми. Таблиці. Опорні конспекти. Есе. Навчальні презентації: рекомендації до складання : метод. посіб. для студ. / уклад. : Л. Л. Бутенко, О. Г. Ігнатович, В. М. Швирка. Старобільськ, 2015. – 112 с.

3) Планування теми на основі Інтелект-карти. URL: <https://youtu.be/hMFmjoRWcb4>

Практичне заняття №11

Тема: Рецензія як критичне осмислення наукової праці.

Теоретичні питання

1. Рецензія. Характеристика жанру. Основні структурні елементи.

2. Специфіка вираження оцінної семантики в тексті наукової рецензії.
3. Композиційно-мовленнєві особливості науково-популярних і публіцистичних рецензій (СРС)

Рекомендована література.

1. Котюрова М.П. Об экстралингвистических основаниях смысловой структуры научного текста: (функционально-стилистический аспект). Красноярск: Изд-во Красноярского ун-та, 1988. 171 с.
2. Левчук І. Комунікативні ознаки рецензійного дискурсу. *Studia Ukrainica Posnaniensia*. 2013. Zeszyt I. S. 99–107
3. Непийвода Н.Ф. Мова української науково-технічної літератури (функціонально-стилістичний аспект). Київ: ТОВ "Міжнар. Фін. Агенція", 1997. 303 с.
4. Кузьменко О. Тональність та міра критики в критичній статті (на прикладі сучасних українських рецензій). URL: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2294>.
5. Прокопенко Л. І., Евтшина Т. О. Українська мова за професійним спрямуванням : завдання для самостійної роботи. Одеса : Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2019. 140 с.
6. Салимовский В.А. Речевые жанры научного эмпирического текста. *Стереотипность и творчество в тексте: межвузовский сборник научных трудов*. Пермь, 1999. С. 40–66.
7. Шевчук С. В., Клименко І. В. Українська мова за професійним спрямуванням: підручник. Київ: Алерта, 2011. 694 с. URL: <http://irbisnbnv.gov.ua/ulib/item/UKR0001711>
8. Якименко О.О. Мовні особливості літературних рецензій у сучасних українських ЗМІ. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна*. 2012. № 1021. Сер.: Філологія. Вип. 66. С. 214–220. URL: <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/8256>

Завдання 1. Прочитайте й законспекуйте у формі тез статтю Левчук І. П. Комунікативні ознаки рецензійного дискурсу. URL: <http://esnuir.eenu.edu.ua/handle/123456789/902>

Завдання 3. Прочитайте, визначте стиль і підстиль поданих фрагментів текстів. На основі опрацьованого матеріалу створіть власне висловлювання на тему «Особливості експресії наукового тексту» й підготуйтеся до його виголошення на занятті.

Текст №1

Як потужний каталізатор сприйняття, експресивність істотно підвищує прагматичний потенціал тексту. Але якщо в публіцистичному чи художньому творі вона слугує для прямого емоційного впливу на читача, то в науковому її призначення інше – посилити ясність, підкреслити важливу інформацію, передати внутрішню енергію дослідника. Різновидами експресивного в науковому тексті виступають емоційність, образність, оцінність. У текстах різних авторів час від часу знаходимо сліди захоплення предметом дослідів, то більші, то менші вияви інтелектуальних емоцій : «*Марія*» – *вершина Шевченкової великої простоти, і разом з тим – яка вона глибока, і складна, і невичерпна!* (І.Дзюба). Не надмірна, зі смаком застосована експресивність уяскравлює думку, приваблює читача : *Уперше французька мова пов'язалася не тільки з блиском французької культури, а й з блиском французьких багнетів* (О.Ткаченко).

Образність науковому викладу не чужа, тому що без порівняння немає зрозуміння, а саме в аналогіях образне мислення сильніше за поняттєве. І хоч аналогія не є строгим доказом (висновки на її підставі не вірогідні, а правдоподібні), часом вона здатна повідомити більше, ніж найдовший опис чи докладні роз'яснення. Це своєрідна образна підтримка наукової думки : *Інформаційна система організації, її інформаційні ресурси є «нервовою системою» будь-якої системи управління* (В. Гужва), *Як у коморі хорошого господаря різні речі розташовані по певних полицях та скриньках, так в арсеналі фактів, що ними оперує хімія, неодмінною умовою є раціональна система* (О.Голуб). Виявом образності є й практика метафоричного термінотворення, поширена в мові багатьох галузей : *валютний коктейль, вірусний маркетинг, демон Максвелла, клітинне сміття, нудота тексту, хмарні технології* та ін. Яскрава авторська індивідуальність (надто в гуманітарних науках) поживає думку й приносить естетичне задоволення. Вона здатна здобути авторові більше учнів і послідовників, дає нагоду успішно працювати в науково-навчальному та науково-популярному жанрах.

Огляд літератури, альтернативні гіпотези, роз'яснення й захист власних позицій, результати та шляхи їх здобуття – усе це потребує оцінювання. Воно буває як схвальним (*блискучий, глибокий, неперевершений, перспективний, ретельний, слушний, унікальний*), так і критичним (*бездоказовий, дилетантський, застарілий, непереконаливий, поверховий, примітивний, скороспілий, фантастичний*).

У багатьох випадках емоційність, образність, оцінність у науковому тексті засвідчують, що автор прагне налагодити контакт із читачем. Елементи експресивності активізують сприйняття, допомагають привернути увагу, загострити проблему, полегшують сприйняття важких ділянок тексту, примушують думати й тоді, коли читання вже завершено. Експресивне не порушує стильову витриманість наукового мовлення, за умови якщо виявляється помірно й не призводить до алогізмів чи тенденційності.

(П. Селігей).

Текст №2

У науково-дидактичних текстах образні засоби виконують допоміжну роль – їх уживають, щоб пояснити наукові поняття шляхом зіставлення таких понять зі звичайними: "Атоми, що знаходяться в вузлах, зв'язані зі своїми найближчими сусідами ковалентним зв'язком". Поширеним засобом образності є порівняння: "... Хроматофор у вигляді спіральної стрічки... округле ядро, ніби підвішене на нитках, що відходять від цитоплазми". Використання образів наближає науковий виклад до художнього: "По твердому гладенькому насту ковзають, як маленькі саночки з вітрилами, крилаті насіння ялини, які підганяє вітер" і навіть поетичного: "Світлої години від Сонця на Землю безперервними потоками летіть сонячне проміння".

Текст №3

Аксіологічна діяльність автора наукового тексту реалізується в оцінках двох типів – раціональних (логічних) й ірраціональних (емоційних). Раціональна оцінка виражає інтелектуалізоване ставлення автора до старого і нового наукового знання з позиції його відповідності чи невідповідності певному стандарту, тобто певним нормам і вимогам, виробленим у процесі історичного розвитку науки. У науковій комунікації стандарт формується уявленням про ідеальне наукове знання, що характеризується ознаками новизни, значущості й достовірності. Означені ціннісні категорії конкретизуються у таких значеннях як *відоме / невідоме, актуальне / неактуальне, важливе / неважливе, розроблене / нерозроблене, точне / неточне, доцільне / недоцільне, обґрунтоване / необґрунтоване, доречне / недоречне, припустиме / неприпустиме, можливе / неможливе, зрозуміле / незрозуміле, визначене / невизначене, оригінальне / неоригінальне* тощо.

Ірраціональна сфера свідомості лежить в основі емоційної оцінки, що виражає різні відтінки *задоволення / незадоволення, схвалення / несхвалення, роздратованості, захоплення, здивування, осуду* та інші емоційні імпульси й реакції автора. Закономірним є те, що в науковому тексті, зміст якого відображає теоретичне мислення, переважає раціональна оцінка, що складає 97,3% усіх оцінних засобів. Емоційно-оцінні засоби зазвичай використовуються для висловлення негативної оцінки старого знання й частіше зустрічаються в текстах полемічного характеру. На тлі загалом нейтрального викладу експресивно забарвлені оцінні одиниці здатні надати міркуванням автора того гострого й несподіваного характеру, який робить критику полемічно загостреною й відповідно такою, що легко досягає мети.

Стандартний оцінний зміст наукового тексту створюється численними мовними одиницями, що утворюють спеціалізований клас оцінних засобів наукового мовлення. Так, велику варіативність оцінних значень виявляють лексичні одиниці :

- іменники *важливість проблеми, значення концепції, пріоритет відкриття, роль дослідження, необхідність аналізу, зручність методу, переваги підходу / помилковість поглядів, догматичність теорії, невизначеність позиції* та ін.;
- прикметники *струнка й послідовна концепція, продуктивний підхід, цікава ідея, найважливіша умова / неприйнятний принцип, неправомірний висновок, висновки помилкові, найгірший варіант рішення, найменш зручний спосіб* та ін.;
- прислівники *чітко сформульовані висновки, зрозуміло викладена позиція, надзвичайно ефективний метод / визначив неточно, непереконаливо викладена ідея, украй суперечлива позиція, абсолютно неправильне вирішення, непослідовно проведено експеримент, не зовсім вдалий термін, не дуже обґрунтований висновок*;
- фразеологічні сполучення типу *гіпотеза має право на існування, поворотний пункт в розвитку фізики, наріжний камінь теорії, Альфа і Омега концепції* та ін.

Серед синтаксичних засобів оцінки типовими є такі :

- словосполучення-кліше *особливий інтерес, яскравий взірець, важлива роль, виняткова роль, значний внесок / викликає сумнів, потребує перевірки, потребує доопрацювання та ін.*;
- безособові конструкції *можна (потрібно, слід) погодитися з тим, що... / важко, (не можна, неможливо) погодитися з тим, що ...* ;
- негативно протиставні конструкції, напр. : *Не заперечуючи важливість досліджень..., ми хочемо наголосити на необхідності побудови загальної теорії...*;
- питальні й окличні речення, напр.: *Уже Соссюр виступив з неймовірним твердженням, нібито мова «не створена для вираження понять». Тут мимоволі відразу виникають декілька запитань одночасно: 1) а для чого ж створена мова? 2) якщо поняття передаються не за допомогою мови, то яким же чином вони все ж передаються? 3) чи не означає теза Соссюра те, що людству час повернутися до домовного способу спілкування?*

Крім того, оцінка може виражатися й реченнями, які не містять спеціальних одиниць. У таких реченнях оцінний зміст стає зрозумілим з контексту. Напр. : *На думку критика, багатство звуків свідчить про розвиненість мови. Таке твердження досить очевидно свідчить про те, що критик ніколи в своєму житті історією мови не цікавився.*

Текст №4

Тональність в научній речі носить опосередований, логизований характер. Авторские самохарактеристики и волеизъявление в научном тексте исключены. Оценки и эмоции могут быть направлены на чужую точку зрения, научную проблему текста, материал исследования. Во всех этих случаях основными выразителями конкретной тональности выступают нейтральные слова. Характеристика другого исследователя, чужой позиции связана с выражением рациональной и эмоциональной оценки. Это делается с помощью стандартных речем: *неоценимая возможность, блестящее доказательство, роль [кого, чего] трудно переоценить, вызывает большой интерес, болезненно сказалось, нельзя считать доказанным, отрицательно относился [к чему], плодотворная попытка, безупречная точность расчётов, авторитетное мнение и др.* Как правило, позитивные оценки преобладают, а отрицательные тщательно отбираются (*неудачный опыт, не вполне убедительное решение, некорректная аргументация*). Применяется также лексика с соответствующими семами в составе лексического значения: *основоположник, классический труд, опережая время, бездоказательно, необоснованно.*

Субъективное отношение к проблеме проявляется ограниченно. Учёному позволительно выражать лишь немногие "неравнодушные состояния": уверенность или неуверенность, интерес, удивление, сожаление: *небезынтересно отметить, можно с полной уверенностью утверждать, несомненно, попытаемся, неожиданный результат, к сожалению.* Характеристика фактов, на которых базируется концепция, даётся более свободно, особенно в гуманитарных науках: *новые / интересные / многообещающие факты, благодатный / богатый и разнообразный / полноценный материал; враждебное отношение протопопа Аввакума к изучению грамматики нашло своё выражение в резком неудовольствии.* Позволительна и охотно применяется похвала материалу исследования, он может быть охарактеризован как *свежий, богатейший, предоставляющий огромные возможности, необыкновенно разнообразный, неповторимый, открывающий уникальную возможность* и т.п.

Эмоционально-оценочное впечатление поддерживается за счёт переносных лексико-семантических вариантов, пусть даже они стандартны и применяются не столь часто: *глубокий интерес, высокая оценка, богатые возможности, гигантский размер.* Научная речь пользуется также интенсификаторами (*ведь, же, абсолютно, эффективный, яркий, мощный*). К этим средствам подключаются отдельные фигуры речи и ритмические структуры. Таким образом, научный стиль не лишён субъективно-модальных смыслов, и можно даже говорить о поле тональности научного текста ядерных жанров, по крайней мере, применительно к гуманитарным наукам.

Научное речевое произведение, скорее, содержит отсылки, напоминания о некоторых эмоциях, нежели выражает их. Исключение составляет жанр, оценочный по своей природе, - рецензия. Эмоции логизируются и здесь, но поле тональности гораздо мощнее, а в отдельных случаях, которые называют "разгромной рецензией" и "хвалебной рецензией", в этом поле

присутствует открытое выражение оценочной позиции и эмоционального отношения автора. Характерно, к примеру, появление риторического вопроса: *Уместен ли этот признак, когда речь идёт о...?* (подразумевается: конечно, неуместен); *Что же нового вносит N в эту концепцию?* (подразумевается: ровно ничего).

В целом категориальная структура научного текста характеризуется доминированием категорий темы и композиции, при отодвинутом положении категории тональности. Все типичные для данного стиля тексты связаны с объективно-логическим предназначением текста.

Завдання 3. Прочитайте приклади оцінних суджень із позитивним, негативним і змішаним типом оцінки старого знання, а також проблем, завдань і методів дослідження нового знання. Підкресліть і перекладіть засоби оцінки. Додайте до кожного виду ще по 3 приклади українською мовою.

Завдання 4. Опрацюйте статтю Корнєва Н.А. Оцінна лексика та її функціонування в текстах наукових рецензій (на матеріалі української мови). *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки.* 2009. Вип. 20. С. 303-307. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkpnu_fil_2009_20_83. Розкажіть про лексико-синтаксичні засоби оцінювання, притаманні текстам українських наукових рецензій. Випишіть оцінну лексику в таблицю відповідно до її різновидів.

Інтелектуально-оцінна лексика	Емоційно-оцінна лексика

Завдання 5. Ознайомтесь зі змістом публікації О.В. Бирюк Рецензія на навчальний посібник «Основи тестування іншомовних навичок і вмінь» / О. В. Бирюк // *Іноземні мови.* 2011. № 2. С. 53-54. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/im_2011_2_10, зробіть висновки про особливості рецензії на навчальний посібник.

Завдання 6. За матеріалами статті Якименко О.О. Мовні особливості літературних рецензій у сучасних українських ЗМІ. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна.* – 2012. № 1021. Сер.: Філологія. Вип. 66. С. 214–220. URL: <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/8256>. визначте основні особливості літературознавчих рецензій.

Завдання 7. Ознайомтесь із зразками рецензій на різножанрові наукові джерела актуальної тематики для студентів гуманітарних спеціальностей. Випишіть (підкресліть) лексико-граматичні конструкції, характерні для текстів рецензій.

ВІДГУК

на дисертацію Ірини Василівни Городецької
«АНГЛІЙСЬКОМОВНИЙ РЕКЛАМНИЙ ТЕКСТ КОСМЕТИЧНИХ ЗАСОБІВ: СТРУКТУРА, СЕМАНТИКА, ПРАГМАТИКА», що подана до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04. - германські мови

Актуальність теми дослідження І. В. Городецької не підлягає сумніву, оскільки в дисертації через аналіз функціонування мовних та немовних засобів у конкретному типі тексту досліджуються питання можливостей використання комунікативних стратегій для впливу на людську свідомість. Сьогодні це питання набуває особливої гостроти саме через активне використання таких маніпулятивних стратегій у гібридній та інформаційній війнах.

Слід зауважити, що попри той факт, що реклама сьогодні настільки увійшла в наше життя, що часто викликає несприйняття і навіть роздратування, ми змушені констатувати, що цей вид масової комунікації та впливу на свідомість людей відіграє важливу роль у житті сучасного суспільства. Тому представлене системне дослідження рекламного тексту, у якому дисертантка сконцентрувала увагу на аналізі структури, семантики та прагматики текстів реклами косметичних засобів, безперечно, є актуальним і заслуговує на увагу. На основі аналізу

конкретного виду рекламного тексту автор провела глибоке дослідження реклами та способів рекламної маніпуляції.

Структура роботи, що складається з вступу, чотирьох розділів та висновків, логічно витримана та відповідає задуму дисертації. Зміст дисертації повністю відповідає її назві, положення, що виносять на захист, є обґрунтованими у тексті самого дослідження.

Кожний розділ завершується висновками, в яких стисло резюмуються результати даного етапу дослідження. В кінці подаються списки використаних в дисертації теоретичних та лексикографічних джерел та додатки, у яких подано статистичний аналіз дослідженого матеріалу.

Матеріали дисертації з 2010 року пройшли апробацію на 5 наукових конференціях і викладені у 15 публікаціях.

Слід зазначити, що дисертантка загалом успішно справилася із сформульованими у вступі завданнями: досліджена структура рекламних текстів, виокремлено та визначено особливості їх компонентів; досліджені невербальні елементи рекламних текстів косметичних засобів та визначено їх місце у загальній моделі маніпулятивного впливу на свідомість реципієнта реклами; виділені лексико-семантичні групи найчастотніших лексем рекламного тексту косметичних засобів, які об'єднані у лексико-семантичні поля; описані комунікативні стратегії, які використовуються у досліджених текстах, і продемонстровані засоби їх реалізації.

Як видно з дисертації, І. В. Городецька добре знайома з основною теоретичною вітчизняною та зарубіжною літературою з досліджуваних у роботі проблем.

Робота характеризується логічністю дослідження, послідовністю практичного аналізу, висунуті тези отримують доказове підтвердження. У роботі дисертантка вдало використала комплексну методикку дослідження, обробки та узагальнення великого об'єму різноманітного фактологічного матеріалу, що дало змогу зробити достатньо глибокі достовірні висновки про функціонування мовних та невербальних засобів у рекламних текстах косметичних засобів. Приклади, наведені автором, у повній мірі ілюструють теоретичні положення дисертації.

До позитивних рис роботи слід віднести чіткі висновки до кожного розділу, де дисертантка вдало підсумовує основний зміст розділу, не повторюючи, однак, написаного раніше.

Разом з цим, в роботі є ряд недоліків, на які хотілося б звернути увагу.

На нашу думку, в роботі недостатньо чітко визначені поняття текст та дискурс. По-перше, не зовсім точно вказано авторство терміна дискурс, яке приписується автором Зеллігу Гаррісу (ст. 16), який працював над дискурс-аналізом, що, як вірно зазначається в роботі, є "методом аналізу зв'язку між лінгвістичною та нелінгвістичною поведінкою" (там само). Далі, на стор. 17 автор, визначаючи своє розуміння дискурсу, пише: "Приймаємо визначення Т. А. ван Дейка, який трактує дискурс як "складне комунікативне явище, що містить, окрім тексту [виділення наше - ІБ], ще екстралінгвістичні чинники [...]. Дискурс - актуально вимовлений текст". Однак, на сторінці 22 автор пише: "У нашому дослідженні ми розуміємо текст як продукт мовленнєвої діяльності (дискурсу), побудований відповідно до певної мети, що залежить від задуму автора, закінчений композиційно та за змістом". Таким чином, виникає питання, чим є дискурс і текст у розумінні автора - одним цілим, в якому перше включає друге, чи діяльністю і її результатом?

Друге питання пов'язане з визначенням функцій реклами. Як видно з роботи, автор опрацювала велику кількість літератури, пов'язаної з рекламою загалом і її функціями зокрема, і описала їх в дисертації. Однак, дисертантці слід було б, на нашу думку, чіткіше визначитися серед розмаїття підходів і запропонувати свою класифікацію функцій реклами, або ж визначити, якої із запропонованих іншими авторами класифікацій вона дотримується у роботі. Відсутність такого визначення викликає ряд питань. Так, на сторінках 14 і 15 автор подає та аналізує класифікацію функцій реклами, запропоновану Джоном Бернетом. А далі, на стор. 15 подається той же перелік функцій реклами із посиланням на інших авторів. На стор. 16 автор подає ще один перелік функцій реклами, який відрізняється від попереднього, де, серед інших, згадуються економічна та маркетингова функції. На нашу думку, слід було б визначити, у чому полягає різниця між цими функціями з огляду на те, що маркетинг і економіка дуже тісно пов'язані між собою. На сторінці 21 автор пише про волюнтаристичну функцію реклами, яка, однак, не згадувалася у попередніх класифікаціях.

Автор провела ґрунтовну роботу щодо виділення лексико-семантичних груп та побудови лексико-семантичних полів. Однак, у роботі не вказано, якими саме критеріями керувалася дисертантка при виділенні лексико- семантичних полів. Видається логічним, що серед інших важливих компонентів значення, слід було також розглянути лексико-семантичне поле "Ціна товару", оскільки підкреслення цього компоненту є важливою складовою впливу на реципієнта.

У роботі автор аналізує велику кількість прикладів і подає результати їх кількісного аналізу в тексті та у додатках. Ці приклади та їх статистичний аналіз вичерпно ілюструють проведення дослідження та висновки автора. Однак, в ряді випадків в роботі знаходимо твердження, які або не підкріплені статистичними даними (наприклад, на стор. 75: "Важливу роль у сприйнято відіграє загальний позитивний фон слогана, забезпечений використанням позитивно-оцінних слів, найчастіше - прикметників good, happy, exceptional, legendary" і далі "У рекламі парфюмерії найчастіше трапляються такі слова як fragrance, beautiful, colour, best, elegance, smell", на стор. 90 "По-друге, "ключовим" словом реклам цього типу, як правило, є іменник"), або ж простою констатацією фактів, без висновків щодо їх причини: "Найбільшу частку проаналізованих рекламних текстів складає реклама кремів, фарби та шампуню для волосся. Найменше ж було виявлено рекламних текстів підводки для очей та пудри / рум'ян" (стор.62), "Виявлено, що якщо у рекламі парфумів текст може обмежитися лише слоганом і одним-двома реченнями заголовка, а основний акцент зроблено на зображувальних елементах, то реклама інших косметичних засобів намагається більш збалансовано поєднати ці два компоненти" (стор.66).

Окрім того, впродовж всієї роботи автор визначає заголовок як найважливішу вербальну частину реклами. Однак будь яких аргументів щодо цієї тези ми в роботі не знайшли. Більше того, на сторінці 72 дисертантка пише: "Слоган займає одне з центральних місць у структурі рекламного тексту, адже він несе вербальне навантаження реклами". На нашу думку, це суперечить тезі щодо ролі заголовка як центрального вербального компонента реклами.

У роботі зустрічаються також орфографічні, пунктуаційні та стилістичні неточності, як-от: парфюмерія (стор.75), використання коми для розділення розрядів чисел (Таблиці 3.3 на стор. 80, Таблиці А.1., А.2., А.3. Додатку А), подвійне керування ("Такі невербальні компоненти як шрифт та колір сприяють привертанню та акцентуванню уваги читачів на найважливіших елементах заголовка" - стор.87).

Висловлені зауваження стосуються в основному шляхів і способів доповнення та поглиблення наукових спостережень, викладених у дисертації, не торкаються її основної суті і аж ніяк не применшують високої оцінки роботи І. В. Городецької як самостійного, оригінального та завершеного наукового дослідження, результати якого можуть бути використані як для подальшого дослідження, так і на практичних заняттях з англійської мови, соціолінгвістики, перекладу, лінгвокраїнознавства, теорії та практики міжкультурної комунікації та інших курсів.

Автореферат дисертації дає вичерпне уявлення про основні результати дослідження.

На основі сказаного є всі підстави вважати, що робота І. В. Городецької повністю відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. 3 № 567, а її автор заслуговує присвоєння їй наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 - германські мови.

Офіційний опонент-
кандидат філологічних наук, доцент,
в.о.завідувача кафедри іноземних мов
факультету міжнародних відносин
Львівського національного
університету імені Івана Франка

І. С. Бик

РЕЦЕНЗІЯ
на рукопис методичного посібника В.Федоренка
«Авторські ігрові проекти»

Процес якісного функціонування освітньої системи великою мірою залежить від його особистісної зорієнтованості, яка виявляється насамперед у створенні належних умов для всебічного розвитку творчого потенціалу молодих поколінь, для виявлення ними своїх природних здібностей, нахилів і творчих можливостей, для потамування їхніх освітніх та розвиткових запитів. Водночас слід зауважити, що мало хто звертає увагу на те, що особистісна зорієнтованість сучасної освіти має бути обопільною, тобто стосуватися не тільки учня, а й учителя, передбачати якнайповніше розкриття його творчих сил, надання йому можливості здійснювати активний педагогічний пошук оптимальних освітніх моделей та форм, відповідно до власних буттєвих та професійних поглядів формувати концепцію вивчення школярами основ наук та систему їх виховання й комплексного розвитку. Наявність таких умов, у яких учитель почувався б митцем, творцем, майстром, а не банальним ремісником, визначальною мірою залежить від освітнього середовища, де він працює, тобто від самої школи.

На жаль, навчальних закладів середньої освіти, де справді-таки створено належні умови для виявлення вчителем свого професійного потенціалу повною мірою, де розроблено цілісну концепцію особистісного переорієнтування навчально-виховного процесу й найповнішою мірою реалізовано її в різних напрямках освітньої практики, в Україні порівняно небагато. Одне з цільних місць з-поміж таких шкіл займає Український коледж імені В.Сухомлинського в м.Києві. Рецензований посібник репрезентує один із напрямів осяжної діяльності педагогічного колективу коледжу – авторські освітні проекти, пов'язані з позакласною навчально-виховною діяльністю школярів. Саме такі авторські проекти (а посеред них насамперед слід назвати програми спеціальних курсів чи модифікацій основних шкільних предметів, оригінальні виховні системи, самобутні підручники, посібники й ін.) і складають першооснову поняття “авторська педагогіка” в методичному аспекті. І саме в таких проектах авторський першоелемент в педагогіці, як правило, виявляється найінтенсивніше, найхарактерніше, найцікавіше.

У передмові до посібника ґрунтовно висвітлюються головна передісторія виникнення задуму підготовки та реалізації ігрових проектів, питання про їхнє місце в цілісній освітній концепції Українського коледжу імені В.Сухомлинського, роль у становленні та розвитку особистості школяра-коледжанина, “вписаність” представлених у посібнику авторських ігрових проектів у процеси модернізації сьогочасної освітньої системи, у її інноваційну переорієнтованість на плекання особистості нового типу – усебічно освіченої, мобільної, високоморальної, патріотичної, одухотвореної високими буттєвими принципами. Головний наголос у передмові робиться на потребі створення умов для виявлення вчительством свого творчого потенціалу в різних видах і формах педагогічної творчості, у піднесенні ролі та акцентуванні можливостей авторської педагогіки. Саме розгортання активних процесів учительської творчості, плекання ідеї авторської педагогіки, створення умов для розкутої творчості, сміливого фахового пошуку талановитими вчителями найефективніших методичних форм покликані не тільки піднести професійну діяльність учителя на якісно вищий щабель, але й створити відповідне професійне середовище, у якому б такі творчі особистості були б запитаними й почувалися потрібними.

Кожен із представлених у посібнику ігрових проектів – оригінальний, самобутній, концептуальний і змістовний, спрямований на розвиток одного зі складників особистості школяра. “Синтез наук” покликаний формувати в учнів нерозмежоване, синкретичне бачення людського знання, озброювати їх методиками інтегрованої освіти, формувати риси мовної особистості. Завдання, що склали зміст проекту, надзвичайно цікаві, спрямовані насамперед на пробудження думки школярів, на розвиток їхньої мисленнєвої сфери. Матеріал завдань – відомості про українську наукову термінологію відповідних галузей, питому та запозичену лексику й фразеологію, афористику та ін. Особливо цікавими є завдання, пов'язані своїм змістом із призабутими пластами лексичного та фразеологічного фондів нашої мови, пареміями та афоризмами, із самостійною творчою діяльністю школярів у рідному слові (як-от “Лінкос”, “Назви зірку” й ін.). Виробленню рис яскраво-самобутньої мовної особистості, яка шанобливо ставиться до рідної мови, сприятиме використання в іграх поетичних та пісенних вкраплень мовної тематики. З точки зору форми передбачені сценаріями ігри являють собою не тільки звичні для інтелектуальних змагань вікторини – у них пропонується також використання й інших ігрових

модусів (ребуси, лото, аукціони тощо). Правила кожного з турів змагання виписуються чітко, дохідливо; з цього погляду обрані модифікації ігрової форми є надзвичайно технологічними, не потребують від організаторів якоїсь фундаментальної підготовки та задіяння значних ресурсів (часових, матеріальних, кадрових).

Особливо цінним для сьогоденного стану освіти слід визнати звернення до плекання морально-етичної сфери молодих поколінь, створення належних умов для ознайомлення їх із основами національного мовленнєвого етикету (Театр етикету “Здоровенькі були!”). Українська деонтологія освоюється цим ігровим проектом самобутньо, зі зверненням до різних методичних форм, із залученням великих можливостей самоосвіти молодих поколінь. Ігри, ігрові прийоми та завдання представлені в проекті, мають переважно творчий характер, передбачають активну участь у їхній підготовці та проведенні самих школярів. Творчий характер ігрових завдань та прийомів даватиме змогу учням глибше освоїти відомості з етикету, зробити їх своїм стабільним буттєвим надбанням. Розмаїття представлених у проекті форм роботи постійно привертатиме увагу школярів до навчальної діяльності, до творчої праці. Зразки наведених у складі цього проекту творчих робіт школярів допоможуть педагогам зорієнтуватися в рівні вимог, які ставляться до старшокласника, який працює в цьому проекті. Навчальним матеріалом у проекті виступають не тільки інформація з різних питань мовленнєвого та загального етикету (слід зазначити, ця інформація доволі розлога, надзвичайно цікава й потрібна для морально-етичного розвитку школярів), а й художні твори, зразки народної творчості, афористика, бувальщини та ін., що додатково зацікавлюватиме дітей навчальною діяльністю та впливатиме на них опосередковано, ненав’язливо. Усі 15 ігрових моделей з методичної точки зору описано чітко, вичерпно, дохідливо й проілюстровано зразками завдань та їх виконання школярами.

“Ігровий університет” покликаний у цікавій ігровій формі зміцнити україністичну підготовку старшокласників, глибше ознайомити їх із щонайширшим спектром духовно-культурного, історичного, політико-економічного буття нашої нації, спонукати до тіснішого ознайомлення зі скарбами національної культури та духовності. Використовуваний в іграх цього типу матеріал являє собою унікальне поєднання відомостей з української історії, літератури, мистецтва, науки, духовності; це сприятиме прилученню молодих поколінь до скарбів національного духу, знайомитиме їх із тими надбаннями творчого генія нашого народу, які ще зовсім нещодавно нещадно нищилися або підло приховувалися. Структура кожної з ігор, пропонованих у цьому проекті, оптимально відповідає віковим особливостям школярів старшого віку, спрямовує їх на сміливий інтелектуальний пошук, розкріпачує внутрішні ресурси їхнього інтелекту, створює умови для комплексного розвитку їхньої особистості. Ігри, ігрові завдання та прийоми від одного зі сценаріїв до наступного варіюються, практично не повторюються. В основу кожного зі сценаріїв покладаються різні завдання: на зіставлення певних явищ і понять, пошук правильної відповіді шляхом аналізу та синтезу наданих відомостей, відтворення в стислий термін потрібної інформації, творча діяльність зі словом тощо. Важливо відзначити, що в кожній з-поміж наведених ігор різні форми роботи вдало перемежуються між собою, що дає змогу уникнути одноманітності в побудові гри, має додатково зацікавити школярів та створити належні умови для їхнього всебічного розвитку.

Кожен з-посеред проектів супроводжується змістовним фаховим коментарем, який допоможе педагогові якісно зорієнтуватися в методології та методиці реалізації цих проектів на базі свого навчального закладу. Ці коментарі підготовлено на високому професійному рівні, з урахуванням сучасного стану методичної науки та практики.

Попри високий рівень підготовки рукопису, щодо його змісту та структури можна висловити й ряд зауваг. Насамперед це стосується відсутності списку рекомендованої літератури, на яку спиралися автори, розробляючи сценарії ігор. У самому тексті рукопису неодноразово наголошується, що, за первісним задумом розробників, ігрові проекти покликані почасти перевірити інтелектуальний рівень та ерудицію школярів, почасти ж – відкрити для них нові знання з різних галузей гуманітарної науки. Реалізувати цю мету допоможе саме звернення школярів до допоміжних джерел – науково-популярної літератури, монографій, підручників та посібників тощо. Також у системі підготовчої роботи до проведення гри фігурує й такий етап, як рекомендування відповідної літератури школярам для якісної підготовки до участі в змаганні. Тому і з цих причин авторам слід доповнити рукопис списком рекомендованої літератури, яка

допоможе вчителів та учням якісно підготуватися до проведення гри, озброїтися потрібною для участі в ній інформацією, та й просто піднести свою ерудицію в царині україністики.

Слід також звернути увагу на перенасиченість передмов до кожного з розділів цитатним матеріалом. Наприклад, у передмові до розділу “Синтез наук” на вісім сторінок оригінального тексту використано чотирнадцять цитат з науково-методичної літератури; у розділі “Ігровий університет” – на п’ять сторінок тексту використано п’ять цитат. Певне, авторам слід зміцнити самостійність власної праці, дібравши оптимальні форми трансформації використаних ними наукових джерел, послабивши залежність від напрацювань інших авторів своїх наукових висновків та узагальнень.

Доречним, як видається, буде використання ширшого ілюстративного матеріалу в процесі організації ігрової діяльності за пропонованими сценаріями. Наприклад, у грі “Святий Київ наш великий” доречним буде використання портретів видатних киян у відповідному турі, фотографій згадуваних у різних турах гри київських храмів, пам’яток культури й історії, пам’ятників видатним землякам тощо. Подібні зауваги можна висловити й до інших ігор. Використання таких матеріалів сприятиме тому, що школярі краще запам’ятовуватимуть інформацію про минуле й сьогодення рідного міста, головні реалії його буття в історичному, культурному, духовному зрізах, зможуть візуально сприйняти потрібні для себе відомості; корисною така інформація буде, гадаємо, не тільки для школярів Києва.

Загалом висловлені зауваги не дають підстав для зниження загальної оцінки рукопису “Авторські ігрові проекти” – це сумлінно підготовлений посібник, який містить цікаві матеріали для організації позакласної роботи з української мови та літератури в середній школі, має на меті організувати цілісну, струнку, послідовну систему такої роботи. Ігрові проекти в посібнику розроблено ґрунтовно, на сучасному рівні педагогічного мислення, з урахуванням оновлених завдань освітньої практики. У завданнях ігор передбачено виконання школярами творчих робіт, активний інтелектуальний пошук, їх виконання розширюватиме коло зацікавлень сучасного школяра предметами україністичного циклу, створюватиме умови для всебічного, комплексного розвитку його особистості. Авторський першоелемент у рецензованому посібнику виявляється глибоко й виразно, засвідчує інтенсивність та високу якість роботи розробників – творчого колективу вчителів та адміністраторів Українського коледжу імені Василя Сухомлинського.

доктор педагогічних наук, професор,
завідувачка кафедри методики навчання
української мови та літератури
Національного педагогічного університету
імені М.Драгоманова

Тамара Донченко

РЕЦЕНЗІЯ

на наукову роботу учениці 11-А класу Ольги Приказюк
на тему «Життєвий та творчий шлях Івана Гончара»

Так драматично складалася українська історія, що впродовж багатьох століть колоніальні режими відмовляли українцям у праві берегти духовний та інтелектуальний набуток рідного народу, цей найцінніший свій скарб; усі найяскравіші вияви творчого генія українців нещадно нищилися, розкрадалися, приховувалися. Але, на наше щастя, траплялися сміливці, що всупереч усім заборонам та гонінням, репресіям та переслідуванням мужньо, одержимо й натхненно збирали, зберігали, вивчали й популяризували нетлінні клейноди українського духу. Серед цих подвижників чільне місце займає Іван Гончар – митець, етнограф, духовний провідник українського народу в 60-80-і роки, палкий і гідний продовжувач давніх традицій українознавства, невтомний збирач і дослідник народної спадщини, послідовний служитель Добра і Світла.

Дослідження Ольги Приказюк присвячено драматичній і щасливій долі цього великого Українця. Робота розгортається в трьох планах: біографічному, який передбачає детальний виклад найголовніших подій непростого, насиченого злетами і зрадами життя Івана Гончара;

мистецтвознавчому, у якому головна увага зосереджується на дослідженні скульптурного й малярського доробку митця, визначенні естетичної вартості всього, що зроблено ним у мистецтві, з'ясуванні його місця в українській культурі; українознавчому, який передбачає встановлення головних напрямів дослідницької та збирацької діяльності Івана Гончара в царині національної етнографії. Окрему частину роботи присвячено становленню й функціонуванню провідного осередку духовного життя України – Музею Івана Гончара.

Ольга Приказюк докладно з'ясовує найголовніші складники особистості І. Гончара як людини, митця, науковця, громадського діяча (колосальна працездатність, велика жертвовність і одержимість ідеєю збереження й примноження духовної спадщини нашого народу, підпорядкованість життя великій ідеї служіння рідному краю, принциповість і незламність, відданість у праці для блага народу й Вітчизни, у служінні національним ідеалам). Спираючись на документальні джерела, учениця чітко визначає ті події, що стали етапними в біографії Івана Гончара, виявляє зв'язок його життєвої долі з долею Батьківщини, найголовнішими подіями в українській історії. Численним набуткам майстра на мистецькому й етнографічному полі, на ниві громадської роботи дається розлога, об'єктивна, науково виважена й умотивована характеристика. Маючи комплексний характер, робота О. Приказюк відзначається глибиною осягнення теми, усебічністю її висвітлення, змістовною ґрунтовністю. Великим здобутком роботи є те, що учениця не обмежується суто інформаційним аспектом фактичного матеріалу, а й намагається дати йому аналітичну оцінку.

Чітка, продумана структура роботи дає змогу повно й вичерпно висвітлити тему. Мова та стиль дослідження рафіновано наукові.

Виконана робота свідчить про високий рівень гуманітарної освіти учениці, сформованість у неї стійкої системи гуманістичних поглядів та національних ідеалів.

Науковий керівник: /підпис/

Завдання 8. Напишіть рецензію на статтю Баркар'є У. Я., Гоцюк Н. М. Лексико-граматичні особливості німецьких та українських наукових лінгвістичних текстів. Молодий вчений. № 2 (17) лютий, 2015. С. 132 – 132

Блок аудиторних завдань

Завдання 1. Ознайомтесь із зразком невдалої спроби написання рецензії. Здійсніть усний критичний аналіз пропонованого зразка, вкажіть на основні помилки та недоліки цієї роботи.

РЕЦЕНЗІЯ

на статтю Смульсон М. Л., Мехтіханова Н. М.
«МУДРІСТЬ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН»

Дана стаття є, на мою думку, дуже цікавою і актуальною для людей різних фахів, адже філософія підходить усім.

Автори дуже зрозуміло і доступно подають свій матеріал, хоч і в науковій формі. У статті проаналізований феномен мудрості, як психологічної засади достойного життя, прийняття адекватних рішень, здійснення достойних учинків, неруйнівної, прогностично обґрунтованої діяльності. Мудрість тлумачиться як властивість когнітивної системи, в основі якої лежить кристалізований, культурно обумовлений інтелект.

Є особливо цікаві моменти в статті, які змушують замислитися і дійсно починаєш робити якісь висновки. Особливо мені сподобалося багатозначне визначення мудрості. Як психологічний феномен мудрість знаходить своє втілення у діяльності по постановці і розв'язуванню задач у найширшому з можливих контекстів. Вона працює за умови адекватної цьому контексту ментальної моделі світу суб'єкта, яка відповідно функціонує як

інтерпретаційний фільтр. Однак мудрість є також і моральним фільтром для відбору засобів розв'язування задачі, тобто фільтром, який використовує критерій екологічності засобів. Мудрість є метакогнітивною характеристикою суб'єкта, яка створюється протягом його життєвого шляху і відображує результати функціонування інтелекту (зокрема, практичного) в проблемному просторі у взаємозв'язку з особистісними рисами. Мудрість направляє і оптимізує особистісний розвиток і сприяє життєвій успішності людини.

Спеціально розглянуто мудрість старої людини, яка пов'язана зі специфічною, гнучкою, інтегрованою ментальною моделлю світу.

Автори вдало підібрали заміну термінами, задля кращого сприйняття інформації статті читачами різних фахів і спеціальностей.

Опрацьовуючи цю статтю, я дійсно винесла для себе багато чого нового, якимось по-новому почала дивитися на ті чи інші речі, більше стала приділяти увагу духовному розвитку, адже як зазначено в статті - «мудрість не залежить від інтелекту і рівня освіченості».

Я із великим задоволенням рекомендую цей матеріал для вільного опрацювання і впевнена, що він у вас відкриє нові погляди і враження на, здавалось, звичайні речі.

Практичне заняття №13

Тема: Курсове дослідження як науковий текст. Плагіат. Компіляція.

Теоретичні питання

1. Культура читання наукових текстів.
2. Науково-інформаційне забезпечення виконання наукової роботи. Вимоги до організації навчальної діяльності студента під час написання наукового дослідження. Основні етапи підготовки та захист наукової роботи.
3. Загальні вимоги до змісту, структури та обсягу студентського наукового (курсового і магістерського) дослідження.
4. Специфіка мовознавчих, літературознавчих і лінгводидактичних досліджень в освітній підготовці словесника. Лінгвістичні, літературознавчі та лінгводидактичні методи дослідження фактичного матеріалу.

Рекомендована література

1. Матвєєва Т. С. Курсова, дипломна, магістерська робота: етапи виконання, структура, правила оформлення, норми бібліографічного опису. URL: http://www-philology.univer.kharkov.ua/katedras/prof_sites/matveeva/matveeva_pravyla.pdf;
2. Основні вимоги до структури й оформлення кваліфікаційних робіт (магістерська робота) URL: http://journ.univ.kiev.ua/files/mag_vymohy.pdf;
3. Пентиліук М. І., Гайдаєнко І. В., Окуневич Т. Г. Навчально- й науково-дослідна робота студентів-філологів (реферат, курсова, випускна робота з української мови й методики її навчання) : навчально-методичний посібник для студентів. Київ : Ленвіт, 2010. 120 с.
4. Семеног О. М. Культура наукової української мови : навч. посіб. К. : ВЦ "Академія", 2010. 216 с.
5. Структурно-логічні схеми. Таблиці. Опорні конспекти. Есе. Навчальні презентації: рекомендації до складання : метод. посіб. для студ. / уклад. : Л. Л. Бутенко, О. Г. Ігнатович, В. М. Швирка. Старобільськ, 2015. 112 с.
6. Сурмін Ю. П. Наукові тексти : специфіка, підготовка та презентація: навч.-метод. посіб. Київ : НАДУ, 2008. 184 с. URL: <http://lib.rada.gov.ua/static/about/text/surmin.pdf>

7. Шейко В.М., Кушнарєнко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: Підручник для ВНЗ. Київ, 2005. 307 с.

Практичні завдання

Завдання 1. Опрацювавши теоретичну інформацію з теми практичного заняття (див. лекційний матеріал і рекомендовану літ-ру), підготуйтеся до обговорення таких питань:

1. Організація навчальної діяльності студента під час написання наукового дослідження. Основні етапи підготовки та захист наукової роботи.
2. Загальні вимоги до змісту, структури та обсягу студентського наукового (курсового) дослідження.

Завдання 2. Опрацювавши рекомендовану літературу, з'ясуйте, у чому полягають відмінності у дослідженнях з різних наукових царин: лінгвістики, літературознавства та методики їх навчання. Визначте, що найчастіше виступає об'єктом курсових, магістерських й дисертаційних досліджень цих галузей (самостійний пошук). Відповідь оформіть у вигляді таблиці, структурно-логічної схеми, або опорного конспекту (див. рекомендоване джерело №5).

1. Пустовіт В. Ю, Бондаренко Г.П., Глуховцева І. Я. Методика та організація наукових досліджень студентів-філологів: навч. посібн. для студ. гуманітарн. спец. Северодонецьк: вид-во СНУ ім. В.Даля, 2020. 96 с.
2. Вертипорох О. В., Іванова Н. П., Киченко О. С. Як написати наукову роботу з літератури. URL: <http://eprints.cdu.edu.ua/19/1/Як%20написати%20наукову%20роботу%20з%20літератури.pdf>;
3. Колоїз Ж. В., Остроушко О. А. Студентська наукова робота з української мови URL: <http://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/0564/434/1/СТУДЕНТСЬКА>
4. Мосейчук О. М. Методи проведення лінгвістичних досліджень: нав.- метод. посіб. Житомир: ЖДУ імені Івана Франка, 2012. 75 с.

Завдання 3. Прочитайте обґрунтування актуальності тем магістерської і курсової наукових робіт, відповідно: 1) «Мовно-естетичні знаки культури в афористиці Тараса Шевченка»; 2) «Символічна парадигма в поезіях Ліни Костенко». Схарактеризуйте їх щодо повноти / неповноти. Які поради можна висловити авторам проілюстрованих праць.

1. Афористичність – виразна стильова ознака української мови, в основі якої лежить низка лінгвістичних чинників, що сприяють утворенню афоризмів. До них зараховують художньо-естетичні, суспільно-історичні, соціальні фактори. Для афористичних висловів характерна стереотипність світобачення, поведінки тощо. Афоризми містять у своєму складі одиниці всіх рівнів мовної структури, яким властива експресія. Високий ступінь афористичності мови – це риса, притаманна творчості митців різних епох, одним із яких є Тарас Григорович Шевченко. За час розвитку афористики було поставлено і розв'язано ряд важливих питань, але в сучасному мовознавстві ще залишилося чимало проблемних моментів. Афористична царина на сьогодні не є дослідженою повною мірою, науковці мають різні погляди на те, до якого розділу мовознавства слід зараховувати афоризм, до сьогодні немає чітко визначеної класифікації афористичних висловів, складністю є й окреслення меж афоризму. Протягом останніх століть українська культура опинилася в затінку російської, тому її виокремлення та самоідентифікація є зараз актуальною. Саме в афоризмах як феномені духовної культури нації відображена система цінностей та ідеалів суспільства. Афоризм розкриває творчу манеру автора, його індивідуальний стиль, виявляє за допомогою мовних засобів власні світовідчуття. В афоризмах відбивається навколишня дійсність, під якою розуміємо процес формування понять, уявлень, відомостей про існування. У сучасному українському й зарубіжному мовознавстві, незважаючи на велику зацікавленість науковців теоретичними і практичними аспектами афоризмів, остаточно ще немає

ясності щодо їх сутності, визначення обсягу, аналізу структури, стилістичних особливостей і семантичного наповнення тощо. Довгий час представники широкого підходу розуміння фразеології відносили афористику до її складу (М. Алефіренко, Н. Амосова, Л. Скрипник, В. Ужченко, М. Шанський та ін.). Але афоризм, на відміну від фразеологізму, має структуру речення та встановлене авторство. Ці та інші підстави спричинили поглиблене вивчення цього питання науковцями. На сучасному етапі все більша кількість дослідників схиляється до думки, що афоризм слід розглядати в системі пареміології як окремої дисципліни (Г. Пермяков, Л. Савенкова, Н. Шарманова та інші). Ми підтримуємо цей погляд та відносимо афористику до пареміологічного рівня мови на основі спільних рис афоризму та власне паремії, які відрізняють ці одиниці пареміології від одиниць інших рівнів, а саме: функціонування на базі речення; стійкість формально-граматичної структури і лексичного складу; вираження суджень, узагальненої думки, моральна формула, алегорія; використання символіки, різних засобів мовної експресії; риси версифікації; самодостатня естетична вартість. Усе це засвідчує актуальність теми магістерської праці.

2. Неповторність Ліни Костенко більше духовна, ніж формальна, вона визначає її спосіб існування в сучасній літературі – сприйняття традиції і водночас наявність індивідуальних рис поетеси, яка завжди прагнула до вироблення власного, притаманного тільки їй стилю. Ліричне «я» поезії Ліни Костенко змагається з історією, порушує моральні проблеми, що стоять перед людиною ХХ століття, замислюється над жорстокістю цієї епохи, що так безпощадно знищувала будь-які вияви гуманності й водночас була сповнена гуманістичними ідеями. Поняття «символ» дуже неоднозначне, існує тенденція до його сплутування та ототожнення зі схожими поняттями – «метафора», «алегорія», «емблема». Символ, з нашого погляду, відрізняється від метафори насамперед тим, що він має діалектичну природу, тобто, з одного боку, він тотожний до того, що в ньому символізується, а, з іншого, – істотно відрізняється від нього, причому два «предмети», що перебувають у символічному зв'язку, рівноправні. У метафорі різниця між образністю предмета та самим предметом не має принципового значення, метафора має значення сама собою, вказує на саму себе. Символ покликаний вийти за межі предмета, помножуючи повноту його власного буття, а функція метафори – використовувати чужі ознаки на власну користь. Щодо порівняння символу й алегорії, то вони різняться насамперед насиченістю ознак та можливістю витлумачення: смисл символу невичерпний, він досягається лише через інтуїцію, тоді як алегорія слугує ілюстрацією, поясненням певної ідеї та пізнається через діяльність свідомості. Поняття символу значно ширше від поняття емблеми. Якщо емблема – точно фіксований, конвенційний, дещо умовний, але все ж загальноприйнятий знак, то символ не має конвенційного значення, існує в архетипному шарі колективної та індивідуальної свідомості, він не створюється, а відтворюється. У художніх творах символ розкриває прихований зміст понять, не перший погляд не помітний читачеві.

3. Дослідженням символів займалися як зарубіжні, так і українські науковці. Серед зарубіжних дослідників основні концепції символу було досліджено такими мовознавцями: С. Аверенцев, М. Бахтін, А. Костіна, М. Костомаров, Ю. Лотман, В. Рошаль, Ч. Пірса, В. Толмачова, Е. Фромм, К. Юнг, Е. Штейнгер. Серед українських дослідників поняття «символ» досліджували: В. Войтович, В. Давидюк, М. Дмитренко, В. Жайворонок, Т. Іванова, Г. Осадко, О. Потєбня, О. Таран. Ліна Костенко увійшла в літературу як шістдесятниця, авторка творів, присвячених нагальним проблемам тієї доби. Загострене відчуття сучасності завжди залишається одним із основних аспектів творчого доробку авторки. Поетичні твори Ліни Костенко неодноразово ставали предметом різного роду наукових досліджень. Окремі аспекти творчості авторки ґрунтовно вивчали: Г. Грабович, І. Дзюба, Г. Жуковська, О. Забужко, Г. Ключек, Н. Лисенко, А. Нямцу, О. Пахльовська, Я. Поліщук, Е. Соловей та ін. Дослідники відзначають сучасність творів Ліни Костенко, підкреслюють злободенність звучання її поезії. Одним із основних способів творення художніх творів Ліни Костенко є використання символів. У її творах постають найрізноманітніші символи, вона надає звичайним словам прихованого змісту, роблячи з них символи. Твори Ліни Костенко мають різні категорії символів, різну тематику, вони несуть різне смислове навантаження. Саме це вплинуло на вибір теми курсової роботи. Проте цілісного дослідження символів, зокрема, розробка їхніх парадигм чи класифікацій, на жаль, не має у сучасному мовознавстві, чим і зумовлене наше дослідження. Твори поетичного доробку Ліни Костенко введені також до шкільного курсу української літератури. Ідейно-художнє навантаження її поезії дозволяє здійснювати навчально-виховний вплив на учнів, пробуджувати в них почуття

прекрасного, формувати національну, культурну самосвідомість. Усе це дозволяє говорити про актуальність теми дослідження.

Завдання 4. Схарактеризуйте особливості використаних методів дослідження в магістерській роботі «Лексичні засоби виразності в публіцистиці Івана Багряного» (1). Які методи, на вашу думку, залишилися поза увагою автора наукової праці. Порівняйте методи дослідження, якими послуговувалися автори кандидатської – «Паралінгвальні фразеологізми в українській етнокulturі» – (2) та докторської – «Типологія словотвірних парадигм похідних дієслів в українській мові» – (3) дисертацій.

1. Мета, завдання та джерельна база дослідження визначили основні методи наукової роботи – теоретичний аналіз (вивчення основних теоретичних понять стилістики); критичний аналіз (дослідження основних підходів до класифікації лексичних засобів виразності); теоретичний синтез (узагальнення теоретичних відомостей про лексичні засоби виразності та їх використання у публіцистичних творах); системний аналіз (добір фактичного матеріалу та його групування); описовий метод (опис особливостей вживання лексичних засобів виразності у творах).

2. Методи дослідження зумовлені комплексним підходом до вивчення знакової природи паралінгвальних фразеологізмів задля встановлення етнічних відмінностей невербальної взаємодії на тлі її біологічної універсальності. Наукова інтерпретація фактичного матеріалу обґрунтувала вибір таких методів, як-от: метод кореляції мовних і позамовних явищ, що сприяє встановленню відповідностей невербальної поведінки мовлян і її відображення в семантиці фразем; метод компонентного аналізу, пов'язаний з описом семантичної структури досліджуваних лінгвоодиниць; описовий метод, обраний задля з'ясування структурно-семантичних особливостей ФО; зіставний метод та етнокультурний коментар, що дають змогу з'ясувати культурно-національні конотації паралінгвальних зворотів; частково використано кількісний аналіз.

3. Методи дослідження. Багатоаспектний характер досліджуваної проблеми зумовив використання комплексу лінгвістичних методів, зокрема: описового (для інвентаризації, таксономії й інтерпретації дериватів відсубстантивних, відад'єктивних та відзвуконаслідувальних дієслів, а також для характеристики мовних і позамовних чинників, що вплинули на словотвірну поведінку цих дієслів); функційного, репрезентованого методикою контекстуально-інтерпретаційного аналізу (для з'ясування семантичної структури слова в певному контексті, можливості розвитку нових відтінків значення чи, навпаки, звуження наявних) та методу кількісних підрахунків (для встановлення кількісних параметрів конкретних і типових словотвірних парадигм), доповнених різними методиками, серед усього за безпосередніми складниками (для визначення словотвірної похідності досліджуваного слова та словотворчого засобу як виразника дериваційного значення); компонентного (для простеження відмінності семного складу твірного дієслова і похідного від нього слова, що відповідно активізує чи уповільнює породжувальну здатність дієслова); дистрибутивного (для з'ясування умов реалізації того чи того словотвірного значення у відповідному синтаксичному оточенні) та трансформаційного аналізів (для виявлення можливості переведення деривата з одного структурносемантичного типу до іншого і розвитку на основі цього семантичної структури слова або нового слова); методики словникових дефініцій (для співвіднесення значення утвореної мовної одиниці зі словниковим визначенням).

Завдання 5. Схарактеризуйте науковий апарат вступної частини магістерських досліджень «Символічна парадигма в поезіях Ліни Костенко» (1) та «Релігійна лексика в сучасному поетичному мовленні» (2). Укажіть на недоліки. Що ви можете запропонувати їхнім авторам, аби вдосконалити текст.

1. Мета дослідження. Виявити та проаналізувати символи, якими послуговувалась авторка при написанні поезій. Розглянути особливості художнього втілення проблем сучасності в поетичних творах Ліни Костенко.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань:

- зібрати та систематизувати наукову інформацію щодо предмета дослідження, окреслюючи при цьому коло дискусійних питань;
- окреслити термінологічний апарат дослідження;
- окреслити стан розробки проблеми в літературознавстві;
- описати існуючі в літературознавстві класифікації символів;
- проаналізувати поетичні твори Ліни Костенко в контексті проблеми дослідження;
- виявити основні символи, використані поетесою в поезіях;
- покласифікувати символи за тематичними групами;
- узагальнити виявлену інформацію.

Об'єктом дослідження є твори із збірки української письменниці, поетеси Ліни Костенко «Вибране» (1999 р.).

Предметом дослідження є символічна парадигма в поезіях Ліни Костенко. Матеріалом дослідження є поетичні тексти Л. Костенко, зокрема збірка «Вибране». Укладена нами картотека символів охоплює 328 символів, дібраних шляхом суцільної вибірки з поезій Л. Костенко.

Мета й завдання роботи зумовили використання таких методів дослідження:

1) теоретичний аналіз, для вивчення основних теоретичних питань, пов'язаних із символами та їх класифікацією; 2) критичний аналіз, для дослідження проблеми трактування та класифікації символів; 3) системний аналіз, потрібен для добору фактичного матеріалу та його угруповання, задля подальшої класифікації; 4) описовий, для виявлення в мові художнього твору символів, з подальшою класифікацією та з'ясуванням їхнього пояснення. 5) метод аналізу художніх творів.

Практичне значення роботи полягає в тому, що матеріали та результати дослідження можна використати в роботі вчителя-словесника у процесі проведення уроків, позакласних заходів, присвячених творчості Ліни Костенко та виховній роботі.

Структура роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаної літератури (66 позицій). Повний обсяг дослідження – 81 сторінка, з яких 70 сторінок основного тексту.

2. Духовність, яка найбільш тісно пов'язана з релігійним життям людей, завжди мала надзвичайно вагомий вплив на збереження й розвиток нації. Відновлення церковно-релігійних традицій є одним із визначальних чинників культурно-національного відродження українського народу кінця XX – початку XXI ст. [50, с. 37]. Мова функціонує в усіх сферах людського буття [52]. Невід'ємною і органічною частиною словникового фонду української мови є релігійна лексика, що не лише номінує реалії, пов'язані з вірою, церквою, а водночас є виразником невичерпно багатого духовного світу українців [24, с. 268]. Українська мова впродовж свого історичного розвитку не мала можливості реалізуватися повною мірою в церковно-релігійному житті, що було зумовлено, передовсім, екстралінгвальними чинниками, вилученням стилю з контексту української літературної мови в Україні від середини 30-х рр. XX ст. – на Сході та від середини 40-х рр. – на Заході [67]. Розвиток і функціонування релігійної лексики довгий час не вважалися об'єктом, гідним для вивчення через те, що релігію трактували як пережиток минулого, вона зазнавала всіляких утисків, обмежень і дискримінації [43, с. 3]. Одним із фундаментальних чинників винищування української духовності минулого століття була офіційна атеїстична позиція радянської держави. Така тривала залежність української мови від низки несприятливих позамовних факторів XX ст. у нашій країні призвела до послаблення ідентичності українського народу, кризи його духовної традиції. Однак радянська влада не змогла знищити духовну сутність народу, його високу релігійність та любов до Бога так, як для українців глибинне відчуття Бога було і є найважливішою ментальною рисою [52]. Здобуття Україною незалежності, пожвавлення демократичних процесів у суспільстві дає змогу мовознавцям вивчати українську церковно-релігійну лексику [4]. Слушно зауважує Л. Полюга про те, що «українська мовознавча наука має велику заборгованість перед богослов'ям, бо через об'єктивні причини в Україні було заборонено мовознавчі дослідження, пов'язані з релігійною тематикою» [24, с. 268]. Українську сакральну мову досліджували лише лінгвісти, що працювали за межами країни, а трохи пізніше українські мовознавці почали вивчати українську конфесійну лексику як окрему ланку лексичної системи сучасної літературної мови [43, с. 3]. На сучасному етапі розвитку науки про мову першочерговим завданням є дослідження історії становлення релігійної лексики, вивчення її конститутивних ознак, мовних стильових засобів тощо. Більше, ніж за півтора десятка років у нашій державі опубліковано низку праць, присвячених різним аспектам функціонування української сакральної мови. Чи не найбільшу увагу звернено на

лексику християнських релігійних текстів, церковну термінологію [43, с. 3]. В останні десятиліття з'явилося чимало лінгвістичних студій, присвячених вивченню, опису богословської лексики й термінології. Активно ведеться робота з її лексикографічного опрацювання [24, с. 268]. Особливої уваги привертають дослідження таких учених: Ю. Браїлко [12], Н. Гуйванюк [21], П. Дудика [23], А. Ковтун [29], Л. Мацько [39], М. Навальної [42], Ю. Осінчука [43], І. Павлової [44], Н. Піддубної [48], Н. Пуряєвої [51], О. Тодор [64], І. Черненко [73], Л. Шевченко [76], Х. Щепанської [77], П. Якімова [78] та ін. Однак вказані дослідження не вичерпують проблем функціонування українського релігійного стилю. Ґрунтовного мовознавчого аналізу вимагає також спадщина відомих поетів-шістдесятників: В. Стуса, І. Калинця та І. Світличного. Зокрема, церковно-релігійна лексика в поетичному мовленні цих письменників до цього часу не була предметом спеціального комплексного дослідження. Отже, актуальність магістерської праці зумовлена такими чинниками: – стійким інтересом сучасного мовознавства до проблем художнього стилю, його зв'язків з іншими різновидами літературної мови; – важливістю розв'язання мовознавчих проблем релігійного стилю, зокрема його взаємодії з іншими функціональними стилями української мови; – відсутністю монографічних досліджень, присвячених вивченню релігійної лексики в поетичних творах В. Стуса, І. Калинця та І. Світличного; – необхідністю різноаспектного вивчення релігійно маркованої лексики й особливостей її функціонування; – потребою вивчення функціонально-семантичних особливостей релігійних лексем у художньому мовленні.

Мета роботи – дослідити особливості та специфіку функціонування релігійної лексики в поетичних творах В. Стуса, І. Калинця та І. Світличного.

Реалізація мети передбачає розв'язання таких завдань: 1) розкрити зміст поняття «релігійна лексика»; 2) з'ясувати основні чинники становлення і розвитку релігійної лексики; 3) проаналізувати основні тенденції дослідження релігійної лексики на сучасному етапі; 3) окреслити основні підходи до класифікації релігійної лексики, запропонованих різними науковцями; 4) обґрунтувати принципи систематизації релігійних лексем за віднесенням їх до лексико-семантичних груп; 5) виявити зв'язок релігійної лексики й поетичного тексту; 6) визначити особливості функціонування релігійної лексики в поетичному мовленні.

Об'єкт дослідження – релігійна лексика поетичних творів.

Предмет дослідження – лексико-семантичні та функціонально-стилістичні особливості релігійної лексики в поетичному мовленні В. Стуса, І. Калинця та І. Світличного. Джерельною базою послуговували поетичні тексти збірок В. Стуса «Зимові дерева», «Час творчості», «Палімпсести» тощо, поетичні тексти книги І. Калинця «Пробуджена муза», «Невольнича муза» та поезії збірок І. Світличного «Камерні мотиви», «Вітчизна», «Свобода» та інші, які представляють багатство внутрішнього світу митців і розкривають глибинний зміст їх світоглядів. Аналізований матеріал становить понад 400 мовних одиниць.

Методи дослідження. Для розв'язання визначених завдань у роботі застосовано: метод системного аналізу – добір фактичного матеріалу та його групування задля подальшої класифікації; метод теоретичного аналізу – вивчення основних теоретичних питань, пов'язаних з релігійною лексикою; теоретичний синтез – узагальнення теоретичних відомостей; метод критичного аналізу – для з'ясування основних підходів до класифікації релігійної лексики; описовий метод, що використовувався у вигляді опису структурно-семантичних та функціонально-стилістичних особливостей релігійної лексики.

Теоретичне та практичне значення роботи полягає в тому, що авторові вдалося поглибити, розширити мовознавчу теоретичну думку, а результати досліджень магістерського проекту, фактичний матеріал можуть бути використані у практичній професійній діяльності, при вивченні семантичної природи релігійної лексики, а також матеріалом можуть скористатися викладачі та студенти під час вивчення основних питань лексикології, під час опрацювання творчих спадщин В. Стуса, І. Калинця та І. Світличного. Наукове дослідження було апробоване у вигляді доповіді на студентській науковій конференції (2016 р.) («Релігійна лексика в сучасному поетичному мовленні В. Стуса»). Із теми дослідження є публікація: Музика Н. Теоніми в сучасному поетичному мовленні В. Стуса та І. Калинця. Матеріали студентських наукових читань: зб. праць. Кривий Ріг, 2016. С. 40–45.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, супроводжуваних висновками, списку використаної літератури (79 позицій) та списку використаних джерел (8 позицій). Повний обсяг роботи становить 105 сторінок, з яких 95 сторінок основного тексту.

Завдання 6. Прочитайте мету, завдання й висновки наукового дослідження, яке має назву «Види лінгвістичних мініатюр». Доведіть або спростуйте твердження про те, що відповідні структурні компоненти корелюють між собою.

Мета нашої статті полягає у диференціації лінгвістичних мініатюр за різними ознаками, а також з'ясування понять «мініатюра», «лінгвістична мініатюра», їх взаємозв'язок. Завдання статті полягає у визначенні педагогічних умов ефективного удосконалення мовної компетенції учнів середньої ланки засобами лінгвістичних мініатюр. Отже, подана стаття відображає лише деякі аспекти у підготовці до роботи з лінгвістичними мініатюрами на уроках української мови, що є перспективним напрямом для подальшої розробки даної методики в умовах 12-річного навчання для учнів різних класів.

Завдання 8. Опрацювавши рекомендовану літературу, дайте відповіді на запитання:

1. Якими принципами слід керуватися, для того щоб полегшити аудиторії сприйняття тексту промови?
2. В чому полягають основні правила оформлення слайдів мультимедійної презентації?
3. Чому марковані списки як форма представлення інформації найменш зручні для сприйняття?
4. Як впливають закономірності зорового сприйняття на способи подання інформації на слайді?
5. Які типи аудиторій найбільш характерні для науково-педагогічної комунікації? В чому полягають їх особливості?
6. Чого слід уникати, виступаючи перед молодіжною аудиторією?
7. Як слід поводитися, виступаючи перед високоосвіченою аудиторією?
8. Перерахуйте показники, що характеризують техніку мови. Які вимоги висувають до неї?

Рекомендована література.

1. Графічні організатори. URL: <https://youtu.be/KggNG30rsjA>
2. «8 безпрограшних способів зіпсувати презентацію». URL: <https://naurok.com.ua/post/8-bezprograshnih-sposobiv-zipsuvati-prezentaciyu>
3. «10 секретів створення успішної презентації для вчителів» URL: <https://naurok.com.ua/webinar/10-sekretiv-stvorennnya-uspishno-prezentaci-dlya-vchiteliv>
4. «Ефективні презентації» URL: <http://gohigher.org/course-presentations>
5. Наумовець А. Віч-на-віч з аудиторією: дещо про «технологію» наукових доповідей, популярних лекцій, дисертаційних промов і конкурсних проєктів. Київ: Наук думка, 2003. 56 с.
6. Соловьева Н. В. Толерантность речевого взаимодействия в интернет-коммуникации (на материале интернет-дискуссий). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/tolerantnost-rechevogo-vzaimodeystviya-v-internet-kommunikatsii-na-materiale-internet-diskussiy>
7. Структурно-логічні схеми. Таблиці. Опорні конспекти. Есе. Навчальні презентації: рекомендації до складання : метод. посіб. для студ. / уклад. : Л. Л. Бутенко, О. Г. Ігнатович, В. М. Швирка. Старобільськ, 2015. 112 с.
8. Швед О. Инфографика как средство визуальной коммуникации [Електронний ресурс] / О. Швед. URL: <http://scaspee.com/6/post/2013/10/infographics-as-means-ofvisual-communication-shved-o-v.html>

• Підготуйте усне повідомлення з презентацією з тем (на вибір) «Секрети створення вдалої навчальної презентації», «Форми усної наукової комунікації: семінари, вебінари, конференції, майстер-класи, симпозіуми», «Графічне представлення інформації: як і навіщо».

Практичне заняття №13

Тема: Мовностилістичне та технічне оформлення наукового (курсового) дослідження. Плагіат. Компіляція.

Теоретичні питання

1. Вимоги до мовного викладу та технічного оформлення результатів наукового дослідження.
2. Правила оформлення елементів наукового тексту: структурних частин роботи, заголовків підрозділів, рубрикацій, нумерацій, ілюстрацій і посилань на них.
3. Правила оформлення додатків.
4. Правила оформлення списку використаної літератури/ джерел. Вимоги до оформлення бібліографічного опису у науковій роботі з урахуванням Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015.
5. Загальні правила цитування та посилання на використані джерела. Пряме та непряме цитування.
6. Сутність та ознаки плагиату.

Рекомендована література.

1. Матвеева Т. С. Курсова, дипломна, магістерська робота: етапи виконання, структура, правила оформлення, норми бібліографічного опису. URL: http://www-philology.univer.kharkov.ua/katedras/prof_sites/matveeva/matveeva_pravyla.pdf;
2. Основні вимоги до структури й оформлення кваліфікаційних робіт (магістерська робота) URL: http://journ.univ.kiev.ua/files/mag_vymohy.pdf;
3. Пентиліук М. І., Гайдаєнко І. В., Окуневич Т. Г. Навчально- й науково-дослідна робота студентів-філологів : навчально-методичний посібник для студентів. Київ : Ленвіт, 2010. 120 с.
4. Семенов О. М. Культура наукової української мови : навч. посіб. К. : ВЦ "Академія", 2010. 216 с.
5. Сурмін Ю. П. Наукові тексти : специфіка, підготовка та презентація: навч.-метод. посіб. Київ : НАДУ, 2008. 184 с. URL: <http://lib.rada.gov.ua/static/about/text/surmin.pdf>
6. Шейко В.М., Кушнарєнко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: Підручник для ВНЗ. Київ, 2005. 307 с.
7. ВД «Академперіодика» НАН України. Приклади оформлення використаних джерел відповідно до Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. Київ, 2016. 16 с. (Інформація та документація). URL: <https://histj.oa.edu.ua/assets/files/Posylannia.pdf>
8. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання [Текст] : (ГОСТ 7.1-2003, IDT) : ДСТУ ГОСТ 7.1 : 2006. Чинний з 2007-07-01. Київ, 2007. 47 с.
9. Національний стандарт України. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. ДСТУ 8302:2015 презентація. URL: <http://vippp.org.ua/index.php?pagename=presentation>
10. Основні вимоги до оформлення списку літератури за новими стандартами: методичні рекомендації / уклад.: М. П. Гребенюк, Г. З. Шевчук. Луцьк: ВІППО, 2019. 60 с.

Завдання 1. Підготуйтеся (рекомендована літ-ра №1 – №6) до обговорення на практичному занятті таких питань (усно):

1. Вимоги до обсягу і технічного оформлення курсового дослідження.
2. Правила оформлення елементів наукового тексту: структурних частин роботи, заголовків підрозділів, рубрикацій, нумерацій, покликань на використану літературу.
3. Основні форми подання та оформлення ілюстративного матеріалу.
4. Правила оформлення додатків.

Завдання 2. Ознайомившись з правилами оформлення бібліографії у списку літератури (рекомендована літ-ра №7 - №10), переформатуйте поданий список використаних джерел за вимогами ДСТУ 8302:2015.

1. Михайлова О. Г. Українське наукове мовлення. Лексичні та граматичні особливості : [навч. посіб.] / О. Г. Михайлова, А. А. Сидоренко, В. Ф. Сухопар. – Х., 2000. – 97 с.
2. Довідник з культури мови : [посіб.] / С. Я.Єрмоленко, С. П. Бибик, Н. М. Сологуб та ін. ; За ред. С. Я.Єрмоленко. – К. : Вища школа, 2005. – 399 с.

3. Єрмоленко С. Я. Науковий стиль / С. Я. Єрмоленко // Українська мова : Енциклопедія. – [3-тє вид., змін, і допов.]. – К. : Вид-во «Укр. енциклопедія ім. М. П. Бажана», 2007. – С 421–422.
4. Жайворонок В. В. Українська мова в професійній діяльності : [навч. посіб.] / В. В. Жайворонок. – К. : Вища школа, 2006. – 431 с.
5. Умберто Еко. Як написати дипломну роботу : Гуманітарні науки / пер. О. Глотова. – Тернопіль : Мандрівець, 2007. – 224 с.
6. Чепіга І. П. Мовленнєві особливості наукового тексту : текст-міркування, текст-доказ / І. П. Чепіга // Лінгвістичні студії. – Донецьк, 2002. – Вип. 10. – С. 157–161.
7. Чернявская В. Е. Научный текст и его филологическая интерпретация / В. Е. Чернявская. – СПб. : Изд-во СПбГУЭФ, 2002. – 88 с
8. Морозов В. Культура письменной научной речи : [учеб. пособ.] / В. Морозов. – [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <<http://www.gumer.info>>
9. Короткий термінологічний словник з інноваційних педагогічних технологій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www. URL: http://ualib.com.ua/br_6601.html](http://www.ualib.com.ua/br_6601.html).

Завдання 2. Прокоментуйте способи обґрунтування актуальності теми наукового дослідження та відповідні мовні конструкції, представлені в дисертаційних роботах (авторефератах дисертацій) з вашого фаху (не менше 5-6). Випишіть найбільш вдалі, на вашу думку, мовні кліше, створивши так званий «банк шаблонів».

Приклад 1: Актуальність можна формулювати за допомогою таких кліше:

«Досліджувана тема актуальна через ...»,

«Тема становить теоретичний і практичний інтереси, тому що ...»,

«Дослідження вважається дискусійним не лише в Україні, а й за кордоном...»,

«На актуальність теми вказують такі чинники, як ...»,

«актуальність роботи полягає в ...»,

«актуальність теми дослідження зумовлена...»

Недостатнє теоретико-практичне опрацювання проблеми вдосконалення граматичного ладу мовлення у процесі вивчення синтаксису, невідповідність мовлення випускників середньої школи нормам літературної мови, її комунікативним якостям, відсутність спеціальних досліджень, недостатня дієвість традиційних методик щодо підвищення навчально-пізнавальної культури мовленнєвого спілкування школярів **визначають актуальність теми** “.....” і вибір її для дисертаційного дослідження.

Приклад 2

Тема	Обґрунтування актуальності
Інвективи в передвиборній пропаганді кандидата в депутати І.І. Петренка	В умовах сучасної України тема інвектив у передвиборній пропаганді особливо актуальна з кількох причин: 1. В останні десятиліття українське суспільство перебуває в стані перманентних виборів. Причому основний вплив на людей справляє не сам процес голосування, а передвиборна кампанія. І якщо між виборами є перерви, то передвиборна агітація не вщухає ні на хвилину: після чергового волевиявлення необхідно підготувати ґрунт для наступного. Саме тому вивчення та аналіз як самих виборів, так і передвиборчих кампаній є особливо важливим. 2. Сучасні технології дозволили зробити пропаганду потужною зброєю. Передвиборчі заяви відразу тиражуються і поширюються ЗМІ. Як наслідок, така інформація стає загальнодоступною, впливає на всіх жителів держави. Цим пояснюється інтерес дослідників до пропаганди і передвиборних технологій. 3. В Україні йде процес формування нової політичної культури. Скасування цензури і небажання влади переслідувати за інвективної спосіб агітації привели до появи дуже грубих інвектив у друкованих виданнях, особливо – в агітаційних листівках.

	4. Аналогічна ситуація спостерігається і в Інтернеті. Але інвективи продовжують залишатися маловивченими, доказом чого слугує перш за все те, що в «правовому полі визначити критерії припустимості чи правомірності, так само як і неприпустимості й неправомірності, тих чи інших способів або форм передачі інформації виявляється абсолютно неможливим» [Поняття ..., 2004, с. 44]. 5. Вивчення агресивних станів людини і проявів агресії у сфері агітації й пропаганди також є одним із актуальних завдань сучасної науки. На думку О. І. Шейгал [3, с. 27], політичний дискурс передбачає використання агресії як стратегії досягнення поставленої мети: повалення опонента і завоювання влади. Вивчення інвективних тактик в ідіотилі того чи іншого політика – дуже актуальне завдання не лише для лінгвістики, а й для юриспруденції, психології, інших наук.
--	---

Завдання 3. Проаналізуйте та схарактеризуйте науковий апарат вступної частини кваліфікаційних магістерських досліджень здобувачів факультету іноземних мов (на сторінці факультету натисніть: **ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ – Кваліфікаційні роботи**). Схарактеризуйте їх щодо повноти / неповноти змісту, нормативності викладу. Укажіть на недоліки. Які поради можна висловити авторам проаналізованих праць?

Завдання 4. Назвіть обов'язкові вимоги до оформлення у науковій роботі цитат і посилань, проілюструйте прикладами на матеріалі фахових текстів. З'ясуйте сутність поняття “непряме цитування”.

Завдання 5. Поясніть, як ви розумієте поняття “некоректне цитування” з наукових джерел та як запобігти цьому авторові наукової роботи.

Завдання 6. Розкрийте значення понять «плагіат» та «академічний плагіат». Випишіть які запозичення вважаються правомірними, а які належать до неправомірних. Рекомендовані джерела: Методологія дисертаційного дослідження. Мовні особливості наукового стилю: навчальний посібник / упор. Чорний І. В., Перцева В. А., Голопич І. М. Харків, ХНУВС, 2019. 272 с.

Завдання 7. На основі опрацювання теоретичних відомостей (рекомендоване джерело №5) з'ясуйте особливості оформлення ілюстративного матеріалу, покликань на використану літературу, додатків і списку використаної літератури.

1. Наведіть приклад правильного оформлення ілюстрацій (Таблиці й Рисунок) та посилань на них: а) у тексті одного з розділів наукової роботи; б) у додатку.

Завдання 8. Ознайомтесь із типовими помилками, яких припускаються студенти під час написання та оформлення наукової роботи:

✓ зміст роботи не відповідає плану наукової роботи або не розкриває тему повністю чи в її основній частині;

✓ сформульовані розділи (підрозділи) не відбивають реальну проблемну ситуацію, стан об'єкта;

✓ мета дослідження не пов'язана з проблемою, сформульована абстрактно і не відбиває специфіки об'єкта і предмета дослідження;

✓ автор не виявив самостійності, робота являє собою компіляцію або плагіат;

✓ немає аналізу спеціальної літератури (останні 5–10 років) з теми дослідження;

✓ аналітичний огляд вітчизняних і зарубіжних публікацій за темою роботи має форму анотованого списку і не відбиває рівня сучасного дослідження проблеми;

✓ кінцевий результат не відповідає меті дослідження, висновки не відповідають поставленим завданням;

✓ у роботі немає посилань на першоджерела або вказані не ті, з яких запозичено матеріал;

✓ бібліографічний опис джерел у списку використаної літератури наведено довільно, без дотримання вимог державного стандарту;

✓ обсяг та оформлення роботи не відповідають вимогам, вона виконана неохайно, з помилками.

- Пригадайте вимоги до написання курсового дослідження і підготуйтеся до його письмового рецензування на аудиторному занятті.



Перевір себе!

З наведених варіантів відповідей виберіть один або декілька правильних.

1. Чим забезпечується запам'ятовування інформації?
 - а) багаторазовим повторенням;
 - б) різноманітністю способів подання в тексті;
 - в) підкріпленням прикладами.
2. Що належить до прийомів інформування методом розповіді:
 - а) розповідь має містити деталі, що запам'ятовуються;
 - б) пряму мову;
 - в) посилання на документи, нормативні акти та ін.
3. У чому полягають переваги педагогічного(навчального) мовлення?
 - а) у вихованні ціннісного ставлення до навчальної інформації;
 - б) в здатності до передавання складних ідей і міркувань, що розвивають мислення;
 - в) у формуванні стилю мовленнєвої діяльності учнів.
4. Визначте пріоритетність подання інформації на слайді:
 - а) схема, малюнок, графік, таблиця, текст;
 - б) текст, схема, малюнок, графік, таблиця;
 - в) графік, таблиця, малюнок, схема, текст.
5. Яким правилом слід керуватися при розміщенні інформації на слайді:
 - а) правилом 5 елементів;
 - б) правила 7 ± 2 елементів;
 - в) правилом 2 шрифтів.
6. Як краще виділяти текст на слайді:
 - а) курсивом;
 - б) жирним шрифтом;
 - в) кольором.
7. Які лінії зчитуються зі слайдів довше:
 - а) прямі, з різко вираженими кутами;
 - б) лінії з плавними закругленнями;
 - в) фігурні стрілки.
8. Як можна пробудити увагу, зацікавити аудиторію?
 - а) поставивши запитання;
 - б) перевіривши наявність учнів;
 - в) розповівши про зв'язок матеріалу з практичною діяльністю.
9. Що означає вираз «оцінити аудиторію»:
 - а) визначити віковий і професійний склад аудиторії;
 - б) відношення до оратора;
 - в) коло інтересів аудиторії.
10. У роботі з презентацією слід керуватися правилом:
 - а) «торкніться, поверніться, говоріть»;

- б) «прийшов, побачив, переміг»;
- в) «читайте, перегортайте, міркуйте».

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ САМОСТІЙНИХ РОБІТ

Критерії оцінювання виконання завдання інформаційного пошуку

- ✓ Повнота вибору джерел пошуку (формальна відповідність).
- ✓ Точність пошуку (формальна відповідність).
- ✓ Список є результатом досягнення мети пошуку (змістова відповідність).
- ✓ Список відображає предмет пошуку (змістова відповідність).

Критерії оцінювання створення глосарія/ словника

- ✓ Точність інформації.
- ✓ Достовірність інформації.
- ✓ Обов'язковий контекст, у якому може бути вживаний цей термін.

Критерії оцінювання логіко-графічних схем

- ✓ Самостійність виконання завдання.
- ✓ Адекватність вибору типу структурно-логічної схеми.
- ✓ Зображення на схемі всіх основних питань та понять теми.
- ✓ Правильність виявлення логічних зв'язків між елементами схеми.
- ✓ Акуратність оформлення.

Критерії оцінювання інтелект-карт

- ✓ Відповідність темі.
- ✓ Адекватність, структурованість, логічність змісту.
- ✓ Дотримання принципів складання інтелект-карт.
- ✓ Адекватність добору графічних образів (малюнків, знаків- символів на основі встановлених асоціативних зв'язків).
- ✓ Гармонійність дизайну (виважене просторове розміщення, кольорова гама, використання засобів наочної виразності).
- ✓ Наявність чіткої розгалуженої структури, яка побудована на основі ключових слів.
- ✓ Наявність центральної яскравої ідеї, образу.
- ✓ Наявність головних та другорядних гілок, що відображають ієрархію ідей та ключових понять.
- ✓ Оригінальність.

Критерії оцінювання таблиці

- ✓ Відповідність темі.
- ✓ Адекватність вибору типу таблиці.
- ✓ Логічність структури таблиці.
- ✓ Змістовність, правильний відбір інформації, адаптованість тексту для таблиці.
- ✓ Відповідність вимогам щодо оформлення.
- ✓ Відповідність нормам літературної мови.
- ✓ Критерії оцінювання опорного конспекту
- ✓ Відповідність темі.
- ✓ Змістова повнота.
- ✓ Логічність та послідовність представлення смислових блоків.
- ✓ Адекватне використання різних способів акцентування у межах смислових блоків (колір, лінія, шрифт, просторове розташування та ін.).
- ✓ Відповідність вимогам щодо оформлення.
- ✓ Відповідність нормам літературної мови.
- ✓ Оригінальність.

Критерії оцінювання навчальних презентацій

- ✓ Відповідність змісту презентації обраній темі.
- ✓ Самостійність підготовки.
- ✓ Наявність усіх структурних елементів навчальної презентації.

- ✓ Виважене структурування презентації.
- ✓ Дотримання принципів науковості, послідовності у відборі текстового матеріалу.
- ✓ Гармонійність дизайну. Стильова єдність оформлення.
- ✓ Дотримання правил використання шрифтів, кольорового поєднання тощо.
- ✓ Відповідність ілюстрацій змісту презентації.
- ✓ Дотримання норм літературної мови.

Критерії оцінювання конспекту

- ✓ Змістовність конспекту й відповідність плану
- ✓ Правильне відтворення теми й основної думки первинного тексту, наявність висновків.
- ✓ Зрозумілість, лаконічність викладу.
- ✓ Використання відповідних прийомів компресії тексту.
- ✓ Використання символів і скорочень.
- ✓ Дотримання норм літературної мови.

Критерії оцінювання письмової доповіді

- ✓ Глибина розкриття теми.
- ✓ Обсяг використаної наукової літератури.
- ✓ Творчий підхід до написання роботи.
- ✓ Достовірність – інформація повинна бути точною й обґрунтованою, відомості супроводжуються посиланнями на джерела первинної інформації.
- ✓ Необхідність і достатність – наведені факти повинні слугувати виключно меті обґрунтування або ілюстрації певних тез або положень доповіді.

Критерії оцінювання реферату

1. Дотримання структури реферату (вступ, розділи основної частини, висновки, список використаної літератури).
2. Оформлення титульної сторінки, змісту, основного тексту відповідає вимогам.
3. Зміст вступу відповідає вимогам жанру (наявне обґрунтування теми, сформульовані завдання, визначений об'єкт і предмет дослідження тощо).
4. Зміст реферату відповідає завданням, сформульованим у вступі; не містить значних відступів від теми, що знижують загальну якість роботи.
5. У рефераті присутні висновки (загальні висновки, а за наявності декількох розділів – висновки за окремими розділами); висновки реферату відповідають поставленим завданням.
6. У рефераті чітко сформульовані й прокоментовані основні поняття, досліджувані у роботі.
7. Під час написання реферату, використовуються джерела, що відповідають вимогам актуальності, наукової достовірності, повноти і глибини змісту розгляду проблеми.
8. У тексті реферату присутні посилання на використану літературу; цитати і покликання оформлені згідно з академічними вимогами.
9. Оформлення списку літератури відповідає ДСТУ 8302:2015.
10. Виклад відповідає нормам наукового стилю.
11. Робота написана без мовних і мовленнєвих помилок.
12. Матеріал вивчених джерел опрацьований і представлений у вигляді вторинного тексту; оригінальність тексту не менше 30%.
13. Під час написання реферату використані технології аналітичного читання й прийоми узагальнення, структуризації й раціонального представлення інформації (схеми, таблиці, списки, алгоритми, графіки та ін.).
14. У рефераті використані змістові моделі наукового викладу (порівняльна характеристика, класифікація, опис, хронологія, доведення та ін.).
15. Текст набрано на комп'ютері відповідно до правил форматування; у рефераті використано графічні виділення, підкреслення, що полегшують сприйняття.
16. У рефераті чітко визначена й аргументована власна позиція студента.

Критерії оцінювання рецензії

1. Дотримання структури рецензії («шапка», текст, дата, підпис особи, яка рецензувала роботу).
2. Наявність і правильне розташування реквізитів «шапки» документа (назва документа, заголовок, що містить вказівку на характер та назву роботи, бібліографічний опис).
3. Відповідність структуро-семантичної організації рецензії її жанровому різновиду (коротка рецензія (відгук), реферативна рецензія, звичайна газетна (журнальна) рецензія, проблемна рецензія, рецензія -есе, - діалог, -фейлетон, -лист, авторецензія, рецензентська репліка).
4. Зміст тексту рецензії має містити такі компоненти: коментування основних положень (тлумачення авторської позиції); власне доповнення думок, висловлених автором; вираження свого ставлення до певної проблеми тощо; 2) узагальнена аргументована оцінка; 3) висновки про значення твору, рекомендація до друку тощо.

Критерії оцінювання курсового дослідження

1. Дотримання структури дослідження (наявність усіх структурних компонентів: титульного аркушу, змісту, списку скорочень (за потреби), вступу, тексту розділів основної частини, висновків, списку використаної літератури, додатків (за потреби)).
2. Відповідність оформлення роботи встановленим вимогам:
 - обсяг роботи (немає відхилень більше, ніж на 10 %);
 - дотримані вимоги щодо типу і розміру шрифту, міжрядкового інтервалу, нумерації сторінок, рубрикування тексту, оформлення ілюстративних матеріалів (таблиць, рисунків, діаграм та ін.), цитат, покликань та додатків;
 - використано графічні виділення, підкреслення, що полегшують сприйняття;
 - оформлення списку літератури відповідає ДСТУ 8302:2015.
3. Зміст вступу, його відповідність вимогам жанру (обґрунтований вибір теми, її *актуальність*, ступінь вивчення (огляд літератури, історія питання), *об'єкт і предмет* дослідження, сформульована *мета*, визначені *завдання*, вказані *методи і прийоми* дослідження, його *джерельна база*, з'ясована *практична значущість* роботи, зазначена *структура роботи*).
4. Зміст основної частини повністю відповідає обраній темі; чітко сформульований і схарактеризований науковий апарат дослідження; використані змістові моделі наукового викладу (порівняльна характеристика, класифікація, опис, хронологія, доведення та ін.).
 - текст роботи свідчить про повне вирішення завдань дослідження на високому теоретичному та науково-практичному рівні; чітко визначена й аргументована власна позиція здобувача;
 - теоретична частина роботи базується на ґрунтовному огляді актуальної літератури, монографічних і періодичних видань з теми наукової роботи; матеріал опрацьованих джерел представлений у вигляді вторинного тексту; оригінальність тексту не менше 30%.
 - практична частина роботи базується на матеріалі, що робить практичні висновки та пропозиції роботи достовірними, тобто за достатній для ефективного дослідження період та за репрезентативною вибіркою досліджуваних явищ та процесів;
 - теоретичний та практичний матеріали роботи взаємопов'язані та дають підстави робити цілісні аргументовані висновки;
 - ілюстративний матеріал є якісним, наочним і достатнім;
 - ґрунтовність та аргументованість висновків, їх відповідність окресленим у вступі завданням; висновки та пропозиції роботи мають теоретичне та практичне значення, є оригінальними та носять характер наукової новизни.
5. Виклад відповідає нормам наукового стилю.
6. Робота написана без мовних і мовленнєвих помилок.

ІНДИВІДУАЛЬНО-ДОСЛІДНЕ ЗАВДАННЯ



Методичні рекомендації з підготовки та виконання індивідуально-дослідного завдання.

Кожному студентові пропонується:

1. Вибрати тему дослідження .
2. Підготувати конспект промови з візуалізацією за результатами індивідуально-дослідної роботи.
3. Виступити з промовою під час круглого столу «Магія інновацій: нове в дослідженні мови і методиці її викладання», продемонструвавши такі види красномовства: академічне, суспільно-побутове.

Примітка. Кожен здобувач презентує публічний виступ (до 10 хвилин) перед аудиторією. За можливості ведеться відеозапис презентації. Викладач і слухачі ставлять запитання. Обговорення й аналіз публічних виступів (5 хв). Викладач разом зі слухачами оцінює виступи за критеріями аналізу публічних промов, запропонованими в підручнику (рекомендоване джерело №6, С. 203)

Можливі теми промов дивіться у Додатку. Оберіть одну із запропонованих тем (або запропонуйте власну тему) і виконайте подані нижче завдання:

1. Змодельуйте уявну аудиторію (вік, професійний рівень, коло інтересів тощо).
2. Визначте мету виступу, комунікативне завдання.
3. Оберіть один із прийомів зацікавлення аудиторії для вступу.
4. Доберіть цитатний матеріал, скориставшись різними джерелами інформації.
5. В основній частині промови скористайтесь засобами активізації уваги слухачів (прийомами діалогізації, створення проблемної ситуації, незначного відступу від теми, висунення несподівано нових припущень, цікавих фактів, візуалізації тощо).
6. Запишіть текст промови, потренуйтеся у її виголошенні (підготуйте презентацію).

Теми ІНДЗ

1. Феномен милозвучності української мови.
2. Переклад прізвищ слов'янського походження (на прикладі прізвищ відомих мовознавців, літературознавців, перекладачів, письменників, педагогів).
3. Порухи орфоепічних норм у професійно-педагогічному мовленні.
4. Технологія активного слухання.
5. Техніки відмови в діловій бесіді.
6. Бар'єри й ускладнення у процесі комунікації.
7. Притча як дидактичний жанр переконливого мовлення.
8. Майстерність запам'ятовування: сучасні прийоми мнемотехніки.
9. Гендерні аспекти спілкування.
10. Культура сприймання публічного виступу. Види запитань.
11. Фатичні мовленнєві жанри в професійному дискурсі.
12. «Я-висловлювання» у спілкуванні з дитиною.
13. Протоально-етикетні (ритуальні) та розважальні види промов у професійному мовленні.
14. Мистецтво урочистої промови в професійно-педагогічному мовленні.
15. Етнокультурні особливості вживання компліменту в українському та англо-американському етикетному мовленні.
16. Використання легенд, притч, байок, історій з життя чи гумору в контексті усного публічного висловлювання.
17. Підготовка публічного виступу за технологією Message House.
18. Особливості мовлення перед мікрофоном і телевізійною камерою.
19. Особливості лінгвістичного контенту персональних сайтів учителів-мовників, лінгвістів і літературознавців.
20. Мовна репрезентація наукового знання у світовому науковому просторі.
21. Еволюція наукового тексту в умовах інформаційної цивілізації.
22. Психологічні аспекти роботи над науковим текстом.
23. Стильові особливості майстерного наукового тексту.

24. Образ автора в науковому тексті.
25. Адресованість наукового тексту читачеві.
26. Науковий жаргон і його прояви в сучасних мовознавчих студіях.
27. Шляхи підвищення якості наукових статей.
28. Інтернет як сучасна форма наукової комунікації.
29. Редакторський аналіз тексту: сутність і структура.
30. Словотворення лінгвістичних термінів-іменників (за словником української мови в 20 томах)
31. Проблеми сучасного термінознавства. Питоме і чуже в термінології.
32. Чи потрібне науці красномовство? Засоби експресивності наукового тексту.
33. Мовна агресія як антипод культури мовлення.
34. Особливості редагування усного тексту.
35. Лінгвістичні параметри наукового стилю.
36. Помилки слововживання у наукових текстах.
37. Типи багатослів'я у наукових текстах.
38. Типи синтаксичних помилок у науковому тексті

ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ

з курсу «Українська мова за професійним спрямуванням»

1. Поняття національної, літературної, державної мови. Самобутні риси української мови. Місце української мови серед інших мов світу. Комунікативні ознаки культури мови. Засоби евфонії. Евфонічні чергування у/в, і/й, з/зі/зо. Орфоепічні мовні норми.
2. Мовний, мовленнєвий, спілкувальний етикет. Парадигма мовних формул у типових ситуаціях спілкування: вітання та побажання, привернення уваги до себе, порада, розрада, співчуття, зауваження, докір, похвала, висловлення власного погляду, вибачення, комплімент. Прохання у формі запитання, ствердження, заклику, натяків. Згода: повна, часткова. Відмова: повна/категорична, емпатична, обґрунтована, відкладена, компромісна. Акцентуаційні мовні норми.
3. Мовленнєвий етикет педагога. Мовленнєві моделі взаємодії «учитель – учень». Репліки і висловлення вчителя, що створюють бар'єри комунікації. «Я-висловлювання». Вербалізації почуттів і емоційних станів. Лексеми н позначення рис характеру людини. Правопис закінчень іменників 2 відміни чоловічого роду в родовому відмінку однини.
4. Лексичні й стилістичні мовні норми. Особливості вживання синонімів, омонімів, антонімів, паронімів у професійному мовленні. Терміни, професіоналізми, жаргонізми, неологізми. Лексичні повтори, тавтологія, плеоназм, мовні штампи, просторічні слова, вульгаризми, слова-паразити. Професійна фразеологія. Правопис прізвищ та географічних назв іншомовного (слов'янського) походження.
5. Функційні стилі української мови та сфера їх застосування. Словники у професійному мовленні. Типи словників. Роль словників у підвищенні мовленнєвої культури. Узгодження власних назв населених пунктів, держав, географічних об'єктів тощо із загальними. Правопис і особливості відмінювання слів іншомовного походження.
6. Текст як форма реалізації професійної діяльності. Функційно-сміслові типи мовлення. Граматичні мовні норми (складні випадки керування, можливі варіанти перекладання дієприкметників російської мови із суфіксами -ущ-, -ющ-, -ящ-, -ащ-, -вш-, особливості відмінювання числівників, узгодження числівника з іменником, визначення роду невідмінюваних слів та ін.)
7. Особливості, види і функції спілкування. Умови успішного спілкування. Бар'єри у спілкуванні. **Особливості, стилі педагогічного спілкування.** Жанри публічного мовлення вчителя. Особливості перекладу і використання прийменників в українській мові. Правопис закінчень іменників 2 відміни чоловічого роду в родовому відмінку однини.
8. Слухання і його роль у комунікації. Види запитань. Невербальні засоби комунікації. **Екстралінгвістичні і просодичні засоби комунікації.** Правопис і особливості відмінювання власних назв іншомовного походження.
9. Видова й жанрова диференціація публічних промов, основні риси. Протокольні-етикетні (ритуальні) та розважальні види промов: урочиста промова, застільне слово (тост), поминальне слово. Шкільне красномовство (бесіда, промова (напутнє слово), доповідь на педнаradі) тощо. Невідмінювані іменники іншомовного походження
10. Особливості усного публічного виступу: вимоги, структура, етапи підготовки. Шляхи подолання опору аудиторії. Комунікативні вимоги до мовної поведінки під час публічного виступу. Прийоми утримання уваги слухачів. Зміни приголосних при словотворенні (додаванні суфіксів -ськ(ий), -ств(о)). Кличний відмінок.
11. Аргументація і критика. Мовні засоби переконування. Правила і помилки в аргументації та критиці. Техніка і тактика аргументування. Комп'ютерна презентація публічного виступу. Види цитування. Правопис закінчень іменників 2 відміни чоловічого роду в родовому відмінку однини.
12. Сутність і специфіка професійної діалогічної мови. Етикет телефонної розмови. Функції та види бесід. Ключові правила коректного ведення дискусії. Мовні засоби, що сприяють безконфліктному спілкуванню. Типові фрази для завершення дискусії. Збори як форма прийняття колективного рішення. Суперечка, дебати, полеміка. Особливості відмінювання числівників. Зв'язок числівників з іменниками.
13. Ділові папери як засіб писемної професійної комунікації. Склад реквізитів документів. Вимоги до змісту та розташування реквізитів (адресат, адресант, дата, підпис, віза, резолюція). Основні правила запису цифрової інформації в документах.

14. Вимоги до тексту документа. Загальні вимоги до складання та оформлення найуживаніших документів (автобіографія, резюме, характеристика, заява, звіт, службова записка (доповідна, пояснювальна), оголошення, повідомлення, запрошення, прес-реліз). Графічні скорочення.
15. Сутнісні характеристики наукового стилю української мови. Підстили й жанри реалізації наукового стилю. Загальні вимоги до наукового тексту, його змісту та структури. Особливості узгодження підмета з присудком в українській мові.
16. Різновиди міркування: власне міркування, доведення, спростування, пояснення. Опис, класифікація, зіставлення в структурі наукового тексту. Види дефініцій у науковому тексті. Правила рубрикації тексту і розділові знаки для оформлення пунктів переліку.
17. Мовностилістичні особливості текстів наукового стилю. Експресивність наукового тексту. Культура наукового мовлення. Мовні кліше організації наукового тексту. Розділові знаки при вставних словах, словосполученнях та реченнях.
18. Нормативність сучасного наукового тексту. Морфологічні норми. Характеристика функціонування різних частин мови в науковому тексті.
19. Синтаксичні норми наукового стилю: прямий і зворотний порядок слів у реченні; складні випадки керування в наукових текстах; однорідні члени речення, особливості їхнього використання; зв'язок координації між підметом і присудком; складнопідрядні речення, їхні типи в науковому стилі.
20. Загальні вимоги до написання й оформлення курсових і магістерських досліджень. Елементи наукового тексту: ілюстративний матеріал, таблиця, посилання, скорочення, додаток, літературне джерело. Лексичні та графічні скорочення.
21. Компресія наукового тексту. Прийоми компресії. План, тези, конспект як важливий засіб організації розумової праці. Правопис закінчень іменників 2 відміни чоловічого роду в родовому відмінку однини.
22. Анотування наукового джерела, основні функції. Види анотацій. Мовні стандарти й типові помилки складання анотації. Дієслова і дієслівні сполуки як маркери тексту анотації. Основні правила бібліографічного опису джерел, оформлювання покликань і цитат.
23. Рецензія, відгук: критичне осмислення наукової праці. Характеристика жанру рецензії. Специфіка вираження оцінної семантики в тексті наукової рецензії. Особливості вживання іменників, прикметників і дієслів у науковому і діловому стилях.
24. Структура, вимоги й поширені недоліки наукової статті. Мовні кліше в науковій статті: для передачі мотивації актуальності теми й важливості дослідження, розгляду історії та сучасного стану розробки питання в науковій літературі; формулювання мети, завдань, висновків дослідження. Лексико-графічні конструкції для вираження власного бачення проблеми (впевненості, припущення та ін.). Вживання віддієслівних іменників в українській науковій мові. Основні правила бібліографічного опису джерел, оформлювання покликань і цитат.
25. Поняття «переклад» і «перекладання». Форми і види перекладу/перекладання. Лексичні трансформації. Перекладання вузькогалузевих термінів, загальнонавчаних та загальнонаукових слів. Особливості перекладу фразеологізмів. Термінологічні паралелі. «Оманливі друзі» перекладача.
26. Власні назви в оригіналі та перекладі. Особливості перекладу російських прізвищ українською мовою. Перекладання українською російських: конструкцій з прийменником *по, при, для*; дієслів із суфіксом *-ирова*; активних дієприкметників із суфіксами *-ущ-, -ющ-, -ящ-, ш, -вш-*; дієприкметників із суфіксами *-ем-*; віддієслівних іменників на *-ние, -тие, -ка* та віддієслівних прикметників на *-очный*.
27. Найпоширеніші синтаксичні помилки у наукових текстах та шляхи їх уникнення. Перевага активних конструкцій над пасивними в українській мові та правильне вживання безособових конструкцій на *-но, -то* та ін.
28. Українська термінологія в професійному спілкуванні. Термін та його ознаки. Загальнонаукова, міжгалузева і вузькоспеціальна термінологія. Інтарнаціональне і національне в термінологічному процесі. Термінологія обраного фаху. Українські відповідники найпоширеніших іншомовних філологічних термінів. Основні правила бібліографічного опису джерел, оформлювання покликань і цитат.
29. Усне наукове мовлення. Форми усної наукової комунікації. Публічний захист результатів науково-дослідницької праці. Візуальні засоби презентації наукового дослідження. Типи

структурно-логічних схем. Таблиці. Основні принципи створення ментальних карт. Скісна риска як нелітерний орфографічний знак.

30. Редагування наукових текстів Правка тексту, її основні види. Коректурні знаки для виправлення текстових оригіналів. Редагування текстів-перекладів. Типові помилки у перекладі російських слів українською.

ДОДАТКИ

Додаток А

Мовні норми на різних рівнях мовної системи

Таблиця А.1.

Правила перекладу російських прізвищ та географічних назв

Літе ра	Іншомовні слова	Позиція	Літе ра	Українською
1	2	3	4	5
е	Воронеж Пенза Федін Кузнецов	після пригол.	е	Воронеж Пенза Федін Кузнецов
	Евдокимов Егоров Евген'єв Еланський Енісей Елабуга	на початку слова	є	Євдокимов Єгоров Євген'єв Єланський Єнісей Єлабуга
	Достоевський Бердяєв Колгуєв	після голосних		Достоевський Бердяєв Колгуєв
	Аркадьєв Васильєв Арсен'єво Анан'єв Аляб'єв Прокоф'єв Григор'єв Барб'є	після ь та апострофа		Аркадьєв Васильєв Арсен'єво Анан'єв Аляб'єв Прокоф'єв Григор'єв Барб'є
	Ломтев Сергєєв Лежнево	у суфіксах -єв, -єєв після пригол., крім Р, Ц , та шиплячих		Ломтєв Сергєєв Лежнєво Алексєєв, Менделєєв; але: Муромцев, Нехороб'єв, Пісарев, Андрєєв
	Серов, Белкін, Наседкін Местковський, Пресняков Железноводск Белгород Хмелев Лебедев Каменев Коренев Медведев	якщо кореневе е російське відповідає і українському у споріднених словах		Серов Белкін Наседкін Местковський Пресняков Железноводськ Белгород (але: Хмельов, бо хмелю; Лебедев, бо лебеда; Каменев, бо каменем; Коренев, бо кореня; Медведев, бо ведмеда)
ё	Елкін Бугаєв Окаємов Вороб'єв Солов'єв Мурав'єв	на початку слова, після голосних, губних пригол., а також	йо	Йолкін Бугайов Окайомов Воробйов Соловйов Муравйов
	Корол'єв Алф'єров Новос'єловське	після м'яких пригол., під наголосом	ьо	Корольов Алф'єров Новос'єловське
1	2	3	4	5
	Сем'єнов Ф'єдоров Парф'єнов Арт'ємовск	у спільних для обох мов імен, під наголосом	е	Семенов Федоров Парфенов Артемівськ
	Лихач'єв Толмач'єво Хрущ'єв	після ч, щ під наголосом	о	Лихачов Толмачово Хрущов
Э	Еліста Едуардов Етуш	завжди	е	Еліста Едуардов Етуш
Ы	Сиктивкар Чаплыгін Черемних		и	Сиктивкар Чаплигін Черемних
	Іркутск Ігарка	на початку слова	і	Іркутськ Ігарка
	Гагарін Бакиров Вітебськ	після пригол., крім шиплячих та ц		Гагарін Бакіров Вітебськ
	Жионо Тиціан	перед голосними		Ціолк'івський
	Чичиков Щиглов Г'аршин, Г'ущин Шишкін Тушино Цинандали	після шиплячих та ц		Чичиков Щиглов Г'аршин, Г'ущин Шишкін Тушино

	Голиков Івч Варганич Рабинович Ігнатович Тобілевч Гринвич Голицын Радищев Мытищи	у суфіксах -ИК-, -ИЧ-, (- ОВИЧ-,евич),-ИЦ-, - ИЩ-	и	Голиков Івч Варганич Рабинович Ігнатович Тобілевч Голицин Радищев Митищі
	Придворов Привольное Приволжье	у префіксі При-		Придворов Привольне Приволжя
	Виноградов Пивоваров Писарев Пирогова Кисловодск Кириллов Зиновьев Глѹнка, Данѹлов, Малѹнин, Казимѹрський, Киселѹв, Мирѹнов, Мѹшкін, Митрофѹнов, Никѹфоров, Одинцѹв, Смирнѹв, Тимофѹєв, Титѹв	у спѹльних для української, російської та ін. слов'янських мов словах		Виноградов Пивоваров Писарев Пирогова Кисловодськ Кириллов Зинов'єв Глѹнка, Данѹлов, Малѹнин, Казимѹрський, Кисельѹв, Мирѹнов, Митрофѹнов, Мѹшкін, Никѹфоров, Одинцѹв, Смирнѹв, Тимофѹєв, Титѹв Тихомѹров
	Воинов Измаилов	після голосних,	ї	Воїнов Ізмаїлов
	Гурин, Измаилов, Ильин	після ь та апострофа		Гѹр'їн, Ізмаїлов, Ільїн
-ой			-уй	Донський, Крутїй, Луговський, Полевїй, Соловїѹв-Седїй, Босїй, Трубецький, але Толстѹй (Толстѹ)
-ий		після твердого приголосного	-уй	Бѣлий, Острѹвський
		після м'якого приголосного	-їй	Країній
-ая, - яя			-а, -я	Бѣла, Острѹвська, Країня
ь	Каньков, Кольцов, Гомель Кузнецк, Горький, Чайковский Мозовецкий, Французский Дьяконов, Панкратьев, Третьяков, Полѹзьев, Салѹсьєв, Фатѹянов, Ильѹшин, Анѹнїн	після м'яких приголосних д, т, з, с, ц, л, н	ь	Каньков, Кольцов, Гомель Кузнецьк, Горький (виняток) Чайковський, Мозовецький Французький Дьяконов, Панкратѹєв, Третьяков, Полѹзѹєв, Салѹсьєв, Фатѹянов, Ільѹшин, Анѹнїн
	Обь, Пермь, Тверь	м'якшення та апострофа	без ь	Об, Перм, Твер
	Ковьяров, Арефьев Гурьев, Новые Воробьи	після губних, задньоязикових і р перед я, ю, є, ї	з'	Ков'яров, Ареф'єв, Гур'єв Нові Вороб'ї
	Белов, Вязьма, Ветров Пясецкий, Репин, Рюмин Ряхин	коли я, ю означають сполучення пом'якшеного приголосного з а, у,	без'	Бѣлов, Вязѹма, Вѣтров, Пясецький, Рѣпін, Рѹмін, Рѹхін

Творення форм наказового способу дієслів

Однина		Множина	
1-ша особа (я)		1-ша особа (ми)	
Немає. Зрідка утворюється складена форма: <i>хай візьму, нехай попрошу, хай живу</i>		зроб біж береж	ІМО
		грай встигай звикай	МО
		кинь сядь встань	МО
		вдар руш їж	МО
2-га особа (ти)		2-га особа (ви)	
зроб біж береж	И	зроб біж береж	ІТЬ
кинь сядь встань	□	кинь сядь встань	ТЕ
грай встигай звикай	□	грай встигай звикай	ТЕ
вдар руш їж	□	вдар руш їж	ТЕ
3-тя особа (він, вона, воно)		3-тя особа (вони)	
Хай (нехай)	зробить біжить береже кине сяде встане грає рушить встигне звикне вдарить їсть	Хай (нехай)	зроблять біжать бережуть кинуть сядуть встануть грають рушать встигають звикають вдарять їдять

Правила вживання прийменників у та в

у	уживають для того, щоб уникнути збігу приголосних, важких для вимови	
	а) між приголосними, тобто, якщо попереднє слово закінчується, а наступне починається з приголосного	<i>прийнятий у плановий ремонт</i>
	б) на початку речення або після коми, крапки з комою, двокрапки, тире, дужки, якщо наступне слово починається з приголосного	<i>У цеху виробляють...</i>
	в) незалежно від закінчення попереднього слова перед наступним в, ф , а також сполученнями літер льв, св, тв, хв і подібними	<i>значення у формуванні; вимірюють у хвиликах</i>
в	уживають для того, щоб уникнути збігу голосних: а) між голосними, тобто, якщо попереднє слово закінчується, а наступне починається з голосного	<i>розташовано в Одесі; наведено в оголошенні</i>
	б) на початку речення або після коми, крапки з комою, двокрапки, тире, дужки, якщо наступне слово починається з голосного	<i>В інституті працює комісія</i>
	в) якщо попереднє слово закінчується на голосний, а наступне починається з більшості приголосних (крім в, ф, льв, св, тв, хв і подібних)	<i>пропозиція надійшла в комісію</i>

**Приклади перекладу українською російських конструкцій з прийменниками
у та в**

<i>Російська конструкція з у або в</i>	<i>Український відповідник</i>
в азарте	у запалі
в алфавитном порядке	за абеткою
в большинстве случаев	Здебільшого
иметь в виду	мати на увазі
в глубину	Завглибшки
в его пользу	на його користь
в заключение	на закінчення
в знак уважения	на знак поваги
в подарок дать	Подарувати
в полной уверенности	цілком певно
в половину первого	о пів на першу
в прежние годы	за колишніх років
в применении к чему	стосовно чого; щодо
в противном случае	коли ж ні
в ружье!	до зброї!
в силу обстоятельств	через обставини
в скобках	у дужках
в случае вашего согласия	у разі вашої згоди
в смысле	у розумінні
в согласии с чем	згідно з чим
в соответствии с чем	відповідно до чого
в состоянии (сделать что-то)	бути спроможним
в срок	Вчасно
в сроки	у терміни
в то время как	тоді як
в ту же минуту	тієї ж хвилини
в ширину	Завширшки
ввести в состав	увести до складу
ввести в действие	увести в дію
вклад в науку	внесок у науку
во всю длину	на всю довжину
заседание должно начаться в три часа	засідання має початися о третій годині
расписка в получении	розписка про одержання
у берега	біля (коло) берега
у всех на виду	у всіх на очах
у микрофона	перед мікрофоном
у руля	за кермом

Значення прийменника ПРИ в українській мові

Українські відповідники російського прийменника при	Приклади перекладу	
	російська мова	українська мова

1. Для позначення просторової близькості

біля (кого, чого?)	при входе	біля входу
коло (кого, чого?)	при мене	коло мене
при (кому, чому?)	при дороге	при дорозі
поруч (з ким, з чим?)	жыть при станции	жити поруч зі станцією
під (чим?)	битва при Бородине	битва під Бородіном

2. Для позначення на підлегле, підсобне, допоміжне відношення до кого-небудь, чого-небудь, а також на службу де-небудь

при (кому, чому?)	центр при институте	центр при інституті
	остаться при университете	залишитися при університеті

3. Для позначення на наявність чого-небудь у кого-небудь

при (кому, чому?)	быть при деньгах	бути при грошах
з/зі/із (з ким, чим?)	быть при часах	бути з годинником

4. Коли вказують особу, яка має щось у наявності, під наглядом, у супроводі, під начальством тощо

з/зі/із (з ким, чим?)	деньги были при мне	гроші були зі мною
	отряд милиции при одном командире	загін міліції з одним командиром
при (кому, чому?)	деньги были при мне	гроші були при мені
	отряд милиции при одном командире	загін міліції при одному командирі

5. У присутності

при (кому, чому?)	при посторонних при свидетелях	при сторонніх при свідках
у присутності (кого, чого?)	“	у присутності сторонніх у присутності свідків

6. Для позначення супутніх обставин, умов, за яких щось відбувається

за (кого, чого?)	при жизни	за життя
під час (чого?)	при подписании договора	під час підписання договору

7. Для позначення епохи, періоду, часу, протяг якого щось здійснюється

за (кого, чого?)	при жизни	за життя
під час (чого?)	при подписании договора	під час підписання договору

8. У значенні за посередництвом

за (з) допомогою (чого?)	при помощи инструмента; при помощи друга	за допомогою інструмента; з допомогою друга
унаслідок (чого?)	при столкновении	унаслідок зіткнення
через (що?)	при таких обстоятельствах	через певні обставини
завдяки (чому?)	при поддержке	завдяки підтримці

9. У значенні незважаючи на

при (кому, чому?)	при всем уважении к Вам мы не можем удовлетворить Вашу просьбу	при всій повазі до Вас ми не можемо задовольнити Ваше прохання
--------------------------	---	---

попри (що?)	при всіх моїх зусиллях я не могу убедить его	попри всі мої зусилля я не можу переконати його
--------------------	--	---

Переклад українською російських конструкцій з прийменником при

<i>Російська конструкція з при</i>	<i>Український відповідник</i>
битва при Желтых Водах	битва біля Жовтих Вод
город при реке	місто коло річки
жесткость при изгибе	жорсткість щодо згинання
закалка при непрерывном охлаждении	гартування за неперервного охолодження
испытания при высоких частотах	випробування за високих частот
ни при каких условиях	ні за яких умов
при аварии	у випадку аварії
при анализе событий	аналізуючи події
при ближайшей возможности	при найближчій нагоді
при Богдане Хмельницком	за Богдана Хмельницького
при влиянии	за умови впливу
при возникновении	у разі виникнення
при всем желании	попри все бажання
при всякой погоде	за всякої погоди
при громких аплодисментах	під гучні оплески
при действии	у разі дії
при дороге	край дороги
при достижении	за досягнення
при значении давления	якщо значення тиску
при изменении	унаслідок змінення
при импорте	за умов імпортування
при мне	коло мене; зі мною
при нажатии	у разі натиснення
при наступлении весны	з початком весни
при обозначении	для позначання
при обращении к	у разі звертання; звертаючись до
при одной мысли о чем	від самої думки про що
при описании	Описуючи
при оружии (быть)	при зброї
при оценке чего	оцінюючи що
при первом зове	на перший поклик
при проектировании	у процесі проектування
при сбережении	за умови зберігання
при себе (иметь)	з собою мати
при сложившихся обстоятельствах	за нинішніх обставин
при соблюдении ряда условий	дотримуючись низки умов
при содействии	за сприяння
при участии	за участю
при чем тут...?	до чого тут...?
при эксплуатации (изделия)	під час експлуатування
при электрическом освещении	при електричному освітленні
при этом	до того ж
прочность при изгибе	міцність щодо згинання
угол при вершине	кут при вершині

Переклад конструкцій з прийменником ПО

по предложению ученика
по Вашему желанию
называть по имени
концерт по заявкам
по требованию
замечания по теме
по местам (сели)
по обоим берегам
обратиться по адресу
по собственному желанию
по нашим подсчетам
поехал по назначению
по успехам й честь
по семейным обстоятельствам
по течению (плыть)
действовать по правилам
по ветру (расположиться)
по зову сердца
расхождения по контракту
по согласию сторон
по специальности
по последней моде
по постановлению
по приказу директора
по договоренности
по итогам
по необходимости
по совместительству

на пропозицію учня
на Ваше бажання
називати на ім 'я
концерт на замовлення
на вимогу
зауваження на тему
на місця (сіли)
на обох берегах
звернутися на адресу (за адресою)
за власним бажанням
за нашими підрахунками
поїхав за призначенням
за успіхи й шана
за сімейних обставин
за течією (пливти)
діяти за правилами
за вітром (розташуватися)
за покликом серця
розбіжності за контрактом
за згодою сторін
із фаху, за фахом
за останньою модою
за ухвалою
за наказом директора
за домовленістю
за підсумками
через необхідність
за сумісництвом

по происхождению
по случаю празднования
комиссия по вопросам
комиссия по спорту
обратиться по вопросу
по вине
конспект по математике
по многим причинам
по собственной воле
данные по учету
специалист по экономике
конференция по проблеме
по слухам (известно)
по злобе
по газетам (узнать)
по программированию (специалист)
пришлось по вкусу
производство по изготовлению
комиссия по расследованию
кружок (секция) по изучению
добрый по природе
смотря по погоде
действовать по обстоятельствам
задание не по силам
по направлению к городу
ответчик по делу
осталось по наследству
по мере возможности
ударить по струнам
уехать по делу
по обыкновению

із походження, за походженням
з нагоди святкування
комісія з питань
комісія зі спорту
звернутися з питання
з вини
конспект із математики
з багатьох причин
із власної волі
дані з обліку
фахівець з економіки
конференція з проблеми
із чуток (відомо)
зі злості, маючи злість
із газет (дізнатися)
із програмування (фахівець)
припало до смаку
підприємство для виготовлення
комісія для розслідування
гурток (секція) для вивчення
добрий від природи
залежно від погоди
діяти залежно від обставин
завдання не під силу
у напрямку міста
відповідач у справі
лишилось у спадок (спадщину)
у міру можливості
ударити у струни
поїхати у справі
зазвичай (як завжди, як правило)

Правопис слів іншомовного походження

У словах іншомовного походження **И** пишемо за «правилом дев'ятки» —

в основах слів (загальні назви) після 9 літер д, т, з, с, ц, ч, ш, ж, р (ДЕ ТИ З'ІСИ ЦЮ ЧАШУ ЖИРУ?) перед наступним приголосним (крім й):	динаміка, джинси, символ, цитата, ритм, дизель (АЛЕ: мартіні, місіс, сіті)
---	--

Буква	Правила правопису	Приклади
	У складних словах з першою частиною ди- , що означає «двічі»:	дилема, дифтонг, дилогія, дискусія, дивіденд
	У префіксах анти- :	антибіотик, антициклон, антитеза
	Після ц у словах, що починаються на деци-	децибел, дециметр, децилітр
	У географічних назвах і прізвищах, які закінчуються на -ида, -ика	Атлантида, Флорида, Арктика, Америка
	Після літер, що позначають шиплячі приголосні (ж, ч, ш) і після ц	Алжир, Цицерон, Вашингтон, Чикаго (АЛЕ: Джібуті, Чувашія)
	У звукосполученні -ри перед приголосними	Мадрид, Гринвіч, Єрихон, Кембридж, Крит (АЛЕ: Річард, Річмонд, Ріца, Ріо-де-Жанейро, Австрія)
	В інших власних назвах, що підпадають під правило «дев'ятки»	Аргентина, Сицилія, Тибет, Ватикан (АЛЕ: Сідней, Сінгапур)
	У деяких власних назвах	Єгипет, Єрусалим, Вавилон, Китай, Пакистан
	У давно запозичених словах	Єхидна, імбир, кипарис, вимпел, спирт, химера
	У словах, запозичених зі східних мов, переважно тюркських	киргиз, кинджал, кисет, кишлак, шпинат, кизил
	У словах церковного вжитку	єпископ, митрополит, херувим, християнство, митра
I	На початку слова	історія, ідеал, імітатор, Іліада, Індія
	Після приголосного перед голосним та й	авіатор, Греція, тріо, Горацій
	Після приголосних (крім «дев'ятки») перед іншим приголосним і в кінці слова	Кіпр, Візантія, Сочі, Поті, бізнесмен, вітраж, фінал, ліра, хітон, мінор
	УВАГА! Дизель (прізвище) — дизель (двигун), Сілуєт (прізвище) — силует (обрис)	
	У кінці невідмінюваних загальних назв	Візаві, поні, конфеті, жалюзі
ї	Після голосних, але в складних словах і після префіксів пишемо і	атеїзм, Каїр, Альтаїр, круїз, Ізмаїл; староіспанський, поінформувати

	У кінці власних назв (після голосного чи м'якого приголосного)	Гаваї, Гімалаї, деВінї
--	--	------------------------

Таблиця А.8

Зв'язок числівників з іменниками

У сполученні з числівниками	Іменники	Мають форму
2,3,4, обидва та складеними числівниками останнім словом яких є <i>два, три, чотири</i>	+ іменники =	Множини <i>два зошити, двадцять три студенти, два хлопці, три рази, обидва варіанти</i>
2, 3, 4,	+ іменники, що означають парні предмети =	Р.в. однини <i>два плеча, три вуха, чотири ока</i>
2, 3, 4,	+ іменники, що мають в однині суф. - анин, - янин, - ин =	Р.в однини <i>два громадянина, три селянина</i>
2, 3, 4,	+ іменники, що не підлягають лічбі =	сполучаються в особливих випадках <i>дві склянки води, дві молодості, два щастя</i>
2, 3, 4,	+ іменники, що мають тільки форму множини (<i>сани, ворота, двері</i>) та імен. IV відміни, в яких є відмінність в основах Одн. і Мн. (лоша – лошата, теля – телята) ≠	не сполучаються. Для переліку в таких випадках використовують слова типу : <i>душ, голів, штук, примірників, двадцять чотири штуки ножиць.</i>
2, 3, 4 зі сполученнями з половиною, з чвертю	+ іменники =	Множини <i>Два з половиною місяці</i>
дробові числівники	+ іменник =	Р.в. однини. <i>сім десятих процента</i>
півтора, півтори	+ іменник =	Р.в. однини. <i>півтора відра, півтори години</i>
півторапта	+ іменник =	Р.в. множини. <i>півторапта кілограмів</i>

Таблиця А. 9.

Сполучення числівника зі словами, що позначають приблизну кількість

Слова, на позначення приблизної кількості	Відмінок числівника	приклади
Понад	+ Називний	<i>понад <u>сто</u>, <u>дві тисячі</u></i>
Близько Від/до Сягає	+ Родовий в.	<i>близько <u>двохсот шістдесяти</u> держав</i>
Дорівнює (скільки?)	+ Давальний в.	<i>одному, двом, шести...</i>

Мовні засоби організації інформації наукового тексту

№	Функції смислових відношень між елементами інформації	Лексичні засоби для поєднання інформації
1	Причини і наслідки, умови і наслідки	і; та; але; проте, однак; (1) тому; тому що; бо; поскільки; звідси...; звідки йдеться...; в(у)наслідок цього...; в(у) результаті...; в(у) залежності від...; в(у) зв'язку з цим; згідно з ...; відповідно до...; за таких умов...; за такої умови...; через...; в(у) такому випадку...; (а) якщо (ж)..., то це свідчить про...; вказує на...; засвідчує, що...; дає можливість...; дозволяє...; сприяє...; має значення...; якщо..., то...;
2	Часова співвіднесеність і порядок викладення інформації	спочатку (насамперед, у(в) першу чергу) з'ясуємо...; передусім зазначимо...; наступним кроком у дослідженні...; одночасно; в(у) той же час; тут же; поряд із цим; попередньо; раніше; вище; ще раз; знову; в(у) подальшому; в(у) наступному; по-перше; по-друге; по-третє; по-п'яте; зараз; наступними роками; останнім часом; нарешті; на завершення; насамкінець; у(в)продовж; останніми роками;
3	Всебічний розгляд об'єкта з очки зору типовості, конкретності, сутності	з точки зору; в(у) цьому розумінні; взагалі; зокрема; як правило; в(у) тому числі; в основному; практично, по суті; з одного боку; з іншого боку...; крім того...; крім цього...; окрім...; у (в) контексті...; за концепцією...; між іншим...; більше того...;
4	Зіставлення і протиставлення інформації	однак, проте; але, та, також, як..., так само...; так само, як і...; як..., так і...; не лише..., але й; порівняно; у протилежність, напровагу, навпаки, аналогічно, також, таким же чином, з одного боку, з іншого боку, в(у) той же час, як; між тим, як; в(у) той час, як; разом із тим, тим паче, інакше, по-інакшому, саме так;
5	Виокремлення частин висловлювання	головне, зупинимось на головному, необхідно зазначити, маємо підкреслити (зазначити); слід мати на увазі (враховувати); треба врахувати; характерно, що...; лише...; виключно це...;
6	Доповнення або уточнення інформації	також, при чому, при тому, разом із тим, крім того, понад (що?), більше того, до речі, між іншим, головним чином, особливо, точніше, скоріше, йдеться про, мається на увазі, по суті, у цьому (відомому) сенсі, справа в тому, що, втім, все-таки, повернемося до теми, тим паче, що...; у(в) тому числі, у випадку, тобто, а саме; саме;

7	Зв'язок між попередньою та наступною інформацією	сказано,... як було знайдено,... з'ясовано,... як свідчать дані, на підставі даних, з таблиці (діаграми) виходить, (можна) встановити, у (в)раховуючи (що), як видно з таблиці, як зазначено у таблиці (схемі), у(в)казувалося як (уже) зазначалося раніше,... підкреслювалося,... вище(нижче) наведено, вище йшлося про..., згідно з цим, відповідно до цього, у зв'язку з цим, у зв'язку з вищевикладеним, названий, останній, попередній, відповідний, вищеописаний, вищевказаний, вищезгаданий, вищенаведений, введений, виведений, доведений, класифікований, завершений, викладений, знайдений, описаний, визначений, відмічений, перерахований, побудований, застосований, розглянутий, зроблений, сформульований, у(в)становлений, такий, такий самий, подібний, аналогічний, схожий, такого ж роду, подібного типу, наступний, один з них, деякі з них; більша частина, більшість; далі з'ясуємо; у такий же спосіб;
8	Об'єктивна оцінка інформації	природно, само собою зрозуміло, безперечно, безсумнівно, очевидно, навряд чи, начебто, у дійсності, насправді, дійсно, правда; точніше; зрозуміло..., але...; безсумнівно, але...; швидше за все, на перший погляд, врешті-решт, зрештою, дослідження показало, досвід (розрахунки, аналіз) підтвердив..., згідно з поглядами, встановлено, підраховано, можна припустити, невідомо, як відомо, загальновідомо;
9	Суб'єктивна оцінка інформації	думається; думаємо, що...; здається, що...; на наш погляд, за нашим переконанням, уявляється вірогідним (правомірним), викликає сумнів..., точка зору автора, спадає на думку, й(і)мовірно;
10	Узагальнення, висновок, підсумок	таким чином, відтак, отже, тож, у (в) цілому, коротше кажучи, у підсумку, в результаті, у кінцевому рахунку, у зв'язку з цим виходить, так що, усе це свідчить про те, що... звідси впливає... з цього є зрозумілим, що... ясно, що... є очевидним, що.. дозволяє зробити висновок... це вводиться до того, що... свідчить про... нарешті, на завершення, сформулюємо висновок, одним словом, підбиваючи підсумки, резюмуючи;
11	Ілюстрація зазначеного	наприклад, так, як приклад, прикладом може слугувати, наведемо приклад, проілюструємо яскравими прикладами, розглянемо приклад, про що можна судити за...; продовжимо ілюструвати...; наведемо найяскравіший приклад...; проаналізуємо типові приклади; унаочнимо, візуалізуємо;
12	Введення нової інформації, у тому числі питальними і риторичними реченнями	Які основні характеристики закону? У чому полягає новизна роботи? Розглянемо такі випадки. Наведемо такі факти. Наведемо кілька нових аргументів. Зупинимось детальніше на... Приступимо до... Перейдемо до питання про... Постає (виникає) питання про... Припустимо... Досить згадати (вказати)... Основні переваги цього методу... Деякі додаткові зауваження стосуються... Кілька слів про перспективи дослідження:..

Умовні схеми розділових знаків при цитатах.

Ц, ц – цитата; А, а – слова автора.

1. А: “Ц”. А: “Ц!” А: “Ц?”

Цицерон підкреслював: “Навіть зброя схиляється перед красномовством”

1. “Ц”, – а. “Ц!” – а. “Ц?” – а.

– Хто не вміє говорити, кар’єри не зробить”, – вважав Неполеон.

3. “Ц, – а, – ц”. “Ц, –а. – Ц”.

“Мудре і добре слово дає радість, – писав В.О. Сухомлинський, – нерозумне і зле – приносить біду”.

4. “Ц...ц”, – а. (На місці пропуску слів у цитаті ставляться три крапки).

5. А, що “ц”.

О. Гончар стверджував, що “мова – душа народу”.

6.

а) якщо цитується вірш із збереженням авторської віршованої форми, то він записується з абзацу і в лапки не береться;

б) якщо вірш записується суцільним текстом, то він оформлюється, як прозова цитата (див. схеми 1–2).

7. Неточні, переказані цитати в лапки не беруться: Грецький філософ Платон стверджував, що кожен оратор зобов’язаний говорити правду. (*—Обов’язок оратора – говорити правду*).

8. Кожна цитата у письмовому тексті повинна супроводжуватись покликанням (посиланням) на джерело, наприклад: (7, с. 45), де перша цифра вказує на номер джерела у списку літератури, а друга цифра – цитовану сторінку.

Скорочування слів і словосполучень

Лексичні та графічні скорочення

Лексичні скорочення (аббревіатури) функціонують як самостійні слова. Графічні ж скорочення не є словами й використовуються лише на письмі. На відміну від лексичних вони обов'язково розшифровуються та читаються повністю.

Лексичні скорочення бувають декількох типів:

1. Ініціальні (аббревіація) — утворені з податкових літер слів, що означають поняття; вони, у свою чергу, поділяються на:
 - а) літерні — читаючи їх, треба вимовляти літери, наприклад: *КБ, ЖБК, АТЗ* та ін.;
 - б) звукові — читаючи їх, вимовляють звуки, наприклад: *ЗАГС, ЦУМ, Ту-154, Ан-24* та ін.;
 - в) літерно-звукові (змішані) — частина слова вимовляється за літерами, частина — звуками, наприклад: *ЖЕК, ТЕЦ* та ін.
2. Складові скорочення — утворені з частин складів слів, наприклад: *завгар, техред, лінкор, міськом, Харзеленбуд* та ін.
3. Частково скорочені слова — утворені з частини або частин слів і повного слова, наприклад: *Донвугілля, Татнафта, госпрозрахунок, рембаза* та ін.
4. Відсікання (усічений), наприклад: *зам., зав., пом., приф., акад., доц.* та ін.
5. Телескопічні скорочення — утворені з початкової та кінцевої частини складових слів, наприклад: *рація* (із *ра[діостан]ція*), *біоніка* (із *біо[логія]* та *[електро]ніка*) й ін.
6. Змішаного типу (комбіновані), наприклад: *НДІторгмаш, ХарБТІ* й ін.

Розрізняють декілька **типів графічних скорочень**:

- 1) крапкові, наприклад: *ст., див., ім.* та ін.;
- 2) дефісні, наприклад: *з-д, б-ка, ін-т, ф-ка* та ін.;
- 3) скіснолінійні (дробові), наприклад: *р/р, а/с, в/ч* (крапка не ставиться);
- 4) нульові (курсивні) — на позначення фізичних, метричних величин, грошових одиниць та ін. лише після цифрових назв, наприклад: *3 хв, 68 кг, 170 г, 2690 грн* та ін. (крапка не ставиться);
- 5) комбіновані, наприклад: *півд.-зах., півн.-схід.* та ін.

Графічні скорочення, як правило, не подвоюються, виняток становить *рр. (роки)*.

У документах припускається використання лише загально нормативних графічних скорочень, зафіксованих у державних стандартах та словниках.

Не можна скорочувати:

- 1) імена та імена по батькові (крім ініціалів), наприклад:
не *Мих. Серг. Грушевський*, а *М. С. Грушевський* (як виняток — з однаковими прізвищами *Гр. Тютюнник — Григiр*, бо є *Григорій Тютюнник*);
- 2) псевдоніми, наприклад:
не *Ю. Клен*, а *Юрій Клен*, не *Ж. Занд*, а *Жорж Занд*, не *О. Вишня*, а *Остап Вишня*, не *Л. Українка*, а *Леся Українка*, не *П. Мирний*, а *Панас Мирний*;
- 3) подвійні прізвища, наприклад:
не *Б.-Хом"як*, а *Богачевська-Хом"як*
не *Ж.-Стоша*, а *Жукевич-Стоша*
не *К.-Яценко*, а *Кучук-Яценко*
не *Т.-Барановський*, а *Туган-Барановський*.

Основні правила скорочення:

1. Скороченню підлягають різні частини мови. Одне й те саме скорочення застосовується для всіх граматичних форм одного й того самого слова, незалежно від роду, числа, відмінка й часу.
2. Неприпустиме одне скорочення для двох різних за значенням слів без додаткового пояснення.
3. У скороченому слові слід залишати не менше ніж дві літери, незалежно від прийому*, який використовується. Скорочення слова до однієї початкової літери припускається тільки для

загальноприйнятих скорочень, наприклад: к. (карта), м. (місто), с. (сторінка) та ін.

Примітка. У загальноприйнятих скороченнях назв метричних мір та інших одиниць виміру крапка не ставиться: м (метр), мм (міліметр), г (грам), кг (кілограм), т (тонна), ц (центнер), л (літр) і под.; В (вольт), кВ (кіловольт), кгс (кілограм-секунда), лм (люмен), Мкс (максвел), Р (рентген), год (година), с (секунда), хв (хвилина).

***Примітка.** У графічних скороченнях, утворених *стягненням* звукового складу слова, крапку не ставимо: грн (гривня), крб (карбованець), млн (мільйон), млрд (мільярд) і под., на відміну від скорочень, утворених *усіченням* складу слова, де крапку ставимо: дол. (долар), коп. (копійка), тис. (тисяча) і под.

4. Під час скорочення іменників ураховують відмінкові закінчення однини або множини, наприклад:

д-р (доктор), д-ри (доктори)

м-во (міністерство), м-ва (міністерства) та ін.

5. Прикметники й дієприкметники, що закінчуються на: -а/о/і/вський, -а/о/дський, -ажний, -енний, -ативний, -и/і/чий, -е/є/вий, -и/і/чний, -е/я/нський, -іальний, ельний, -е/і/льський, -ійний, -кий, -ний, -ній, -ований, -уальний, -чий, -яний скорочують відсіканням цієї частини слів.

6. Прикметники, що закінчуються на -графічний, -логічний, -помічний, -навчий, скорочують відсіканням частини слова -афічний, -огічний, -омічний, -авчий: географічний — *геогр.*, соціологічний — *соціол.* і под.

7. Прикметники, утворені від власних імен, скорочують відсіканням частини -ський, наприклад: шевченківський — *шевченків.*, франківський — *франків.*, і под.

8. У прикметниках, утворених від географічних назв і назв народів зберігають найповнішу для розуміння форму скорочення, наприклад:

грузинський народ — грузин. Народ, Бориспільський край — Бориспіль. край, Луганська область — Луган. обл. і под. Якщо назви району й області збігаються, то їх скорочують ідентично, наприклад: *Харківська область — Харк. обл. Харківський район — Харк. р-н* і под.

9. Якщо відсіченій частині слова передує літера й або голосний, то слід зберігати наступний приголосний, наприклад: *калійний — калійн., олійний — олійн., червоний — червон.* і под.

10. Якщо скороченню підлягає тільки одна літера, то слово не скорочують, наприклад: *вищий — вищ., але вища — не скорочують учений — учен., але учена — не скорочують міський — міськ., але міська — не скорочують* і под.

11. Якщо відсіченій частині слова передує апостроф, то слід зберігати наступний за ним голосний і приголосний, наприклад: *торф'яний — торф'ян. слов'янський — слов'ян,* і под.

12. Якщо відсіченій частині передує літера ь, то скорочувати слід на приголосний, що стоїть перед ним, наприклад: *грецький — грец. гуцульський — гуцул, сільський — сіл.* і под.

13. Якщо відсіченій частині передує подвоєний приголосний, то скорочуване слово зберігає один із приголосних, наприклад: *законний — закон, іменний — імен, щоденний — щоден.* і под.

14. Якщо слово може скорочуватися відсіканням різної кількості літер, то відсікають максимальну, слідкуючи лише за тим, щоб не затемнювалося безпосереднє значення скорочуваного слова, наприклад:

експериментальний — експерим., а не експериментал., експеримент.

фундаментальний — фундам., а не фундаментал., фундамент.

графічний — графіч.

комічний — коміч.

континентальний — континент, і под.

15. У складних іменниках, що пишуться через дефіс, відсікають кожен складову частину.

16. У словосполученні скорочують кожне слово, наприклад: **видавничий відділ** — *вид. від., допоміжна картка — допом. карт, умовний друкований аркуш — умов. друк. арк.* і под. В окремих усталених словосполученнях слова скорочують тільки у складі даного словосполучення, наприклад: *без року — б. р., без ціни — б. ц., вихідні дані — вих. дан. і так далі — і т. д.* та под.

17. У географічних назвах, що пишуться через дефіс, відсікають другу складову частину, якщо вона має закінчення -ський, наприклад:

місто Кам'янець-Подільський — м. Кам'янець-Поділ., місто Корсунь-Шевченківський — м. Корсунь-Шевченків., і под.

Примітка. Географічні назви, що є складними іменниками та пишуться через дефіс, не підлягають скороченню, наприклад: *Івано-Франківськ, Михайло-Олександрівка, Олексієво-Дружківка* та под.

18. У складних прикметниках, що пишуться через дефіс, підсікають кожну складову частину або одну з них відповідно до загальних правил скорочення, наприклад: *греко-католицький* — *греко-катол.*, *фізико-математичний* — *фіз.-мат.*, *хіміко-технологічний* — *хім.-технол.* і под.

19. У складних прикметниках, що пишуться разом, відсікають другу частину слова відповідно до загальних правил скорочення, наприклад:

агролісомеліоративний — *агролісомеліор.*, *лісогосподарський* — *лісогосп.* і под.

20. У складних словах, що пишуться разом, скорочують або першу, або останню частину слова чи залишають перші літери слів, які утворюють складне слово, наприклад: *відеофонограма* — *відеофоногр.*, *діафільм* — *дф*, *міська державна адміністрація* — *міськдержадмін.* і под.

АЛГОРИТМІЧНИЙ ПРИПИС ДО КОНСПЕКТУВАННЯ ДРУКОВАНОГО ДЖЕРЕЛА НАУКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ*

1. З'ясуйте для себе загальну мету конспектування, а саме: який конспект цього разу вам потрібний — стислий чи докладний (розгорнутий, деталізований) **Пам'ятайте!** Стислий конспект передає в узагальненому вигляді найсуттєвішу інформацію тексту, а докладний (розгорнутий) конспект включає також відомості, які конкретизують, мотивують, деталізують основні положення тексту у вигляді доведень, пояснень, аргументів, ілюстрацій тощо.

2. Пригадайте, як ви починали роботу над складанням плану. Ці ж дії допоможуть вам зрозуміти основний зміст тексту і становитимуть підготовчий етап для складання конспекту:

- а) прочитайте заголовок та спрогнозуйте за ним проблематику і ключові поняття тексту;
- б) перевірте свій прогноз, прочитавши уважно та усвідомлено текст;
- в) визначте основну інформацію абзаців: ключові слова, словосполучення, речення;
- г) опрацюйте вдруге абзаци й вирішіть, як найдоцільніше скоротити речення з головною інформацією, і позначте у найзручніший для вас спосіб скорочений варіант абзаців;
- д) розподіліть текст на структурно-змістові частини (фрагменти);
- е) зазначте в кожному фрагменті головну й неголовну (додаткову) інформацію.

3. Складіть і запишіть план-програму розроблюваного конспекту.

4. Відберіть інформацію, звернувши увагу і на зазначену курсивом, дійсно необхідну для реалізації визначеного плану-програми.

5. Здійсніть, опрацьовуючи відібрану інформацію, її комплексну компресію, використовуючи для цього різноманітні прийоми компресії змісту і мовних засобів тексту:

- визначте і розмежуйте в обраний спосіб ту інформацію, яку передаватимете дослівними формулюваннями з тексту, й ту, що трансформуете у скорочений варіант;
- об'єднайте прості речення у складні;
- коректно спростіть складні (довгі) конструкції;
- вилучіть з речень дієприкметникові та дієприслівникові звороти;
- вилучіть речення з надлишковою інформацією, а також побіжні висловлювання та міркування;
- передайте інформацію (де це є можливим і доцільним) у вигляді таблиць, діаграм, схем, графіків тощо.

6. Логічно об'єднавши відібраний і трансформований матеріал (за допомогою різних засобів організації зв'язного тексту), запишіть його і переконайтесь, що підготували саме конспект.

Примітка. Доцільно скористатися загальноприйнятим скороченим записом слів.

7. Зазначте в конспекті основну, найважливішу та найціннішу інформацію, використовуючи такі прийоми, як підкреслюван-ня (у т.ч. різними кольорами), позначки (окличні й питальні знаки) на берегах (полях) тощо.

8. Здійсніть самоконтроль, з'ясувавши:

- а) чи всю головну інформацію тексту-джерела відбито в конспекті;
- б) чи є логічним за побудовою конспект;
- в) чи абсолютно точно наведено цитати, цифрові і фактичні дані;
- г) чи є нормативним за мовним оформленням текст (відсутні орфографічні, лексичні, граматичні та стилістичні помилки).

9. Відредагуйте за результатами здійсненого самоконтролю зміст, структуру та мовне оформлення одержаного конспекту.

Пам'ятайте! При конспектуванні доцільно використовувати достатні береги в зошиті для фіксації власної думки з приводу прочитаного, певних позначок, подальших міркувань, запитань, зауважень тощо.

**використано матеріали посібника Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови : навч. посіб. Київ : "Центр навчальної літератури", 2006. 312 с.*

Використовуймо національне багатство: українські відповідники до запозичених слів*

- абсолютний – цілковитий, безумовний
- автентичний – справжній; той, що ґрунтується на першоджерелі
- автономний – самостійний
- автохтонний – корінний; місцевого походження
- аграрний – земельний
- адаптація – пристосування
- акомпанемент – супровід
- акумулювати – зосереджувати; нагромаджувати
- альтернатива – вибір
- аматор – любитель
- амбітний – честолюбний, гоноровий, чванливий
- амбіція – гонор, чванливість, честолюбство
- аналогічний – відповідний; схожий
- аномалія – відхилення
- анонс – попереднє оголошення
- антракт – перерва
- анулювати – скасувати
- апатія – байдужість
- апелювати – оскаржувати що-небудь; звертатися по підтримку
- апеляція – оскарження
- аплодисменти – оплески
- аргумент – доказ
- базис – основа
- баланс – рівновага
- бартер – обмін
- баталія – битва, бій
- бінарний – подвійний
- біографія – життєпис
- вакансія – незайнята, вільна посада в штаті установи, організації
- вахтер – черговий сторож
- вендета – помста
- вербальний – усний; словесний
- вертикальний – прямовисний
- вето – заборона
- вібрація – коливання
- візаві – один навпроти одного; той, хто перебуває навпроти
- візуальний – зоровий
- вікенд – відпочинок, вихідний день
- вікторія – перемога
- вульгарний – грубий, брутальний, непристойний
- галантний – вишукано ввічливий; чемний, люб'язний
- гарантувати – забезпечувати
- гармонія – злагодженість
- генеалогічний – родовідний
- генеалогія – родовід
- генезис – походження, виникнення
- генерація – покоління
- герметичний – непроникний, закупорений

- гігантський – велетенський
- гіперболізація – надмірне перебільшення
- гіпотеза – припущення
- глосарій – тлумачний словник
- горизонт – обрій, видноколо, овид, крайнебо, небокрай
- ґатунок – вид, сорт
- дебют – виступ уперше
- деградувати – вироджуватися; занепадати
- деструктивний – такий, що призводить до руйнування чогось, руйнівний
- дефект – вада, недолік
- дефініція – визначення поняття; означення
- дефіцит – нестача
- дидактичний – повчальний, напутній
- дилема – необхідність вибору між двома (звичайно небажаними або важко здійсненими) можливостями
- директива – настанова
- дискретний – поділений, перервний
- диференціювати – розрізняти
- домінувати – переважати
- еволюція – розвиток
- еквівалент – відповідник
- екстрений – негайний
- еліта – найкращі представники суспільства
- ефемерний – примарний, ілюзорний
- ігнорувати – не брати до уваги
- ідентичний – той самий, однаковий
- імітація – наслідування; підробка
- імідж – образ
- індіферентний – байдужий
- інвестиція – вкладення; вклад
- інкримінувати – звинувачувати
- інсинуація – злісна вигадка; наклеп
- інцидент – прикрий випадок (подія); непорозуміння
- квінтесенція – найважливіше, найсуттєвіше
- компенсація – відшкодування
- консенсус – згода
- консолідація – об'єднання, згуртованість людей, організацій для досягнення спільної мети
- константа – постійна величина
- конструювати – зводити, споруджувати
- консультант – радник, порадник
- концентрувати – зосереджувати
- координувати – узгоджувати
- корекція – виправлення
- лаконічний – стислий
- легітимний – законний
- ліміт – межа; обмеження
- маркетинг – торгівля
- мемуари – спогади
- мізантроп – відлюдник, людиноненависник
- обструкція – перешкода, завада
- одіозний – неприємний, небажаний
- орієнтальний – східний; характерний для країн Сходу
- паритетний – рівноправний
- патетичний – піднесений, пристрасний, схвильований
- патовий – безвихідний
- патогенний – хвороботворний
- перипетії – несподівані повороти в житті; ускладнення

- перманентний – постійний, неперервний
- преамбула – вступна частина (певного акта, угоди)
- превалювати – переважати
- прерогатива – перевага, право
- преференція – привілей, пільга
- пріоритет – першість, перевага
- пролонгація – продовження
- протекція – заступництво, підтримка
- процент – відсоток
- раритет – цінна рідкісна річ
- рекорд – досягнення
- ренегат – відступник; зрадник
- рентабельний – прибутковий, дохідний
- респектабельний – поважний
- ретируватися – відступати, зникати
- реформа – зміна
- рецидив – повторний вияв чого-небудь
- скрупульозний – дуже ретельний; точний до дрібниць
- стимулювати – спонукати до дії
- тривіальний – звичайний, буденний
- фактор – чинник
- фальш – помилка
- фіктивний – несправжній; підроблений
- форсувати – прискорювати, пришвидшувати
- хаос – цілковитий безлад
- хронічний – постійний
- цейтнот – нестача, брак часу
- церемоніальний – урочистий

**використано матеріали посібника Навчальний посібник-практикум / Г. Л. Вознюк, С. З. Булик-Верхола, І. П. Васишин, М. В. Гнатюк, І. Б. Ментинська, І. Д. Шмілик. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2020. 324 с.*

Нібитоукраїнсько-український словник-мінімум
Катерини Городенської*
Уживають **Радимо**

без усяких сумнівів беззаперечні докази безумовно бігло ознайомитися більше всього більше того вважати необхідним вийти з положення виключати можливість виконано мною вирішення проблеми висловлювання виходячи з вищенаведені факти вищеподані аргументи відіграє важливе значення відноситься до іменників відправна точка властива для нього в один і той же час в останні роки головні ознаки головним чином до останнього часу дозволяє констатувати домінуючий жодним чином значимий залишатися при своїй думці залишатися без змін запобігти помилок захищати свою точку зору з метою зміцнення з метою виявити знаходиться в опозиції до з цього часу зустрічаємо з урахуванням інакше кажучи їх (належність) ключове завдання має місце має пряме відношення до чогось найбільшою мірою наступним чином	безсумнівно, поза будь-яким сумнівом неспростовні докази безперечно побіжно ознайомитися понад усе до того ж, крім того. на додаток вважати за потрібне вийти зі становища унеможлиблювати, не давати змоги я виконав розв'язання проблеми висловлення на підставі, на основі наведені вище факти подані вище аргументи відіграє важливу роль, має важливе значення, має велику вагу належить до іменників вихідний пункт властива йому одночас останнім часом, недавно основні ознаки переважно, здебільшого, головно донедавна дає змогу (підставу) констатувати, уможлиблює основний, панівний, домінантний аж ніяк вагомий, важливий, значущий обстоювати свою думку, дотримуватися свої думки не зазнати змін запобігти помилкам стояти на своєму, відстоювати свою думку щоб зміцнити, для зміцнення щоб виявити, для виявлення опозиційний до, перебуває в опозиції до відтепер фіксуємо, натрапляємо ураховуючи, зважаючи на іншими словами їхній важливе завдання відбувається, спостерігаємо має безпосередній стосунок до чогось, безпосередньо стосується чогось найбільше так для цього є підстави
--	--

на це є підстави невиправдане не грає ніякої ролі необхідність носить ім'я (назву) об'єкт дослідження складають один і той же осмислити суть справи оточуюче середовище опиратися охарактеризувати понятійний першочергове завдання піддавати сумніву під кінець піднімати проблему пояснюється впливом при вивченні при дослідженні приналежність при необхідності при наявності при поєднанні присвоїти науковий ступінь протиріччя проявляють разом із тим реальна дійсність розділяти ряд праць розходження в поглядах свідчить про щось складати частину служити підставою (причиною, прикладом) смысл життя справа в тому становить собою таким чином той чи інший тим не менше типу тримати в полі зору у (в) більшій мірі у (в) більшості випадків у відношенні до у (в) декількох словах у (в) деякій мірі у (в) дисертаційному дослідженні у (в) дійсності у (в) жодному випадку у значенні у (в) значній мірі	безпідставне немає жодного значення потреба має ім'я, називається, іменується об'єкт дослідження становлять, об'єктом дослідження є той самий збагнути (осягнути, з'ясувати, усвідомити) суть справи навколишнє середовище, довкілля спиратися схарактеризувати поняттєвий невідкладне завдання сумніватися насамкінець, наостанку порушувати проблему (питання) спричинений, зумовлений впливом вивчаючи, у процесі (під час) вивчення досліджуючи, у процесі дослідження належність за потреби, якщо потрібно за наявності унаслідок поєднання присудити науковий ступінь суперечність виявляють водночас реальність, дійсність розмежовувати, диференціювати низка праць розбіжності в поглядах засвідчувати щось, підтверджувати щось становити частину бути підставою, слугувати підставою (причиною, прикладом) сенс життя річ у тім становить, є, являє собою отже той чи той проте, попри це на зразок, на кшталт, на взірєць мати на оці, не спускати з ока більшою мірою, більше здебільшого, переважно щодо, стосовно кількома словами деякою мірою у (в) дисертації насправді ніяк зі значенням великою мірою врешті-решт найліпше
---	---

у (в) кінцевому рахунку у (в) кращому випадку у (в) першу чергу, перш за все у (в) разі необхідності у (в) свою чергу у (в) силу можливостей у (в) той же час у (в) тому числі і у (в) цьому випадку у (в) цьому відношенні у (в) результаті через деякий час шляхом обстеження що характеризується як правило	насамперед, передусім, передовсім у (в) разі потреби, якщо (коли) буде потрібно/потреба натомість, зі свого боку, так само якщо буде змога одночас зокрема й, між ними й, навіть і загалом у (в) цьому разі щодо цього, у (в) цьому плані унаслідок (внаслідок) згодом, незабаром, невдовзі обстежуючи для яких характерний переважно, здебільшого, зазвичай
---	---

*використано матеріали посібника Колоїз Ж. В. Науковий стиль української мови : практикум. Кривий Ріг : КДПУ, 2017. 114 с.

Основні вимоги до змісту презентації

1. Вимоги до змісту мультимедійної презентації:

- відповідність змісту презентації поставленій меті й завданням;
- дотримання прийнятих правил орфографії, пунктуації, скорочень і правил оформлення тексту (відсутність крапки в заголовках тощо);
- відсутність фактичних помилок, достовірність представленої інформації;
- завершеність (зміст кожної частини текстової інформації логічно завершено);
- об'єднання семантично пов'язаних інформаційних елементів у цілісні групи;
- стислість і лаконічність викладу, максимальна інформативність тексту;
- розташування інформації на слайді (переважно горизонтальне розташування інформації, зверху вниз по головній діагоналі; найбільш важлива інформація повинна розташовуватися в центрі екрану; якщо на слайді картинка, напис повинен розташовуватися під нею; бажано форматувати текст по ширині; не допускати «рваних» країв тексту);
- наявність не більше одного логічного наголосу: виділення червоним, яскравість, обведення, миготіння, рух;
- інформація подана привабливо, оригінально, привертає увагу.

2. Вимоги до візуального й звукового ряду:

- використання тільки оптимізованих зображень (наприклад, зменшення з допомогою Microsoft Office Picture Manager, стиснення за допомогою панелі налаштування зображення Microsoft Office);
- відповідність зображень змісту;
- якість зображення (контраст зображення стосовно фону; відсутність «зайвих» деталей на фотографії або картинці, яскравість і контрастність зображення, однаковий формат файлів);
- якість музичного ряду (ненав'язливість музики, відсутність сторонніх шумів);
- обґрунтованість і раціональність використання графічних об'єктів.

3. Вимоги до тексту:

- читання тексту на тлі слайда презентації (текст виразно видно на тлі слайда, використання контрастних кольорів для тла й тексту);
- кегль шрифту відповідає фізіологічним можливостям сприйняття й повинен бути не менше 24 пунктів;
- відношення товщини основних штрихів шрифту до їх висоти орієнтовно становить 1:5; найбільш зрозуміле відношення розміру шрифту до проміжків між літерами: від 1:0,375 до 1:0,75;
- використання шрифтів без зарубок (їх легше читати) і не більше 1-2-х варіантів шрифту;
- довжина рядка не більше 36 знаків;
- відстань між рядками усередині абзацу – 1,5; між абзацами – 2 інтервали;
- підкреслення використовується лише в гіперпосиланнях.

4. Вимоги до дизайну:

- використання єдиного стилю оформлення;
- відповідність стилю оформлення презентації (графічного, звукового, анімаційного) змісту презентації;
- використання для тла слайда психологічно комфортних тонів;
- тло має бути елементом заднього (другого) плану: виділяти, відтіняти, підкреслювати інформацію, розміщену на слайді, але не затуляти її;
- використання не більше трьох кольорів на одному слайді (один для тла, другий для заголовків, третій для тексту);
- відповідність шаблону до представленої теми (у деяких випадках може бути нейтральним) ;
- використання анімаційних ефектів за раціональної необхідності.

5. Вимоги до якості навігації:

- працездатність елементів навігації;
- якість інтерфейсу;
- доцільність і раціональність використання навігації.

6. Вимоги до ефективності використання презентації:

- забезпечення всіх рівнів комп'ютерної підтримки: індивідуальної, групової, фронтальної роботи аудиторії;
- доцільність використання презентації;
- творчий, оригінальний підхід до створення презентації.

7. Презентація не повинна бути монотонною й громіздкою (оптимально це 10-20 слайдів).

8. На титульному слайді вказуються дані автора (ПІБ і назву установи), назва матеріалу, дата розробки. Можливий варіант використання колонтитулів. Інше розміщення даних автора припустимо у випадку, якщо воно заважає сприйняттю матеріалу на титулі.

10. На останньому слайді вказується перелік використаних джерел, активні й точні посилання на всі графічні об'єкти. На завершальному слайді можна ще раз вказати інформацію про автора презентації.

Правила переконання

1. (Правило Гомера). Почерговість аргументів впливає на їх переконливість. Найпереконливішим є такий порядок аргументів: важливіші, менш важливі, найважливіші. Починайте не з прохання, а з аргументів.
2. (Правило Сократа). Щоб позитивно вирішити важливе питання, поставте його на третє місце. Розпочніть бесіду з двох простих питань, які співрозмовник вирішить швидко і відповідь —Так.
3. (Правило Паскаля). Не заганяйте співрозмовника у глухий кут. Запропонуйте співрозмовнику таке рішення, яке дасть йому можливість легко вийти із ситуації.
4. Не принижуйте статус та імідж співрозмовника. Це викликає негативну реакцію.
5. Бажаючи переконати співрозмовника, розпочинайте бесіду не з тих моментів, які вас роз'єднують, а з того, у чому ви з ним погоджуєтесь.
6. У процесі бесіди виявляйте симпатію.
7. Будьте хороши слухачем, не перебивайте співрозмовника.

**Назви рис характеру та особливостей поведінки людини.
Запам'ятаймо відповідники деяких складних для перекладу слів.**

- ◆ беззастенчивый — нескромний, безсоромний, безцеремонний;
- ◆ благонамеренный — добромисний, добродумний;
- ◆ благоденственный — доброчесний, доброзвичайний;
- ◆ вспыльчивый — запальний, горячкуватий, опришкуватий;
- ◆ дерзкий — зухвалий, зухвальний, нахабний, брутальний, грубий, грубіянський;
- ◆ добросовестный — сумлінний, совісний;
- ◆ заносчивый — зарозумілий, гоноровитий, чванливий, чванькуватий, чваньковитий;
- ◆ исполнительный — справний, старанний, дбалий;
- ◆ коварный — підступний, облудний, зрадливий;
- ◆ кроткий — лагідний, злагідний, покірливий, покірний, сумирний, плохий;
- ◆ надменный — гордовитий, гордуватий, погордливий, пихатий, пихливий, бундючний;
- ◆ неповоротливый — вайлуватий, розвалькуватий, зателепуватий;
- ◆ непринужденный — невимушений;
- ◆ неуклюжий — незграбний, неоковирний, ведмедкуватий;
- ◆ обходительный — запопадливий;
- ◆ омерзительный — мерзенний, мерзотний;
- ◆ отвратительный — гидкий, огидний, гидотний, огидливий, бридкий, обридливий, хирявий;
- ◆ отзывчивый — чуйний, чулий, спочутливий;
- ◆ предвзятый — упереджений;
- ◆ предприимчивый — заповзятливий, промітний, заміристий;
- ◆ рьяный — палкий, завзятий, заповзятий;
- ◆ скаредный — скнарий, скнаристий, скупий;
- ◆ скрытный — потайливий, нещирий;
- ◆ смекалистый — кмітливий, метикуватий, покмітливий;
- ◆ сообразительный — тямущий, тямовитий, тямкий;
- ◆ щедушный — кволий, миршавий, хиренний, хирний;
- ◆ усердный — старанний, запопадливий, загарливий;
- ◆ усидчивый — посидючий
- ◆ учтивый — гречний, чемний;
- ◆ ярый — затятий, запеклий.

З чого складається початок виступу (Можливі зачини до презентації курсів ораторського мистецтва)*.

Історія

«Добрий день! Хотів би почати з однієї історії. Якось Арістотелю віддали в навчання дуже балакучого молодого хлопця. Після довгої розмови він запитав у свого наставника, яку плату той візьме з нього за навчання. - З тебе - двічі більше, ніж з інших, - відповів філософ. - Чому? - здивувався той. - Тому що з тобою доведеться робити подвійну роботу: перш ніж навчити тебе говорити, мені треба навчити тебе мовчати. Ця історія, крім усього іншого, говорить нам про те, що перші курси з ораторської майстерності з'явилися більше ніж 2 500 років тому ...»

Особисто пережита подія

«Я пам'ятаю, як років десять тому я разом з друзями пішов читати вірші на Тарасову гору. Друзям-то було нічого ... А ось у мене тоді душа пішла в п'яти ...»

Посилання на газету або книгу

«Минулого тижня в журналі «Кар'єра» була опублікована стаття про ораторське мистецтво. Про те, яку роль в кар'єрному зростанні відіграє вміння виступати перед аудиторією. Зокрема, там писали, що ...»

Несподіване запитання

«Що б ви назвали найкращою річчю в світі? А що найгіршою? ... Свого часу Езоп назвав саме мову одночасно і найкращою, і найгіршою річчю в світі ...»

Парадоксальний початок

«Я хочу звернутися зараз до тих, хто приїхав на цю презентацію на автомобілі. Пам'ятаєте, як ви вчилися водінню? Як іноді глухли посеред перехрестя, як плутали передачі ... Пам'ятаєте? Можливо, у вас зараз в голові крутиться запитання: «Яке відношення має ораторське мистецтво до водіння автомобілем?». І те, й інше - навичка. Це навичка, яку можна сформулювати і так само, як ви колись на курсах водіння навчилися керувати автомобілем, на наших курсах з ораторської майстерності ви навчитеся виступати перед аудиторією ...».

Опис з інтригою

«Уявіть собі людину з дуже слабким голосом, з дихальною судомою, з поганою звичкою тіпати плечем. Він говорить невиразно, злегка заїкається, гаркавить (не вимовляє звуку «р») ... Не найкращий зразок ораторської майстерності, чи не так? ... Але саме так виглядав на початку свого навчання Демосфен, один з найкращих ораторів усіх часів і народів ...»

Цікавий факт

«Психологи встановили, що страх виступу перед аудиторією стоїть на другому місці після страху смерті ...»

Вражаюча цифра

«Якщо гонорар, отриманий Арнольдом Шварценеггером за фільм "Термінатор-2: Судний день", розділити на кількість слів, вимовлених ним в цьому фільмі, то вийде, що кожне слово Термінатора коштує близько 32000 (31645) доларів ... Не гарантую, що наші курси з ораторської майстерності дозволять вам заробляти такі ж суми :-) ... Але ...».

Оригінальна цитата

«Я хотів би почати свій виступ з висловлювання філософа Скілеф: «Красномовство дорожче грошей, слави і влади, бо останні дуже часто досягаються завдяки красномовству ...»

Обіграти тему виступу

«Сьогодні ми зібралися поговорити про ораторське мистецтво. Я хочу звернути вашу увагу на слово «мистецтво» в назві презентації. Воно тут не випадково»

Використовувати предмет як наочний посібник

«Подивіться, будь ласка, на цю картину (показуємо картинку, зібрану з Puzzle). Може здатися, що це просто дитяча гра. Але в ній прихована глибока філософська концепція. З дрібних складових деталей утворюється щось більше... Так само ораторська майстерність складається з дрібних навичок ...»

Комплімент

«Дуже приємно бачити тут людей, які шукають, розвиваються, самовдосконалюються. Людей, у яких є в житті дійсно великі цілі. Людей, які цінують нові знання. Людей, які прагнуть стати більш успішними ...»

Звернення до безпосередніх інтересів

«Добрий день! З мого досвіду, питання, які зазвичай цікавлять учасників подібної презентації, найчастіше такі:

- як впоратися зі страхом публічних виступів;
- як володіти своїм голосом;
- як налагодити контакт з аудиторією;
- що робити, якщо в аудиторії вередливий слухач ...

Питання дійсно важливі ...»

Жарт-анекдот

«Добрий день! Хочу почати з історії про одного парафіянина. Якось раз він зайшов до церкви. Після п'яти хвилин проповіді він був так зворушений, що вирішив пожертвувати \$ 10. Але проповідь тривала, і через п'ять хвилин він вирішив скоротити пожертвування до \$ 5. Минуло ще п'ять хвилин, і проповідь настільки втомила парафіянина, що він вирішив не жертвувати сьогодні нічого. А ще через десять хвилин він встав, підійшов до тарілки для подаяння і вийняв звідти \$ 5 зі словами «Хай це буде хоч якоюсь нагородою мені за те, що я вислухав таку довгу промову»... Пам'ятаючи про сумну долю того проповідника, я намагатимуся вкластися в ті десять хвилин, що відведені мені регламентом. Тим більше, що розповідати я буду не про що-небудь, а про ораторське мистецтво ...»

Про свої почуття

«Зараз я відчуваю суміш хвилювання і радості. Радість - від того що наш центр починає притягувати і об'єднувати так багато сильних і цікавих людей. І легке хвилювання, з якого я теж завжди радію. Адже хвилювання означає: те, про що я буду говорити зараз, мені не байдуже...».

Про аудиторію (опис)

«Добрий день! На наші курси приходять різні люди. Думаю, що не помилюся, якщо припушу, що зараз, в цій аудиторії, є і студенти, і домогосподарки, і менеджери, і керівники, і власники власного бізнесу, і вільні художники ...» (*За С. Шипуновим)

Тексти промов

Виступ директора Інституту української мови Національної академії наук України, доктора філологічних наук, професора Павла Гриценка у Конституційному Суді України під час розгляду депутатського подання щодо конституційності скандального закону «Про засади державної мовної політики», більш відомого у нас як закон Ківалова-Колесніченка.



«Заберіть до одного росіянина з України — і це не буде загрожувати російській мові»

Я хочу одразу вибачитися перед високим судом, який розглядає тонкі питання, тонкі матерії юриспруденції, що я, як філолог, не фахівець у юриспруденції, буду забирати ваш час. Однак те, що я почув сьогодні, ще раз мене переконало в тому, в чому я був переконаний — і переконаний весь Інститут української мови Національної академії наук України, який здійснює упродовж десятиліть моніторинг стану мови у різних регіонах України.

Ми володіємо інформацією про конкретні чи то порушення, чи то добрі справи, чи піднесення вгору однієї мови у певному мікросередовищі, чи функційний спад. Тобто ця інформація у нас існує у такому вимірі. Існує інформація ще й в іншому вимірі. І я тут одразу уже пропоную високому суду наші професійні послуги, тому що жоден із юристів, маючи найвищі юридичні відзнаки і дипломи доктора, професора, не працює так тонко із мовною матерією, як працюємо ми. Ми можемо одразу бачити взаємодію мов, тиск однієї мови на іншу, де ми бачимо тактики вибору, якою мовою хочуть спілкуватися і можуть спілкуватися, якою не можуть спілкуватися. Це не випадково допомагає нам багато в чому розібратися у ширших питаннях.

В нашому інституті існує така одна невеличка праця — «Атлас української мови». Це праця, у якій зібрано інформацію з 2 тисяч 459 населених пунктів. Це скільки експедицій? Дві з половиною тисячі експедицій було у населені пункти по всій території України і за межами України, там, де живуть українці. І ми можемо оцінювати стан функціонування української мови як від Сяну до Дону, від Полісся до Криму. Тобто це все покладено на карти, і цих карт у нас всього-на-всього одна тисяча двісті. Отакою інформацією ми володіємо. І, виходячи з цієї інформації, ми робимо певні оцінки. І ми робимо окремі спостереження, навіть такі, які ніби з першого погляду неважливі, а тим більше для високого суду.

Але ми тут говорили про те, що з'явилося поняття — за кілька років чи, як у нашій ситуації з 2014 року, за два місяці, за місяць — отакі висловлювання політиків, що будуть захищати російськомовне населення і таке інше. Шановні колеги, ми можемо вам сказати до дня точно, коли в політичному лексиконі ще Радянського Союзу з'явилося поняття і назва «русскоязычное население». І першим це сказав міністр закордонних справ Андрій Козирев. Воно виросло звідти, з надр КПРС і КГБ, які вже бачили, що Радянський Союз розвалюється. Значить, треба було шукати ті зачіпки, які будуть давати право тримати вкупі. І оце ще було апробовано до України. Тобто треба знати, що це все є незмінна лінія поведінки нашого північного сусіда Росії. Вона, знову ж таки, не виникла у '89 році. Це лінія поведінки неприйняття окремих народів, невизнання окремих народів. А стосовно українського народу це сталося 1847 року, коли з'явилася формула «не было, нет и быть не может».

А тепер — ви, як юристи, завжди хочете мати докази — візьміть тексти виступів Путіна за останні півтора року, і ця фраза «не было, нет и быть не может», вона майже дослівно і інтонаційно повторюється. Що це говорить? Це говорить, що там це всередині живе. Якщо ми це знаємо, то ми маємо розуміти й інше — що ніколи мовне питання в Україні не буде розв'язуватися легко. Ніколи воно в Україні не буде проходити без більшого чи меншого збурення. Це би треба було знати нашим політикам, які б мали готувати суспільство до тих чи інших законів. Отже, міф про те, коли з'явилося російськомовне населення, і поняття ми уже деміфологізували.

Другий міф чи наступний міф — взагалі, що оця кількісна характеристика, а ми отут покладаємось то на те свідчення соціологічного об'єднання, то на Інститут соціології... Шановні колеги, треба знати, що російськість — як така приналежність культурно, мовно, ментально і зорієнтованість на російське середовище, на Росію — в Україні має принаймні два різновиди. Перший різновид: це справді те російське за спрямуванням населення, яке має свою родову генезу, люди приїхали, три-чотири покоління, і вони жили у російськості, вони леліяли цю російськість.

Таких ми заледве у всіх так званих російськомовних наберемо 5–7%. А останні? А останні це ті, кому дорога радянська влада не дала можливості отримати освіту українською мовою. Адже, не забувайте, військова справа, багато технічних спеціальностей, навіть медичні, навіть юридичні спеціальності, — це все була освіта російською мовою. Значить, влада спонукала людей до манкуртизму, до того, щоб вони відмовлялися фактично від своєї мови. Бо людина хоче, вона мріє, вона в космос хоче летіти, ну, аякже, вона НДТУ Баумана хоче закінчити і т.д. Тобто ви мене прекрасно розумієте, що це та частина, яка в першому поколінні і з якихось обставин життєвих змушена була перейти на російську. І цим людям дати лишень імпульс, поштовх — і вони переходять на українську мову. Тобто не така це все проста ситуація. А у вимірах чисто статистичних рівень тих, хто досконало володіє, хто мислить російською, хто мислить категоріями російського мистецтва, ментальності і працює над цим, це одиниці. Шануймо їх. Не в тім справа. Але при цьому ми не маємо права працювати отак легко з цими цифрами.

Ще одна деталь, яку я хотів би, щоб кожен суддя, який тут присутній, усвідомив дуже глибоко. 1871 року була створена перша карта, яка показувала межі поширення української мови. Ту карту пізніше «батько всіх народів» Сталін перекроїв по-своєму. І тому, що значна частина українськомовної території, яка існувала на той час, — а робили, доставляли матеріали люди найвищої кваліфікації на той час, тобто люди освічені, — виявляється, що вся Кубань, все Ставрополля, більша частина Вороніжчини — це все українськомовне населення. Причому на цій карті коментар, і якщо було менше 60%, то спеціальним значком позначали. Це настільки все точно було передано. Сюди йде Берестейщина, Брестська область, сюди йде частина Польщі аж під Люблін, сюди йде Східна Словаччина, те, що ми називаємо Східно-Словацький край, сюди йде Південна Гуцульщина і Південна Буковина. Це все українськомовні землі. Більше того, на цих територіях віддавна церкви були, так звана Митрополія Київська була. Більше того, в Румунію українці принесли книгодрукування. А найдавніші пам'ятки української мови — це пам'ятки, які були написані у Сучаві, тепер це Румунія, кінець XIII – XIV століття, староукраїнською мовою.

Що ми сьогодні маємо? Ми маємо значно обрізані ці кордони. Навіщо я вам це кажу? А для того, щоб можна було у будь-який момент і нашим політикам використати теж, що Україна ніколи не виставляла територіальних претензій, залишаючись на рівні високого міжнародного права. Як зафіксовано, коли утворилася Україна як держава, ніколи після того з боку України не було жодних претензій. Тобто Україна демонструє високу політичну і правову культуру на міжнародному рівні. Це теж нам треба пам'ятати. І тепер, міф про російський Донбас — коли ще 200 кілометрів на схід була Україна і Азовське море було внутрішньоукраїнським морем і за цими картами, і за іншими — це все результат більшої чи меншої реалізації вимішування тих народів. Український хлопець ніколи не служив Україні, його треба було відправити десь, щоб він забув українську мову, сюди прислали інших. Це доктрина вимішування. Тому говорити, що росіяни є одним із корінних народів тут, в Україні, — неправильно.

Російська мова в Україні не є zagrożеною, тому що продукування російськомовного продукту відбувається постійно, на постійній основі відбувається в Росії. Там є потужна сила, яка цю мову підтримує. Заберіть до одного росіянина з України — і це не буде загрожувати російській мові. Але якщо ми допустимо, що і надалі буде витравлювання української мови, як воно зараз є, то українського вже ніде ніхто нам не відновить. А мова — це загальноцивілізаційна цінність. Це не тільки національна цінність. То як буде виглядати Україна, яка своїми руками, своїми юристами, своєю Верховною Радою допустить таку ситуацію, що ми винищимо українську мову? Там, де відбувалися оці заворушення про створення так званої Бессарабської республіки і інші, наші фахівці там були. І все воно взаємопов'язано і так чи інакше виходить на цей закон Ківалова-Коліснеченка. Тому що в тому ж Ізмаїльському інституті, колишній педінститут, читається курс сьогодні «Русский язык — язык межнационального общения региона». Не українська мова, а русский язык. Наше міністерство спить, вони цього не розуміють, що це речі дуже серйозні. І тому я маю велику надію на розуміння великої історичної відповідальності нашого Конституційного Суду за збереження української мови. Якщо ми поставимо конституційні, а вони є — 10-та стаття, і чітко проведемо заслони на рівні закону, то ми маємо передумови збереження і розвитку української мови.

Справа в тім, уважно читаючи цей закон, про який іде мова... І я мав честь бути запрошеним і співпрацював у групі, яку очолював Леонід Макарович Кравчук і до якої входив і професор Сергій Петрович, щоб якось змінити той закон, який прийняли. Тому що президент Янукович пообіцяв нам, а я був у групі, яка їздила до Януковича в Крим, у зв'язку з цим законом, то він сам сказав, що ми бачимо недоліки цього закону, тому ми створюємо групу і просимо Леоніда Макаровича, а він там був на цій зустрічі, очолити цю групу. Звичайно, це все була гра, яку ми зрозуміли пізніше. Це

для того, щоб оте глибинне неприйняття народом цього закону якось погамувати. Погамували. Але зараз у різних місцях України ми відчуваємо і бачимо наслідки дії цього закону, тому що цей закон глибоко провокативний. Цей закон, як не читай, усе починається з того, що так, українською мовою, і там навіть без «але», але так подано, що все одно як було, так хай і буде, як була російська, так хай і буде. Тобто утвердження російської як другої державної. (Що не пройшло за першої каденції Леоніда Даниловича Кучми, а про це він сказав у першому інавгураційному виступі — що буде дві державні мови. Він заявив, і після цього пізніше еволюція його привела до того, що «Україна — не Росія». І в цій книзі, до речі, у багатьох місцях стверджується як виправдання за те, що було сказане раніше, що в Україні має бути лише одна державна мова). Так от, не пройшло напряду дві державні мови, то ми зробимо так, що буде так де-факто і що буде домінувати російська мова. І воно, на превеликий жаль, так зараз відбувається.

Шановні судді, сприйміть мої слова як голос народу. Просимо, знайдіть такі формулювання, такі підходи, щоб українське було домінантним. А буде домінантним, то і не буде дражливим. А не буде дражливим, то і представникам інших націй буде житися так, як і має житися при внутрішньо доброзичливому, миролюбивому українському народові.

П. Гриценко

Вибираймо автохтонні фразеологізми*

неправильно	правильно
· багато шуму з нічого	багато галасу знічев'я
· без всякого поводу	без жодного приводу; ні сіло ні впало
· битком набитий	вщерть переповнений; напхом напханий
· більмом в оці	як сіль в оці; став мені хроном у носі
· брати в їжові рукавиці	брати в лещата
· бути правим	мати рацію
· валяти дурака	клеїти дурня
· віддуватися за всіх	відбувати за всіх
· візьми себе в руки	опануй себе
· вік живи – вік учись	не вчися розуму до старості, а до смерті
· вішати лапшу	замилювати очі; напускати туману
· внушати довіру (повагу)	викликати (вселяти) довіру (повагу)
· в поті лица	у поті чола
· впадати в паніку	панікувати; вдаватися в паніку
· все по барабану	усе по цимбалах
· в тісноті, та не в обіді	хоч тісно, та не пісно
· дивлюсь в книгу і бачу фігу	абсолютний нуль
· до весілля заживе	загоїться, поки весілля скоїться
· дорога ложка до обіду	дороге яєчко до Великодня
· для виду / видимості	про людське око; для годиться
· залишитися в дурнях	пошитися в дурні
· запасти в око	припасти до душі
· з легким паром	доброго здоров'я помившись
· кидатися в очі	впадати в око
· козел відпущення	цап-відбувайло; офірний цап
· куди очі дивляться	світ за очі; навмання
· легкий на помині	про вовка промовка
· ліс рубають – тріски летять	де борошно, там порошно
· лід зрушився	крига скресла
· любиш кататися – люби і саночки возити	любиш поганяти – люби й коня годувати
· на вкус і колір товаришів нема	на колір і смак всяк мастак; на колір і смак товариш не всяк;
· на ніч глядя	проти ночі
· насильно милий не будеш	силувана молитва Богові не мила; силою не будеш милою
· не в обід (образу) сказано	даруйте на слові
· не в своїй тарілці	ні в сих ні в тих
· не дивлячись ні на що	незважаючи ні на що
· не хочу вчитися, а хочу женитися	книжки в сумці, а дівчата на думці
· опять двадцять п'ять	знову за рибу гроші
· перший блін колом	перша чарка колбм
· питання честі	справа честі
· під відкритим небом	просто неба
· після бою кулаками не махають	не ведуть коня кувати, як кузня згоріла; не замикають стайні, як корову вкрали
· пішло прахом	пішло нанівець; за вітром
· поспішити – людей насмішити	скорий поспіх – людям посміх
· прийшло в голову	спало на думку
· ранок вечора мудріше	ніч-мати дасть пораду; година вранці варта двох увечері
· робота насмарку	робота нанівець
· розказувати байки	правити байки
· рости не по днях, а по годинах	рости як на дріжджах
· скатертю дорога	з Богом Парасю
· строїти глазки	пускати бісики

· терпіння луснуло	увірвався терпець
· що написано пером,	що написано пером,
того не вирубаєш топором	того не виореш волом
· я про сапоги, а він про пироги	ти йому про діло, а він тобі про
	козу білу
· як банний лист	як реп'ях
· як білка в колесі	як муха в окропі;
	ганяє як чорт по болоті

**Використано матеріали: Навчальний посібник-практикум / Г. Л. Вознюк, С. З. Булик-Верхола, І. П. Васишин, М. В. Гнатюк, І. Б. Ментинська, І. Д. Шмілик. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2020. 324 с.*

ЛІТЕРАТУРА

1. Абрамович С. Д. Мовленнєва комунікація: підручник. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 472 с.
2. Бутенко Н. Ю. Комунікативна майстерність викладача: навч. посібник. Київ: КНЕУ, 2005. 336 с.
3. Вернигора Н. М. Написання сучасної наукової статті. Київ : Білий Тигр, 2015. 28 с.
4. Васенко Л. А., Дубічинський В. В., Кримець О. М. Фахова українська мова: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 272 с.
5. Волощак М. Неправильно – правильно: Довідник з українського слововживання. За матеріалами ЗМІ. Київ, 2000. 234 с.
6. Бондаренко В. В., Дубічинський В. В., Кухаренко В. М. Переклад науково-технічної літератури. Харків, 2001. 234 с.
7. Жарова Л. П. Складні випадки перекладу з російської на укр. мову: метод. посібник. Київський центр підвищення кваліфікації держслужбовців і керівників держ. установ і організацій. Київ: Знання, 2000. 123 с.
8. Жук Т. В. Актуальні проблеми перекладу наукових текстів українською мовою. *Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Сер. : Філологічні науки.* 2012. Кн. 2. С. 59-61. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzfn_2012_2_16.
9. Карамішева Н. В. Логіка. Пізнання. Евристика. Львів, 2002. С. 162–168.
10. Коваль А. П. Науковий стиль сучасної української літературної мови: структура наукового тексту. Київ, 1970. 306 с.
11. Котюрова Н. П. Культура научной речи : текст и его редактирование : уч. пособие. Пермь : Пермский гос. ун-т, 2005. 125 с.
12. Краус Н.М. Методологія та організація наукових досліджень: навчально-методичний посібник. Полтава: Оріяна, 2012. 183 с.
13. Мацько Л., Деніскіна Г. Українська наукова мова: теорія і практика : навч. посіб. Тернопіль. : Підручники і посібники, 2011. 272 с.
14. Михайлова О. Г., Сидоренко А. А., Сухопар В. Ф. Українське наукове мовлення. Лексичні та граматичні особливості : навч. посіб. Харків, 2000. 97 с.
15. Непийвода Н. Ф. Сам собі редактор: Порадник з української мови. Київ, 1998. 167 с.
16. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови : навч. посіб. Київ : “Центр навчальної літератури”, 2006. 312 с.
17. Основи методології та організації наукових досліджень: Навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад’юнтів / за ред. А. Є. Конверського. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 352 с.
18. Пасинок В. Г. Основи культури мовлення : навчальний посібник. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. 228 с.
19. Пустоварова О. О. Актуальні проблеми перекладу. Філологічні науки. URL: http://rbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nzfn_2012_2_16.pdf
20. Селігей П. Світло і тіні наукового стилю : монографія. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2016. 627 с.
21. Семеног О. М. Культура наукової української мови : навч. посіб. Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2008. 252с.
22. Серажим К. Тексти-міркування і тексти-докази : семантичне і стилістичне розмежування. Електронна бібліотека Інституту журналістики. URL: <<http://www.jorn.univ.kiev.ua>>
23. Сербенська О. А. Екологія українського слова : практ. словничок-довід. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. 56 с. URL: <http://irbisnbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0004656>
24. Структурно-логічні схеми. Таблиці. Опорні конспекти. Есе. Навчальні презентації: рекомендації до складання : метод. посіб. для студ. / уклад. : Л. Л. Бутенко, О. Г. Ігнатович, В. М. Швирка. Старобільськ, 2015. 112 с.
25. Сурмін Ю. Науковий текст: специфіка, підготовка та презентація: навч.-метод. посіб. Київ: НАДУ, 2008. 184 с.
26. Стріха М. Реалія і переклад. *Слово і час.* 1990. № 12. С. 73-74.
27. Український правопис [Електронний ресурс]. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/05062019-onovl_pravo.pdf

28. Чепіга І. П. Мовленнєві особливості наукового тексту: текст-міркування, текст-доказ. *Лінгвістичні студії*. Донецьк, 2002. Вип. 10. С. 157–161.
29. Шевчук С. В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. Київ: Алерта, 2011. 694 с. URL: <http://irbisnbn.gov.ua/ulib/item/UKR0001711>
30. Шляхова В. В. Переклад термінів як засіб формування лінгвістичної компетенції студентів. *Українська термінологія і сучасність: зб. наук. праць*. Київ, 2007. Вип. VII. С. 403–405.
31. Шевчук С. В., Клименко І. В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. Київ : Алерта, 2010. 696 с.
32. Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності. Підручник. Київ: Знання. 2004. 307 с.

Навчальне видання

ПРАКТИКУМ
З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

Укладач

Прокопенко Ліліана Іванівна

Підп. до друку 31.06.2021. Формат 60х90/16. Папір офсетний.

Гарн. «Times» Друк цифровий. Ум. друк. арк. 6,2.

Наклад 100 пр.

Видавець Букаєв Вадим Вікторович

вул. Пантелеймонівська 34, м. Одеса, 65012.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2783 від 02.03.2007 р.

Тел. 0949464393, 0487431393 email - 7431393@gmail.com